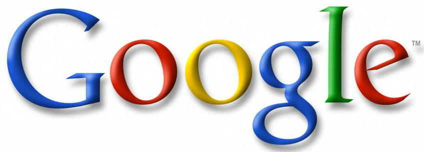

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

HISTORISKE FORTÆLLINGER

om

ISLÆNDERNES FÆRD

HJEMME OG UDE.

Efter de islandske grundskrifter

ved

N. M. Petersen.

Fjerde bind.

Anden udgave med kort.

København.

Fr. Wøldikes forlag.

1868.

Bianco Lunos Bogtrykkeri ved F. S. Muhle.

FORTÆLLINGERNE

om

VATNSDÆLERNE, GUNLAUG ORMETUNGE, KORMAK OG FINBOGE DEN STÆRKE.

Efter de islandske grundskrifter

med

AFHANDLINGER OG TILLÆG

ved

N. M. Petersen.

Anden udgave.

København.

Fr. Wøldikes forlag.

1868.

Bianco Lunos Bogtrykkeri ved F. S. Muhle.

Fortælling

om

Vatnsdælerne.

1. Om Ketil Raum og hans sön Thorsten.

I Romsdalen i Norge levede der en mægtig mand, Ketil Raum[1]), der i sjette led stammede fra Jötunbjörn. Den gang da Ketil levede vare endnu fylkeskonger i Norge. Ketils var en berømt, rig og stærk mand, der i sin kraftiste alder havde drevet viking, men nu på sine gamle dage levede på sine gårde. Han var gift med Mjöll, en datter af Ån Buespænder, og havde med hende en sön Thorsten, der på den tid, da denne fortælling begynder, var atten år gammel. Det var en vakker yngling, men hverken ved væxt eller styrke særdeles udmærket, skönt han kunde måle sig med de bedste af hans alder.

På den tid blev man opmærksom på, at der måtte ligge römningsmænd på vejen fra Romsdalen til Jæmteland, thi ingen, som toge den vej, kom tilbage, selv om de vare femten eller tyve i samling, hvoraf man sluttede, at nogen kæmpe måtte have sit tilhold der. Ketil Bondes folk vare mindst udsatte for denne ufred, både for mandtab og skade på gods; og der var megen snak

---

[1]) rettet fra Thrym; afskriveren eller forfatteren forvexle ham med Ketil Thrym, en af landnamsmændene på Østerlandet. G. V.

om, og førtes megen klage over, at herredets forstander var en ussel mand, siden han ikke sørgede for, at der blev gjort anstalter derimod, og at sådan udåd tilbørlig blev hævnet; og man kunde nok mærke, sagde de, at Ketil var bleven gammel. Ketil lod, som det ikke kom ham ved, men glemte dog ikke hvad der således blev snakket.

2. Ketil formaner Thorsten.

Engang talte Ketil således til sin sön: »Unge mænds adfærd er dog anderledes nu, end da jeg var ung; den gang havde man lyst til et eller andet fremværk, enten at give sig i krig og på hærtog for at erhværve sig gods, eller at vove sig til idræt, hvorved der var fare at bestå; men nu ere unge mænd hjemkære og arnefaste, de sidde og hænge ved ilden, og fylde deres vom, og må da høre den daddel, sådanne dådløse fortjene. Men jeg har erhværvet rigdom og ære fordi jeg vovede at trodse farer og hårde tvekampe. Rigtignok, Thorsten, har du kun fået ringe styrke og væxt, det er derfor at formode, at din adfærd må blive derefter, og at alle dine tilböjeligheder og foretagender må stemme dermed, så du vil ikke træde i dine forfædres spor; din gerning må svare til dit udseende, og modet ligne efter væxten. Men för var det mægtige mænds sæd, kongers og jarlers, vore jævninges, at de gave sig på hærtoge, og erhværvede sig gods og forfremmelse; og det gods gik ikke i arv, så at sön fik det efter fader, men det blev lagt i höj tilligemed dem selv. Fik sönnerne endog gods i arv, kunde de dog ikke holde deres stand vedlige, om de end bleve anseelige mænd, med mindre de vovede sig selv og sine mænd i fare og krig, og erhværvede sig gods og berømmelse, den ene efter den anden, og trådte således i deres frænders fodspor. Nu kan jeg vel tænke, at du

kender kun lidet til hærmænds lov, derfor vilde jeg lære dig den; thi du er nu kommen til den alder, at det er på tiden, at se, hvad lykken vil unde dig«. Thorsten svarede: »Nu er jeg egget nok, hvis det kan frugte«, og stod meget fortörnet op. Der ligger en stor skov imellem Romsdalen og Oplandene, som alfarvej går igennem, men som ingen torde komme til for de onde mennesker, som man troede lå og lurede der; at hemme dette uvæsen, anså man for et berømmeligt foretagende.

3. Thorsten drager til skovs.

Kort efter at Ketil havde havt denne samtale med sin sön Thorsten, gik denne alene bort fra drikkelaget, og fandt det rådeligst at lide på sin faders lykke, og ikke oftere at udsætte sig for hans bebrejdelser, men heller at vove sit liv. Han tog sin hest og red alene til skoven, derhen hvor han formodede at røverne måtte have deres virke; og skönt han kun havde lidet håb om at kunne stå sig mod deres overmagt, vilde han dog heller vove sit liv, end med uforrettet sag vende tilbage. Han bandt sin hest ved indgangen til skoven, gik derpå ind i den og fandt en sidesti, som førte bort fra adelvejen; og da han længe havde fulgt den, stødte han på et stort velbygget hus, som han formodede måtte tilhøre den, der gjorde vejen usikker, hvad enten det nu var én mand eller flere. Derpå gik han ind i stuen, og fandt der store kister og fuldt op af alle slags; der var en stor stabel af hugget brænde og på den anden side varer i sække og alle slags sager. Der var også en seng, större end han nogen tid havde set nogen, så han tænkte ved sig selv, at det måtte være en stor mand, som kunde passe i den; den var også smukt tjeldet. Ligeledes var der et bord belagt med en ren dug og lækkre spiser og kostelig drik; men deraf rørte han ikke noget. Derimod

så han sig om efter et skjulested, at han ikke skulde komme dem for öje, som havde bygget huset, thi han vilde først vide, hvorledes han var faren, förend de skiftede ord sammen eller sås. Han krøb derfor op imellem sækkene i varedyngen, og satte sig der. Men henimod aften hørte han en stöj udenfor, hvorpå der kom en mand ind, ledende sin hest efter sig; det var en meget höj mand med hvidt hår, der i fagre lokker hang ham ned på skuldrene; og Thorsten syntes, det var en særdeles smuk mand. Da manden havde ledt sin hest til stalden, gjorde han ild på, satte et vandbækken for sig, vaskede sig og törrede sig på et hvidt håndklæde; derpå hældte han en kostelig drik af en legel i et storfodet kar, og gav sig til at spise. Hele denne mands adfærd forekom Thorsten både høvisk og mærkelig; også var han langt större end hans fader Ketil, der dog ellers, hvilket han virkelig også var, ansås for en velvoxen mand. Da nu husets beboer havde spist sig mæt, satte han sig ved ilden, så på den, og sagde ved sig selv: »Her er foregået en forandring; her ere flere gløder end jeg tænkte; der må nogen for nylig have pustet til den; hvad skal det betyde? Måske er der komne nogle mænd som stå mig efter livet, som de vel kunne have årsag til; jeg kommer til at se mig om og søge huset igennem«. Derpå tog han en brand, og gennemsøgte huset, og kom derhen hvor varedyngen var; men med den havde det den sammenhæng, at man derfra kunde komme ind i et stort røghul, der var på stuen, og imedens røveren så dyngen efter, smuttede Thorsten ud, så at han ikke fandt ham, thi anden øde var forelagt Thorsten, end at han der skulde dø. Tre gange ledte manden huset igennem, og fandt intet. Da sagde han ved sig selv: »Lad nu det være godt, endskönt det måske går mig, som ordspro-

get lyder, fals[1]) slår sin egen herre på hals«. Derpå gik han tilbage til sengen, og lagde sit saxsværd fra sig, hvilket forekom Thorsten at være et kosteligt klenodi og meget skarpt, og han tænkte ved sig selv, at hvis han kunde få det, sa vilde det ingen nød have for ham. Derved randt hans faders formaning ham i hu, at der skulde udholdenhed og djærvhed til at udføre sådan eller anden stordåd, at skönne penge vilde blive hans, og at det var bedre for ham, end at sidde bag sin moders arnested. Derhos faldt det ham også ind, at hans fader havde sagt til ham, at han duede ikke bedre til at have med våben at göre, end en datter eller anden kvinde, og at det vilde være en större hæder for hans frænder, hvis der var et skår i deres æt isteden for ham. Han gik derfor frem, og så, om han kunde finde lejlighed til at hævne så mange uskyldiges mord, skönt det i grunden gjorde ham ondt for manden. Husejeren faldt nu i sövn, og Thorsten gjorde nogen stöj for at mærke, hvor fast han sov. Manden vågnede ved det, og vendte sig om på den anden side. Nok en gang gjorde Thorsten stöj, og manden vågnede atter derved; men den tredie gang, da Thorsten gik hen, og gav et stærkt slag på sengestolpen, blev alting roligt omkring ham. Derpå tændte Thorsten lys, og gik hen til sengen, for at se, om manden virkelig var der, og så ham da ligge der i sin guldsömmede silkeskjorte med ansigtet i vejret. Da drog Thorsten saxsværdet, og stødte det i brystet på den store mand, og det var et svært sår. Manden for op ved det, og greb Thorsten fat, og trak ham op i sengen til sig; men så fast havde Thorsten stødt til, at odden stod i dynen, men manden var frygtelig stærk og lod sværdet sidde, hvor det var, og Thorsten kom til at ligge imellem tiljen[2]) og

[1]) med en nyere form: falsk, falskhed. [2]) brædevæggen.

ham. Den sårede mand sagde: »Hvad er det for en mand som har anfaldet mig«? Den anden svarede: »Jeg hedder Thorsten, og er en sön af Ketil Raum«. »Jeg tror, jeg har hørt dit navn för«, sagde manden, »men mindst havde jeg ventet det af dig eller din fader, thi jeg har aldrig gjort eder noget mén. Men du har været for rask, og jeg har været for sen, thi jeg var just i færd med at opgive denne min levemåde. Imidlertid står det i min magt, om jeg vil lade dig leve eller dø, og når jeg gjorde dig din ret, skulde ingen tale om vort mellemværende; men jeg finder det nu rådeligst at lade dig beholde livet, hvilket vel også kan blive til gavn, hvis lykken så föjer. Mit navn er Jökul, og jeg er en sön af Ingemund Jarl i Götland; som mægtige mænds sönner pleje, søgte jeg at erhværve mig gods, skönt på skændig vis; men nu var jeg allerede færdig til at tage bort herfra. Tror du, at jeg har bevist dig nogen velgerning ved at skænke dig livet, så begiv dig til min fader, men se først at få min moder Vigdis i tale, sig hende i enrum denne tildragelse, bring hende min kærlige hilsen, og bed hende skaffe dig venskab hos jarlen, således at han giver dig sin datter, min søster Thordis, tilægte. Her er guld[1]), som jeg sender med dig til jærtegn[2]), og tager hun sig end min død meget nær, så håber jeg dog, at hun vil agte min ordsending mere ene din handling, og min hu siger mig, at du vil blive en lykkens mand. Får du nu sönner eller sönnesönner, så lad ikke mit navn uddø, og det eftermæle, som jeg deraf håber, skal være gengæld for at jeg skænker dig livet«. Thorsten svarede, at hvad hans liv angik, da måtte han dermed göre, som han vilde, bede ham derom vilde han ej. Men Jökul

---

[1]) en guldring.

[2]) til bevis på, at det er mig, der har sendt dig.

gentog, at han havde det i sin magt, »men det er nok din fader«, tilföjede han, »som har egget dig til denne gerning, og hans råd er bleven min ulykke. Jeg ser, at du har intet imod, hvis vi døde sammen, men der forestår dig en bedre skæbne især formedelst din mandighed og raskhed; og for min søster er der også bedre sørget, når du får hende, end om vikingerne göre hende til bytte. Men skulde der end blive dig tilbudet et jarldömme i Götland, så drag dog heller til dine egne besiddelser i Romsdalen, thi mine fædrene frænder ville ikke unde dig herredømme efter min faders død. Måske sørgelige drab ville blive gængse i din slægt, og mangen en miste sine sagløse frænder. Sig ikke mit navn til nogen, uden til din fader og andre frænder, thi min vandel har været avet, men nu har jeg som de fleste ildgerningsmænd, bødet efter fortjeneste. Tag nu guldet med dig som jærtegn, og træk sværdet ud, så vil det nok snart være ude med vor samtale«. Thorsten trak sværdet ud, og Jökul døde.

4. Thorsten kommer hjem.

Efter denne begivenhed red Thorsten hjem, og da han nærmede sig gården, så han mange mænd ride sig imøde, og kendte strax sin fader og andre bekendte, som vare redne ud for at opsøge ham. Da de fandtes, hilste Ketil kærlig sin sön, og tyktes at have fået ham tilbage fra døden, og sagde: »Tit har jeg angret de ord, jeg brugte, mine bebrejdelser og tilskyndelser«. Thorsten svarede, at hans fader rigtig nok ikke havde tænkt på, om han nogensinde kom tilbage eller aldrig, men lykken havde været ham så god, at han var sluppen vel derfra. Men skönt de således vexlede nogle hårde ord med hinanden, bleve de dog snart gode venner, og Thorsten fortalte nu sin fader alle omstændigheder ved sin rejse.

Efter denne gerning fik Thorsten, som man kan tænke, god berømmelse af alle. Derpå lod Thorsten stævne ting, hvortil alle indbyggere indfandt sig fra herrederne deromkring. På dette ting stod Thorsten op, og sagde »Det er alle vitterligt, at den frygt, som har hersket for stimænd, så at ingen kunde drage fredelig sin vej, den er afhjulpen og endt; og det er den vigtigste hensigt af denne min tingstævne, at enhver nu kan tage sin ejendom tilbage, hvad der da er tilovers forbeholder jeg mig«. Dette bifaldt den hele forsamling, og Thorsten erhværvede sig ved sit forhold megen anseelse. Røverens navn fik almuen ikke at vide, thi det blev kun nogle få bekendt.

5. Thorsten drager til Ingemund Jarl.

En dag sagde Thorsten til sin fader, at han vilde drage over til Ingemund Jarl, således som han havde lovet Jökul. Men Ketil mente, at det var ikke rådeligt at give sig i sine fjenders vold, og bad ham blive hjemme Thorsten svarede: »Hvad jeg har lovet Jökul, vil jeg holde, og om jeg end aldrig skulde komme levende derfra, så vil jeg dog fare«. Derpå gjorde han sig færdig, og rejste til Götland, og indrettede det således, at han årle om morgenen kom til jarlens bolig. Jarlen var, efter mægtige mænds sæd, taget på jagt. Thorsten gik ind i en drikkestue med sit følge, hvorpå jarlens kone kom ind i stuen, for at se hvem der var kommen, og da hun så det var udenlandske mænd, spurgte hun, hvem de vare? Thorsten svarede, at han var en Nordmand, og at han havde et hemmeligt ærinde til hende; han bad hende derfor at han måtte tale med hende i enrum. Da de nu vare ene, sagde han: »Tidende har jeg at bringe dig, din sön Jökuls drab«. Hun svarede: »Det er en sørgelig tidende, men ikke uventet efter hans uddåd og slette opførsel; men hvad bevæger dig til at bringe denne sørge-

tidende, og at drage så lang en vej derfor«? Thorsten svarede: »Meget bevæger mig dertil: jeg lovede ham oprigtig ved vor skilsmisse, at drage til eder, og fortælle eder sandfærdig, hvorledes vi forlode hinanden, og ikke kan jeg dølge, at jeg blev hans banemand, thi folk kunde ikke udholde hans manddrab og ran. Og sandt at sige, kom jeg i hans vold, så han kunde have dræbt mig, hvis han vilde, men han gav mig livet, og pålagde mig, at jeg skulde drage til eder med hans ordsending; nu havde det været bedre at blive hjemme, end at overgive mig til eders miskundhed, men her har jeg guld, som han sagde I vilde vedkende eder, og han bad mig bringe eder det som jærtegn, at I skulde skaffe mig fred og forlig med jarlen, således at jeg kunde få eders datter Thordis til kone; og han sagde endelig, at han håbede I vilde tage mere hensyn til hans budskab og sidste villie end til min gerning«. Vigdis blev meget rød ved disse hans ord, og sagde: »En djærv mand er du; men det kan vel være. at det er sandhed du siger; og hvis Jökul har skænket dig livet, så vil jeg lade dig beholde det, thi du synes at have lykken med dig; og for min sön Jökuls böns skyld vil jeg tale med jarlen om din sag; dog må du for det første holde dig skjult«. Da jarlen nu kom hjem, begav dronningen sig til ham og sagde: »Tidende har jeg at sige dig, som vedkommer os begge«. »Mener du min sön Jökuls død«? sagde jarlen. »Ja«, svarede hun. »Han er dog ikke sotdød«? spurgte jarlen. »Nej«, svarede hun, »han er dræbt, og viste för sin død megen ædelmodighed; thi han skænkede den mand livet, som gjorde det, og sendte ham hid i vor vold med sande jærtegn at du skal give ham fred og tilgive hans brøde, hvor svar den end er. Det kan også være, at manden kan blive en støtte for dig, hvis du gör ham til din ved at give ham din datter efter Jökuls begering; han mente

også, at du vilde tage hensyn til hans sidste bön, og du kan se, hvor trofast denne mand er i sine ord og løfter siden han har begivet sig fra sit hjem til os, med hvem han har ufred. Nu håber jeg, at du for min forböns og min söns budskabs skyld vil opfylde min begering; her ser du jærtegnet«. Derpå viste hun ham guldet. Jarlen trak da hårdt vejret, og sagde: »Du har talt meget og meget dristig, når du tænker, jeg skal vise den mand hæder, som har dræbt min sön, da han snarere burde dø, end have vennegave«. Dronningen sagde: »Her er ret at tage i betænkning, både Jökuls ord og mandens dyd, så din. höje alder, i hvilken du behøver en til at styre for dig, og dertil er denne mand just skikket; og ligesom Jökul skænkede ham livet, hvorved hans gerning fik et udfald, som han aldrig kunde have ventet, således vil det også være en herlig sejr over os selv, når vi efterligne Jökul, og skænke denne mand livet, men det vil vorde os en stor skam at tilföje ham mén, eftersom han har overgivet sig til os«. Jarlen sagde: »Du taler med iver hans sag, og må synes vel om ham; i sandhed, jeg vil også se ham og betænke, om hans udseende lover noget godt, og det vil da meget komme an på, hvorledes han står mig an«. Thorsten blev da ført frem, og stod for jarlen, men dronningen havde ved sine forestillinger fået hans første vrede til at sætte sig. Thorsten sagde: »Min sag, herre jarl, er nu i eders vold; mit ærinde hid kender I, jeg vil tilbyde eder forlig, men heller ikke klage, hvilken beslutning I så fatter; dog er det høvdingers vis, at forunde dem livet, som frivillig overgive sig til dem«. Jarlen svarede: »Jeg synes så godt om dig, at jeg skænker dig livet; det er også den skönneste bod for min sön, når du går i söns sted, hvis du vil blive hos mig, thi dit udseende lover meget; heller ikke er det höjmodigt at stride mod den, der frivillig overgiver

sig i mands vold. Thorsten takkede jarlen for sit liv, og blev i nogen tid hos ham, i hvilken de lærte nöjere at kende hinanden. Jarlen mærkede snart, at det var en forstandig og i alle måder meget mærkelig mand.

Engang sagde Thorsten derpå til jarlen: »Nu ønskede jeg også at vide, hvorledes det står sig med svogerskabet imellem os, herre«! Jarlen svarede: »Jeg vil ikke afslå det, thi det kan måske være til min slægts nytte; men min villie er, at du skal blive her hos os«. Thorsten sagde: »Det lover jeg og tager med taknemlighed imod, at blive her sålænge I lever, men efter eders død vil næppe nogen her unde mig en hædersstilling, og hver må søge sin lykke, hvor den findes«. Deri gav jarlen ham ret.

6. Thorsten ægter Thordis.

Kort efter red Thorsten hjem, og fortalte sin fader Ketil planen med hans giftermål, og bad ham tage med, hvilket han også gjorde. Jarlen besørgede gildet, men Thorsten kom did med Romsdølerne og mange Nordmænd. Gildet var prægtigt, og der var nok at tage for sig af, og det endtes med god hæder og store afskedsgaver. Jarlen og Ketil skiltes ad som de bedste venner. Thorsten blev tilbage med sin kone, nød bestandig flere venskabsyttringer af jarlen, og kom godt ud af det med Thordis.

Det hændte sig en aften, at nogle kom til jarlen med den tidende, at Ketil var død, og forkyndte derhos, at man nu vilde have Thorsten hjem til hans fædrenegods og rige. Thorsten rådførte sig herom med sin kone og jarlen; hun bad ham råde, hvad han vilde, det var hun fornöjet med; men han svarede, at han havde mest lyst til at vende hjem, hvor han kunde vente mindst avind og mest hæder. Jarlen gav sit samtykke, og fandt det rimeligt, at han vilde komme til större ære og

værdighed hjemme hos sine egne end hos fremmede folk. Derefter blev jarlen syg, og lod sin svigersön og datter kalde til sig, og sagde til dem: »Görer eder nu færdige til at tage herfra, og lad det ske med sömmelig pragt af gods og rigdomme. Vore frænder ville være vel fornöjede dermed, siden herredømmet her i landet, med alt hvad dertil hører, så tilfalder dem. Men hvis I får en sön, så lad ham opkalde efter mig«. Thorsten lovede det, men erklærede tillige, at han ikke vilde attrå jarls værdighed, eftersom hans frænder heller ikke vare af så höj stand.

7. Om Thorstens sön Ingemund.

Kort efter døde Ingemund Jarl; men Thorsten drog hjem til sine ejendomme, og tiltrådte sin fædrenearv. Om sommeren drev han viking, og erhværvede sig gods, om vinteren sad han hjemme på sine gårde, og blev anset for en hædersmand. Der var en mand, ved navn Ingjald, som boede på øen Hefne i Helgeland. Det var en ryst bonde, der ligeledes lå i viking om sommeren og sad stille om vinteren. Der var venskab imellem ham og Thorsten. Thorsten fik sig en sön med sin kone, og da drengen var født, blev han båren hen til sin fader. Thorsten betragtede ham og sagde: »Denne dreng skal hedde Ingemund efter sin morfader, og jeg håber, at denne navngave skal vorde hans lykke«. Sönnen blev snart stor og stærk.

Thorsten og Ingjald plejede at indbyde hinanden til gæstebud hver høst, når de kom hjem fra deres vikingtoge. Engang da Ingjald var til gilde hos Thorsten, kom drengen Ingemund løbende hen til ham. Ingjald sagde: »Du er en håbefuld gut, og for det venskabs skyld, der hersker imellem mig og din fader, vil jeg tilbyde, at tage dig hjem med til så god opfostring, som jeg formår«.

Thorsten sagde, at han modtog tilbudet, og drengen for hjem méd Ingjald. Ingjald havde to sönner, Grim og Hromund, som da bleve Ingemunds fosterbrødre.

Thorsten og Ingjald holdt deres gamle skik vedlige med hjembud og gilder; og alle tyktes, at Ketil levede op igen i Thorsten, skönt denne var mindre af væxt og heller ikke så stærk. Engang da Ingemund besøgte sin fader, sagde han til ham: »Du har skaffet mig et godt fosterskab, men nu ønsker jeg, at du vil give mig nogle skibe, så vil jeg hærge i sommer efter vore forfædres skik; jeg er nu kommen til den alder, at jeg nok kan udføre det; men udredningen skal jeg selv og du overtage, ikke min fosterfader, skönt jeg ved, at jeg af ham kan få alt hvad jeg vil«. Thorsten svarede, at det var en god plan, og at han vilde give ham ét skib. »Med mindre kan jeg ikke være tjent«, sagde Ingemund, og tog derpå hjem, og fortalte Ingjald det. Denne svarede: »Det er et godt bidrag; og så skal jeg give Grim et andet skib, så kunne I fare ud sammen; men görer det med forsigtighed og sindighed, så at I ikke binde an med overmagten; thi det er större ære at begynde med lidet, og tage til, end først at løftes höjt for siden at synke«. Ingemund og Grim droge derpå ud og bare sig vel ad med deres viking; de angreb ikke uden hvor de så deres fordel, og havde om høsten fem skibe, alle vel forsynede med mandskab, våben og andre krigsfornødenheder. Ingemund var en vakker svend, kæk i angreb, vennehuld og velvillig, trofast mod sine venner, og en god høvding på gammel vis. Han lod Grim vide, at han om høsten vilde hjem til sin fader, og blive der en tid lang om vinteren med tyve mand. Det gjorde de da også. Det varede ikke længe, för Thorsten lod sig mærke med, at deres ophold der var ikke så ganske vel betænkt, og at der gik for meget med. Da sagde Ingemund: »Så skal du ej tale,

det er bedre, at du begærer til vederlag hvad du vil have af vort erhværvede gods, og gör os tilgode således, at du kan have ære deraf; det sömmer sig vel, at du yder os underholdning, når det sker på vor egen bekostning». »Det var kækt talt«, sagde Thordis, »så vilde din morfader også have gjort«. Thorsten roste det også, og lovede at opfylde hans ønske. De vare der nu om vinteren julen over, og levede herlig og i glæde. Alle hugede godt Ingemund både for hans sæders og udseendes skyld; han var dygtig i alle lege, øvet i alskens idrætter, uegennyttig mod sine undermænd, men skarp og ueftergivende mod sine fjender. Da julen nu var forbi, sagde Ingemund til sin fader: »Nu vil jeg og mine staldbrødre tage hen til min fosterfader, og blive der resten af vinteren, thi han vil gerne se os hos sig«. Thorsten sagde: »Det tykkes mig at være bedre, at du bliver i vinter hos os, min sön«; men Ingemund svarede, at nu havde han engang taget den beslutning; og derved blev det. Ingjald tog særdeles vel imod dem, og de vare der resten af vinteren; men da det vårede, lod Ingemund dem vide, at han lavede sig til at drage i viking, hvortil de nu vare langt bedre udrustede, end forrige gang. Ingjald gav ham ret deri. Derpå droge de på hærtog den anden sommer, og fik meget bytte fra røvere og ransmænd, som lå og plyndrede bönder og købmænd. Dermed gik sommeren. Da sagde Ingemund: »Sker der ingen store mandeprøver på vore færder, så er det dog det bedste, overalt at vise mod og manddom«. Alle adløde hans befaling og forbud. Noget ind på høsten kom de til de svenske skær, hvor der lå nogle vikinger; de gjorde sig strax på begge sider rede til slag, og strede først med skud og stenkast; de vare lige stærke, og mange mænd bleve sårede på begge sider. Ingemund indlagde sig megen berømmelse den dag, og i sandhed tyktes de,

der vare hans mænd, at tjene en høvding; da det kvældede[1]) blev der en standsning på slaget. Da sagde Ingemund: »Vi må ikke lade os mærke med at vi ere trætte, skönt dette slag har været forbundet med stor mandsfare». Da stod der en mand op på de andres skib, han var både stor og drabelig, og sagde: »Hvad er det for mænd, som have stredet med os i dag? Det er uskikkeligt andet, end at tale sammen, da vi ikke have noget udestående med hverandre, såvidt jeg ved«. Ingemund svarede: »Hvis du spörger om anførerne for denne trop, så hedder den ene Ingemund, den anden Grim? Men hvem er da du«? Den anden svarede: »Sæmund er mit navn, og jeg er formand for disse folk; jeg kender også noget til eders slægt, og eftersom vi ere landsmænd, så sömmer det os bedre, at vi forene os sammen, end at vi strides. Vi have ikke hørt andet end godt om eder, og ville tilbyde eder vort venskab, dog ikke fordi vi ere så svage, at vi behøve at bede om fred«. Ingemund svarede: »Vi synes godt om dette forslag og ville ikke regne eder det til onde; heller ikke ville vi kæmpe med eder om en uvis ære, og have nu håndtaget fred og eders venskab«. De sluttede derpå fred, og holdt siden bestandig sammen resten af sommeren, og vandt både gods og ære. Om høsten sejlede de over Sognsø[2]). Da sagde Sæmund, at her måtte de skilles ad, og næste sommer skulde de mødes der igen som venner. Ingemund lovede det. Sæmund styrede nu ind i fjorden, men Ingemund fulgte med landet nordpå, og havde mange skibe og meget gods. Han drog hjem til sin fader med tresindstyve mand. Grim sagde: »Tænker du ikke, fosterbroder, at din fader nu vil synes at han får gæster nok?» Den anden svarede, at han

[1]) blev aften. [2]) havet ved Sogn i Norge.

tænkte, det var nu hartad til måde. Thorsten gik sin sön imøde, og bød ham til sig med megen kærlighed. Ingemund tog derimod. Thorsten beværtede ham herlig om vinteren, og sagde, at det var ham en glæde at have en sådan sön, og at han tidlig havde set frændelykke på ham; «og således», vedblev han, »som jeg ser, at din mandighed voxer, så skal jeg også stedse vise dig mere hæder«. Ingemund var der om vinteren, og hans anseelse syntes bestandig at tage til, thi så meget större hans bytte var, så meget gavmildere viste han sig i gaver og anden ædelmodighed. Da det vårede, talte fostbrødrene igen om deres toge og Grim sagde, at han vilde ikke blive tilbage. Derpå droge de ud, og Sæmund mødte dem efter aftale, og de fore alle i selskab om sommeren. Tre sommere droge de således i fællesskab i Vesterhavet, og erhværvede sig gods og berømmeligt ry. Ingemund overgik dem alle i gode råd og forstand og al drabelighed, og deres forbund var i alle måder berømmeligt. Om vinteren var Ingemund hos sin fader, der syntes at han aldrig kunde göre nok af sin sön, da han så, hvilken mand han vilde blive i alle gode egenskaber.

8. Ingemund og Sæmund komme til kong Harald Hårfager.

Der fortælles, at den sidste sommer da Ingemund og Sæmund droge ud i fællesskab, og kom tilbage med langt större bytte end för, da skete den store tildragelse i Norge, at der droges en stor hær sammen ved Jæderen, og næsten hele landets våbenmagt var her samlet paa to sider; på den ene var Harald Hårfager, der enten kaldes Dofrefostre eller Lufa[1]), på den anden lands-

[1]) Lufa kaldtes han af sit tykke hår; Dofrefostre fordi han efter et senere sagn var opfostret hos jætten Dovre i Dovrefjeld. G. V.

høvdingerne, med hvilke han nu holdt det sidste slag för landets undertvingelse, nemlig det bekendte slag i Hafersfjord. Det var just som hæren var samlet til dette at Ingemund og Sæmund kom til land. Da sagde Ingemund: »Her vil vorde stortidende, thi de første mænd i landet ere her samlede; dog foretrækker jeg Harald som den dygtigste mand, og ham vil jeg byde min hjælp, som ej er at foragte«. Sæmund derimod sagde, at han ikke vilde vove sit liv for hans skyld, og vilde ikke deltage i slaget. »Du ser selv, fostbroder,« sagde da Ingemund, »at kongen har en stor magt, og i mine tanker ville de være bedst farne, som holde med ham; han vil lönne dem godt, som nu yde ham ære og bistand, men det tykkes mig uvist, hvorledes det vil gå dem, som ikke efterkomme hans villie; og vi komme da til at skilles ad«.

Derpå sejlede Sæmund med sine folk ad Sognsø til, men Ingemund løb ind ad Hafersfjord og stødte til kong Haralds skibsflåde. Han lagde til ved lyftingen[1]) på kongeskibet, og hilste kong Harald sålunde: «Hil, hil eder, herre!« »Velkommen,« svarede kongen, »men hvem er du?« »Mit navn er Ingemund,« sagde han, »og jeg er en sön af Thorsten; jeg er kommen hid for at tilbyde eder min hjælp, og vi mene, at de, der byde eder hjælp, ville have det bedre, end de, der stå op imod eder; jeg er nylig kommen hjem fra et hærtog med nogle skibe.« Kongen optog hans ord vel, og sagde, at han havde hørt ham omtale på det bedste. »Og jeg håber,« tilföjede han, »at du må blive lönnet for din tjeneste; thi det er min agt, at underlægge mig hele Norge, hvis lykken vil föje, og megen forskel bör det mig da at göre imellem eder og dem, som slå sig

[1]) bagstavnen.

til mine fjender eller ty til deres ejendomme, som jeg har spurgt din staldbroder Sæmund skal have gjort; og jeg må tilstå, at dit foretagende viser langt större manddom.« Men Ingemund forsikkrede, at Sæmund dog havde mange ypperlige egenskaber.

9. Ingemund deltager i slaget ved Hafersfjord.

Nu lode lurene sig høre over hele hæren, og hver lavede sig til striden det bedste han kunde. Dette slag var det störste kong Harald holdt. På hans side strede mange store høvdinger, Rögnvald Jarl[1]) af Møre og mange andre store høvdinger, og iblandt andre de berserker, som kaldtes Ulfhedner (ulveskindskjortler), thi de havde kjortler af ulveskind over deres brynier; de værgede forstavnen på kongeskibet, hvorimod kong Harald selv forsvarede bagstavnen med megen hæder og djærvhed; og derfra skete mange og vægtige hug. Inden kort tid blev kampen såre heftig med hug og spydstik og gruelig stenkastning, så der skete et stort mandefald på begge sider. Ingemund stod kong Harald tappert bi, og indlagde sig megen berømmelse. Mødet endtes, som vidtbekendt er og som fuldberømt er vordet, dermed, at kong Harald vandt en herlig sejer, og blev derpå enevoldskonge over hele Norge. Han lönnede alle de høvdinger, der havde stået ham bi, såvel som alle de andre, med megen ædelmodighed. Rögnvald gav han jarlværdighed, idet han sagde: »Du har vist megen manddom ved den bistand, du har ydet mig; du har også mistet din sön for min skyld, ham kan jeg ikke give dig igen, men lönne kan jeg dig med ære; for det første skal du være jarl, dernæst skal du have de øer i Vesterhavet, som kaldes Orknøer, til sönnebod, og megen anden

[1]) Rögnvald Møre-Jarl, Gange-Rolfs fader.

hæder skal du erholde af mig.« Og dette løfte holdt kongen. Rögnvald Jarl sendte sin sön Hallad til Vesterlandene, men han kunde ikke holde riget i ave mod vikingerne. Da sendte han sin anden sön Torf-Einar, der blev Orknøingernes første jarl. Fra ham stamme de orknøske jarler, således som det fortælles i deres levnet[1]). Desuden gav kongen mange andre store belönninger for deres tjeneste, og ingen lod han gå tomhændet bort; men dem, som havde været imod ham, drev han ud af landet, eller trængte og dræbte dem, så der ingen redning var for dem. Til Ingemund sagde han: »Du har ladet mig se mange prøver på din tapperhed, og derved selv indlagt dig megen ære, men også jeg skal bestandig være din ven; din del af byttet skal være tre skibsladninger, samt al den hærboned[2]), som tilhørte de vikinger, du har stredet med; og til mærke på, at du har været med i Hafersfjord, skal du have til foræring dette billede, som kong Køtve har ejet, og som han satte megen pris på; det er mere til bevis på dette møde, end at det just har synderlig pengeværd, men det et dog en ære at modtage det af mig; når jeg får ordnet mit rige, skal jeg desuden lönne dig for din bistand med hjembud[3]) og vennegaver«[4]). Ingemund takkede kongen for hans gaver og gode ord, og derpå skiltes de ad. Men kongen sagde, »at han skulde også nok huske Sæmund hans opførsel og troløshed.«

10. Sæmund drager til Island.

Kort efter slaget begav Ingemund sig til Sæmund, og sagde, at udfaldet var blevet anderledes end han[5])

[1]) Heraf ses at vor saga er yngre end Orkneyingasaga. G. V.
[2]) krigsrustning: våben, rustning o. s. v. [3]) indbydelse til gæstebud.
[4]) til afsked efter et gæstebud. [5]) Sæmund.

havde tænkt. »Jeg ved desuden af kongens egne ord,« sagde han, »at det vil bekomme dig ilde, at slå dig til ro; og det skal være mit råd, at du undviger i tide, thi for vort venskabs skyld vilde jeg nødig, at endnu hårdere skæbne skulde ramme dig. Det tykkes mig ikke urådeligt, at du tager til Island, som så mange andre anseelige mænd have gjort, der mistvivlede om at kunne stå sig mod kong Harald.« Sæmund svarede: »Du viser heri, som i alt andet, din troskab og dit venskab, og jeg vil følge dit råd.« Ingemund bad ham så göre, »skönt det havde været bedre,« tilföjede han, »at du havde fulgt mig til Hafersfjord, så havde du nu ikke behøvet at ty hen til dette øde skær« [1]. Sæmund mente, at det kunde nok også være. Han solgte derpå sine jorder underhånden, og beredte sig til bortrejsen, takkede Ingemund for sin hjælp, og bad om hans venskab for fremtiden.

Sæmund drog derpå til Island og kom til Skagefjord, og blev snart en mægtig mand. Hans sön hed Geirmund; hans datter Reginlef var gift med Thorod Hjelm, hvis datter Halbera var moder til Gudmund den Mægtige på Madrevalle og hans broder Einar Eyolfsen fra Tværå.

Ingemund drog efter slaget i Hafersfjord hjem til sin fader med megen hæder. Thorsten tog imod ham med åbne arme, og sagde, at han havde taget en lykkelig beslutning, hvilket man da også kunde vente af ham som en dattersön af den gæve Ingemund Jarl. Han opholdt sig der om vinteren; og samme vinter kom Ingjald til Thorsten, hvilket var et glædeligt møde. Ingjald sagde, at det nu var gået Ingemund så herligt, som han havde formodet, og indbød ham til gæstebud. Ingemund lovede at komme. Ingjald drog derpå hjem og indbød mange andre mænd til gildet. Ved dette gilde lod In-

[1] Island.

gjald og hans kone efter gammel sæd anstille seid[1]), for at erfare deres tilkommende skæbne, og havde derfor ladet en finsk troldkvinde komme. Ingemund og Grim kom til gildet med et stort følge. Finnekvinden blev sat på et ophöjet sæde[2]), der var udpyntet på det bedste. Hver mand gik fra sin plads derhen, for at spörge hende om sin skæbne, og hun spåede da hver, hvorledes det skulde gå ham; men det var langtfra, at de vare lige fornöjede med det svar, de fik. Fostbrødrene bleve siddende på deres pladser, og gik ikke hen for at spörge hende; de sagde, at de brøde sig ikke om hendes spådomme. Völven[3]) sagde: »Hvorfor spörge de unge mænd der ikke om deres skæbne? De forekomme mig dog at være de mærkeligste af alle dem, som her ere komne sammen.« Ingemund svarede: »Jeg har ingen lyst til at vide min skæbne forud.« »Men jeg vil dog,« sagde völven, »sige dig den uden at du spörger derom: Du vil komme til at bo i et land, der hedder Island, hvilket endnu vide om er ubebygget; der vil du blive en berømt mand og gammel, og dine efterkommere ville ligeledes blive berømte i samme land«. Ingemund sagde: »Det passer ret godt, thi jeg har besluttet, aldrig at komme til det sted; og jeg vilde også være en god købmand, hvis jeg solgte mine mange og gode slægtjorder, for at tage hen til de øde bygder.« Finnekonen svarede: »Det vil ske som jeg siger, og mærke derpå er, at det billede, som Harald Hårfager gav dig i Hafersfjord, det er nu forsvundet af din pung, og findes nu i det holt, som du vil komme til at bebo; på det er Frey afbildet af sølv; og når du rejser din gård, så ville mine ord sandes«. Ingemund sagde: »Hvis det ikke

[1]) en art trolddom.

[2]) et såkaldet seidhjal, en forhöjning, fra hvilken spåkvinden forkyndte sin spådom.

[3]) valaen, spåkvinden.

var en fornærmelse mod min fosterfader, så skulde du få lönnen for din spådom i hovedet, men siden jeg ingen voldsmand er, så får det være«. Han svarede, at hun var kommen did i en ond stund, hvortil hun igen svarede, at det vilde nok ske, hvad enten det tyktes ham vel eller ilde. Endelig sagde hun endnu: »Grim og Hromund ville også komme derhen, og begge ville blive gilde bönder«.

Om morgenen efter ledte Ingemund efter sit billede, men fandt det ikke, hvilket tyktes ham ikke at betyde noget godt. Men Ingjald bad ham være ved godt mod og ikke tage sig det nær, thi der var mange brave mænd, der nu ikke anså det for en skam at drage til Island, og det var i en god mening han havde ladet Finnekvinden komme. Ingemund sagde, at han ingen tak var ham skyldig derfor, skönt hans venskab derfor aldrig skulde uddø.

Ingemund drog derpå hjem til sin fader, og var der om vinteren. Da det vårede, spurgte han sine fostbrødre, hvad de tyktes om rejsen. Grim svarede, at efter hans tanker kunde det ikke nytte at brydes med sin skæbne. »Jeg«, sagde han, »agter mig nu i sommer til Island, og min broder med; mange endnu anseeligere mænd end vi have nu lyst til at drage derhen; der er desuden sagt mig godt om landets lejlighed, at kvæget kan gå ude og nære sig om vinteren, og at der er fisk i hver sø, og store skove, hvor man ikke behøver at frygte for kongers og ildgerningsmænds vold«. Ingemund svarede: »Jeg vil ikke derhen, og vi får da skilles ad«. Grim sagde, at det måtte så være, »men det vil ikke komme mig uventet«, tilföjede han, »om vi træffes på Island, thi det er ikke let at undfly sin skæbne«. Ingemund sagde, at han vilde lide et stort savn ved deres skilsmisse.

Grim tilligemed hans broder sejlede ud om sommeren, kom til Borgefjord, og lagde til Hvannøre[1]). Grim besluttede, at nedsætte sig der, og tog da så meget land, at der på hans grund ere mange gårde. Hromund sagde, at han vilde søge op til fjelds, hvilket Grim svarede var vel betænkt, thi han kunde da have godt af jorden imellem fjeldene og af søens frembringelser. Hromund indtog Tværåhlid, blev en stor mand og havde en anseelig slægt; fra ham nedstammer Illuge Svarte. Grim blev også stamfader til mange stormænd.

11. Ingemunds fader Thorsten dør.

Den sommer, da brødrene kom til Island, tog Ingemund hjem til sin fader, og var hos ham. Thorsten begyndte nu at ældes. Engang sagde han til Ingemund: »Godt er det at dø, og vide sin sön i så gode omstændigheder. Det, der glæder mig mest ved mit liv, er at jeg aldrig har øvet vold og uretfærdighed imod nogen, og dermed vil mit liv også ende; thi jeg føler nu, at jeg er syg, og vil også derfor, min sön, forklare dig mine pengeomstændigheder«. Han vilde ikke undre sig over om han kom til at forlade sin fædrenejord, og vilde ikke misbillige det. Ingemund svarede, at han vilde lægge al vind på at rette sig derefter. Da nu Thorsten havde foresagt[2]) ham mange ting, døde han kort efter, og fik en hæderlig begravelse efter gammel skik. Ingemund overtog bestyrelsen af hans gods og ejendomme, og besluttede nu at fæste bo der og at slå sig til rolighed.

12. Ingemund og Finnerne.

Kong Harald Hårfager var nu kommen til fuldkommen fred og i rolig besiddelse af riget. Da tænkte han på

---

[1]) af hvan Angelica, der voxer der i mængde.

[2]) hvorledes han forudså, at det vilde gå ham.

de løfter, han havde gjort sine venner, og gjorde prægtige gæstebuder for dem med megen hæder; især indbød han Ingemund, tog vel imod ham, og sagde derpå: »Din stilling er, efter hvad jeg spörger, i mange henseender hæderlig, men der skorter dig dog på en ting, efterdi du er koneløs; jeg har derfor tænkt på et parti for dig, thi jeg glemte ikke, at du har vovet dit liv for min skyld. Thorer Jarl den Tavses datter Vigdis er en smuk kvinde, og har meget gods, og hende vil jeg skaffe dig til kone«. Ingemund takkede kongen, og sagde, at dette giftermål hugede ham godt. Da gæstebudet nu var holdt med megen overflødighed og pragt, og hver var dragen hjem til sit, lavede Ingemund sig til at holde bryllup; og da alt nu var færdigt, kom kong Harald med mange andre stormænd. Ingemund fik Vigdis efter som bestemt var, og gildet var anseeligt. Kongen bidrog dertil ved gaver og anden hæder. Ingemund sagde da til kongen: »Jeg er nu vel fornöjet med mine kår, og det er en stor hæder at have eders velvillie; men det løber mig dog bestandig om i hovedet, hvad Finnekonen har spået om forandring i mine kår, og jeg så dog helst, det ej skulde sandes, at jeg skal forlade mine fædrenejorder. »Der kan dog være noget i«, sagde kongen, »dersom Frey vil lade sit billede komme ned der eller lade sit hæderssæde rejse der«. Ingemund tilstod nu også, at han gad vidst, om han skulde finde sit billede, når han kom til at rejse sine höjsædesstøtter; »og jeg vil ikke dølge, herre«, tilföjede han, »at jeg agter at hente nogle Finner, som kunne vise mig landets beskaffenhed, hvor jeg skal være, og jeg tænker at sende dem til Island«. Kongen svarede, at det kunde han gerne göre, og efter hans tanker vilde han tage derover; »men det vil være dig til ære«, sagde han, »når du rejser med min tilladelse, thi du vil dog vel ikke liste dig bort, som nu så mange have for skik«.

»Det skal aldrig ske«, svarede Ingemund, »at jeg rejser imod dit forbud«. Derpå skiltes han og kongen.

Ingemund drog hjem, sad rolig på sine gårde, og sendte bud efter Finnerne, og der kom tre nordfra. Ingemund sagde til dem: »Jeg vil betale eder godt, og give eder smör og tin, når I ville drage for mig til Island, oplede mit billede og underrette mig om landets beskaffenhed«. De svarede: »Det er os en farlig sending, men på dit forlangende ville vi prøve derpå. Luk os ene inde i et hus, og lad ingen kalde på os«. Det skete. Efter tre dages forløb kom Ingemund til dem; da rejste de sig op, og stönnede, og sagde: »Det var da en besværlig rejse, og megen möje have vi haft; imidlertid kunne vi nu sige dig sikkre jærtegn, så du kan kende landet, når du kommer dertil, efter vor beskrivelse. Vanskeligt var det os at oplede billedet, og Finnekonens ord have været kraftige, thi meget ondt have vi döjet derfor. Vi kom i land på et sted, hvor tre fjorde gik ind fra nordost, og indenfor en af fjordene vare store søer; derpå kom vi ned i en dyb dal, og i dalen under fjeldet var et stort holt, hvor der var en mindre dal tjenlig til beboelse; der i holtet var billedet, men da vi vilde tage det, for det over i et andet holt, og alt som vi fulgte efter det, forsvandt det for os, og der lå altid ligesom et dække over det, så vi ikke kunde nå det; du kommer derfor selv til at hente det«. »Det er også min hensigt«, sagde han, »skæbnen kan man dog ikke sætte sig imod«. Han begavede derpå Finnerne rundelig, og lod dem drage bort.

Han blev nu nogen tid rolig på sine gårde, drog så til kongen, og fortalte ham sin medfærd[1]) og sit forsæt. kongen svarede, at det kom ham ikke uventet, det var

[1]) hvorledes han havde faret eller båret sig ad dermed.

ikke let at undgå hvad bestemt var. Ingemund sagde, at så var det, og han havde forsøgt alt hvad han kunde. Kongen vedblev: »I hvilket land du end stædes, vil du blive æret og anset«, og gav ham derpå, ligesom ellers, en hædersgave. Derpå gjorde Ingemund et prægtigt gæstebud for sine venner og andre høvdinger, bad under gildet om deres opmærksomhed, og sagde derpå: »Jeg har besluttet at forandre min stilling og at drage til Island, mere fordi det er skæbnens villie, end af tilböjelighed; hvo der nu vil fare med mig, dem står det frit for, men det skal også være enhver tilladt, at blive her tilbage, hvis han heller vil det«. Hans ord fandt meget bifald, og de sagde alle, at hans bortrejse var dem et stort tab, men få vare mægtigere end skæbnen. Mange anseelige mænd gjorde sig da rede til at drage med ham til Island, både bosiddende bönder og løse folk.

13. Ingemund drager til Island.

På den tid var sejladsen til Island som stærkest, og Vigdis kom til samme tid ned med en velskabt dreng. Ingemund betragtede drengen, og sagde: »Denne dreng ser mild ud af sine öjne, hans navn skal der ikke ledes længe efter, han skal hedde Thorsten, og det vil sandes, at lykken vil følge ham«. Drengen blev også snart smuk og håbefuld, klog og vennefast og i alle henseender mådeholden. De fik også en anden sön, der ligeledes blev bragt til faderen, for at han skulde give ham navn. Han så på ham, og sagde: »Denne dreng lader til at blive stor, og har hvasse öjne, hvis han lever ville ikke mange vorde hans lige, han vil vorde vanskelig at omgås med, men trofast mod venner og frænder, og han vil vorde en dygtig stridsmand, hvis jeg ellers ser rigtig til; nu får vi mindes vor frænde Jökul, som min fader bad mig om, og han skal hedde Jökul«. Drengen voxte op,

og blev usædvanlig stor og stærk, han var fåtalende, hård, genstridig, barsk og stridbar. Ingemunds tredie sön hed Thorer, han var smuk, velvoxen, og tegnede til at blive en god købmand. Den fjerde hed Högne; den femte hed Smed, og var en frillesön. Thorsten var den forstandigste af disse brødre. Ingemunds datter hed Jorun.

Vigdises broder Jörund tilkendegav, at han vilde drage til Island med Ingemund formedelst deres venskab og svogerskab. Også to af Ingemunds trælle, Hvate og Asmund, fulgte med, samt adskillige andre fribårne mænd. De gjorde sig færdige, gik ombord, sejlede afsted, og havde en kort overfart.

14. Ingemund nedsætter sig på Island.

Ingemund sejlede, som sagt, afsted, havde en god overfart, og sejlede vester for Island, og kom ind i Borgefjord i Leiruvåg[1]). Skibets ankomst rygtedes snart. Grim red ned til skibet, bød sin fosterbroder velkommen, og sagde, at han glædede sig meget over hans ankomst. »Det går nu her, som det hedder for et gammelt ord«, sagde han, »at det er vanskeligt at kæmpe mod sin skæbne«. »Ja det er sandt«, svarede Ingemund, »og derved er intet at göre, fosterbroder«! Grim bød ham derpå hjem til sig med alle hans folk, og tage af hans ejendom hvad han vilde, land eller løsøre. Ingemund takkede for tilbudet, og sagde, at han vilde være hos ham om vinteren; »men siden jeg nu«, vedblev han, »har forandret min stilling, for at foretage denne rejse, så vil jeg også ved lejlighed opsøge det sted, som er mig bestemt til

---

[1]) rigtigere er en anden læsemåde Grimsåros: (Grimsås munding), thi Leiruvåg er i Faxebugten kort fra Reykevik. Grimså er en af floderne i Borgefjord; i mundingen af disse floder var der i oldtiden havne og købstæder. G. V.

landnam«. Ingemund drog med kone og börn til Hvannøre, men hans følge opholdt sig deromkring i nærheden. Grim tog gæstmild imod dem, og lod det ikke mangle på noget om vinteren, hvorved han kunde vise dem hæder. Da det vårede, gentog Grim sit forrige tilbud; men Ingemund takkede ham meget derfor, hans hu stod imidlertid til at drage nordpå, men han vilde gerne have hans bistand til denne rejse. Grim lovede ham den, såvel som alle de andre, thi han var dem alle meget kærkommen. Og sommeren begav han sig da nordpå, for at opsøge land, og for op ad Norderådal, derfra kom han ned til en øde fjord, og da de droge langs med denne, kom der to vædre løbende imod dem fra fjeldet; de vare hvide. Da sagde Ingemund: »Det vil passe sig godt, at vi kalde denne fjord Hrutafjord (Vædrefjórd)«. Da de kom længer ned i fjorden, faldt der en stærk tåge, og de kom til en øre, hvor de fandt et bord (en planke), der var opkastet af havet. Da sagde Ingemund: »Det må være bestemt, at vi skulle give steder deres første navne, og denne øre ville vi kalde Bordøre«[1]. Da var det allerede ud på sommeren, thi de havde meget at føre med sig, og havde begivet sig silde på vej. Henimod vinteren kom de til en dal, som var ganske bevoxen med vie. Da sagde Ingemund: »Denne dal er meget bevoxen med vie[2], derfor ville vi kalde den Videdal (Viedal), og her tror jeg det er bedst at tage vintersæde«. De bleve der den anden vinter, og byggede hus på en höj (hol), som nu hedder Ingemundshol. Da sagde Ingemund: »Opholdet her er rigtig nok ikke så behageligt som i Norge, men det er nu ikke værd at tænke derpå, thi mange brave mænd ere nu her samlede, lader os derfor

---

[1]) nu en købstad.

[2]) vie, vidie, salix.

være glade og fornöjede så godt som vi kunne«. Alle syntes godt derom, og de bleve der om vinteren, og holdt lege og allehånde forlystelser.

15. Ingemund finder sit billede.

Da det vårede og sneen begyndte at tø deromkring i fjeldene, sagde Ingemund: »Jeg gad dog vidst, om man ikke ved at gå op på et höjt fjeld kunde opdage nogle andre steder, hvor der falder mindre sne, thi jeg tror ikke, vi skulle opslå vor bopæl i denne dal, det vilde være et dårligt bytte mod vor forrige ejendom«. Derpå gik nogle mænd op på et höjt fjeld, og så derfra vide om, kom så tilbage, og sagde til Ingemund, at de fjelde som lå i nordost, vare meget sneløse og gode at se til, »men her, hvor vi nu ere«, sagde de, »lader det til at der er bestandig sne, men efter hvad vi kunne se er landets beskaffenhed der langt bedre«. Ingemund svarede: »Da tegner det godt at noget grönt[1]) vil times os, og at loddet vil falde således«. Tidlig på våren gjorde de sig da færdige, og da de kom nærmere nordpå ved Vatnsdalen, sagde Ingemund: »Nu sandes Finnekonens spådom, thi her genkender jeg egnen efter hendes beskrivelse, og her er det vi skulle være; her ser det vel ud, landet er vidtstrakt nok, og er det tillige frugtbart, så er her nok værd at bygge«. Da de kom til Vatnsdalså, sagde Ingemunds kone Vigdis; »Her må jeg tøve noget, thi jeg mærker min nedkomst«. Ingemund sagde: »Gid det vorde til det gode«! Hun fødte derpå et pigebarn, som blev kaldet Thordis efter Ingemunds moder. Ingemund sagde: »Dette sted skal hedde Thordiseholt«. Derpå begav hele selskabet sig op i dalen, og så, at der var godt land, bevoxet med urter og skov, og fagert at se, hvorover deres åsyn opklaredes. Ingemund indtog hele Vatnsdalen

[1]) lyst, glædeligt.

ovenfor Helgavatn og Urdarvatn; sin egen bopæl valgte han i en lille dal, og lagde her grundvold til en gård, og reiste et hof (hov, gudehus), hundrede fod langt, og da han gravede for at rejse sine höjsædestøtter, fandt han sit billede, således som der var ham spået. »Så er det dog sandt«, sagde han, »at det nytter ej at stride imod sin skæbne, men vi skulle dog være fornöjede dermed; denne gård skal hedde Hof«. Ingemunds mænd udsøgte sig steder til bopæle der i dalen efter hans anvisning. Denne høst lagde vandene stærk til med is, og da nogle mænd gik ud på isen, fandt de hunbjörn med to hvide unger (hunner). Ingemund, som var med, fik dem begge fat, og sagde, at dette sted skulde hedde Hunavatn og fjordstrækningen, der er bedækket af alle disse vande, skulde hedde Vatnafjord. Derefter drog Ingemund hjem. Han satte en anseelig bo, og blev snart overmand (høvding) over Vatnsdalen og de nærmeste strækninger deromkring. Han havde mange kreature, både hornkvæg og får og andre husdyr. Den samme høst mistede han nogle får (sauder), hvilke fandtes om våren i skovene på det sted, som nu hedder Saudadal; og heraf kan man se, hvorledes landets beskaffenhed var, siden kvæg kunde således gå ude og nære sig selv. Der fortælles også, at nogle svin bleve borte for Ingemund, og fandtes ikke förend den næste sommer om høsten, og da vare de i alt blevne hundrede og vare vilde, og en gammel, stor galt fulgte med dem, som hed Beigad. Ingemund samlede mænd til at fange svinene, og sagde, at man med rette kunde regne tre hoveder på hver. De fore også efter svinene, og dreve dem hen til et vand, som nu kaldes Svinevatn, og vilde standse dem der; men galten sprang ud i søen, og svømmede over, og var så mødig, at klovene gik af den; den kom op på en höj (hol), der nu kaldes Beigadshol, og døde der. Ingemund

fandt nu megen behag i Vatnsdalen, mange andre landstrækninger bleve også bebyggede, og der indsattes lov og landsret.

16. Ingemund henter hustömmer i Norge.

Da Ingemund havde boet nogen tid på Hof, gjorde han bekendt, at han vilde göre en rejse, for at skaffe sig hustömmer, thi han agtede at sætte sin gård i god stand, og han håbede, at kong Harald vilde tage godt imod ham. Han satte nogle mænd til at forstå hans gods tilligemed Vigdis, og tog björnene med sig. Han havde en lykkelig overrejse, og kom til Norge, hvor han da spurgte efter, hvor kong Harald var; alting var fredeligt i landet, og da han kom til kongen, blev han modtaget på det bedste. Kongen spurgte ham, hvorledes han syntes om Island? Han svarede, at det stod ham vel an der, og at han var kommen, for at indkøbe hustömmer. »Det gör du ret i«, sagde kongen, »og det skal stå dig frit for at hugge i vor skovmark så meget du vil, og jeg skal lade det bringe til skibet, så du skal ingen ulejlighed have dermed. Ingemund sage: »Her, herre, ser I nogle björne, som jeg har fanget på Island, og som jeg beder eder om at modtage af mig«. Kongen svarede: »Jeg tager imod dem, og takker dig derfor«. Om vinteren gave de hinanden mange foræringer, og da det vårede, var Ingemunds skib færdigt med den ladning han havde valgt, og det var det mest udsøgte tömmer, man kunde få. Kongen sagde: »Jeg ser, Ingemund, at du ikke har i sinde selv oftere at hente tömmer, du må derfor være forsynet med et tilstrækkeligt forråd deraf, men det kan et skib ikke føre; her ere nogle flere, vælg dig hvilket du vil af dem«! Ingemund svarede: »Vælg selv, herre, for mig, det vil bringe mest lykke«. »Så skal det være«, sagde kongen, »jeg kender dem også bedst; her er et skib som kaldes

Stigende, som vi holde for at være den bedste sejler og at have mere lykke med sig på sin fart, end noget andet; det vil jeg vælge for dig, det er smukt, skönt ikke stort«. Ingemund takkede kongen for gaven, og forlod ham efter at have modtaget mange vennegaver og beviser på kærlighed. Han styrede til havs, og så snart, hvad Stigende var for et skib. »Godt valg har kongen gjort for mig«, sagde han da, »og det skib må med rette kaldes Stigende, der således kan gennemskære havet«. Da de kom til Island, sejlede de vester om til Nordlandet, hvilket ingen tilforn havde gjort. Ingemund lagde med begge skibene ind i mundingen af Hunavatn, og gav stederne der sine første navne, som de siden have beholdt. Det sted, hvor dette skib blev trukket på land, kaldes nu Stigendehrof. Det spurgtes vide, at Ingemund var kommen hjem, og alle glædede sig over hans hjemkomst. Han havde en herlig bo med mange gode ting, og forbedrede sin gård meget, da han havde alt hvad han behøvede dertil. Han fik også et godord[1]) og blev herredsforstander.

Den fornemste af dem, som droge ud til Island med Ingemund, Jörund Hals, indtog efter sin svogers råd land på hin side Urdarvatn, og boede på gården Grund. Han var en anseelig mand, som hans byrd også medførte. Hans sön Mår boede på Mårstad i Vatnsdal; han voxte op med Ingemunds sönner. Dalen blev nu stærkt bebygget. Foruden dem, som vare komne ud med Ingemund, nedsatte sig efterhånden andre: Thorolf Heljarskind tog land i Forsæludal; han var en stor voldsmand, og anlagde et virke ved Fridmundå ved en bjergkløft kort fra Vatnsdalsåen. Man havde ham mistænkt for at han offrede mennesker, og der var ingen mand i dalen mere forhadt end han. På Grimstunge boede en mand ved

---

[1]) blev tempelforstander.

navn Ottar; han var gift med Asdis, en datter af Olaf fra Haukagil; deres sön var Halfred Vandrådeskald, og deres datter hed Valgerde, en meget stolt men smuk kvinde.

17. Om Ingemund og Nordmanden Rafn.

Tiden led nu således hen. Ingemund begyndte at ældes, men forestod dog endnu sin store husholdning. Man ved ikke af at han har haft tingdeler[1]) eller betydelige stridigheder med nogen, thi han forligedes godt med de fleste, og var ikke for at vælte sig ind på nogen. Der levede den gang mange ypperlige mænd der i egnen, men han var dog den mest ansete formedelst hans velvillighed, ædelmodighed og gode forstand. Hans sönner voxte op, og bleve alle dygtige mænd.

Det hændte sig engang, at der landede et norsk skib i mundingen af Hunavatn. Skibsføreren hed Rafn; han var stor og før, fåtalende og barsk; han havde længe ligget ude i viking, og holdt af at vise sig i våben og klæder. Ingemund plejede at være den første mand, der begav sig til et nys ankommet skib, for at udtage hvad der behagede ham af varerne. Han gjorde ligeså denne gang, gav sig i samtale med skibsføreren, og tilbød ham ophold hos sig, hvis han ønskede det. Rafn tog gerne mod dette tilbud, og drog hjem med Ingemund, men beholdt her sine gamle tilböjeligheder, og levede mest ene for sig selv. Der havde mange opholdt sig hos Ingemund, som han bedre kunde lide, thi Rafn viste sig ikke föjelig imod ham, og deres tænkemåde var ganske forskellig. Rafn gik i almindelighed med et godt sværd i hånden, som Ingemunds öjne ofte faldt på. Engang bad denne om at se det, og Rafn svarede, det kunde han gerne.

---

[1]) processer. Dele er det gamle danske, meget almindelige, ord for det fremmede proces.

Ingemund tog det, trak det ud af skeden, fandt, at det var fuldt så godt, som han havde tænkt, og spurgte, om han vilde sælge det. Rafn svarede, at han var ikke i en sådan pengetrang, at han skulde afhænde sine våben, og at han havde altid udveje til at erhværve sig gods, sålænge han ejede dette sværd. Han bad derfor Ingemund, at han ikke tiere vilde bede ham derom, han havde længe været i den forfatning, at han behøvede våben, og kunde komme i en sådan igen. Ingemund blev herover fortørnet, thi ham tyktes, at den anden viste ham ringeagt, og pönsede på, hvorledes han skulde få sværdet. Engang gik han hen til sit gudehus, og magede det således, at Nordmanden fulgte med ham. Ingemund talte venlig med ham om det, som han vidste behagede ham mest, den anden vilde nemlig gerne tale om sin viking og sine hærtoge. Imedens de nu således gik fordybede i samtalen, gik Ingemund ind i gudehuset, og inden han vidste deraf løb også Rafn derind med sværdet i hånden. Ingemund vendte sig til ham, og sagde: »Det er ikke skik at gå med våben ind i gudehuset, og du vil udsætte dig for gudernes vrede, hvis du ikke giver bøder«. Rafn svarede: »Det er en list og et oplagt råd, som du længe har pönset på, men hvis jeg har forbrudt mig imod eders love, så er det vel bedst, at du bestemmer bøderne, thi man ansér dig for en retfærdig mand«. Ingemund svarede, at den sömmeligste bod var at vise guderne ære, det var ham en undskyldning, at hans brøde var uoverlagt, derfor vilde straffen ikke vorde så stor; det bedste var, at han overgav ham sværdet, og overlod til ham at formilde gudernes vrede. Rafn svarede, at han havde för skilt sig ved meget andet af sit gods, der var ligeså godt som dette; »men du«, tilföjede han, »har ved andre lejligheder opført dig ædlere, end ved denne«. Derpå overgav han sværdet. Om sommeren drog han bort, og

forekommer ikke mere i denne fortælling. Dette sværd gik i arv i slægten fra fader til sön; det var et udmærket sværd, og kaldtes Ættetunge[1]).

En mand ved navn Eyvind, kaldet Sørkver, der var kommen ud tilligemed Ingemund, rejste en sommer udenlands tilligemed Thormod. Begge vare de Ingemunds venner. Ingemund lånte dem skibet Stigende, thi han var en trofast ven af alle gode mænd, og vilde tillige gerne vide, om skibet sejlede ligeså godt, når han ikke selv var med. De kom næste sommer tilbage til mundingen af åen Blanda, og forsikkrede Ingemund, at der kunde ikke gives vakkrere skib; de havde også gjort en god handel. Eyvind boede i Blandadalen og hans ven Gaut i Vatnsdalen.

18. Om Rolleif og hans moder Ljot.

En mand ved navn Rolleif, kaldet den Store, landede i Hvidå i Borgefjord tilligemed sin moder Ljot. Hun havde intet godt lov på sig, og gav sig kun af med trolddom og rænker. Hendes sön lignede hende meget i tænkemåde. Rolleif var en brodersön af Ingemunds fostbroder Sæmund; han begav sig til Sæmund og fremstillede sig for ham som hans frænde. Sæmund sagde, at han ikke vilde fragå deres slægtskab, »men det bæres mig for«, vedblev han, »at din moder er værre end din fader, og jeg frygter for, at du slægter hendes frænder mere på, end din faders«. Rolleif svarede, at han havde ventet sig bedre ting, end onde spådomme, og Sæmund tilbød da ham og hans moder ophold hos sig om vinteren. Rolleif var meget stærk, men brugte sine kræfter til det onde mod dem, der vare under ham; han var hård, og lönnede altid godt med ondt efter sin moders råd. Sæ-

---

[1]) egenlig Ættetange, slægtsværdet.

munds sön Geirmund handlede han ilde med både i lege og ved andre lejligheder, så der opstod megen uvillie imellem dem. Engang sagde Geirmund til sin fader: »Denne vor frænde viser sin erkendtlighed for vor modtagelse på en måde, som han sagtens kan komme afsted med, men som falder andre noget ubekvem, nemlig ved trusler, hårdhed og grusom behandling; somme bryder han benene på og lemlæster, og det nytter ikke at sætte ham i rette derfor«. Sæmund svarede, at han vistnok ikke lönnede dem for deres modtagelse som man kunde vente, og at det ikke således kunde blive ved. Rolleif var tilstede ved denne samtale, og sagde, at det var skammeligt at anke på sådant, uden at agte sine pårørende; »men jeg tåler visselig ikke«, sagde han, »at stympere sparke mig i ansigtet«. Sæmund svarede: »Således mener du, men du har, som jeg frygtede for, mere din moder Ljots tænkemåde, end vore frænders; jeg har derfor tiltænkt dig land og bopæl på Höfdestrand, og det skal være mit råd, at du vil vise dig eftergiven mod dine nærmeste naboer, Thord Bonde på Höfde, Une i Unedal og de andre høvdinger, og at du beder dem om tilladelse til at nedsætte dig der«. Rolleif svarede, at han vilde ikke krybe for dem.

Rolleif drog med sin moder ud i dalen, der siden kaldtes Rolleifsdal, og nedsatte sig der. Men de holdt kun lidet venskab med andre, gjorde dem det onde de kunde, og viste sig i alting som slette naboer. Man fattede snart had til dem, og tyktes, at Sæmund havde sendt noget slemt pak derud; i begyndelsen tog man i betænkning at være Rolleif imod, siden han var Sæmunds frænde, men da man begyndte at kende hans og hans moders sindelag, ønskede man at få dem bort, og havde helst set, de aldrig var kommen der.

Une var en rig mand, og havde en sön, der var

voxen, og en datter Rodny, der var en smuk og arbejdsom kvinde. Rolleif begav sig hen til Une, og beklagede sig, at i det dalstrøg, hvor han var, var der hverken glæde eller munterhed, skönt man søgte at forlyste sig så godt man kunde. »Vi kunde derfor«, sagde han, »være tjente med at indgå svogerskab, så at jeg får din datter; derved vil vel også al misforståelse imellem os falde bort«. Une svarede, at hans tænkemåde ikke var sådan, at han kunde vente at få en god kone; hans datter kunde nok blive gift, og han gav ham et rent afslag. Rolleif sagde, at det var uklogt handlet af ham; »hun får da blive min frille«, sagde han, »og det er endda godt nok til hende«. Nu kom han der jævnlig, og talte med Rodny; og det varede så ved en stund imod hendes frænders villie.

19. Om Rolleif og Od.

Engang lavede Rolleif sig til at tage hjem. Da sagde Une til sin sön: »Det tykkes mig underligt, at vi lade denne mand således komme og gå som han vil og tåle hans gang her; i min unge alder var jeg mere dristig, da jeg stred med Kolben, og overvandt ham, og han var dog høvding og rådte for en stor strækning; men denne har ikke andet for, end at volde os skam«. Od svarede, at han havde ingen lyst til at have med denne helmand[1]) at göre eller med hans moders trolddom; man sagde, at han havde en kjortel, som jern ikke kunde bide på; men han vilde dog træffe ham. Det gjorde han da også. De mødtes oppe på fjeldet imellem dalene. Od sagde: »Du kommer ofte ad denne vej, men vi så helst, du gik den noget sjeldnere«. Rolleif svarede: »Siden jeg var ni år gammel har jeg altid handlet efter mit eget hoved, og så vil jeg endnu; jeg bryder mig ikke om hvad du siger,

[1]) Hel er dødens gudinde; helmand, en dødsmand med frygtelig styrke.

og tykkes ikke det er farligere at rejse her, skönt du hænger her på vejen«. Od sagde, at han en anden gang skulde svare ham bedre derpå. Rolleif kom hjem, og sagde til sin moder, at han kom nok nu til at tage en træl fra arbejdet, som kunde følge med ham, thi de begyndte nu at blive ham besværlige. Ljot sagde, at trællen kunde ikke göre noget bedre, end følge med ham: »og bryd du dig ikke«, sagde hun, »om de kotkarles lader; tag din kjortel på, og prøv hvad den duer til«.

Od kom til sin fader, og sagde, at han vilde tage hen til Sæmund, og fortælle ham sagen; og Une mente, det var bedst jo för jo heller. Od tog derpå hen til Sæmund og sagde: »Det er en slet sending, du har skaffet os på halsen, denne din frænde Rolleif«. Sæmund svarede, at det kom ham ikke uventet, og det var godt om slige mænd bleve skaffede af vejen. Od mente, at han vilde dog nok ikke sige det samme, når det var sket, skönt det var en mand, der vilde alle ilde, og når man hidtil ikke havde gjort noget derved, så var det kun af agtelse for Sæmund. Od tog hjem. Une sagde: »Mig tykkes, at Rolleif lader ikke sin gang her fare; du kommer nok til, min sön, at tage dig deraf, thi du er ung og rask, men jeg er gammel og aflægs, og skönt han er hård og hans moder en hex, så kan det dog ikke gå således hen«. Od sagde, at han vilde se hvad han kunde göre. En aften lagde han sig i baghold for Rolleif, men der var en anden med denne. Od sprang op, og sagde: »Denne gang vil din rejse dog vel blive hindret«. »Måske«, svarede Rolleif, »er det din ondskab, der bliver standset og dig selv til fald«; det var endnu uvist, hvem der skulde have mest glæde af dette møde, vel var hans modstander mandstærkere, men det var ikke ilde, om en af dem kom til at bløde. Derpå gik de løs på hinanden, og strede. Rolleif var hård og stærk, og havde

den kjortel på, som hans moder havde lavet ham, og som jern ikke bed på. Od dræbte Rolleifs medfølger, gik så imod Rolleif selv, og sagde: »Jern bider ikke på dig, og afskyelig er du i alle måder, såvel ved trolddom, som ved din øvrige adfærd«. Derpå lod han hugget gå nedad på Rolleifs fod, og der bed sværdet, thi kjortelen nåede ikke did. Od sagde: »Nu hjalp din hexekjortel dig dog ikke«. Rolleif hug derpå til Od, og gav ham og endnu en anden mand banesår, men tre flygtede. Det skete silde om aftenen noget oppe fra Unes gård. Rolleif kom hjem, og fortalte sin moder, hvorledes hans modstandere vare komne slet derfra; hun yttrede sin glæde over, at huskarle og deres sönner herefter ikke skulde blande sig i hans rejser og overvælde ham med deres onde ord. Rolleif sagde, at han nu havde lönnet Od for hans skældsord, da han sagde, at Rolleif ikke kunde lignes med nogen dannemand, »men jeg«, vedblev han, »spåede ham, at vort møde vilde blive ham til skam, hvilket han nu har fået at finde«.

20. Rolleif flytter til Ingemund.

Une drog om dagen efter til Höfde-Thord, og fortalte ham sin ulykke, sin söns drab, og bad om hans hjælp til at få ret i denne sag; ellers vilde Thords ære også lide derved, når urostiftere således opstode hist og her i herredet. Thord gav ham ret deri, men gjorde opmærksom på, at Sæmund var dog den nærmeste til at revse sine frænders ugerninger. De begave sig da til Sæmund, og bade ham bringe sagen i rigtighed, og sagde, at hans egen ære fordrede det. Sæmund lovede det. Rolleif blev da sat fra gården, og drog med sin moder til Sæmund; men der blev sat nogle mænd til at forestå gården, og om foråret på forligsmødet sluttedes sagen således, at Une fik Rolleifs jord i sagebøder, og

Rolleif selv blev forvist fra herredet så vide som vande faldt ud i Skagefjord.

Sæmund tænkte nu på det gamle venskab imellem ham og Ingemund, og da de kom sammen, sagde han: »Det hænger nu således sammen, fostbroder, at der er kommen en mand til mig, som lader ond i sind, men det er dog min frænde, og han hedder Rolleif; jeg så gerne, at du vilde tage imod ham og hans moder, og sørge for deres lejlighed«. Ingemund svarede; »De folk have ikke noget godt lov på sig, så jeg vilde helst være fri for dem, men du vil vel anse det for uvillighed og uædelmodighed af mig, hvis jeg afslår det; dog passer det kun slet for os, da mine sönner heller ikke ere meget eftergivende«. Sæmund sagde, at han havde så god lykke med sig, at det gik godt med de fleste, som han tog sig af. Ingemund mente, at det vilde udfaldet vise; hvorpå Rolleif og hans moder, så slet berygtede som de vare, toge hen til Ingemund.

21. Om Rolleif og Ingemunds sönner.

Rolleif og hans moder vare nu to eller tre år hos Ingemund, og forandrede ikke deres opførsel hverken mod ham eller andre. Sönnerne kunde ikke godt finde sig deri, allermindst Jökul, med hvem Rolleif havde så alvorlige lege, at de vare nær ved at lemlæste hinanden. Jökul sagde, at det var nogen onde gæster, de havde fået, men de måtte dog finde sig deri, når det ikke blev endnu værre; og sagde, at dette udædiske menneske skulde dog aldrig få bugt med dem. Der var ingen forskel på deres væxt og styrke, thi de vare begge stærke nok. Ingemund sagde: »Det er slet gjort af dig, Rolleif, at du ikke tæmmer dit sind, og ikke lönner godt med godt; dette kan ikke holde ud i længden, og jeg vil derfor give dig bopæl herovre på Ås«. »Det er mig også ligeså kært«, sagde Rolleif, »som at blive hos dine

vanartede sönner«. »Det har varet længe«, svarede Ingemund, »förend jeg vilde sende dig bort, thi det har jeg aldrig gjort, når jeg først har taget imod en mand«. Thorsten mente, at det burde have sket för. Ingemund byggede da en gård for Rolleif og Ljot på Ås, og der boede de da længe, og Rolleif holdt sig for ligeså god som Ingemunds sönner.

På denne tid kom to brødre, Halorm og Thororm, ud til landet; de vare rige, og bleve hos Ingemund om vinteren. Halorm friede til Ingemunds datter Thordis, og fik ja, thi Ingemund håbede at have en god støtte i ham formedelst hans rigdom. Til medgift fik han gården Kornså. De fik en sön Thorgrim. Thororm boede på den nederste Tunge i Vatnsdalen[1]), som siden kaldtes Thorormstunge.

22. Ingemunds død.

Der fortælles, at der den gang var megen fiskefangst i åen i Vatnsdalen, både af lax og anden fisk. Ingemunds sönner havde delt husarbejderne imellem sig; thi den gang var det skik, at gode mænds börn selv toge del i arbejdet. Med fiskeriet beskæftigede de fire brødre sig, Thorsten, Jökul, Högne og Thorer, men Smed tog sig andet for. Brødrene toge engang hen til åen, og gjorde god fangst. Rolleif førte sig op som sædvanlig, og levede i slet forståelse med alle sine naboer. Det var heller ingen vennеråd, at Ingemund nogensinde skulde tage imod ham. Ingemunds sönner vare meget misfornöjede over, at han således levede på deres bekostning, og dog kun gengældte det med fornærmelser, og sagde, at det var en stor fejl af deres fader, at han havde taget imod ham. Mændene på Hof og Rolleif havde taget del sammen i fiskeriet, og det var aftalt

---

[1]) rettet for Videdal, der står i begge sagaens skindbøger. G. V.

imellem dem, at Rolleif skulde have ret til at fiske, når Ingemunds sönner eller deres folk ikke kom der; men det brød han sig ikke om, thi han agtede sin egen villie og sit uretfærdige sind mere end den skete aftale. Engang da Ingemunds huskarle kom til åen, skændte de på Rolleif, fordi han vilde hindre dem fra at sætte deres garn ud. Rolleif svarede, at han brød sig ikke om trælles snak. De svarede, at det sömmede ham ikke at ville sætte sig op imod mændene på Hof, og det vilde heller ikke lykkes ham, om han end kunde få bugt med andre. Da sagde Rolleif, at de skulde pakke sig, det trællepak, og tage sig iagt for ham; hvorpå han jog dem hånlig og uforskyldt bort. De sagde: »Det er slemt handlet af dig, som må takke Ingemund for så mange velgerninger, da han har taget imod dig, og givet dig gård og fiskeri og meget andet godt, skönt du blev anset for en, som ingen dannemand kunde give sig af med«. Rolleif svarede, at han ikke var forpligtet til at forlade åen for nogle trælle, kastede derpå en sten efter en af dem, så han faldt i afmagt, og viste dem, at det var bedst for dem selv, at holde deres mund. De skyndte sig hjem, og kom da man sad ved bordet. Ingemund spurgte, hvorfor de løb så hastig? De svarede, at Rolleif med hug og skældsord havde drevet dem fra åen. Jökul sagde: »Han vil nok være herredshøvding her i Vatnsdalen, og handle ligeså ilde med os, som han för har gjort med andre, men aldrig skal denne uting af et menneske kuge os«. Thorsten sagde, at det gik rigtig nok vel vidt, men mente dog, det var bedst at behandle Rolleif med sindighed. Ingemund sagde, at der var grund til deres vrede, men de gjorde dog bedst i at fare med mag, thi de havde med en at göre, der hverken agtede ret eller billighed, en helmand, af hvem man ikke kunde vente sig andet end ondt.

Jökul sagde, at han vilde dog prøve på, om han vilde gå fra åen, og sprang op fra bordet. Ingemund sagde: »Min sön Thorsten! Dig har jeg mest tillid til, følg med dine brødre«! Thorsten svarede, at han vidste ikke, hvor vidt det lod sig göre, at holde Jökul tilbage, men han vilde ikke stå stille, når han stred med Rolleif.

Da de nu kom hen til åen, så de, at Rolleif fiskede der. Da sagde Jökul: »Pak dig fra åen, nedrige, og vov ikke på at give dig i trætte med os, ellers skulle vi for alvor prøve styrke med dig«. Rolleif sagde: »Om I ere tre eller fire, så vil jeg dog blive ved med mit arbejde, til trods for eders forbandelser«. »Du stoler meget på din moders trolddom«, sagde Jökul, »hvis du alene vil forbyde os alle fiskeriet«; hvorpå han for ud i åen efter ham, men Rolleif veg ikke. Thorsten sagde: »Lad din hårdnakkethed fare, Rolleif; det vil blive din egen skade, hvis du forholder os vor ret, og da ville måske flere komme til at undgælde det; det nytter dig heller ikke noget, at du mod al ret og billighed sætter dig op imod os.« Jökul råbte: »Lader os dræbe det afskum«! Da gik Rolleif op på land, hvor der lå nogle stene, og kastede med dem efter brødrene. De andre kastede og skøde ligeledes efter ham tværs over åen, men Rolleif kunde ingen skade få. Jökul vilde da gå over åen et andet sted for at anfalde ham, og sagde, at det var en stor skam, når ikke de, så mange som de vare, kunde få bugt med ham. Thorsten sagde: »Mit råd er, at vi skulle trække os tilbage, og heller sørge for vor egen sikkerhed end falde i kløerne på ham og hans moder, thi jeg tvivler på, at han giver efter, og der er forskel på, at have med skikkelige folk at göre og deres troldskab«. Men Jökul svarede, at han brød sig ikke derom, og søgte efter et sted, hvor

han kunde komme over, medens hans brødre kastede stene og skøde efter Rolleif.

Nu kom der en mand løbende hjem til Hof, og sagde Ingemund det. Han sagde: »Gör min hest istand, jeg vil ride derhen«. Han var da gammel og næsten blind, og havde overladt hele bestyrelsen af sit gods til sine sönner. Der blev givet ham en af karlene på gården til følgeskab, som ledte hesten han red på; han havde en blå kappe på. Da de vare komne hen til åbakken, så de andre ham og Thorsten sagde: »Vor fader er kommen, lader os nu trække os tilbage, så tror han, at vi göre efter hans villie, men jeg er bange for hans nærværelse her«; hvorpå han bad Jökul at holde op. Ingemund red til åen, og sagde: »Gå fra åen, Rolleif, og betænk din skyldighed«! Men i det öjeblik Rolleif fik öje på ham, kastede han et spyd efter ham, og traf ham midt på livet, og da Ingemund havde fået stikket, red han tilbage til åbakken, og sagde til karlen: »Følg mig hjem«! Karlen ledte hans hest, og han traf ikke sine sönner; og da de kom hjem, var det langt ud på aftenen. Da Ingemund skulde stige af hesten, sagde han: »Nu er jeg stiv, således går det med os gamle folk, vi blive usikkre på fødderne«; og i det karlen tog imod ham, for at hjælpe ham ned, gav det lyd i såret, og han så spydet stå igennem ham. Ingemund sagde: »Du har længe været mig tro, gör nu, som jeg byder dig: gå hen til Rolleif, og sig til ham, at inden i morgen den dag ville formodenlig mine sönner kræve deres faders blod af ham, og jeg råder ham derfor at tage bort för det bliver dag; det er ingen större hævn for mig at han dør, men det sömmer mig at beskærme den, som jeg engang har taget i mit hus, så længe jeg kan göre noget dertil, hvorledes det så end vil gå siden«. Han brød derpå spydskaftet over, gik med karlens hjælp

ind, og satte sig i sit höjsæde; han befalede, at der ikke måtte tændes lys, förend hans sönner kom hjem.

Karlen kom til åen, og så en hel mængde lax, som Rolleif havde fanget. Karlen sagde: »Det er dog vist og sandt, at du er det störste afskum; du har bedrevet en udåd, som vi aldrig kunne oprette, du har givet Ingemund Bonde banesår; og han har befalet mig at sige dig, at du ikke skulde blive hjemme imorgen, thi hans sönner, sagde han, vilde uden tvivl lede efter dig, for at hævne deres fader. Og dette har jeg nu opfyldt, mere efter hans begæring, end fordi jeg har noget imod, at du kommer under brødrenes øxe«. Rolleif svarede: »Jeg tror hvad du her siger mig, men aldrig skulde du være kommen med hele lemmer herfra, hvis du ikke havde bragt denne tidende«.

23. Ingemunds død.

Nu er at fortælle om Ingemunds sönner, at de kom hjem om aftenen, og talte med hinanden om, at Rolleif var en mageløs niding. »Endnu vide vi dog ikke tilfulde«, sagde Thorsten, »hvad for ondt han har tilföjet os, men der aner mig ikke noget godt om vor faders rejse«. De kom ind, og Thorsten gik hen i enden af stuen, følte ned med hånden for sig, og spurgte, hvoraf der var vådt? Husfruen svarede, at det havde nok dryppet af Ingemund Bondes klæder. Da råbte Thorsten: »Det er glat, som om det var blod, tænder strax lys«! Det skete. Da sad Ingemund i sit höjsæde og var død; spydet stod igennem ham. Jökul sagde: »Tungt er det at vide, at så gæv en mand er bleven dræbt af en sådan usling; lader os gå hen og dræbe ham«! Men Thorsten sagde: »Så kender du ikke vor faders godhed, hvis du tvivler om, at han har advaret ham; men hvor er karlen, som fulgte med ham?« Han fandtes ikke; «Så er

uden tvivl Rolleif heller ikke hjemme« sagde Thorsten, »og vi komme til at søge ham med overlæg, ikke med heftighed; men vi må trøste os med at der er så stor forskel imellem vor fader og Rolleif, hvilket vil komme vor fader tilgode hos ham, som har skabt solen og hele verden, hvo han end så er«. Jökul var da så rasende, at de næppe kunde styre ham. I det samme kom karlen tilbage, og fortalte dem sit ærende. Jökul sagde, at det kunde han gerne have ladet være; men Thorsten svarede, at man ikke burde regne ham det til onde, da han kun havde opfyldt deres faders befaling. Ingemund blev lagt i båden, som hørte til Stigende, og hæderlig begravet, således som da var skik med mænd af höj værdighed.

Dette spurgtes vide omkring, og holdtes for en vigtig og sørgelig tidende. Thorsten sagde til sine brødre: »Det synes mig rådeligt, at vi ikke sætte os i vor faders sæde, hverken hjemme eller i mandemøder, sålænge han ikke er hævnet«. Så gjorde de, og indfandt sig kun sjelden ved lege eller andre forsamlinger. Men da Eyvind Sørkver erfarede Ingemunds død, sagde han til sin fostersön: »Drag hen og sig til min ven Gaut, hvad jeg gör, det samme tror jeg også påligger ham«. Derpå trak han sit saxsværd under sin kappe, styrtede sig deri, og døde. Og da Gaut spurgte dette, sagde han: »Ingemunds venner bør ikke leve, og jeg vil tage min ven Eyvind til mønster«; hvorpå han satte sig sit sværd for brystet, og dræbte sig selv. Hans sönner vare Hermund og Romund den Halte, om hvem der siden fortælles.

24. Om Rolleif og Geirmund.

Nu ville vi standse her, og fortælle noget om Rolleif. Han begav sig til sin moder, og fortalte hende tidenden. Hun sagde, at ingen kunde leve længer, end hans

skæbne havde bestemt, og Ingemund var bleven gammel nok. »Det er mit råd«, tilföjede hun, »at du farer bort såsnart som muligt, thi blodnætter ere de bradeste [1]); kom siden herhid igen, når jeg kan håbe, at min rådslagning kan have nogen fremgang, men endnu ved jeg ikke, om Thorstens forstand og lykke ere stærkere end mine påfund«.

Rolleif drog derpå til Skagefjord, og kom til Sæmundshlid. Sæmund var den gang død, og Geirmund rådte for hans ejendom og gård. Geirmund spurgte om tidende: Rolleif svarede, at han forkyndte ham Ingemund Bondes død på Hof. Geirmund sagde: »Da er der død en brav mand, hvo er hans bane«? Rolleif svarede: »Der blev skudt til måls efter ham«, og fortalte derpå hele tildragelsen. Geirmund sagde: »Jeg ser, at du er den værste uheldsmand, bort med dig, og kom her aldrig mere, dit fule skarn«! Men Rolleif svarede, at han ikke vilde tage bort, men lade sig dræbe der på stedet til vanære for Geirmund. »Min fader«, sagde han, »faldt i din faders og Ingemunds hær, og det kan jeg takke dig og dine for«. Geirmund svarede, at det kunde hændes dannemænd at falde i strid, men at han vilde overgive ham i Ingemunds sönners vold, når de kom. Ja det og langt værre ting, sagde Rolleif, ventede han sig af ham. Han holdt sig imidlertid skjult der i et høhus.

Ingemands sönner holdt sig stille om vinteren, sade på den nederste bænk, og fore hverken til lege eller til tings. Men kort för sommeren kaldte Thorsten sine brødre til en samtale, og sagde: »Vi alle«, tænker jeg, »ere enige om, at der kun gives én måde, på hvilken vi kunne hævne vor fader, men det er ikke let; det synes mig

[1]) på de dage, da drab er begået, er også begerligheden efter hævn störst.

derfor rådeligst, at den, som med klogskab styrer denne sag, skal kunne vælge sig en sjeldenhed af vor ejendom«. De samtykkede alle, og sagde, at han formedelst sin forstand var dertil bedst skikket.

25. Thorsten og hans brødre forfølge Rolleif.

Om morgenen var Thorsten tidlig påfærde, og sagde til sine brødre: »Lader os nu göre os færdige til at drage til herrederne nordpå, og se hvad vi der kunne udrette«. Brødrene fulgtes ad, men der var ikke flere mænd med. og de kom en dag om aftenen til Geirmund, der tog meget vel imod dem. Der vare de da om natten, og lede ikke mangel på noget. Om morgenen sagde Thorsten til sine brødre: »Nu skulle I lege tavl idag, men jeg vil tale med Geirmund«. De gjorde så. Thorsten sagde til Geirmund: »Vi brødre ere komne hid for at lede efter Rolleif, som vi mene er kommen hertil; det er din skyldighed at stå os bi heri, da det var dig, som sendte vor fader dette afskum, der har afstedkommet så ond en gerning, skönt ikke med din villie; han har heller ikke andre gode frænder, der kunde hjælpe ham, uden dig alene«. Geirmund svarede, »Alt dette er sandt, og du begynder din eftersøgning på forstandig vis, men Rolleif er ikke her«. Thorsten vedblev: »Da tror jeg dog, at han er i dit udhus; her er et hundrede i sølv, tag dem, og lad ham komme bort; jeg skal da indrette det så, at han ikke bliver greben på dine enemærker, så at det kunde lægges dig til last; men søge efter ham ville vi, skönt vor fader ikke derved bliver bedre hævnet; sig ham, at du trøster dig ikke til at forsvare ham imod os, og udsætte dig for vort fjendskab«. Geirmund svarede: »Jeg tilstår da, at han er her, dømme så hver derom, som han vil; jeg vil nu følge dit råd, og sige ham, at han skal drage bort; søger da efter ham, når han ikk mere

er hos mig«. »Så skal det være«, sagde Thorsten. Geirmund gik nu til Rolleif, og sagde: »Ingemunds sönner ere nu komme hid, og søge efter dig, så du kan ikke længer have dit ophold hos mig; thi jeg vil ikke sætte mig og mit gods i fare for din skyld eller din slette dåds skyld, og disse brødre ere meget listige«. Rolleif svarede: »Det kunde jeg vente mig, at du vilde te dig så lumpent; gid du få en ulykke for din hjælp, og pak dig bort«! »Det vil jeg«, sagde Geirmund. Derpå gik han hen til Thorsten, og sagde: »Det tykkes mig, at det vilde være bedst for mig, at I ikke skynde eder for meget, men blive her i dag over«. Deri samtykte han. Næste dag begave de sig over fjeldkløften, hvor det havde tøet, og så mandsspor på sneen. Da sagde Thorsten: »Lader os nu sætte os ned, og jeg vil fortælle eder min samtale med Geirmund, da jeg fik at vide at Rolleif var der«. Jökul sagde: »Du er et underligt menneske, du vilde forholde dig rolig, når din faders banemand var i nærheden af dig; hvis jeg havde vidst det, så skulde jeg på ingen måde have holdt mig rolig«. »Det kan nok være«, sagde Thorsten, »men det er sömmeligere ikke at give Geirmund blot i den sag; lader os göre fulde dagsrejser, og se om vi komme sildigere vesterpå, end han; thi alle hans fodspor vise mod hans hjem, og nu vil hans moder Ljot blote med sommeren, som hun plejer efter deres sædvane, men bliver blotet først fuldført, så vil hævnen ikke lykkes«. Jökul sagde: »Så lader os da skynde os«. Han var forud for alle de andre på vejen, og så tilbage og sagde! »Ilde faren er den mand, der er så ussel af vækst og kræfter, som min broder Thorsten, og hævnen vil slippe os af hænderne, hvis vi ikke skynde os bedre«. Thorsten svarede: »Det er endnu ikke afgjort, at mine rådslagninger formå mindre, end din

uforstandige heftighed«. Silde om aftenen kom de ned til gården på Hof, hvor folkene sade tilbords.

26. Om Rolleifs og Ljots død.

Thorsten fik fat på fårehyrden udenfor, og sagde til ham: »Gå over til Ås, og bank på dören, og læg mærke til, hvor længe det varer för nogen kommer til dören, kvæd imidlertid nogle viser[1]), og giv dig til ærende, at du vil spörge efter får; man vil da spörge dig, om vi ere komne hjem, men du skal sige nej, vi ere ikke komne«. Fårehyrden gik til Ås, og bankede på dören, og han kvad hele tolv viser, förend nogen kom at lukke op; da kom en huskarl ud, og spurgte, hvad han vilde, og om brødrene vare komne hjem. Han svarede nej, og spurgte efter sine får, men den anden sagde, at de vare der ikke. Fårehyrden kom tilbage, og sagde Thorsten, hvor mange viser han havde kvædet. Thorsten svarede, at da måtte der have været meget at foretage indenfor, siden han måtte bie så længe, »og kom du da ind«? spurgte han. Fårehyrden sagde ja, han var gået ind, og havde set sig om. »Brændte der ild på arnen«? spurgte Thorsten. »Det lod til, at der nylig havde været tændt ild på«, sagde fårehyrden. »Så du ellers noget usædvanligt i huset«? spurgte Thorsten videre. Fårehyrden svarede, at han så en stor dynge, og af den ragede der noget rødt klæde frem. »Det må have været Rolleif«, sagde Thorsten, »og hans blotdragt. Lader os nu strax göre os færdige, og tage derhen, og se hvad vi kunde udrette«. De droge afsted, og kom til Ås; der var ingen udenfor, men de så brænde opstablet langs op ad væggen på begge sider af huset, og udenfor gården selv et mindre hus, og der var et led imellem det og gården. Thorsten

---

[1]) strofer.

sagde: »Dette må være blothuset, og der agter Rolleif sig hen, når han er færdig med sine tilberedelser og sit trolddomsvæsen, men det ser jeg ikke gerne; går derfor I andre hen i krogen ved huset, men jeg vil sætte mig oppe over dören med en kevle[1]) i hånden, men når Rolleif går ud, så vil jeg kaste kevlen til eder, og løber så hen til mig«! Jökul sagde: »Det er let at se, broder, at du vil have æren for dette, som for alt andet, men det vil jeg ikke finde mig i; jeg vil sidde med kevlen«. Thorsten sagde: »Så får du have din villie, skönt det ikke er godt, thi jeg frygter for, at du begår en eller anden overilelse«. Jökul satte sig da på det opstablede brænde; der kom en mand ud, og kiggede, men uden at lægge mærke til dem, der vare komne; så nok en, og en tredie; den sidste var Rolleif. Jökul kendte ham godt, og drejede sig så hastig om, at brændestabelen faldt, dog fik han kevlen kastet hen til sine brødre, sprang ned fra huset, og fik Rolleif grebet, så han ikke kunde undløbe. De vare lige stærke, og rullede begge ned ad brinken, og snart lå den ene under, snart den anden. Da brødrene nu kom til, sagde Högne: »Hvad er det for et spøgelse[2]) der her kommer imod os, som jeg ikke ved hvad er«? Det var Ljot, der kom i en underlig skikkelse, den ene fod havde hun over hovedet, hun gik baglængs, og stak hovedet bag ud imellem benene, og afskyeligt var hendes öjekast, som hun fordrejede på trolddoms vis. Thorsten sagde til Jökul: »Dræb du nu Rolleif, som du så længe har higet efter«. Jökul sagde: »Det skal jeg strax göre«; hvorpå han hug hovedet af ham, og ønskede at han aldrig måtte trives. »Ja, ja!« sagde Ljot, »den gang var det nær ved at jeg vilde have hævnet min sön Rolleif, men I Ingemunds sönner have lykken med eder«.

---

[1]) kæp, stav. [2]) djævelskab.

Thorsten spurgte, hvorledes da det skulde være gået til. Hun svarede, at hun vilde have drejet hele egnen om for dem, så at de alle vare blevne galne og havde løbet om på vejen som forvildede dyr; og at det vilde sikkert have sket, dersom hun havde set dem, förend de så hende. Thorsten sagde, at det var rimeligt, at lykken måtte göre udslaget i deres trætte. Derpå dræbte de kærlingen Ljot, og hun døde i sit ondskab og trolddom. Hverken hun eller hendes sön forekommer mere i denne fortælling, og begge fik de skammelig ende.

27. Ingemunds sönner skifte.

Efter Rolleifs og Ljots drab fore brødrene hjem, og bleve modtagne med glæde. Derpå sagde Thorsten til sine brødre: »Nu tror jeg at have ret til at vælge mig en kostbarhed«. De andre sagde ja. »Så«, vedblev han, »vælger jeg mig gården på Hof og jorden med besætningen«. Men de andre indvendte, at det kunde man ikke kalde en kostbarhed, og det var altfor stærkt begert. Thorsten sagde, at jord og besætning måtte følges ad; »og hvis I anse det for at være for meget«, sagde han, »så må I betænke, at vor anseelse beror mest på vor enighed, dernæst, at det er mig det især påligger at sørge derfor; her er jo også flere kostbarheder, som jeg gerne under eder«. Alting blev lagt i lodder til deling. Högne fik skibet Stigende, thi han var sømand, Thorer fik godordet, men Jökul Ættetunge, så at han bar dette sværd på møder og lege og ved hesteting, men Thorsten bar det, efter Jökuls egen villie, på leideting[1]) og lovmøder. Også Thorer sagde, at skönt han besad godordet, så undte han dog Thorsten den meste ære i rettergangs-

[1]) ting, på hvilke der forkyndtes for almuen hvad der var foretaget på altinget.

sager. Thorsten sagde: »Det er öjensynligt, at I, mine brødre, i alle måder vise mig hæder, men skönt jeg har valgt gården for mig, så under jeg eder gerne gods derfor; og nu tykkes det mig rådeligst, at vi sætte os i vor faders höjsæde«. De gjorde så. Thorsten blev høvding over Vatnsdælerne og Vesterhop, og alle de strækninger, som hans fader för havde haft under sin bestyrelse. Thorsten var gift med Gyda Sölmundsdatter. Jökul boede på Tunge, Smed på Smedstad, Thorer på Nautabo (Nødebo) der nu hedder Undirfell (Underfjeld).

28. Om Thorolf Slegge.

Nu skal der fortælles om de mænd, som för ere nævnte. En af dem hed Thorolf Slegge. Han blev en meget urolig mand, var en tyv, og besad mange andre slette egenskaber; så at man anså hans ophold der for en stor ulykke, og ventede sig alt ondt af ham. Og skönt han ikke havde mange folk hos sig, så havde han dog andre væsener, som han håbede bistand af, nemlig tyve katte, der vare glubske, arrige, sorte og meget tryllede[1]). Folk gik til Thorsten, og klagede deres vånde for ham, som den al herredets bestyrelse hvilede på, og sagde, at Thorolf havde stjålet fra dem og begået megen anden udåd. Thorsten tilstod, de havde ret, men han fandt det vanskeligt at give sig af med den helmand og hans katte, og vilde ikke gerne vove sine mænd til denne færd. Men de andre sagde, at han vilde næppe kunne holde sin anseelse vedlige, hvis han ikke rådede bod derpå. Thorsten samlede da mænd, thi han vilde være så mandstærk, at han kunde være sikker på udfaldet; alle hans brødre vare med ham, samt en Østmand[2]), som han havde hos sig. De droge til Sleggestad. Thorolf brød sig ikke

[1]) fulde af trolddom. [2]) Nordmand.

om dem, thi han vilde aldrig se skikkelige folk hos sig, og da han så dem komme ridende, gik han ind, og sagde: »Nu skulle vi tage mod gæster, men det vil jeg lade mine katte göre; jeg vil sætte dem ude i dören, og indgangen vil blive vanskelig, sålænge de værge den«. Derpå tryllede han dem stærkt, så de bleve meget glubske og drejede fælt deres öjne. Mændene, der kom, vare i alt atten mand. Jökul sagde til Thorsten: »Find nu på et godt råd, at disse udyr ikke skulde sidde stille«. Thorolf sagde: »Nu skal her antændes ild, og jeg bryder mig ikke om røgen; thi jeg mærker, at Vatnsdælerne ville ikke fare fredelig frem. Han satte derpå en kedel på ilden, og lagde al slags affald og uld under den, så at huset blev fuldt af røg. Thorsten gik til dören og sagde: »Vi bede dig at komme ud, Thorolf«! Han svarede, at deres ærende var nok ikke venskabeligt. Kattene gave sig da til at hyle og skabede sig ilde. Thorsten sagde: »Det er en styg flok«. Men Jökul sagde: »Lader os gå ind, og ikke bryde os om disse katte«. Thorsten satte sig derimod; »thi vi bevare vist ikke alle vore folk uskadte, sagde han, »når vi på engang have med disse katte at göre og med Thorolfs våben, thi han er meget ond; og det tykkes mig bedre, at vi få ham til at overgive sig og gå ud, thi han har endnu mere at lægge til ilden, og vil tilsidst ikke kunne holde det ud derinde«. Thorolf tog kedelen af ilden, og kastede den hele dynge uld derpå; deraf blev en så kvælende røg, at de ikke kunde holde sig meget nær til dören. Da sagde Thorsten: »Tager eder i agt for kattene, at de ikke få eder i deres klør, og lad os nu sætte ild på huset«. Jökul greb en stor brand, og kastede den mod dören; men kattene trak sig tilbage, og dören faldt; vinden bar ind på huset, og ilden tog til. Thorsten sagde: »Lader os stille os ved gærdet, der hvor røgen er stærkest, og se, hvad han nu vil

tage sig for; thi han har for lidt til at underholde ilden med, til at han længe kan holde sig derinde«[1]. Og denne Thorstens formodning var rigtig. Thorolf løb ud med to kister fulde af sølv, og gik langs med røgen. Da han kom ud, stødte han på Østmanden, som råbte: »Der er han, det skændige trold«! Thorolf kom til et sted, hvor der var et dybt vandhul eller morads; der vendte han sig imod den anden, greb ham fat, og bar ham under sin arm, og sagde: »Du er nu kommen i farten, lad os derfor følges ad«. I det samme sprang han ud i moradset, hvor de begge sank ned, og ingen af dem kom op mere. Thorsten sagde: »Det var dog en stor ulykke, at min Østmand således skulde omkomme, men det er en trøst, at Thorolfs gods vil være tilstrækkeligt til bøder for ham«. De bleve udredte. Det sted, hvor Thorolf boede, hedder Sleggestad. Der blev siden bestandig set røg, og det ansås altid for usikkert der. Gården er nedenfor Helgavatn[2].

29. Om Mår Jörundsen og Thorgrim Skindhue.

Mår Jörundsen flyttede fra Grund til Mårstad; mellem ham og Ingemunds sönner var der godt frændskab. Det hændte sig en høst, at nogle får bleve borte på Mårstad, som man søgte vidt og bredt efter, men ikke kunde fange. En mand, ved navn Thorgrim Skindhue, boede på Hjallaland; han var meget troldkyndig og i flere henseender en ond mand. Der var nu megen tale blandt folk, hvor de får dog kunde være blevne af, da hele dalen dog var beboet af skikkelige folk. En aften, da fårehyrden kom hjem, spurgte Mår ham om nyt; og hyrden berettede ham da, at fårene vare fundne, og at de ikke havde været stjålne; »men derved«, sagde han, »er noget

[1]) nemlig formedelst sin trolddom. [2]) er nu øde. G. V.

mere kommet op, jeg har nemlig fundet et stykke jord i skoven, som er et herligt stykke land; der have fårene været, og have befundet sig vel«. Mår spurgte, om det var på hans grund eller andres? Den anden svarede, at det lå rigtig nok ved Ingemunds sönners grund, men såvidt han skönnede, hørte det dog Mår til, da man ikke kunde komme derhen uden fra hans jord. Mår beså dette stykke jords lejlighed, fandt den god, og tog det i besiddelse; og Thorgrim mente, at de kunde nok holde sig i besiddelse deraf imod Ingemunds sönner. Da Thorsten spurgte dette, sagde han: »Nu tykkes mig, at vor frænde Mår bliver for egenrådig og næppe under os lov og ret«. Kort efter besøgte Jökul sin broder Thorsten; de talte meget med hinanden, og Jökul sagde: »Det skulde dog være et stort under, om folk der i dalen skulde rane fra os; der samler sig virkelig meget unyttigt pak, som denne Thorgrim Skindhue, der stræbe efter at udrydde os; han burde have betaling derfor«. Thorsten tilstod, at han ingen skånsel fortjente, men det var nok ikke så let at blive færdig med ham. Han rådte til, at de skulde begive sig til Thorgrim. Jökul var strax færdig. Da Thorgrim erfarede dette, søgte han strax hen til Mår; de hilstes som venner; Thorgrim lod, som han havde stærk hast, og sagde, at Ingemunds sönner vare komne. Da Mår spurgte, hvoraf han vidste det? svarede han: »De ere komne farende til min gård, og ville dræbe mig, skönt det vil altid vise sig, at jeg ved mere end andre«. Da brødrene kom til gården, sagde Thorsten: »Den Thorgrim er en forslagen karl at have med at göre; nu er han ikke hjemme«. Jökul sagde: »Så lad os i det mindste anrette nogen skade her«. Men Thorsten satte sig derimod; »thi jeg vil ikke«, sagde han, »at folk skulle lade os høre, at vi plyndrede hans gods, da vi ikke kunde gribe ham selv; lad os vende hjem med uforrettet sag«.

En anden gang sagde Thorsten til sine brødre: »Jeg gad dog vidst, om vi ikke skulde kunne få fat på Thorgrim«. »Jeg er færdig«, sagde Jökul. Men Thorgrim drog atter hen til Mår, og sagde: »Endnu have Ingemunds sönner ikke glemt mig; jeg vil ønske, at du vilde følge hjem med mig, da skulde de sande, at jeg tör oppebie dem hjemme«. Mår tog derhen. Ingemunds sönner kom ridende til gården, og de mødte hinanden i tunet. Thorsten sagde: »Vort frændskab er ikke som det skulde være, Mår! Vi burde vise os föjelige imod hinanden, og du skulde ikke lade slette mennesker bosætte sig her, som tilföje os fornærmelser«. Mår sagde, at ved disse deres besøg viste de deres uvenskab, og han vilde ikke for deres skyld give slip på noget, som tilkom ham med rette. Jökul mente, at det sikkreste var, de prøvede styrke med hinanden. Thorsten sagde, at han var sen til at begynde trætte med sine frænder, »men her«, sagde han, »ser det ikke ud til at vi få vor ret«. Da de nu ikke kunde udrette videre, droge de bort, og fik ikke fat på Thorgrim formedelst hans trolddom og Mårs modstand. Hveranden dag var Thorgrim borte fra sin gård; Mår havde mange folk hos sig, og således stode sagerne hen en stund.

På denne Tid kom Ingemunds sön Högne ud til landet med sit skib Stigende; han var hos Thorsten om vinteren, og fortalte om sine rejser medens han havde været borte, og sagde iblandt andet, at han aldrig havde kendt så ypperligt et skib som Stigende.

Der gik mange rygter i herredet om frændernes uenighed. Jökul kom til sin broder Thorsten, og sagde, at det var nok hans mening at give efter for Mår. Thorsten svarede: »Så har det syntes indtil nu, men nu ville vi passe Thorgrim op, skönt jeg kun har et mådeligt håb om et godt udfald«. Brødrene gjorde sig en dag rede til at tage hjemmefra; de vare i alt fem og tyve mand med

de fem brødre. Da sagde Thorgrim: »Nu er det galt igen, vi have strax Ingemunds sönner her«. Han tog sine klæder, løb ud og hen til Mår, og sagde, at nu vare brødrene igen på vejen derhen, og at det endelig var tid engang at göre dem kede af deres overfald. Mår samlede sine folk. Eyvind Sörkvers sön Romund, der var en dygtig kæmper og var gift med Mårs datter, sagde, at det var bedst, de nu vovede en dyst med dem. De vare i alt fyrretyve mand foruden Mårs søstersönner, to håbefulde ungersvende. Thorgrim sagde: »Det er bedst at gå Ingemunds sönner imøde«; og så gjorde de. Thorsten så det, og sagde: »Nu få vi lejlighed til at vise os, og det er bedst at hver bruger sig efter evne«. Jökul trak Ættetunge, og sagde, at han havde lyst til at prøve den på halsen af Mårs folk. De mødtes på Kornsnæs. Thorgrim sagde til Mår: »Jeg vil skjule mig, og måske jeg gör eder ikke ringere tjeneste derved, end ved at stride ved siden af eder, thi jeg trøster mig ikke til at være med i angrebet«. Mår svarede ikke derpå, og slaget begyndte; og da det havde varet nogen tid, sagde Jökul: »Nu har jeg ingen grund til at rose Ættetunges hug«. »Det se vi prøver på«, sagde Thorsten, »thi mange af vore folk blive sårede«. Jökul var den forreste af dem alle, og hug til begge sider; han var en overmåde modig og stærk mand, men alle hans hug knuste kun, og bede ikke. »Er nu lykken vegen fra dig, Ættetunge«, råbte han, »eller hvorledes har det sig, broder Thorsten«? »Mig synes«, sagde Thorsten, »at de, som jeg har fældet, stå op igen, men se I noget til Thorgrim«? De sagde, at de så ham ikke. Da bad Thorsten Jökul at drage sig tilbage fra striden, for at de kunde søge efter ham; og til Högne sagde han: »Hold du imidlertid kampen vedlige« Han lovede det. Derpå ledte de efter Thorgrim. Jökul sagde: »Nu ser jeg fjenden, hvor han kommer

frem«. »Ja, der ligger ræven«, sagde Thorsten; og i det samme skottede han til dem, der hvor han lå; det var ved åen. Jökul og hans broder løb efter ham, men Thorgrim undkom til åen. Jökul kom ham så nær, at han kunde nå ham med sit sværd, og hug bagen af ham i det han styrtede sig i åen. Det sted, hvor han sprang ud, kaldtes siden Huesvælg. Jökul sagde: »Bid nu, Ættetunge«! og Thorsten mente, at herefter vilde den nok göre det. Imidlertid var slaget blevet fortsat. Romund gik hårdt imod Högne, og de skiftede svære hug, men enden på deres kamp blev, at Högne faldt for Romund. I det samme kom Jökul til, og slaget begyndte at rase på ny. Jökul satte heftig ind på Romund, og da skortede det ikke på store hug, thi da bed både hans og de andres. Han hug Romund over foden, og gav ham et sådant sår, at han blev en krøbling sin livstid, og kaldtes Romund den Halte. Også Mårs søstersönner faldt. Da striden nu var kommen så vidt, så mændene fra gårdene der i nærheden deres møde, og løb til for at skille dem ad. Det var først Thorgrim på Kornså, en frænde af Ingemunds sönner, dernæst andre bönder; de sluttede da forlig; mange vare sårede, men alle mødige. »Thorgrim sagde: »Du, Mår, har vist megen trodsighed ved at modsætte dig brødrene, som du dog ikke kan ligne dig med; det er mit råd, at du giver efter for dem, og overgiver Thorsten selvdømme«. Han svarede, at det var et godt råd, og de bleve enige derom. Thorsten sagde, at han vilde ikke fælde nogen kendelse förend på et lovting; og dermed drog hver til sit.

Da det ting kom, på hvilket Thorsten skulde afsige kendelsen, vare beboerne af Hof meget mandstærke. Thorsten sagde: »Det er de fleste her i egnen vitterligt, hvorledes det gik med den strid imellem os og vor frænde Mår, ligeså at denne sag er givet mig i vold. Det er

min kendelse, at min broder Högnes drab og de sår, som Mårs mænd have fået, små og store, skulle gå op imod hinanden; Romund skal for Högnes drab være landflyg- imellem Rutafjordså og Jökulså i Skagefjord, og ingen bøder have for sine sår. Mår skal beholde Hjallaland til eje, siden man kun fra hans jord kan komme dertil, og betale os brødre et hundrede i sølv. Thorgrim Skindhue skal ingen bod have for sin skade, og han havde fortjent at komme endnu værre derfra«. Derpå drog hver til sit, og de vare således forligte. Thorgrim Skindhue forlod herredet og nedsatte sig nordpå i Melrakkeslette, og boede der til sin dødsdag.

Thorsten havde to sönner. Den ene hed Ingolf, en meget smuk mand, den anden Gudbrand. Ingemunds datter Jorun var gift med Asgeir Ædekol, fader til Kalf og Hrefna, der blev gift med Kjartan Olafsen, og til Thorbjörg, som blev kaldet Gårdbod[1]).

30. Om Thorolf Heljarskind.

Hvad Thorolf Heljarskind angår, da boede han først i Forsæludal, og havde et ondt rygte på sig. Thorsten fra Hof kom til ham, og sagde, at han vilde ikke tilstæde ham at blive boende der, hvis han ikke forandrede sin færd, ellers vilde han ikke lade ham være der i ro. Thorolf svarede, at det var rimeligt nok, at Thorsten rådte for, om han måtte bo der eller ikke, men for sin opførsel vilde han selv råde. Han flyttede derpå bort, og anlagde sig et virke sönder ved Fridmundså. Her gav Thorolf sig til at stjæle og rane fra folk; han havde også blotgrave, hvoraf man sluttede, at han blotede både mennesker og kvæg. Han kunde ikke få noget skikkeligt menneske i

[1]) Böjarbod, gårdens bod eller prydelse. Hun kaldtes af nogle Bekkjarbod eller bænkens prydelse.

ledtog med sig, men han fik dog tre (eller ni) staldbrødre der for det meste vare ligeså slette som han, eller endnu værre. Men da de spurgte, at Thorsten agtede at göre et anfald på dem, så flygtede nogle af dem fra virket og vilde ikke blive. Herredsmændene kom hen til Thorsten, og bade ham skaffe dem af med den mand, der var så ond en nabo, at de ikke kunde bo hos ham; og Thorsten tilstod, at de havde ret deri. Han sendte derpå bud efter sine brødre, Thorer og Jökul. Thorer blev undertiden overfalden af berserkegang, hvilket tyktes stor skade for en sådan mand, thi det var ham ikke til nogen ære. Jökul sagde til Thorsten: »Du gör vel i, at du ikke lader skarnsfolk få nogen fremgang her i dalen«. Derpå toge de afsted, tredive mand i tallet; og da de så Thorolfs virke, sagde Thorsten: »Jeg ved ikke, hvorledes vi skulle angribe dette virke«. Jökul svarede: »Det vil ingen vanskelighed have; jeg skal råde dig, hvorledes det kan lade sig göre: I skulle skyde på dem og holde dem varme, imedens jeg med nogle mænd drager op og ser, om jeg kan komme bag på dem i virket, så at de blive angrebne fra to sider«. »Det vil være en farlig færd«, sagde Thorsten. Men Jökul drog med nogle få mænd langs op med åen, hvilket Thorolf og hans mænd ikke lagde mærke til; derimod bad han dem at vise sig kække. »Disse brødre«, sagde han, »have dog stærke fylgier[1]), og skulde vi komme i knibe, så lad os søge til vore löngange. Jökul kom over åen ovenfor virket, og havde en stor øxe i hånden; derpå kom han hen til virket, fik øxen sat fast i volden, og halede sig op ved skaftet. Han kom således ind i virket, og skyndte sig strax omkring for at finde Thorolf, men kunde ikke få öje på ham. Endelig fik han han ham at se, i det han kom op af sin

[1]) skytsguder.

blotgrav og løb ud af virket; men Jökul satte efter ham, medens hans mænd ledte efter hans staldbrødre, og forfulgte dem alt hvad de kunde. Thorolf var kommen til en myre[1]) oppe ved åen, og da han så, at han ikke kunde undkomme, satte han sig ned på myren, og græd. Siden kaldtes den Grådmyren. Jökul nåede ham der, kaldte ham et afskum og en ildgerningsmand, der ikke havde mod i brystet, og gav ham derpå banehug. Thorsten angreb nu af al magt virket, thi de andre røvere vare komne tilbage; og Jökul skyndte sig ligeledes, og løb ind i virket. Da de så ham, løb de to ud på den yderste tunge af næsset, hvor han dræbte dem begge; men den tredie sprang ned af den stejle klippe. Denne Jökuls færd anså man for den raskeste, der havde været gjort. Brødrene droge nu hjem, og havde vist herredet en stor velgerning ved Thorolfs drab.

31. Om Berg hin Rakke.

Thorsten på Hof viste sig meget ædelmodig og gæstmild imod herredsmændene. Enhver blev der forsynet med mad og friske heste og hvad der ellers kunde tjene til fortsættelsen af hans rejse; og alle udenherredsfolk anså det desårsag for en skyldighed, først at besøge Thorsten og at fortælle ham alle tidender og hvad nyt der var sket. Det bedste stykke jord, der var til Hof, var Øengen; der plejede Thorstens værkmænd[2]) om sommeren at tjelde[3]). En dag så de ti mænd og en kvinde, der alle vare i farvede klæder, bede der i engen. En af mændene havde en kappe på og en fodsid kjortel af godt klæde; de så, hvorledes denne mand trak sit sværd, og skar et stykke neden af sin klædning, som var bleven tilsmurt ved ridningen; det var et spand langt, og han

---

[1]) mose. [2]) arbejdsfolk. [3]) opslå telte.

kastede det bort, og de kunde høre hvad han sagde, at han ikke vilde slæbe skarn efter sig. De gave sig ikke i tale med disse folk, men det tyktes dem ilde gjort, at bede i anden mands eng. En terne tog det stykke, han havde skåret af, og sagde, at den mand førte sig stolt op. Om aftenen spurgte Thorsten sine folk om nyt; de svarede, at de intet vidste, uden en lille underlig begivenhed, hvorpå de fortalte ham hvad de havde hørt og set til disse mænd, og viste ham det, som manden havde skåret af sine klæder. Thorsten sagde, at begge disse foretagender, at ødelægge sine kostbare klæder, om de end vare blevne våde og urene, og så det, at bede i anden mands eng, vidnede om en tåbelig og tosset, eller om en stor og stolt mand. »Disse folk have heller ikke besøgt mig«, tilföjede han, »som langvejsmænd ellers pleje at göre. Uden tvivl har det været Berg hin Rakke[1]), der er kommen ud her til landet i sommer, en søstersön til Finboge hin Ramme[2]) fra Borg i Videdal; han er en stærk mand og meget stridbar«. Når Thorsten gættede på noget, så traf han gerne det rigtige.

Berg kom til Borg, hvor Finboge tog vel imod ham, og spurgte ham om nyt; han fortalte da hvad han vidste. Finboge spurgte ham, om han havde besøgt Thorsten Ingemundsen? Han svarede nej, han havde redet nedenfor gården. Finboge sagde, at man i almindelighed plejede at besøge ham først og fortælle ham tidender. »Dertil vil jeg ikke nedlade mig«, svarede Berg.

32. Om brødrenes trætte med Berg.

På gården lille Borg boede en mand ved navn Thorgrim. Han fæstede sig en kvinde, Thorbjörg, en datter af Skide. Thorgrim indbød Finboge og Berg til gildet,

[1]) den modige. [2]) den stærke.

der skulde stå i begyndelsen af vinteren på Skidastad; og de lovede at komme. Skide besøgte Ingemunds sönner, og indbød dem til brylluppet, thi han troede det vilde ikke holdes med sin fulde hæder, med mindre de vare med; og de lovede ligeledes at komme. Vejret var ikke synderlig godt, og det var vanskeligt at komme over Vatnsdalså; Viddælerne havde derfor en besværlig rejse. Finboge og hans følge lode desårsag deres heste blive tilbage hos den bonde, der boede ved åen. Åen var åben i midten, men på begge siderne lå fast is. Berg sagde: »Jeg skal bære folket over åen«; det gjorde han også, men med megen anstrængelse, thi det var stærk frost, og hans klæder frøs omkring ham. Skide gik gildesmændene imøde, og ligeledes Thorsten og hans brødre, for at hjælpe dem tilrette, og tage imod deres klæder. Thorsten viste sig især tjenstagtig, og ingen kunde vise sig mere forekommende. Der blev også antændt ild, for at tø de rejsendes klæder. Finboge gik først ind, og skulde sidde i höjsædet lige over for Thorsten. Derpå kom Berg, som var iført en lang kjortel og en skindpels; klæderne stode ud fra ham, da de vare frosne, og han behøvede derfor megen plads. Han nærmede sig strax til ilden, for at optø sig; han gik derved forbi det sted hvor Thorsten stod, og sagde: »Giv plads, menneske! og gik så fast til, at Thorsten vaklede, og havde nær faldet i ilden. Jökul så dette, og blev meget vred; han holdt Ættetunge i hånden, sprang op, og slog Berg med hjaltet imellem skuldrene, så han faldt forover, og sagde: »Vil din skelm være uhøflig imod vor, Vatnsdælernes, høvding«? Berg sprang op, og var frygtelig vred, og greb til våben; men der stode nogle mænd imellem dem, som hindrede dem fra at strides, hvilket ellers var sket, da Berg var ganske rasende. De bleve da skilte ad. Thorsten sagde: »Der har min broder Jökuls heftighed afstedkommet en

ulykke; jeg tilbyder derfor sådanne pengebøder, som Berg kan være bekendt at tage imod«. Berg svarede, at ham skortede ikke på penge, og han skulde nok selv hævne sig. Jökul sagde, at jo længer de havde fjendskab med hinanden, desto mere vilde han[1]) komme til at give efter. Skide bad Finboge om at drage bort, for at gæsterne ikke skulde komme i strid med hinanden. Men Thorsten sagde, at det var upassende, at brylluppet skulde forstyrres; han vilde derfor med sine brødre og alle deres mænd ride til Mårstad, hvilket de også gjorde.

33. Trætten foretages på tinge.

Berg tillyste det slag, han havde fået, på Hunavatnsting og gjorde alting rede til sags anlæg; folk kom da til tinge, og forsøgte at mægle forlig. Men Berg sagde, at han vilde ikke tage mod pengebøder, og kun på det vilkår forlige sig med Jökul, at denne, for at afsone sin fornærmelse, skulde, som da var skik, gå under tre jordstrimler, og derved vise sin ydmyghed imod ham. Jökul svarede, at för skulde trolde tage ham, förend han vilde böje sig for ham. Thorsten sagde, at dette var en vigtig sag, og tilbød, at han selv vilde gå under jordstrimlen. Berg erklærede, at da vilde han anse sig for fyldestgjort. Da det nu skulde gå for sig, rakte den første jordstrimham til axelen, den anden til den øverste del af hoften, den tredie til midt på låret. Thorsten gik da ind under den første jordstrimmel; men i det han gjorde dette, sagde Berg: »Nu svinböjer jeg den fornemste af Vatnsdælerne[2]). Thorsten sagde: »Det skulde du ikke have sagt, og den første virkning af dine ord er den, at jeg ikke går under flere jordstrimler«. Finboge tog til orde: »Vistnok var det ikke vel gjort, men Berg får kun ringe

[1]) Berg. [2]) får jeg ham til at böje sig til jorden som et svin.

fyldestgörelse for den ham tilföjede fornærmelse, hvis det skal blive derved. I Vatnsdæler holde alle for ringe imod eder selv. Jeg vil derfor æske dig til holmgang, Thorsten, med uges frist ved hint store høgærde, som står på øen nedenfor min gård Borg«. Berg sagde: »Lige det samme siger jeg dig, Jökul, at jeg byder dig til holmgang på den bestemte tid, og I Hofboer skulle da komme til at bukke eder«. Jökul svarede: »Hør engang hvad den usling taler! Tör du ligne dig med os, og byde mig til holmgang? Jeg anser mig fuldkommen for dygtig til at stride med dig og Finboge på én gang, hvilket jeg også vil göre; jeg vil gå i min broder Thorstens sted, thi det vilde være skade, om der skulde tilstødes ham noget, hvilket let kunde ske, hvis han strides med Finboge, thi han forstår ikke at styre sig selv; men vi to behøve ikke at spare hinanden. Da jeg slog til Berg, så han faldt derved, da krummede han sig mere end en tævehund. Men kom du nu til holmgangen, Berg, hvis du har mere mands mod end hoppehjerte. Og dersom nogen af os udebliver, da skal der oprejses en nidstang over ham, med den bestemmelse, og af det indhold, at han skal være hver mands niding, og aldrig tåles i gode mænds lag, men bestandig bære navn af fredniding«. Derpå skiltes de ad og droge hjem hver til sit.

Dette blev nu meget omtalt rundt omkring i egnen. Holmgangsstævnen traf sammen med den tid, da Thorsten holdt gilde på Hof; thi han plejede hver høst at holde et sådant.

Helga hed en kvinde, der var kommen ud til landet med Berg, og som sagdes at være hans frille. Hun var stor, myndig, fremsynet og forudseende, og kyndig i al slags trolddom. Hun sagde til Berg: »Det er uforstandigt af jer frænder, at I ville prøve lykke med Ingemunds

sönner; det nytter eder ikke, thi Thorsten har víst, at han besidder både forstand og lykke, og om Jökul siges der med sandhed, at der ingen större viking gives i Nordlendinge-fjerding end han. Du er ikke hans jævning, hvor dygtig du end er, og hvor megen skam han end för har tilföjet dig, så vil du få halv så megen til, hvis I få mere med hinanden at göre«. Berg svarede: »Jökul har brugt altfor hårde ord til at jeg kan tåle det«. Helga sagde: »Skönt du er så tåbelig, at du ikke kan sørge for dit eget bedste, så skal jeg nok sørge for, at der ikke skal blive noget af denne holmgang«. »Det råder du ikke for«, sagde Berg. Finboge vidste ikke noget af disse anslag.

34. Brødrene rejse nidstang mod Berg.

Der fortælles, at den samme morgen man skulde fare til holmgangen blev der meget tidlig banket på dören i Hof. Thorsten gik til dören, og hilste sin broder Jökul, thi det var ham. Han sagde: »Nu, broder, er du færdig til holmstævnen«? Thorsten svarede: »Tror du det er muligt, at rejse i dette uvejr«? »Ja vist gör jeg så«, sagde Jökul. Thorsten sagde: »Kom først indenfor, broder, indtil vejret lægger sig«; men Jökul svarede, at han ikke vilde tø sneen på sig, og vilde hans broder ikke fare, så tog han afsted alene. Men Thorsten svarede: »Aldrig skal der være den forskel på vort mod, at jeg skulde blive tilbage, når du tager afsted«. Han gik derpå ind, og gjorde sig færdig, og bad Jökul at bie sålænge. Han sagde til sine gæster, at de ikke skulde tage bort, förend det var godt vejr, og bad sin kone og sine sönner at sørge for dem på det bedste. Derpå tog han afsted med sin broder. Thorsten sagde: »Hvad er nu din plan, broder«? Jökul svarede: »Det tror jeg aldrig du för har gjort, at søge råd hos mig, og de duge vistnok heller

ikke meget; imidlertid er jeg ikke forlegen, vi skulle fare hen til Underfjeld og tage vor broder Thorer med os«. De gjorde så, og kom om aftenen til Faxe-Brand, en ven af Jökul; der vare de om natten. Brand havde en hest med en broget man, som kaldtes Freyfaxe[1]). Han bar megen omhu for denne hest, der ansås for ypperlig, og var sikker at bruge både til kamp og ellers. Man troede at Brand dyrkede[2]) Faxe. Næste morgen var vejret endnu det samme, om ikke værre; men brødrene vilde afsted, skönt det ikke blev bedre. Brand havde tjeldet en slæde med huder, og satte Faxe for, og mente, at de to skulde nok finde vejen sammen. Jökul sagde, at Thorsten og Thorer skulde sætte sig i slæden, men han og Brand vilde gå foran. Tidlig om morgenen kom de til høgærdet, men der var ingen kommen.

Om morgenen sagde Finboge til Berg: »Mener du ikke, at Jökul er kommen til holmstævnen«? »Nej«, svarede denne, »thi det er ikke vejr for noget menneske at rejse i«. »Da må Jökul være en anden mand, end jeg holder ham for«, sagde Finboge, hvis han ikke er kommen, og det havde været bedre for dig, at du ikke var gået så vidt med ham, så kom du ikke til, som nu, at lide den ene skam ovenpå den anden«. »Det have I for silde set«, sagde Helga, »og så vanskeligt det nu er at gå tilbage, så bliver det dog herefter endnu værre«. »Mener du, at Jökul er kommen», Helga», sagde Berg. »Det har jeg ingen mening om», svarede hun, «men jeg tror, at det vil udfaldet vise, at han er ikke eders lige«. Dermed endte deres samtale, og de rejste ingensteds.

Brødrene biede imidlertid til non[3]); da gik Jökul og Faxe-Brand til Finboges fårehus, som var ved høgærdet,

---

[1]) fordi den var helliget til guden Frey.
[2]) eller havde tro på, tilbad den. [3]) Kl. 2 e. m.

toge en stolpe, og bare den hen under gærdet. Der fandtes også nogle heste, som havde søgt skjul der under uvejret. Jökul udskar et mandehoved på enden af stolpen og ristede runer på den af det indhold, som ovenfor er sagt. Derpå dræbte han en hoppe; de gjorde så en åbning på den ved brystet, og satte den på stolpen, således at den (med hovedet) vendte imod Borg. Derpå begave de sig på hjemvejen, vare hos Faxe-Brand om natten, og vare meget muntre om aftenen. Jökul sagde: «Du er en langt vennesælere mand end jeg, broder Thorsten! men nu viser det sig dog, at mine venner göre mig ikke ringere tjeneste, end dine dig«. Thorsten sagde, at Faxe-Brand havde opført sig som en brav mand. Brand svarede, at det var godt at tjene sådanne mænd, som Thorsten, og Jökul med, thi han havde kun få sine lige. Faxe-Brand og Jökul mente, at uvejret var forårsaget ved trolddom, og skyldte Helga fra Borg derfor. Brødrene kom hjem, og bleve modtagne af alle med glæde; og det rygtedes rundt om i egnen, hvilken skam der var vederfaret mændene på Borg.

35. Enden på trætten med Berg.

Kort efter at dette var sket, samlede Finboge og Berg folk sammen fra Videdal, og de bleve i alt tredive. Helga spurgte dem, hvor de vilde hen? Finboge svarede, at de vilde göre en rejse til Vatnsdalen. «Så ville I vel igen i færd med brødrene der«, sagde hun, »men jeg tænker, jo tiere I komme der, desto værre går det eder». «Det kommer nu an på et forsøg», sagde Finboge. »Rejs kun«, sagde hun, »I ville blive ligeså begerlige efter at komme hjem, som I nu ere efter at komme afsted«.

Det rygtedes nu snart vidt og bredt, og kom da også Thorsten på Hof for øren. Han sendte bud til sine brødre; de kom til ham, og han fortalte dem hvad han havde

spurgt. De samlede da folk, og den dag, da man ventede Finboge, vare fyrretyve samlede, iblandt dem Mår på Mårstad og Eyolf på Kornsnæs. Da de nu så Finboge og hans folk komme, sagde Thorsten: »Lader os nu ride dem imøde, thi jeg vil ikke have deres stöj her på min gård». Jökul sagde: «Ja, lader os ride rask imod dem, og anfalde dem, förend de ere færdige til at tage imod os«. Men Thorsten sagde: »Vi skulle ikke forhaste os, og jeg skal føre ordet for os, thi måske sagen kan gå let af, men jeg ved nok, min broder, at du er altid færdig til angreb». Jökul svarede: »Ja, det kunde jeg nok tænke, at du ikke længer vilde lade mine anslag gælde«. »Dine råd vare gode, broder», sagde Thorsten, «da vi behøvede dem, men nu er det ikke nødvendigt«.

Finboge sagde til sine folk: «Der kommer en del mænd ridende fra Hof; man må dog tilstå, at Thorsten ikke let lader sig overraske. Der er nu to kår forhånden, og ingen af dem ere gode: enten at ride hjem med uforrettet sag, men det vil blive os til stor skam, eller at vove en dyst med dem, men det vil være farligt, da det forekommer mig, at de ere mandstærkere, end vi«. »Noget må vi vove«, sagde Berg, »lad os først tale med dem; vi ville stå af og binde vore heste, og holde os vel sammen, hvorledes det så går». Dette så Thorsten og hans folk; de stege da ligeledes af, og bandt deres heste. Da sagde Thorsten: »Lader os nu gå dem imøde, men jeg skal føre ordet for os». Da de nu mødtes, sagde Thorsten: «Hvad er det for mænd, som ere komne herhid»? Finboge sagde, hvem han var. »Hvad er da dit ærende herhid i dalen»? sagde Thorsten. »At røgte mine ærender her omkring i egnen», sagde Finboge. »Så mærker jeg», svarede Thorsten, «at I nu have fået et andet ærende, end det, der var betænkt, da I droge hjemmefra. Nu har det taget en anden vending, men hensigten var

nok at gæste os brødre; hvis så er, så har det truffet sig vel. Og nu vil jeg forelægge dig to vilkår, skönt det var rimeligere, at du under disse omstændigheder blot fik ét valg. Det ene vilkår er dette: vi skulle fuldføre vore holmgange, dog således, at hver kan tage sit følge til hjælp, og du vil da erfare, hvad du duer til, så stor og stærk du end er. Det andet vilkår er, at du til foråret skal drage bort fra Videdal, og ikke opholde dig imellem Jökulså i Skagefjord og Rutafjordså, og aldrig mere tage dig for at strides med os brødre. Men du, Berg, har på mange måder fornærmet os, uden at tænke på følgerne: du viste mig en ikke ringe prøve på din ufred, det første du kom i herredet, da du bedede med dine heste på min eng, og anså mig for en sådan usling, at jeg skulde bryde mig om, hvor dine heste åd græs. Det slag, som min broder Jökul gav dig, får du beholde, uden at få bøder derfor, thi da der blev tilbudet dig penge, afslog du dem. Du skal heller ikke lade dig finde i det område, som er forbudet Finboge; og I have da derved noget til erindring om vor strid. Vælger nu snart et af disse vilkår«! Jökul stod imidlertid ved siden af Thorsten med sit dragne sværd Ættetunge. Finboge og Berg gik da hen til deres heste, satte sig op, og rede hjem til Borg. Helga stod udenfor, og spurgte dem om tidende. De svarede, de havde ingen at fortælle. »Måske det tykkes eder så«, sagde hun, »men andre tykkes anderledes, som vide, at I ere blevne herredsflygtige som ildgerningsmænd, og det er endnu den værste af eders dårlige rejser«.

Thorsten og brødrene rede hjem til Hof, og hver til sit, efter at Thorsten havde takket dem for deres følgeskab. Han havde således med ære redet sig ud af denne sag, som af alle andre.

Om våren solgte Finboge sin jord ved Borg, og begav sig vesterpå til Trekyllisvig på Strandene [1]), og nedsatte sig der. Berg drog også bort, men der fortælles ikke, hvad han videre tog sig for, og her er heller ikke mere at sige om striden imellem dem og Ingemunds sönner.

36. Om søstrene Thorø og Groa.

En sommer kom der et skib ud i Rutafjord; på det vare to søstre, Thorø og Groa, der begge droge til Hof, og havde deres vinterophold hos Thorsten. Men om foråret bade de ham at skaffe dem en fast bopæl. Thorø købte sig da noget jord efter Thorstens råd, men Groa skaffede han bopæl i nærheden af Hof. Thorsten måtte snart høre bebrejdelser af sin kone, at han var forelsket i Groa, hvilket hun havde bevirket ved sin trolddom. Engang red Groa til gilde, købte malt og indbød Ingemunds sönner, såvelsom Mår og andre herredsmænd. Men en nat noget för Thorsten skulde rejse hjemme fra, drömte han, at den kvinde, der havde fulgt frænderne [2]), kom til ham, og bad ham, ikke at rejse. Han indvendte, at han havde lovet det; men hun sagde: »Det synes mig ret forstandigt af dig, og det vil blive til din skade. Og således gik det i tre nætter, at hun kom og advarede ham, og sagde, at det vilde ikke gå ham godt, og rørte ved hans öjne. Det var sædvane der, at såsnart Thorsten skulde tage nogensteds hen hjemme fra, så kom alle de, der skulde ride med, den dag til Hof; således kom nu også Jökul og Thorer, og Mår og andre mænd, der skulde ride med. Thorsten bad dem tage hjem igen, thi han sagde, at han var syg. De gjorde så. Den samme aften, da solen var

---

[1]) Strandsyssel på Vesterlandet. [2]) Deres fylgie eller skytsånd

gået ned, så Thorstens fårehyrde Groa, hvorledes hun gik udenfor imod solen, og sagde: »Besværligt monne det være at stå imod Ingemunds sönners lykke«. Hun så op ad fjeldet, og svingede et klæde eller en dug, hvori hun havde indsvøbt en stor del guld, og sagde: »Fare nu hvad beredt er!« Derpå gik hun ind, og lukkede dören efter sig, og da skete der et jordskred fra fjeldet over huset, så at alle mennesker døde, som vare derinde, og hun selv med. Men da dette spurgtes, joge brødrene hendes søster Thorø bort der fra egnen. Siden tyktes det bestandig at spøge der, hvor Groas hus havde været, og ingen vilde derefter bo der.

37. Om Thorkel Kraflas udsættelse, og om Thorstens sönner.

Thorgrim på Kornså avlede et barn med sin frille Nereide, og efter hans kones tilskyndelse blev barnet udsat. Brødrene kom ofte sammen og nu denne gang var det Thorsten, der besøgte sin broder Thorer. Da denne nu fulgte ham ud på vejen, spurgte Thorsten ham, hvem han ansâ for den ypperste af hans brødre? Thorer svarede, at det kunde der ikke være tvivl om: »Du«, sagde han, »overgår os alle i rådsnildhed og forstand; Jökul er et værn for os i alle farlige foretagender. Men jeg«, föjede han til, »er den mindst oplagte af alle os brødre, thi berserkegangen kommer jævnlig over mig, og helst når jeg nødigst vilde have det; jeg vilde ønske, broder, at du med din forstand og klogskab kunde yde mig nogen hjælp derimod«. Thorsten sagde: »Jeg har spurgt, at vor frænde Thorgrim efter sin kones begæring har ladet sit barn udsætte, hvilket er ilde gjort; jeg holder det også for et stort mén, at du ikke er i din natur således som andre mænd«. Hvortil Thorer sagde, at han vilde göre hvad det skulde være, når han

kunde blive fri derfor. Thorsten lovede da, at han vilde göre sit bedste, men spurgte tillige, hvad den anden vel vilde anvende derpå. »Hvad du vil«, sagde Thorer. Der er da en ting, vedblev Thorsten, nemlig at godordet[1]) må gå over til mine sönner. Dette lovede Thorer. Thorsten sagde: »Nu vil jeg påkalde ham, som har skabt solen, thi ham holder jeg for den mægtigste, at dette onde må forlade dig, og for hans skyld vil jeg at du[2]) til gengæld derfor hjælper på det udsatte barn og opføder det, for at han, som har skabt mennesket, siden kan vende ham til sig, thi det aner mig, at dette vil ske«.

Derpå stege de til hest, og rede hen til det sted, hvor barnet var skjult, og hvor Thorers træl havde fundet det ved Kornså. De så, at der havde været noget bredt over ansigtet på det, som det havde søgt at tage fra næsen, så det næsten var bleven kvalt. De toge barnet op, og bragte det hjem til Thorer. Han opfødte drengen, der blev kaldet Thorkel Krafla; men berserkegangen kom aldrig mere over Thorer.

Olaf boede på Haukagil, og Ottar på Grimstunge. Han var gift med Alfdis Olafsdatter, og på lovmøderne havde de bod sammen. Thorstens sönner voxte til, og bleve dulige mænd. Gudbrand var stor og stærk, Ingolf særdeles smuk, men tillige stor, og overgik andre i færdigheder. På en høstting kom der mange folk sammen, og der blev holdt en leg. Ingolf tog del i legen, og viste også da sin færdighed. Men engang da han løb efter bolden, traf det sig så, at den flöj hen til Ottars Datter Valgerde; hun slog sin kåbe over den, og de

---

[1]) hvilket Thorer havde.

[2]) nødvendig rettelse. I texten står: vil jeg til gengæld derfor hjælpe o. s. fr. Det var nemlig Thorer som opfostrede barnet, men Thorsten er her den talende. G. V.

talede en stund med hinanden. Han fandt hende overmåde dejlig, og enhver af de følgende tingdage gav han sig i samtale med hende; og derefter aflagde han jævnlig besøg hjemme hos hendes. Dette var ikke hendes fader Ottar med; han talte derfor til Ingolf derom, og bad ham ikke göre det, som vilde blive begge til skam; han vilde heller give ham hende på en hæderlig måde, end at han skulde bedåre hende med vanære. Men Ingolf svarede, at han vilde komme og gå ligesom ham selv syntes bedst. Da gik Ottar til Thorsten, og bad ham at tage hånd i med Ingolf, at han ikke skulde beskæmme ham; Thorsten lovede det. Thorsten talte derpå til Ingolf: »Hvorledes kan du falde på«, sagde han, »at ville beskæmme Ottar, og vanære hans datter; hvis du ikke lader det være, så blive vi ikke gode venner«. Ingolf holdt da op med sine besøg, men kvad kærlighedsviser om Valgerde. Ottar begav sig da igen til Thorsten, beklagede sig da over Ingolfs kvædlinger, og sagde, at Thorsten tyktes ham forpligtet til at råde bod derpå. Thorsten svarede, at han holdt heller ikke deraf, og han havde talt med Ingolf, men det nyttede intet. Ottar sagde: »Så må du enten betale pengebøder for Ingolf, eller tillade, at vi søge ham på lovlig måde«. »Jeg så helst« sagde Thorsten, »at du ikke vil bryde dig derom, men efter loven kan du gerne göre det«. Ottar begav sig da på stævnefærd til Hof, og indstævnede Ingolf til Hunavatnsting, og forberedte sagen til søgsmål. Men da Jökul erfarede dette, blev han meget forbittret, og sagde, at det var et slet dømme[1]), hvis de skulde blive strafbare på deres egen fædrenegrund; man kunde nu mærke, at Thorsten blev gammel; »og ere vi ikke

---

[1]) exempel.

lovmænd [1])«, sagde han, »så kunne vi göre ende på sagen med vore øxer«.

Da tinget nu skulde holdes, bad Ingolf Thorsten at finde på råd i sagen; ellers, sagde han, vilde han sætte sin øxe i hovedet på Ottar. »Nu vil jeg», sagde Thorsten, »at du benytter godordet [2]), og overtager det«. Det skete. Og da sagen nu skulde gå til doms, gik Ingolf og Jökul til retten, drev den fra hinanden med hug og slag, og således faldt sagen. Kort efter sagde Ottar til sin svigerfader Olaf, at han ikke kunde finde sig i at blive der længer; han solgte derfor sin jord, og flyttede sönder over Heden [3]).

38. Om Thorstens død og om hans sönner.

Ikke ret lang tid efter blev Thorsten syg og døde. Men skönt hans død fortælles her først, så var dog Thorer død noget för. Jökul levede længst af de brødre. Thorkel Krafla var tre år gammel da hans fosterfader Thorer døde; han kom da til Thororm, og blev der opfødt. Folk troede, at de aldrig vilde få Thorstens og hans brødres lige, men hans sönner troede dog at træde temmelig vel i hans fodspor. Kvinderne fandt Ingolf smukkest, således som det hedder i visen:

Alle møer vilde
med Ingolf gå [4]),
de som væne vare. —
Ussel, sagde hun,
er altid den for lille [5]) —

Ingolf boede på Hof, men Gudbrand på Gudbrandstad. Ingolf blev gift med Haldis, en datter af Olaf fra

---

[1]) jurister.

[2]) der af Thorer for nylig var overladt til Thorsten, som således atter kunde overdrage det til sin sön.

[3]) sydpå til Norderådalen. [4]) have Ingolf til mand.

[5]) hvad der findes af denne vise, er kun brudstykker.

Haukagil; hun var yngre end Asdis, som var gift med Ottar, og var moder til Valgerde og Halfred Vandrådeskald. Ingolf besøgte jævnlig Valgerde, når han drog fra eller til tinget, hvilket mishagede Ottar. Hun syede alle stadsklæder for Ingolf.

39. Om Ottars anslag mod Ingolf og Gudbrand.

Nogle år efter Thorsten Ingemundsens afgång traf Ottar, da han red fra tinget, på Blåfjeldskovshede en forvist mand, der kaldte sig Thorer, og sagde, at han var kommen østen fra Fjordene, og var bleven fordømt for en lejermålssag; han bad Ottar tage imod sig. Ottar lovede det, men kun på det vilkår, at han skulde fuldføre et ærende for ham. Den anden spurgte, hvad det skulde være? Ottar svarede: »Jeg vil sende dig til Vatnsdalen til Ingolf, hvor du skal efterstræbe hans liv eller hans broders, thi efter al sandsynlighed ville de ikke have stor lykke med sig; hvis du vil det, skal jeg yde dig bistand«. Han svarede, at dertil var han vel skikket, thi der manglede ham ikke på mod. Han blev nu hos Ottar, og de bleve enige om, at han skulde dræbe Ingolf og Gudbrand. Han drog til Vatnsdalen, og kom til Hof; var der om natten og bad Ingolf om beskyttelse, i det han sagde, at han var landflygtig; men Ingolf svarede, at han behøvede ikke udenherredsmænd, dem kunde han få nok af, og bad ham pakke sig, da han ikke kunde lide ham. Thorer drog bort, og kom til Gudbrand; denne tog imod ham, og han var der i nogen tid. En dag befalede Gudbrand, at man skulde tage ham hans hest, og gik ud; men Thorer fulgte efter ham, og da Gudbrand kom på tærskelen, bukkede han sig; da hug Thorer efter ham, men da han hørte øxen suse, sprang han tilside ved dören, så at Thorer hug i bjælken, der ragede frem ved vindskederne, og øxen blev siddende deri; men Thorer løb bort, og Gudbrand

efter ham. Thorer sprang over en flodkløft[1]), Gudbrand kastede sit sværd efter ham, og traf ham midt på livet. Derpå sprang Gudbrand over åen, fandt Thorer død og tildækkede ham med jord og stene. Sværdet havde fået skår, et var endog så dybt, at man kunde lægge enden af en finger deri, men det blev slebet ud, og var siden et ypperligt våben.

Gudbrand drog nu hen til sin broder, fortalte ham hvad der var sket, og sagde, at det var Ottars anslag. De vare enige om, at man måtte tage sig iagt for slige mennesker, og rede derpå til Borgefjord, for at sætte Ottar i rette derfor; men han satte sig til modværge, thi han havde den gang mange folk hos sig, så de fik ikke fat på ham. Der blev da gjort forsøg på at forlige dem, og de forligtes således, at Ottar måtte betale hundrede i sølv, men Thorer skulde være ugild; det blev ligeledes fastsat i forliget, at Ingolf skulde ligge på sin gerning uhellig, dersom han kom til at besøge Valgerde, uden at have Gudbrand med. Da sagde Ingolf: »Det må du tænke på, Ottar, hvis du sender os flere sådanne fjender på halsen, så vil du ikke slippe med pengebøder, men dine svigefulde anslag ville blive dig betalte«. Ottar svarede, at det vilde mange sige, at han havde skellig grund, förend han greb hertil. Derpå skiltes de ad.

40. Ottar efterstræber atter Ingolf og Gudbrand.

Der var en mand, ved navn Svart, han kom med sit skib til Minthaksøre[2]); han var en Syderøer[3]) af æt, en stor, stærk, uvennesæl mand, som ingen kunde lide. Han havde lidt skibbrud, men da man vidste hvad for en mand han var, så vilde slet ingen tage imod ham. Han for da fra den ene egn til den anden, og kom til Ottar, og bad ham tage imod sig. Ottar sagde: »Det

---

[1]) formodenlig Vatnsdalsåen. [2]) på Østerlandet.
[3]) fra Syderøerne (Hebriderne). G. V.

synes mig utilbørligt, ikke at ville modtage en mand som du er, thi du er ikke nogen ringe mand, og jeg tænker du kan være mig til stor hjælp«. Den anden svarede, at det var ikke mere end billigt. Svart havde også nogle penge, og blev hos Ottar. Han havde ikke været der ret længe, förend denne sagde til ham: »Jeg vil sende dig til Vatnsdalen til Hof, hvor der bor en mand ved navn Ingolf, som er min fjende, og som har tilföjet mig mange beskæmmelser, uden at jeg kan få nogen ret over ham. Han er rigtig nok en anseelig mand, men jeg tror dog det vil lykkes dig efter min anvisning at hævne mig på ham, thi jeg synes vel om dig«. Svart sagde, at han havde för været med, hvor det ikke var at løbe til, håbede også, at han skulde få dette ærende røgtet, samt at han havde været i viking, og ofte alene var undkommen. De sluttede nu handelen således imellem sig, at Svart skulde hugge hånd eller fod af Ingolf, men dræbe Gudbrand, hvorimod Ottar skulde give ham vinterophold, og skaffe ham bort fra landet; men hvis han ikke fik værket fuldført, skulde han sørge for sig selv. Ottar skaffede sig nogle varer, som han gav Svart, samt en mand til ledsager og to heste, og sagde ham, hvilken vej der var bedst at fare nordpå og tilbage igen.

Svart rejste nu til han kom til Vatnsdalen; der tog han af sine heste, og gjorde sine varer istand. Om morgenen tidlig kom han til Hof, hvor Ingolf var udenfor, og skæftede et spyd. Svart gik hen til ham, og sagde, at han var bleven opholdt på sin rejse, at to heste vare komne bort for ham på heden, hvor også hans varer lå, hans kiste og vadsæk. Han bad derfor Ingolf, at skaffe sig nogle folk, der kunde følge med ham for at opsøge hestene og føre hans varer til bygden. Han foregav, at han vilde flytte nordpå til Øfjord, og at han for nogle år siden havde været i Rafnegil. Ingolf svarede, at der

vare kun få folk på gården, og selv vilde han ikke forlade den; han bad ham derfor gå sin vej. Da bad Svart ham i det mindste følge sig til næste gård. Ingolf fulgte ham da på vejen, men da han ikke anede noget godt, tog han sig i agt for ham, thi Svart vilde altid gå bagefter. Han var gjordet med sværd, og havde et stort spyd i hånden, et langskæftet fjedderspyd med jernomviklet skaft. Svart bad, at Ingolf vilde tage imod ham, og derimod udsøge sig af hans varer, hvad han vilde. «Du er en berømt mand«, sagde han, »det sömmer sig derfor for dig at have fremmede mænd tilhuse, allerhelst når de have penge til at vise deres erkendtlighed«. Men Ingolf svarede: »Jeg plejer ikke at tage ubekendte folk i mit hus; mange af dem opføre sig meget slet, og det ser du også ud til, thi du har mig et uhyggeligt udseende«. Han viste ham derpå strax fra sig, sagde, at han vilde ikke have noget med ham at göre, og vendte selv om. Svart drog da til Gudbrand, og fortalte ham den samme historie. Gudbrand sagde: »Ubekendte folk opføre sig ikke nu med det bedste, men jeg vil lade søge efter dine varer, og så kunne vi altid tale om dit ophold her«. De droge hen, og fandt varerne; først troede de, at hestene vare løbne bort, men fandt dem dog snart. Gudbrand lod det altsammen flytte hjem til sit, og tog Svart i sit hus. Da Ingolf hørte dette, tog han hen til sin broder, advarede ham om, hvor uforsigtig han havde handlet, og rådte ham til, strax at jage Svart bort. Gudbrand svarede, at denne mand ingen skade vilde göre ham, og at han, siden han var kommen, ingen grund havde givet til mistanke. »Da ere vi af forskellig mening«, sagde Ingolf, »mig forekommer det, at han ser ud som en stimand, der har ondt i sinde, og jeg vil ikke gerne, han skal være hos dig; thi jeg har stærk mistanke til ham, og det er bedst at være forsigtig i tide«. Der blev imidlertid ikke noget af, og Svart blev der om

vinteren. Men om våren, da sommeren nærmede sig, flyttede Gudbrand til sæters. Toget gik således for sig, at husfruen red alene, men Gudbrand og Svart begge på én hest, og Svart sad bagerst. Da de kom til de myrer, som kaldes Svartfjeldsmyre, sank hesten i med dem. Gudbrand bad Svart stige bag af, hvilket han også gjorde; men da han mærkede, at Gudbrand ikke tog sig i agt, vendte han sit spyd om. Husfruen så det, og råbte: »Var dig for fjenden, han vil dræbe dig«. Men i det samme stak Svart Gudbrand med spydet under armen, og ind i livet. Gudbrand fik sit sværd draget, hug på skrå efter ham, og hug ham sönder i midie. Husfruen kom til sæteren, og fortalte begges død, hvilket tyktes at være en bedrøvelig tidende.

Ingolf spurgte dette, og sagde, at det var gået som han han havde anet. Han gjorde strax alting i stand til at anlægge sag ved altinget imod Ottar for efterstræbelse af hans og hans broders liv. Da folk kom til tings, blev der strax gjort forsøg på forlig; men det var vanskeligt, at få Ingolf dertil. Såsom imidlertid mange velsindede mænd lagde sig der imellem, og dertil kom, at Ingolf ikke havde holdt sit forrige forlig med Ottar, angående hans besøg hos Valgerde, så tog han endelig imod forlig. For Gudbrands forræderske mord blev der betalt tre hundrede i sølv, og dermed skulde tillige hans brud på forliget med Ottar være afgjort. De skiltes nu ad forligte.

Ingolf havde med sin kone to sönner, Surt og Högne, begge håbefulde mænd. Ingolf blev anset for en gæv høvding, der i mange dele trådte i sin faders fodspor. Olaf på Haukagil begyndte da meget at ældes.

41. Om Ingolfs død.

På den tid sværmede så mange ransmænd om både sönder og nord på, at næppe nogen kunde beholde sin

ejendom i fred. En nat ranede de på Haukagil en stor del madvare, thi der var overflod af alle slags. Olaf begav sig til Ingolf, og fortalte ham det. Ingolf samlede da femten mand for at drage med ransmændene, men Olaf bad ham at være dygtig mandstærk, thi det var ham mere om at göre, sagde han, at han kom frisk og vel hjem, end at få sine madvare igen. De rede sönder på over heden, og talte sammen om røveriet; tyvene havde ranet til en værdi af femten hundrede. De kom på spor efter dem, og forfulgte dem, indtil de bleve forvildede, da sporene gik ad forskellige veje. De delte derpå deres folk, og droge otte ad en kant, syv ad en anden, og søgte længe. Ikke langt derfra var en sæter, som de droge hen til, og der fandt de atten heste udenfor. De talte derfor om, at tyvene måtte være der, og fandt det rådeligst at opsøge de øvrige af følget. Men Ingolf sagde, at det var ikke så godt, thi da kunde tyvene imidlertid komme hen til hulen, som var der i nærheden, og derved være i sikkerhed. Ingolf sprang af hesten og ned i en klipperende, der var ved ham, fik fat på to skikkelig store flade stene, og satte den ene foran sit bryst, den anden imellem sine skuldre, og bandt dem fast; Ættetunge havde han i hånden, og gik således hen til sæteren, der havde to döre. Man siger, at Ingolf ikke havde mere, end én mand med sig. Denne hans følgesvend mente, at man skulde lade de øvrige vide, hvorledes det stod til; hvorpå Ingolf sagde, at han vilde passe på dören, medens den anden gik hen til de øvrige; men følgesvenden sagde, at han vilde ikke gå bort, thi ham tyktes, at Ingolf ikke havde for mange hos sig. Ingolf vilde strax gå løs på dem, og bad den anden følge sig mandig; men næppe var han kommen ind, förend tyvene strax anfaldt ham, og stenene faldt fra ham; desto stærkere angrebe de ham, men han værgede sig tappert, svang

Ættetunge, og traf den i hovedet, der stod bagved ham, og den, der stod foran ham, så at de begge fik bane. De havde en skarp strid sammen, som endte med, at Ingolf dræbte fem mand, men hans følgesvend var også falden, tyvene vare komne ud af sæteren, og Ingolf var meget såret. Hans mænd kom da til, men tyvene toge flugten; hvorpå de toge det ranede gods, bandt det på deres heste, og bragte det nordpå.

Ingolf lå denne vinter syg af sine sår. De groede rigtig nok til, men om sommeren efter brøde de op på ny, så at det blev hans død. Förend han døde, befalede han, at man skulde begrave ham i et holt på den anden side af det sted, hvor hans frænder vare begravede, og sagde, at møerne i Vatnsdalen så meget des bedre vilde mindes ham, når han lå nærmere ved vejen. Derpå døde han, og det sted, hvor han blev begravet, hedder Ingolfsholt. Menig mand sørgede meget over hans afgang; han havde levet tolv år efter sin fader Thorsten i megen anseelse. Ottar giftede sin datter Valgerde med en mand fra Stafholt. Efter Ingolfs død var der ingen høvding i Vatnsdalen; thi hans sönner havde endnu ikke nået den alder, at de kunde forestå godordet. Man overlagde nu, hvorledes der skulde forholdes dermed; men det var lov på den tid, at medens arvingerne vare umyndige, skulde den varetage godordet, som tyktes bedst skikket dertil.

42. Om Thorkel Krafla og Thorkel Silfre.

Thorkel Krafla Thorgrimsen var både stor og stærk, og var tolv år gammel, da dette gik for sig. Thorgrim vilde ikke erkende ham for sin sön, endskönt han var meget raskere, end hans ægte sönner. Thorkel Silfre fra Helgavatn var overnaturlig stærk, troldkyndig, rig på gods, men lidet elsket af de fleste.

Den samme dag, da der skulde holdes møde ved

Kornså, for at afgöre sagen om godordet, sagde Thorkel Silfres kone: »Hvad agter du at göre i dag«? »At drage hen til mødet«, sagde Thorkel, »og i aften være godordsmand«. »Jeg vil ikke gerne, at du skal tage derhen«, sagde hun, »hvis du tænker at blive Vatnsdælernes formand, thi det er dig ikke tilskikket, heller ikke er du dulig dertil«. I andre ting«, svarede han, »skulle dine ord stå ved magt, men her ikke«. Til dette møde agtede sig også Klakka-Orm og Thorgrim fra Kornså, Ingemunds dattersön, der også tyktes at være bedst skikket dertil. Mødet var bestemt at holdes i Forsæludal den sidste vintermåned.

Den næste nat för mødet drömte Thorkel Silfre, og fortalte sin dröm, hvorledes han nemlig tyktes, at han red ned i Vatnsdalen på en rød hest, der næppe syntes at røre ved jorden. »Og dette udtyder jeg således«, sagde han, »rødt betyder glæde, og det vil blive til ære og anseelse for mig«. Men hans kone Signy sagde, at hun vilde udlægge det anderledes, »thi hest«, sagde hun, »hedder mår, og mår hedder også mandsfylgie, men rødt betyder blod, så det er muligt, du bliver dræbt på mødet, hvis du attrår godordet, thi der er nok, som ville misunde dig det«. Thorkel lod imidlertid som om han ikke hørte, og drog hjemmefra vel forsynet med våben og klæder, thi han holdt meget af pragt. Han var iblandt de sidste, der kom.

Thorgrim kom tidlig på dagen, og sad i höjsædet hos Orm. Han vilde aldrig erkende Thorkel Krafla for sin sön. Denne gik og legede på gulvet med de andre drenge, og var stor, stærk og meget smuk. Han stillede sig hen hos Thorgrim, og betragtede ham længe og den håndøxe, han havde i hånden. Thorgrim spurgte, hvorfor denne trælkvindesön stod og gloede på ham? Thorkel sagde, at han havde ikke for megen fornöjelse af at se

på ham. »Hvad vil du göre, Krafla«, sagde Thorgrim, »for, at jeg ikke blot skal give dig øxen, som jeg ser du synes så godt om, men tillige erkende dig for min sön«? Thorkel bad ham selv bestemme det. Thorgrim sagde: »Du skal sætte øxen i hovedet på Silfre, så at han aldrig får godordet, og da vil jeg tilstå, at du viser, du hører til Vatnsdælernes æt«. Thorkel lovede at göre det. Thorgrim gav ham derpå anvisning, hvorledes han skulde blive ved at lege med de andre drenge, og da Silfre just den dag bestandig sad med hånden under kinden og benet over knæet, så skulde Thorkel løbe ud i snavset, derpå komme ind igen, røre ved Silfres klæder, og se om han blev vred. Mændene talte nu om godordet, uden at kunne blive enige, thi hver vilde have sin sag frem. Derpå kastede de lodder i skød, og Silfres lod kom bestandig op, thi han var troldkyndig. Thorgrim gik hen ad gulvet, mødte Thorkel Krafla, og sagde: »Betal mig nu øxen«! Thorkel sagde: »Øxen vil jeg gerne fortjene, men jeg har nok ikke de varer at give for den, som du vil have«. Thorgrim sagde: »Jeg tager også andet, end varer«. »Skal jeg da dræbe Silfre«? spurgte Thorkel. »Ja«, svarede Thorgrim. Da var godordet just faldet i Silfres lod. Thorkel Krafla kom længer frem i stuen, og rørte ved Silfres klæder; men denne stødte ham fra sig, og kaldte ham en trælkvindesön. Da sprang Thorkel op i sædet hos ham, og satte ham håndøxen så fast i hovedet, at han døde på stedet; hvorpå han sagde, at han havde ikke gjort for meget for at fortjene øxen. Thorgrim sagde, at drengen var bleven slemt tirret, at han nu havde vist, at han hørte til Vatnsdælernes slægt, og at han vilde erkende ham for sin sön. Derpå fik Thorgrim godordet, og blev kaldet Thorgrim Gode. Om Silfres drab blev der sluttet forlig, thi hans sönner vare unge. Thorkel Krafla tog hjem med sin fader, og bad ham om,

at han måtte rejse udenlands, og se hvorledes det gik, hvis han besøgte sin frænde Sigurd Jarl Lødversen. Thorgrim lovede, at han skulde få, hvad han vilde have.

43. Thorkel Krafla drager udenlands.

En Østmand ved navn Björn havde gjort sit skib færdigt til at sejle bort; med ham drog Thorkel Krafla udenlands. De kom til Orknøerne, hvor Sigurd Jarl just var. Björn anbefalede Thorkel på det bedste, og sagde, at det var en brav og anseelig mand, der overgik de fleste Islændere. Jarlen lovede at tage imod Thorkel, og spurgte efter hans slægt, og han sagde hvem han var. Jarlen betænke sig noget, og tog derpå imod ham. Jarlens mænd tyktes, at Thorkel var meget sær; han forlod aldrig sit sæde, uden når jarlen nærmede sig, og var ham alene følgagtig. Engang om våren gik hirden hen at holde leg, og jarlen blev kun tilbage med nogle få. Han sagde »Du er stadigere, Thorkel, end de fleste andre, siden du ikke går hen at lege; men hvad kan du fortælle mig om din herkomst«? Thorkel opregnede da sin slægt, hvorved jarlen blev opmærksom, og sagde: »Så er du jo beslægtet med mig, du har været sén til at fortælle mig det«. Jarlen forøgede da hans anseelse. Om sommeren efter drog jarlen på hærtog, og spurgte Thorkel, om han vilde tage med? Han svarede, at han vilde, når jarlen vilde have det. De hærgede vidt omkring om sommeren; og engang da jarlen havde gjort landgang på Skotland, og kom tilbage til skibene, spurgte han, hvormange folk der savnedes? Der blev da efterset, og Thorkel, der havde været på jarlens skib, var den eneste, der savnedes; og de andre sagde, at der var ikke stort tabt i så uvirksom en mand. Jarlen befalede dem strax at søge efter ham, og det skete. De fandt ham i et skovrød ved en eg, hvor to mænd anfaldt ham, men fire lå døde; men da jarlens

mænd kom til, toge hans angribere flugten. Jarlen spurgte ham, hvorfor han var bleven tilbage? Han svarede: »Jeg har hørt eder sige, at man skulde løbe fra skibene i land, men aldrig at man skulde forlade hinanden for at løbe til skibene«. »Du har ret, frænde«, sagde jarlen, »og således skal det være herefter, og den, som løber fra landet og forlader sit banner, skal ingen del have i byttet«. Jarlen spurgte, om det var nogle af indbyggerne, der lå døde hos ham. Thorkel svarede ja, og fortalte, hvorledes han var gået forbi en borg, og i det samme vare nogle stene faldne ud af muren, og der havde han fundet en temmelig del penge; borgfolkene, som bleve det var, havde da forfulgt ham, og derved var det kommet til strid imellem dem. Jarlen spurgte, hvor mange penge det var? Tyve mark sølv, svarede han. Denne pengedel[1], sagde jarlen, skulde tilhøre ham og ingen anden. Thorkel sagde, at såvel dette, som alt andet hans bytte, tilhørte jarlen, men denne bestemte, at de begge skulde have det, så at det ej kom til skifte. Jarlen viste Thorkel megen ære for dette tog. Thorkel blev også hos ham i to år, men da længtes han efter Island, og sagde det til jarlen. Denne svarede, at det var rimeligt, at hans frænder fik ære af ham, gav ham derpå en guldbeslagen øxe og gode klæder, lovede at være hans ven, og gav ham et købmandsskib med en ladning, som han selv måtte vælge. Til Thorgrim sendte han en guldring, der vog en halv mark; og til Nereide for deres frændskabs skyld en fuldstændig kvindeklædning. Derpå sejlede Thorkel ud, og havde en lykkelig rejse, og landede i mundingen af Hunavatn. Thorgrim Kornsågode red ned til skibet, tog kærlig imod sön, og indbød ham til sig, hvilket han modtog. Thor-

[1]) sum.

grim gav Nereide sin frihed. Kort efter blev Thorgrim syg, og døde, og hans ægtefødte sönner toge hele arven i følge loven. Klakka-Orms broder Thororm, farbroder til Thorkels fader Thorgrim, begav sig til Thorkel, og bød ham til sig, hvilket han modtog. Thorkel var en sagtmodig mand og sendrægtig til vrede.

44. Om Thorkel Kraflas trætte med Glæder.

Der boede en mand ved navn Thorgils ved Svinevatn; han havde syv sönner med sin hustru, af hvilke her nævnes to: Thorvald og Orm. Thorgilses brodersön hed Glæder, og var en søstersön af Gudmund den Mægtige fra Madrevalle. Han vilde gerne føre sig stadselig op, og var en stor gabenar. Thorgils begav sig med sin sön Thorvald til Klakka-Orm, for at bejle til hans datter Sigride; de fik et godt svar, og bryllupsstævnen blev bestemt til vinternætterne i Forsæludal. Der var kun få folk hjemme og meget arbejde, både med at hente får og svin fra fjeldene og meget andet, som var at göre. Thorkel bød sig til at fare med værkmændene, hvilket Orm bifaldt. De gik da afsted, men bleve sent færdige, da kvæget var meget vildt; ingen var ivrigere end Thorkel. Det var især vanskeligt at få svinene drevne sammen; men Thorkel skånte sig ikke, og bød sig til at göre det, som de andre krympede sig ved. Da de nu skulde til at lave sig mad, sagde han, at det var bedst at udsøge en gris til måltid; og da alle vare enige deri, tog han grisen, lavede til, og var behjælpelig fremfor alle de andre. Derpå kom de hjem. Der var en mand ved navn Avald Ingildsen, der var husbestyrer hos Klakka-Orm, og hans kone Hilde, en datter af Eyvind Sørkver, forestod den indvendige husholdning. Kort för bryllupet skulde være, kom Glæder østen fra Fjordene, og erfarede da dette giftermål. Han sagde da, at han

havde spurgt endnu mere nyt, nemlig om Thorkel Kraflas færd til fjeldene, hvorledes man havde sat ham til at passe svin, hvilket også passede sig bedst for en trælkvindes sön, og, tilföjede han, han havde tillige slagtet en gris, der natten tilforn havde ligget hos soen og diet. Thorgils sagde, at dette var en dum spøg; Thorkel havde ikke båret sig anderledes ad, end at han havde ære deraf. »Mig synes«, sagde Glæder, »at han har teet sig som en træl». Nu kom folk til bryllupput. Thororm sagde da til sin broder Orm: »Jeg vil tage imod gæsterne og sørge vel for dem«. Dermed var Orm vel fornöjet; og Thorom og Thorkel opvartede gæsterne på det bedste. Glæder sad i höjsædet på den nederste bænk med hans mænd; men Thorkel gik omkring, og sørgede for alle med megen høflighed og opmærksomhed. De fra Svinedal lo meget ad ham, og sagde, at han var dygtig stærk, den trælkvindesön; men Thorkel sagde, at det var anstændigere, at gengælde en venlig opvartning med glæde og skemt, end med drillerier og skeldsord. Glæder sagde, at han havde øvet mangt et storværk, »og især kan du göre dig til af det«, sagde han, »at du for nylig dræbte grisen, der havde pattet én nat, det passer godt med din natur«. »Mine storværker ere ikke mange«, sagde Thorkel, »men dog flere end dine, og det kommer ikke dig til, at tale derom«. Glæder lo ad Thorkel, så at Thorvald hørte det, og sagde, at han var især flink i madlavning.

Om aftenen gik man til sengs som sædvanlig. Men om morgenen stod Thorkel tidlig op, gik hen i et udhus, og hvæssede øxen, som var en gave af jarlen; derpå gik han hen i forstuen, hvor han traf Glæder og hans mænd, der vaskede sig, og nogle gik forbi dem med kødtruge. Glæder sagde til Thorkel: »Nu til morgen har du nok haft meget med husholdningen at göre;

lad mig nu se, at vi får noget af galten, og sæt det fedeste for os kamerader«. »Det går ikke godt an«, svarede Thorkel, »først at anrette hovedet, og så udvælge stykkerne for dig, og heller ikke tænker jeg, at du er så gridsk på fedt, at vi ikke skulle kunne mætte dig«. Den dag skulde man ride bort fra gildet. Thorgils spurgte, om dagverden var færdig? Thorkel svarede, at den var færdig, såsnart alt var kogt, og det vilde ikke vare længe. Derpå gik han ud af værkmændenes dör og ind ad den anden, tog sin øxe, og stod ved dören, da Glæder gik ud, fulgte efter ham, og hug ham i hovedet, så at han strax døde. Derpå løb Thorkel ud af den nordre dör, thi de andre stode ved den söndre. Mad stod der overalt i huset. Thorgils havde mange folk med sig, de løb igennme huset, og mente, at Thorkel ikke skulde komme ud, og agtede at gribe ham. Men Thorkel løb omkring bænkene; der var et aflukke ved huset, og en alkove foran, fra hvilken man kunde komme ind i aflukket; der løb Thorkel hen. Men inde i alkoven sade der nogle kvinder, og toge deres hovedtöj på, iblandt dem også Hilde. Da han nu kom løbende, spurgte Hilde ham, hvorfor han skyndte sig så meget? Thorkel fortalte hende alt hvad der var sket, men hun bad ham løbe ind i aflukket; han gjorde det, og kom således ud. Thorgils sagde til sine mænd: »Lader os skynde os derhen, hvor kvinderne ere, thi mig syntes der løb en mand did«. Men Hilde greb en øxe, og sagde, at èn skulde ikke få den fra hende; Thorgils troede nu, at Thorkel var der, og befalede, at man skulde kaste klæder over dem; det skete, men Thorkel fandtes ikke; Thorgils så da, at dette var kun et påfund for at opholde ham, og gik ud; men da de vare komne ud, tyktes dem de så et glimt af ham nede ved åen. Thorgils befalede dem da at lede der; det skete, men han fandtes heller ikke der. Thorkel

vidste, at der var en hule ved åen; der skjulte han sig; den kaldes Kraflas hule. Thororm og Klakka-Orm søgte at stifte forlig, men Thorgils vilde ikke tage derimod, og skönt giftermålet ikke gik overstyr, truede han dog med mandhævn for Glæders drab. Thororm fulgte gildesmændene ud af gården, og søgte at tilvejebringe et billigt forlig, men udrettede ikke noget, og således skiltes de ad.

Den vinter opholdt Thorkel sig dels på Kornså hos sine brødre, dels hos sine andre frænder; thi alle vilde gerne yde ham nogen bistand, og mente, at det var godt, om han kunde komme til nogen magt og anseelse i deres egn, at ikke udenegnsmænd sknlde nedsætte sig der og få over dem at sige. Vatnsdælerne søgte derfor at få hjælp for ham hos spåkvinden Thordis, der boede på Spåkonefjeld; hun var meget anset og trolddomskyndig. Hende bade de om råd og bistand i Thorkels sag, og sagde, at det var af störste vigtighed, at hun fandt på noget råd, så at Thorkel kunde komme ud af denne forlegenhed; hun lovede det. Thorgils drog hen at finde Gudmund den Mægtige, og sagde, at han var nærmest forpligtet tit at være sin frændes eftermålsmand, ligesom han selv burde stå ham bi deri. Gudmund svarede: »Denne sag forekommer mig ikke så let, thi jeg tror at Thorkel vil blive en mægtig mand, og han har mange frænder til bistand; desuden har man berettet mig, at Thorkels adfærd ikke var uden grund. Nu kan du imidlertid anlægge sagen, jeg skal da til sommer tage imod den på altinget«. Og dermed skiltes de ad for denne gang.

Thorgils gjorde sagen irette til altinget, og stævnede Thorkel på lovlig vis. Vatnsdælerne og deres modpart indfandt sig i stor mængde. Thorgils red til tinget med et stort følge, Thorkel var der med sine frænder; lige-

ledes var Thordis Spåkvinde der, og Vatnsdælerne og hendes mænd havde én bod. Gudmund påtog sig da sagen; Vatnsdælerne tilbøde forlig, Gudmund påstod forvisning. Thororm besøgte Thordis, og overlagde sagen med hende; thi hun var forudvidende og fremsynet, og brugtes derfor af mange til at afgöre deres vigtige sager. Hun sagde da; »Lad Thorkel komme hid til min bod, så ville vi se hvad vi kunne göre«. Thorkel gjorde det. Thordis sagde til Thororm: »Gak hen og byd Gudmund endnu engang forlig, således at de samtykke i at voldgive mig sagen«. Thorkel gav Thordis to hundrede i sølv. Thororm tilbød Thordises kendelse i sagen, men Gudmund afslog det, og vilde ikke tage mod pengebøder. Da Thordis fik dette at vide, sagde hun: »Jeg tror ikke Gudmund kan lægge mig nogen hindring i vejen; vil han ikke tage imod min kendelse, så vil han også få mindre ære af sagen«. Derpå sagde hun til Thorkel: »Tag du nu denne min sorte kåbe på, og denne stav i din hånd; tör du nu gå således hen i Gudmunds følge»? Han svarede, at han torde nok, når det skete efter hendes råd. Hun vedblev: »Så lad os nu forsøge det! Gå nu hen til Gudmund og slå ham med kæppen tre gange på den venstre kind. Du ser mig ikke ud til så snart at kunne vente døden«. Thorkel begav sig da hen i Gudmunds følge, trængte sig frem til ham selv, og fuldførte alt hvad der var budet ham. Nu standsede på engang sagens fremme. Thorgils spurgte, hvorfor sagen ikke gik sin gang? Gudmund svarede, at nu skulde den snart bringes til ende; men der blev ikke noget af. Imidlertid gik tiden hen, og sagen blev afvist som ikke tilbørligen forfulgt. Nu gik Thordis til Vatnsdælerne, bad dem igen at gå for retten og tilbyde pengebøder, thi nu vilde de måske tage imod dem og sagen således endes. De gjorde så, gik hen til retten, fandt Gudmund, og tilbød

ham forlig og pengebøder. Gudmund svarede: »Jeg ved ikke, hvad I ville byde, men jeg anser det for en vigtig omstændighed ved sagen, at den som blev dræbt, selv ved sin kåde mund pådrog sig drabet. De sagde, at de for hans skyld vilde give passende bøder, og bade ham selv at bestemme dem. Da han nu indså, hvorledes sagen stod, og at han ikke lovlig kunde forfølge den, så lod han Thororm overdrage sig selvdømme til at bestemme sig bøderne, så at landflygtighed og forvisning fra herredet skulde der ikke være tale om; og der blev givet hånd på, at sagen dermed skulde være afgjort. Da sendte Thordis Thorkel anden gang til Gudmund, for at han med kæppen skulde røre ved hans höjre kind, og da fik Gudmuud sin hukommelse igen, og fandt det forunderligt, at han således havde mistet den. Gudmund bestemte en bod af to hundrede i sølv for Glæders drab, hvorhos tillige alt modsøgsmål faldt bort; Thorkel og Thordis betalte pengene, og de skiltes så forligte. Thorkel tog til Spåkonefjeld med Thordis. Thorgils sagde til Gudmund: «Hvorledes kan det være, at dit sind skiftedes så snart i dag«? Gudmund svarede: »Jeg var ikke istand til at sige et ord, derfor var jeg så træg, men måske der også var en stærkere med i legen« [1]). De rejste derpå hjem fra tinget.

45. Thorkel Krafla bliver Vatnsdælernes høvding og frelser Hermund Skegvaldesen.

Vatnsdælerne gjorde sig megen umage for at bringe Thorkel Krafla i anseelse; de skaffede ham et giftermål, og godordet blev ham overdraget; thi Ingolfs sönner, Surt og Högne, vare, den ene elleve, den anden tolv år gammel, og de kunde ingen stadfæstelse få på deres ret

---

[1]) egenlig: Måske det også var at drage reb med den stærke.

af Thorkel. Han blev også herre over Hofslandet[1]), og blev således Vatnsdælernes høvding. Ottars folk adspreddes i de nordlige strækninger, og ingen brød sig om dem.

Ottars sönner, Halfred (Vandrådeskald) og Galte, droge nordpå med flere af hans börn. Halfred kom ofte til Skegvalde, og talede med hans datter Kolfinna, der siden blev gift med Gris Semingsen, hvorom der fortælles i Halfreds saga[2]): Engang da Halfred kom hjem fra en rejse, thi han var sømand, og Gris var rejst til tinge, kom han hen til sæteren, hvor Kolfinna var, og lå hos hende. Da Gris fik det at vide, blev han meget forbittret, men Halfred rejste bort igen samme sommer.

På et leidmøde i Vatnsdalen var der en stor forsamling, og de tjeldede deres boder, thi der skulde være leid i to dage. Thorkels bod var den största, og havde mest mandskab. Skegvalde og hans sön Hermund havde bod sammen. Da Galte Ottarsen en gang var gået ud, mødte han Hermund; denne erindrede sig Halfreds gerning, hvori han havde gjort sig skyldig, dræbte derfor hans broder Galte, og flygtede hen til sin faders bod. Da Thorkel erfarede drabet, skyndte han sig med hele sit følge hen for at hævne det. Men Hermunds moder Hilde stod i dören, og sagde: »Skynd dig ikke så meget, Thorkel! Husk på hvad vi engang taltes ved, da faldt det dig aldrig ind, at du vilde dræbe min sön for mine öjne«. Thorkel svarede: »Nu er der sket mere, end vi den gang formodede; gak ud af boden, så kommer du ikke til at se din sön blive dræbt for dine öjne«. Hun mærkede da tydelig, at han sagde det for at hjælpe hendes sön, og fandt hans påfund meget ædelmodigt. Hun tog derpå sin hovedpynt af, og satte den på sin sön, for at han kunde gå ud med de andre kvinder, og

---

[1]) gården Hof. [2]) der altså er ældre end Vatnsdæla. G. V.

for at der ikke skulde gå flere kvinder ud, end der skulde være, satte hun sig selv inde på hans plads. Thorkel bad kvindfolkene skynde sig, og trængte på dem, og sagde: «Bliv ikke stående her, thi konen har sorg nok alligevel, at hun ikke tillige skal se sin sön blive dræbt eller høre til ham». De andre vilde nu løbe ind, og dræbe Hermund. Men Thorkel stillede sig i dören til boden og sagde: «Det sömmer sig dog ikke, at vi dræbe vore egne herredsfolk, lad os heller slutte forlig». Der blev da talt om forlig imellem dem, og der blev således mæglet, at begge parter vare vel fornöjede. Der udredtes så store pengebøder, som kunde være passende, og Thorkel gjorde ende på deres sag til alles tilfredshed. Alle herredssager bleve henskudte til hans kendelse, thi han blev anseet for den bedste af Vatnsdælernes slægt næst efter Thorsten Ingemundsen.

46. Thorkel bliver kristnet.

Omtrent ved denne tid kom biskop Frederik og Thorvald Kodransen, der kaldtes hin Vidførle, ud til Island. Kort efter kom der et andet skib, hvorpå der vare to berserker ombord, der begge hede Hauk. De bleve meget forhadte; thi de vilde voldføre kvinder, tudede som hunde, bede deres skjoldrande itu, og fore igennem brændende ild med bare fødder. Biskoppen og Thorvald droge om, for at forkynde den ny tro; den første vinter vare de på Giliå; men indbyggerne afskyede dem og de ny skikke, de vilde indføre. Kodran og hans kone vare blandt de første, der antoge troen, og lode sig døbe. Olaf på Haukegil var den gang så gammel, at han lå i sengen, og drak af et horn. Om høsten bød Olaf sine venner til sig, især sin svigersön Thorkel. Biskoppen og Thorvald opholdt sig der; men Thorkel lod dem være i et hus for sig, da de havde en anden

tro. Den første gildesaften så man berserkerne komme, og folk vare meget bange for dem. Thorkel spurgte biskoppen, om han vilde finde på noget råd til at tage berserkerne af dage; men biskoppen bad dem antage troen, og lade sig døbe, da skulde han nok skaffe disse ildgerningsmænd af vejen. Derpå befalede han, at de skulde antænde tre ilde midt på gulvet i salen; og da dette var sket, viede han ildene, og sagde: «Nu skulle bænkene besættes med de modigste og stærkeste mænd, som kunne slå dem ihjel med knipler, thi jern bider ikke på dem. Begge Haukerne gik strax, da de vare komne, ind i stuen, og fore rasende igennem den første og anden ild, og brændte sig meget; herover bleve de rædde og vilde strax hen til bænkene; men derpå bleve de ihjelslagne, og deres lig førte op til den fjeldkløft, der siden er kaldet Haukegil (Haukernes fjeldkløft). Biskoppen mente nu, at Thorkel efter den trufne aftale skulde antage troen og lade sig døbe; men Thorkel svarede, at han vilde ingen anden tro have end den, som Thorsten og hans fosterfader havde; og de troede på ham, som havde skabt solen. Men biskoppen forklarede dem, at det var just den samme tro som han forkyndte, med den bestemmelse, at de skulde tro på en Fader, Sön og Helligånd, og lade sig døbe med vand til Jesum Christum. Men Thorkel havde mest imod, at han skulde døbes eller toes i vand; og sagde, at han ikke vilde underkaste sig denne underlige skik, endskönt han troede, at den var Gud, som biskoppen forkyndte, og at den tro vilde blive almindelig antagen. «Olaf Bonde, min svigerfader», sagde han, «er gammel; lad ham, og hvem der ellers ville, antage den, jeg vil bie endnu en stund». Olaf blev derpå døbt, og døde i de hvide klæder; og der bleve desuden adskillige døbte ved dette gilde. Thorkel tilligemed alle Vatnsdælerne bleve døbte, da

kristendommen blev lovtagen på Island. Han var en ypperlig høvding; lod en kirke bygge på sin gård, og blev standhaftig i troen.

47. Om sagen med Hunrød og Thorkel Kraflas død.

Der boede to brødre på Engehlid i Langedal, Fastolf og Throttolf, begge anseelige mænd. De toge sig af en mand, som de vilde holde skjult hos sig, medens de selv fore til tings, for at ende hans sag. To andre brødre, Hunrød og Ulfhedin, sönner af Vefred og sönnesönner af Einar den Gamle, boede på Moberg i Langedal. Ulfhedin var en god ven af Holmgang-Starre, og man fortæller, at da Thorer den Onde æskede ham til holmgang, drog Ulfhedin med ham til holmstævnen; og på denne rejse bleve de overfaldne af et uvejr, som de mente var opvakt ved trolddom. En mand, der hed Bård, en særling, fulgte med dem; de bade ham at stille vejret, thi han var trolddomskyndig. Han befalede dem da, at de skulde tage hinanden ved hænderne, og slå en kreds; derpå gik han tre gange imod solen (avet om), og sagde nogle sære ord, som han bad dem sige ja til; hvilket de også gjorde; derpå svingede han et klæde op mod fjeldet; og da tog uvejret af. Brødrene fra Engehlid droge til tings, som nys blev sagt, og imidlertid var manden, som de toge sig af, i Thjofedal; thi de mente, at der vilde blive færre penge at betale, når han ikke selv kom med. Hunrød og Thorolf Leikgode rede også til tings. Kort fra Reykevolde løbe nogle heste fra dem, som de ledte vidt og bredt efter, men ikke kunde finde. Da så de en mand kort fra sig, og tænkte, at det var en ildgerningsmand; de løbe hen og dræbte ham; thi de mente, at det var

ham, der havde taget deres heste, men uden først at spörge ham ad. Derpå rede de til tings, og fortalte brødrene Throttolf og Fastolf hvad de havde gjort. De optoge det meget ilde; krævede bøder for manden, og sagde, at de havde skaffet ham forlig med den dræbtes frænder, udvirket fred, og betalt penge for ham. Hunrød mente, at der vare andre pengebøder, som burde udredes; og dermed rede de fra tinget. Brødrene købte jord i Kolkumyrerne, som kaldes Holt. Deres frænde Thorfinn boede på Bredebolstad i Vatnsdalen; han skulde göre en rejse ud til Skagestrand; og det traf sig, at Thorolf Leikgode tilligemed Ulfhedin toge med ham. Da de kom til Bredvad ved åen Blanda, kom Thorfinn og brødrene Fastolf og Throttolf ridende noget bag efter dem; og de sagde, at det var ret godt de traf Ulfhedin, der havde dræbt deres mand i sommer. De besluttede da at ride efter dem; men Thorfinn sagde, at han ikke vilde med, og blev tilbage. Brødrene rede da alt hvad de kunde efter de andre; men Thorolf Leikgode så det og sagde: «Lad os nu ride skarpt til, her komme brødrene farende efter os». «Nej», sagde Ulfhedin, «det gör jeg ikke, thi så sige de at jeg løber». Thorolf satte med sin hest ud i åen; men brødrene tilredte Ulfhedin, så han blev liggende på stedet. Derpå rede de tilbage, og sagde Thorfinn hvad der var sket; men han svarede, at de havde handlet ilde imod en så brav mand, og toge hjem til Vatnsdalen. Ulfhedin var dødelig såret; hans broder Hunrød drog hen til ham, og bragte ham hjem. Den sårede bad sin broder at slutte forlig i denne sag efter hans død, eftersom skæbnen næppe vilde, at han kunde blive hævnet; «Thi jeg mindes nu», sagde han, «den forrige rejse, og véd, at ingen af dem, som vare med, er bleven sotdød». Derpå døde Ulfhedin; men Hunrød kunde ikke finde sig i noget forlig, og stævnede sagen

for altinget. Thorfinn tilbød forlig og pengebøder; men Hunrød svarede, at han ikke vilde give sig tilfreds, uden de bleve forviste. Det skete da også, og de rede fra tinget.

Brødrene anlagde sig et stort virke i Holt, hvor det var vanskeligt for Hunrød at anfalde dem. Skum hed en mand, der var hans frigivne; han havde samlet sig penge, og var bleven rig. Men Hunrød ødte det for ham; hvorpå Skum drog udenlands, kom til Norge, drog op til Throndhjem, og opholdt sig der noget; han erhværvede sig meget gods, og blev anden gang rig. Hunrød derimod ødte alle sine penge, såvel som dem han havde fået af Skum, så han var næsten en tigger. Han tog da hen til Thorkel, Vatnsdælernes gode, og klagede ham sin nød. Thorkel sagde: «Det var også ilde betænkt af dig, at afslå pengebøder for din broder, da han dog selv forudsagde, at du ikke vilde få andet; så nu har du hverken penge eller hævn; men siden du har søgt råd hos mig, så vil jeg følge med dig, og se at bringe forlig tilveje». Derpå opsøgte Thorkel brødrene, og spurgte, om de vilde forlige sig med Hunrød, hvis det kunde lade sig göre? Men de vilde nødig dertil; og sagde, at forlig var ham ikke tjenligere nu, end da det blev ham tilbudt. Thorkel sagde: «Nu skulle I göre et af delene: enten fare udenlands efter bestemmelsen, eller indgå forlig; andet råd véd jeg ikke at give eder». Da svarede de, at hans ord burde agtes, og at de sidst vilde have ham imod sig. De droge nu udenlands, og kom til Throndhjem. Da sagde Throttolf: «Det er ikke billigt, at en så brav mand som Hunrød skal være bleven fattig, og det mest for vor skyld, men hans træl Skum skal være bleven rig som Njord[1])». De droge derpå

[1]) Dette ordsprog findes blot her, og er nu ude af brug i Island.

hen og dræbte Skum, toge hans penge, og sendte dem til Hunrød. Kort efter kom Throttolf tilbage til landet, og begav sig til Thorkel Krafla, og bad ham være behjælpelig til et forlig imellem dem og Hunrød. Thorkel var villig dertil, og drog hen til Hunrød; og ved sin forstand og gode villie forligede han dem så vel, at de på begge sider vare tilfredse med hans mægling.

Thorkel blev en gammel mand. Da han lå på sit yderste, stævnede han sine venner, frænder og tingmænd til sig, og sagde: «Jeg vil kundgöre eder, at jeg er falden i en sygdom, som rimeligvis vil afbryde vort samliv; I have altid rettet eder efter mine råd, og været lydige og föjelige imod mig». Derpå ønskede han held over alle sine frænder og gode venner, og beredte sig, som det sömmede sig for ham, meget kristelig til sin død; thi han var en god kristen, og røgtede vel sin tro. Derpå døde han, til stor sorg for alle hans undergivne og herredsmænd; thi han ansås, som han også var, for en meget ypperlig herredshøvding, og en mand, som lykken begunstigede; og han lignede mest de forrige Vatnsdæler, såsom Ingemund og Thorsten; men det havde han dog forud for dem, at han var rettroende og elskede overalt den sande Gud.

---

såvidt vides. Det betyder «rig som Krösus». Njord var i den gamle gudelære herre over rigdomme og overflod. Læsemåden i den gamle udgave er her falsk. G. V.

Fortælling

om

Gunlaug Ormetunge

og

Skald-Rafn.

1. Myremændene.

Blandt Egil Skallegrimsens efterkommere eller Myremændenes æt have været mange smukke og dygtige idrætsmænd, som Kjartan Olafsen, Viga-Barde og Skule Thorstensen; også berømte skalde, som Björn Hitdælekappe, præsten Einar Skulesen, Snorre Sturlesen og mange andre. Egils og Asgerdes sön Thorsten Egilsen boede på gården Borg i Borgefjord efter sin fader. Han var en stor høvding, en rig mand, mild og sagtmodig; lignede hverken i væxt eller styrke sin berømte fader, men besad mange kundskaber og en dannet forstand; han var en tækkelig mand, med hvidt hår og smukke öjne; og uagtet han både i fødsel og formue overgik alle sine naboer, var han dog meget elsket af almuen. Hans kone hed Jofride, hvis fader Gunnar Hlifsen var en af de våbendygtigste mænd og af de raskeste bueskytter på Island; den anden var nemlig Gunnar på Hlidarende[1]), den tredie Stenthor på Øre[2]). Da Jofride fik Thorsten, var hun kun atten år gammel; og da havde hun allerede været gift för, nemlig med Tunge-Ods sön Thorod, og hun var da enke; hendes datter af første ægteskab hed Hungerde, og blev opfødt på Borg hos

[1]) Om ham handles der i Njalssaga.

[2]) Om ham i Eyrbyggjasaga.

Thorsten. Jofride var en mandig kvinde, og havde i sit andet ægteskab adskillige börn.

2. Thorsten Egilsens dröm.

En sommer lagde der et skib ind i mundingen af Gufå. Styrmanden[1]) hed Bård, og var en Nordmand; han var rig og temmelig til års, og en klygtig mand. Thorsten red ned til skibet; han plejede som høvding at befale der, hvor købstævne eller marked holdtes, og denne rettighed udøvede han også her. Østmændene[2]) fik sig ophold hist og her, hvor de kunde komme an; men styrmanden tog Thorsten selv imod, da han bad ham derom; og han var nu hos ham om vinteren, temmelig tilbageholden, men vel anseet hos Thorsten. Denne østmand havde megen gammen af drömme. Om foråret sagde Thorsten en dag til ham, om han havde lyst til at ride med ham op under Valfjeld[3]), hvor indvånerne i Borgfjord havde deres tingsted; thi han havde hørt, at boderne der vare brøstfældige. Østmanden sagde ja; og de rede tre tilsammen foruden Thorstens huskarle, til de kom op under Valfjeld til en gård, som lå der, hvor der boede en fattig bonde, ved navn Atle, der var Thorstens landsæde[4]). Ham befalede Thorsten, at han skulde følge med dem, og tage skovl og spader med. Da de nu vare komne til boderne, gave de sig alle til arbejde, satte væggene i stand, og gjorde boderne ved; men da det var en hed solskinsdag, bleve Thorsten og østmanden meget trætte. Da de nu vare færdige med arbejdet, satte Thorsten og Bård sig i dören;

---

[1]) eller skipperen, skibsføreren.
[2]) således kaldte Islænderne de Norske, fordi de kom til dem fra østen. [3]) et lille bjerg i nærheden af Borg.
[4]) fæstebonde.

og den første faldt i söve, og sov meget urolig. Bård sad hos ham, og lod ham drömme ud i ro; og da han vågnede, var han meget mødig. Østmanden spurgte ham, hvad han havde drömt, siden hans sövn var så urolig; men Thorsten vilde ikke indlade sig derpå, og svarede, at drömme havde intet at betyde. Da de rede hjem om aftenen, spurgte østmanden imidlertid endnu en gang, hvad det var han havde drömt; og Thorsten svarede: «Skal jeg fortælle dig min dröm, så skal du også råde[1]) den, og sige mig hvad den betyder». Bård lovede, at han vilde se hvad han kunde. «Min dröm var», vedblev da Thorsten, «at det forekom mig jeg var hjemme på Borg; jeg sad udenfor karldören[2]), og så op på husene; og på mønningen så jeg en fager og dejlig alft[3]), som det forekom hørte mig til, og som jeg holdt meget af. Men ned fra fjeldene kom der flyvende en stor örn; der flöj hen og satte sig ved alften, og kælede for den; og hun, tyktes mig, syntes vel derom. Jeg lagde mærke til, at örnen var sortöjet og havde jernklør; men en flink fugl syntes den mig at være. Dernæst så jeg en anden komme flyvende fra sönden; den flöj hid til Borg, satte sig på husmønningen hos alften, og vilde ligeledes lokke for hende; også det var en stor örn. Men strax derpå tyktes mig, at den örn, der var kommen først, begyndte at rejse fjedre, da den anden kom til; og de stredes skarpt og længe, og jeg så hvorledes de begge blødte; men det blev enden på deres strid, at de faldt begge, hver til sin side, ned af huset, og vare da begge døde; men alften sad alene tilbage, og var meget bedrøvet. Og derefter så jeg endnu en fugl komme flyvende fra vesterkanten; det

[1]) udtyde. [2]) den dör, som mandfolkene gik ud og ind af.
[3]) svane.

var en falk; han satte sig hos alften, og lod meget blid imod hende; hvorpå de begge flöj bort i samme retning, som han var kommen fra; og da vågnede jeg. Denne dröm er sagtens umærkelig», sluttede han, «og har vel hensyn til vindene, at de ville mødes fra de verdenskanter, fra hvilke jeg så örnene komme». Bård sagde: «Det er ikke min mening». «Så lad mig da høre», sagde Thorsten, «hvad du efter dit skön finder deri». Hvorpå da Bård sagde: «Disse fugle må være store mænds fylgier[1]); din kone må være frugtsommelig, og vil føde et smukt og fagert pigebarn, som I begge ville holde meget af; til denne din datter ville gæve mænd bejle, som have hjemme på de kanter, örnene kom flyvende fra; de ville bære store kærlighed til hende, og derpå strides om hende, og begge tilsætte livet derover; og så vil en tredie mand bejle til hende fra den kant falken kom flyvende, og ham vil hun blive gift med. Nu har jeg tydet din dröm således som jeg tror det vil gå». Thorsten svarede: «Det er en slet og uvenlig udlæggelse af min dröm, og det må jeg rent ud sige dig, du forstår ikke at tyde drömme». «Ja, ja da», sagde Bård, «du vil selv komme til at erfare, hvorledes det går». Fra den tid kunde Thorsten ikke ret lide østmanden, der rejste sin vej om sommeren, og heller ikke har mere at göre med denne fortælling.

3. Helga den Fagres fødsel.

Om sommeren vilde Thorsten ride til tings, og sagde, för han tog hjemmefra, til sin husfrue Jofride: «Du er nu med barn; hvis du kommer ned med en

---

[1]) eller skytsånder, væsener, som troedes at følge mennesket fra fødselen til graven, og som undertiden åbenbarede sig i synlige skikkelser.

pige, skal hun udsættes, men bliver det en dreng, skal han leve». Thi den gang, medens hele Island endnu var hedensk, var det således en skik, at fattige folk, der havde en stor börneflok, lode deres börn udsætte, endskönt det alligevel ansås for en meget slet gerning. Jofride svarede ham derfor også: «Det er et stygt ord af en sådan mand, som du, og noget som du aldrig vil kunne bære over dit hjerte, du, der er så rig og vennesæl». Men Thorsten svarede: «Du kender mit sind, og véd, at det ikke vil gå godt, når min villie ej bliver opfyldt». Derpå red han til tings; men Jofride fødte imidlertid et overmåde fagert pigebarn. Kvinderne vilde bringe hende det; men hun sagde, det behøvedes ikke, og lod fårehyrden, der hed Thorvard, kalde, og sagde til ham: «Du skal tage min hest, lægge sadel på, og bringe dette barn over til Hjardarholt til Thorgerde Egilsdatter, og bede hende opføde det hemmelig, så at Thorsten ikke får noget at vide deraf. Jeg holder så inderlig meget af dette barn, at jeg ikke nænner, det skal udsættes. Her er tre mark sølv, som du skal have til belönning; og Thorgerde skal forskaffe dig en skibslejlighed og forsyne dig med levnetsmidler til at fare vester over havet». Thorvard gjorde som hun befalede; red til Hjardarholt med barnet, og overgav det til Thorgerde, der lod det opføde hos en af sine landsæder i Hvamsfjorden; og Thorvard forskaffede hun skibslejlighed i Skeljevig i Stengrimsfjord[1]), så han om sommeren rejste bort. Da Thorsten nu kom hjem fra tinget, sagde Jofride til ham, at barnet var udsat, som han havde befalet; men om hyrden sagde hun, at han var løbet sin vej, og havde stjålet hendes hest og taget den med sig.

---

[1]) En havn ved den lille gård Skeljevig i Stengrimsfjord i Strandesyssel.

Thorsten svarede, at hun havde handlet ret, og fik sig en anden hyrde til sine får.

Nu hengik der sex til syv år, i hvilke intet af dette kom op: da red Thorsten efter indbydelse til et gæstebud hos sin måg, Olaf Höskuldsen på Hjardarholt, som den gang var den mest ansete af høvdingene der vesterpå. En af gildesdagene sad Thorgerde i höjsædet og talte med sin broder Thorsten Bonde, imedens Olaf var i samtale med andre mænd; lige over for dem på bænken sade tre unge møer. Da sagde Thorgerde: «Hvorledes, min broder, synes du om disse tre møer, der sidde her lige over for os»? «Meget godt», svarede han, «men den ene er dog langt fagrere end de andre; hun har Olaf Pås tækkelighed, men vi Myremænds skære hud og ansigtstræk». Thorgerde sagde: «Deri har du ret, min broder, at hun har skær hud og åsyn efter os af Myremændsslægten; men det om Olafs tækkelighed passer ikke, thi det er ikke hans datter». «Hvorledes skal jeg forstå det», svarede Thorsten, «da hun jo dog er din datter?» «Kære broder!» sagde hun, «når jeg skal sige sandheden, så er denne fagre pige din datter og ikke min»; hvorpå hun fortalte ham alting, hvorledes det var gået til, og bad ham tilgive hende og hans husfrue, at de således havde skuffet ham. Thorsten svarede: «Jeg kan ikke vredes på eder over dette; og det går her, som i de fleste ting, at skæbnen vil råde, og I have på en god måde udslettet min misgerning; mig synes så godt om denne mø, at jeg ansér det for en stor lykke at eje så fagert et barn. Hvad hedder hun?» «Hun hedder Helga», svarede Thorgerde, «Helga den Fagre kalde de hende». Thorsten sagde «Gör nu alting istand således, at hun kan tage hjem med mig». Thorgerde gjorde så. Ved afskeden blev Thorsten fulgt ud med mange gode gaver, og begav

sig hjem med Helga, der nu på Borg blev opdraget med megen omhu og kærlighed, og var meget afholdt både af sin fader og moder og alle andre.

4. Gunlaug Ormetunge fæster Helga.

På denne tid boede Illuge hin Svarte oppe på Hvidåside[1]) på gården Gilsbakke; han var den störste høvding i Borgefjord næst efter Thorsten Egilsen, og en særdeles mægtig mand; meget hårdsindet, og en god støtte for sine venner. Med sin kone Ingeborg havde han mange börn, blandt hvilke vi her nævne sönnerne Hermund og Gunlaug, begge håbefulde börn, og den gang voxne. Gunlaug i særdeleshed udviklede tidlig sin legemsstyrke og væxt; han havde lysegult, glat hår, sorte öjne, men en mindre veldannet næse, dog behagelige ansigtstræk; han var smal i midie, hærdebred, velskabt, og meget krigersk af udseende i al sin færd; af sind var han tidlig fremstræbende og heftig, hård og påstående; en stor skald; men som sådan temmelig bidende, og derfor kaldtes han Gunlaug Ormetunge[2]). Da han var tolv år gammel, bad han sin fader om rejsepenge, og sagde, han vilde fare udenlands at se andre folks sæder. Men Illuge Bonde vilde ikke ret indlade sig derpå, og mente, at han ikke vilde blive godt antaget udenlands, da han endnu ikke ret havde lært at skikke sig iblandt sine egne. Kort efter, da Illuge en morgen var stået op, og gik tidlig ud, så han, at hans udebur[3]) var lukket op; sex varesække vare lagte ud, og hestene stode sadlede. Han blev meget vred; og i det samme kom Gunlaug til, og sagde, at

---

[1]) landstrækningen langs med brædden af Hvidå.

[2]) slangetunge.

[3]) det udhus, hvori allehånde varer og fødemidler bleve gemte.

det var ham, der havde taget sækkene ud. «Hvad vil du med dem?» spurgte Illuge. «Jeg vil have dem til min rejse», svarede sönnen. «Du skal ingen myndighed tiltage dig», vedblev faderen, «imod min villie, og ingensteds rejse förend jeg vil»; hvorpå han igen kastede sækkene ind i huset. Da red Gunlaug sin vej, og kom om aftenen til Borg, hvor han bad Thorsten Bonde, at han måtte blive der; hvortil han fik lov; og han fortalte da Thorsten, hvorledes han var kommen i uenighed med sin fader. Thorsten sagde, at han måtte blive der sålænge han vilde; så han forblev der et årstid, og lærte lovkyndighed af Thorsten, og var også vel lidt af alle andre. Jævnlig fornöjede han og Helga sig med at lege tavl, og fattede strax godhed for hinanden, hvilket siden viste sig. De vare næsten jævnaldrende. Helga var så fager, at de kyndigste mænd have anseet hende for den dejligste kvinde på Island; hendes hår var så stort, at hun kunde hylle hele sit legeme deri, og så fagert som slaget guld; der gaves ikke i Borgefjord og vide andensteds så ønskeligt et parti, som Helga den Fagre. En dag, da man sad i stuen på Borg, sagde Gunlaug til Thorsten: «Der er endnu et kapitel i loven, som du ikke har lært mig, og det er, hvorledes man skal fæste sig en kone». Thorsten svarede, at det var en ringe ting, og lærte ham fremgangsmåden. Da sagde Gunlaug: «Lad os nu se, om jeg har forstået det ret! Jeg vil nu tage dig i hånden, og lade som om jeg fæstede mig din datter Helga». Thorsten svarede, at det behøvedes ikke; men Gunlaug greb strax hans hånd, og sagde: «Föj mig nu dog deri!» «Så gör da, som du vil», sagde Thorsten; «men det skulle alle vide, som her hos ere stædte, at dette skal være en aftalen sag[1]), og der skal ikke være nogen under-

---

[1]) Jeg har her benyttet dette i gammel Dansk hyppig forekom-

fundighed under». Derpå nævnede Gunlaug sig vidner, og fæstede sig Helga, og spurgte Thorsten, om det således var ret og lovligt i alle måder? Hvorpå den anden svarede, at han havde båret sig godt ad; og alle de tilstedeværende havde megen gammen deraf.

5. Gunlaug rejser udenlands.

Kristendommen blev antaget på Island, og alle indbyggerne lode deres gamle tro fare. Imidlertid opholdt Gunlaug sig i sex år snart på Borg, snart hjemme hos sin fader på Gilsbakke. Han var nu atten år gammel, og hans uregerlighed begyndte at sætte sig. Kort efter bad han atter sin fader, at han måtte rejse udenlands; og denne havde nu intet derimod, da sönnen tyktes ham at té sig bedre. Illuge red derfor hjemmefra hen til en mand, der hed Audun Festargarm, der havde sit skib stående ved mundingen af Gufå, og købte sin sön halvpart i skibet; hvorfor Gunlaug takkede ham da han kom hjem. En af Illuges hjemmemænd og hans nære frænde, som var bleven opfødt der på gården, ved navn Thorkel Svarte, gjorde sig rede til at rejse udenlands med Gunlaug; og sørgede for, at alle varer og deslige bleve bragte ombord på skibet, förend Gunlaug kom; thi medens de andre gjorde alting i stand, opholdt han sig på Borg, og havde mere lyst til at tale med Helga, end at arbejde med købmændene. En dag spurgte Thorsten ham, om han vilde ride med ham op til hans heste i Lange-Vatnsdal; hvortil Gunlaug strax var villig. De rede ene to til de kom op til Thorstens sæter, hvor der stode fire af hans stodheste, røde af farve; men hingsten især var meget smuk. Thorsten bød Gunlaug

---

mende udtryk, der betyder en sag, der aldrig skal tales mere om; der skal være, som om den aldrig havde fundet sted.

den[1]); men denne svarede, at han behøvede ingen heste nu, da han vilde rejse udenlands. De rede nu videre til nogle andre stodheste; en grå hest med fire hopper, den bedste der var i Borgefjord. Og denne bad Thorsten Gunlaug at modtage. Men Gunlaug svarede, at han ligeså lidet vilde have denne, som den anden. «Men hvorfor», udbrød han, «byder du mig ikke det, som jeg gerne vil have»? «Hvad er det»? sagde Thorsten. «Din datter Helga den Fagre», svarede Gunlaug. «Det lader sig ikke i en hast afgöre», sagde Thorsten, og gav sig til at tale om andre ting; hvorpå de igen rede hjemad langs med Langå. Da sagde Gunlaug: «Jeg ønsker dog at vide, hvorledes du vil svare mig på min bejlen til din datter Helga». «O, jeg bryder mig ikke om din snak», sagde Thorsten. «Det er mit alvor», svarede Gunlaug, «og ikke snak; men du må vide, hvad du vil svare». «Du skulde først vide hvad du selv vilde», sagde Thorsten; «har du ikke besluttet at rejse udenlands, og nu lader du som du vil bejle til en kvinde; I passe ikke sammen, du og Helga, siden du er så ustadig, og det er noget, som ikke kan lade sig göre». «Hvor höjt vil du ud med din datter», sagde Gunlaug, «når det, Illuge den Svartes sön kan byde hende, ikke tykkes dig nok? og hvem er her i Borgefjord, som kan byde hende en höjere lykke end han?» Thorsten svarede: «Jeg anstiller ingen mandjævning[2]); men var du en sådan mand, som din fader, så vilde du ikke blive afvist». Gunlaug sagde: «Hvem her i Borgefjord vil du

---

[1]) Som en ven og velynder af Gunlaug vilde Thorsten give ham en eller anden god foræring förend de skiltes ad. Denne dannished var almindelig.

[2]) sammenligning af mænd, deres indre og ydre egenskaber, deres dygtighed, formue, o. desl. Sådanne sammenligninger plejede, især i gilderne, at anstilles til moro.

da heller give din datter, end mig?» Thorsten svarede: «Her er godt mandvalg: Thorfinn på Rødemel har syv sönner, alle så dygtige og dannede mænd, som nogen kan ønske sig, og som ikke stå tilbage for dig». Gunlaug sagde: «Ingenlunde kan Thorfinn lignes med min fader, da selv du står noget tilbage for ham; hvad vil du for exempel sætte imod det, at han på Thorsnæsting vovede sig imod Thorgrim Gode og hans sönner, og uden nogen andens hjælp drev det igennem, som striden var om[1])». Thorsten svarede: «Jeg fordrev Önund Sjones sön Steinar fra mine enemærker, og det var ikke noget ringe foretagende[2])». «Ja», sagde Gunlaug, «det kunde du takke din fader Egil for, ellers var det næppe lykkedes dig; og for få mænd skal det tage en god ende, at forskyde mig som svigersön». «Brug dine trusler», svarede Thorsten, «deroppe mod fjeldbyggerne[3]); herude på Myrerne kommer du ingenvegne dermed». Om aftenen kom de hjem; men næste morgen red Gunlaug op til Gilsbakke, og bad sin fader ride med sig på frieri til Borg. «Du er dog også et vankelmodigt menneske», sagde Illuge; «nylig har du besluttet at rejse udenlands, og nu falder det dig ind at du vil gå på frieri; men jeg véd, at Thorsten vil ikke synes derom». «Jeg vil göre det alligevel», sagde Gunlaug, «og du får ingen fred for mig, förend du følger med». Illuge red da selvtolvte ned til Borg, og Thorsten tog meget venskabelig imod ham. Om morgenen efter gav Illuge sig i tale med Thorsten: «Jeg og min sön have et ærende til dig», sagde han. «Lad os gå her op på

---

1) Denne strid med de såkaldte Kjalleklinger, hvorved Illuge lagde sit mod og dristighed for dagen, fortælles i Eyrbyggja saga.
2) Denne strid er fortalt i Egils saga.
3) hvor Gunlaug nemlig havde hjemme.

borgen»[1]), svarede Thorsten, «og der tale med hinanden». De gjorde så, og Gunlaug gik med dem. Da sagde Illuge: «Min sön Gunlaug fortæller mig, at han har bejlet hos dig til din datter; og jeg kommer nu for at høre, hvad der skal blive af den sag; hans slægt og hvad han kan vente sig af gods, kender du; og jeg skal fra min side ikke spare på noget, hvorved han enten kan få fast ejendom, eller om jeg kan skaffe ham et godord, hvis det kan befordre sagen.» Thorsten svarede: «Jeg finder ikke noget at udsætte på din sön, uden at han forekommer mig så ustadig; dersom han lignede dig i sind, så skulde jeg strax sige ja». «Men det vil dog», svarede Illuge, «göre et brud imellem os, hvis du ikke finder mig og min sön passende til dit svogerskab». «Nu», sagde Thorsten, «for dit ords og for vort venskabs skyld skal din sön have løfte på min datter; men hun skal ikke være hans fæstemø; hun skal vente på ham i tre år; og imidlertid skal Gunlaug fare udenlands, og danne sig efter andre mænds sæder; men kommer han da ikke her tilbage — thi jeg må tilstå, at jeg sætter ikke så ganske lid til hans stadighed — så skal jeg være løst fra al forpligtelse». Og efter at denne bestemmelse var taget, skiltes de ad. Illuge red hjem, men Gunlaug ned til skibet. Og da de fik bör, sejlede de til havs; kom til Norge, og sejlede ind i Throndhjem til byen Nidaros, hvor de lagde skibet i havn, og lossede deres varer.

6. Gunlaug i Norge.

Over Norge regerede den gang Erik Jarl Hagensen og hans broder Svend. Erik Jarl havde sit sæde på sin fædrenegård Lade[2]), og var en mægtig høvding. Skule

[1]) bakken, hvoraf gården tog sit navn. [2]) Det berømte jarlesæde i Throndhjem, hvor disse Jarlers fader Hagen Jarl boede.

Thorstensen, Thorsten Egilsens sön på Borg, var den gang hos jarlen, var hans hirdmand, og stod i megen anseelse. Gunlaug og Audun Festargarm gik med tolv mand ind på Lade. Den første var iført en grå kjortel, og hvide sokkebrog[1]); han havde en byld på foden nede på vristen, hvoraf der flød blod og voer når han gik. De gik hen for Jarlen og hilste ham sömmelig. Han kendte Audun, og spurgte om nyt fra Island; hvorpå denne fortalte hvad han vidste. Jarlen spurgte derpå Gunlaug, hvem han var? og han sagde ham sit navn og sin æt. «Skule Thorstensen!» sagde derpå jarlen, «hvor har han hjemme, denne mand, på Island?» «Herre», svarede Skule, «tager vel imod ham! det er en sön af den bedste mand på Island, Illuge den Svarte på Gilsbakke, og han er min fosterbroder[2])». Jarlen sagde: «Hvad er det du har på foden, Islænding?» «Det er en byld, herre», sagde han. «Og du halter dog ikke?» sagde jarlen. «Skulde jeg halte», svarede Gunlaug, «sålænge begge mine fødder ere lige lange!» Da sagde en af jarlens hirdmænd, ved navn Thoraren: «Han slår stort på, denne Islænding; det var ikke af vejen, om vi forsøgte ham noget». Gunlaug gav ham et öjekast, og sagde:

Her er hirdmand én,
fuld af lutter mén;
tror ham ej for snart,
han er ond og svart.

Da vilde hirdmanden gribe til sin øxe; men jarlen sagde, han skulde være rolig; sligt skulde man ikke lægge på

---

1) eller leistebrog, benklæder og strömper, som gik ud i ét, hvad de Tyske kalde hosen.

2) Da Gunlaug havde opholdt sig så meget på Borg, så vare de ligesom opfostrede sammen.

hjerte. «Hvor gammel er du, Islænding?» vedblev han. «Atten år», svarede Gunlaug. «Så vil jeg håbe, du bliver ikke atten til», sagde jarlen. Gunlaug sagde, men noget lavt: «Ønsk du ikke mig ondt, men tænk hellere på dig selv!» «Hvad er det du der mumler, Islænding?» spurgte jarlen. «Sådan som jeg tænker det burde være», svarede Gunlaug, «at förend du ønsker ondt over mig, skulde du heller bede om lykke for dig selv.» «Hvorom da?» sagde jarlen. «At du ikke», svarede Gunlaug, «skal få en sådan død, som din fader Hagen Jarl[1])». Jarlen satte sig ned; var ganske blodrød, og råbte: «Griber ham, denne kådmundede dåre!» Da gik Skule hen til jarlen, og sagde: «For min böns skyld, herre, giv manden fred, og lad ham drage bort!» Jarlen sagde: «Så lad ham skynde sig herfra, og aldrig mere komme i mit rige, hvis han har sit liv kært». Da fulgte Skule ud med Gunlaug, og ned på bryggen, hvor der just lå en Englandsfarer, færdig til at lægge ud. Der fik Skule Gunlaug og hans frænde Thorkel Svarte ombord; men det andet skib overgav Gunlaug tilligemed sit gods til Auduns omsorg. De sejlede nu ud til Englands hav, og kom om høsten til bryggerne ved London, hvor de satte skibet op.

7. Gunlaug i England.

Den Engelske konge Edelred Edgersen opholdt sig just denne vinter i London. Der herskede den gang samme sprog i England, som i Danmark og Norge; thi sproget i England blev først forandret, da Vilhelm Bastard[2])

---

[1]) der, forfulgt af Olaf Tryggvesen, fandt tilflugt hos sin frille; men blev dræbt af sin egen træl — en i og for sig hånlig dødsmåde — i den jordhule, hvori hun havde skjult dem.

[2]) Vilhelm Erobrer.

erobrede landet; fra den tid blev Valsken[1]) herskende, eftersom han havde hjemme i Valland[2]). Gunlaug gik strax til kongen, og hilste ham vel og værdig. «Hvad landsmand er du?» spurgte kongen; hvorpå Gunlaug sagde det, og vedblev: «Jeg er dragen langvejs fra, herre, til eder, fordi jeg har digtet et kvæde om eder, og ønsker I vilde høre det». Dette behagede kongen; hvorpå Gunlaug fremsagde kvædet med tække og fynd; og omkvædet deri var således:

Englands tapre krigerskarer
skerme lovens tro bevarer;
som en engels, sendt fra Gud,
lydes, Edelred, dit bud.

Kongen takkede ham for kvædet, og gav ham til digterlön en skarlagenskappe, der helt igennem var foret med fortrinligt skind og besat med guldhægter ned i skødet; og han gjorde ham tillige til sin hirdmand, så at Gunlaug om vinteren levede vel anseet hos kongen. En dag hændte det sig om morgenen tidlig, at Gunlaug i en gade mødte tre mænd, hvis formand, der kaldte sig Thorgrim, var en stor og stærk mand med et afskrækkende ydre. Han sagde til Gunlaug: «Hør engang, Nordmand! du kunde nok låne mig nogen penge». Hvortil Gunlaug svarede: «Dette er så en egen sag; hvorledes skulde jeg låne dig penge, som jeg slet ikke kender noget til?» Da den anden imidlertid vedblev med sin begering, og lovede at betale pengene tilbage på en vis bestemt dag, så gav Gunlaug ham dem, og sagde, at han vilde vove det på det samme. Men kort efter, da Gunlaug kom til kongen, og fortalte ham

---

[1]) det Valske sprog.
[2]) den nordvestlige del af Frankrig; her Normandiet.

lånet, sagde kongen: «Der har du båret dig meget uforsigtig ad; dette er en meget ond mand, en stor ransmand og viking; giv dig ikke i kast med ham! pengene skal jeg erstatte dig». Hertil svarede Gunlaug: «Slet stod det til med dine hirdmænd, hvis vi skulde anfalde uskyldige mænd, og derimod lade os træde under fødder af slige voldsmænd; aldrig skal det ske». Da han derfor kort efter traf Thorgrim, krævede han sine penge; men den anden svarede, at han vilde ikke betale. Da kvad Gunlaug:

Vil du ikke, voldsmand frække!
malmegalder[1]) skal dig stække;
du som fremmed gods med svig
vil forholde træskelig:
vide skal du, at den unge
Gunlaug kaldtes Slangetunge;
stikke kan han; når han vil,
kan han også djærvt slå til.

«Lad da loven[2]) skille os ad», vedblev han; «enten skal du betale mig mine penge, eller møde mig på holm[3]) efter tre dages frist». Heraf lo vikingen, og sagde: «Det er endnu aldrig faldet nogen för dig ind, at æske mig til holmgang, hvor megen skade jeg end har tilföjet dem; jeg modtager din udfordring». Da Gunlaug nu fortalte kongen, hvorledes det var gået, sagde denne: «Dette vil ikke løbe vel af, thi denne mand døver alle sværd. Du må nu følge mit råd; det sværd, som jeg

---

[1]) galder er en art af trylleri; malmegalder, våbenmagt.

[2]) Ved loven mener han her den i Norden og, efter hvad man af dette sted må slutte, også i England herskende skik, at enhver, der ikke ad rettens vej kunde erholde sin ejendom, havde lov til at æske sin modstander til tvekamp.

[3]) tvekamp eller holmgang holdtes oprindelig på en holm eller ø.

her giver dig, skal du kæmpe med, men vise ham det, som du ellers bruger». Gunlaug takkede kongen meget. Og da nu holmgangen skulde gå for sig, spurgte Thorgrim, hvor det sværd var, som han agtede at stride med? Denne viste ham det, og trak det ud; men det sværd, som kongen havde givet ham, havde han hængende på armen i en lykke. Da vikingen så sværdet, sagde han: «Det er kun lidet, et sådant våben er jeg ikke bange for»; hvorpå han hug til Gunlaug, og splittede næsten ganske hans skjold. Gunlaug hug strax igen til ham med kongens sværd; men vikingen, som troede, at han vilde bruge det, han først havde vist ham, dækkede sig ikke engang, og fik således et dødeligt sår. Ved denne begivenhed indlagde Gunlaug sig megen berømmelse såvel i England som andensteds. Om foråret, da sejladsen begyndte, bad han kong Edelred om orlov til at sejle bort. Kongen spurgte ham, hvor han da vilde hen; hvortil Gunlaug svarede, at han vilde udføre sit forsæt og løfte, hvilket han udtrykte i følgende vers:

Lovet har jeg vist at gæste
trende konger af de bedste;
tvende jarler; og mit ord
er ej sne, der faldt ifjor:
Og når jeg min hjemstavn skuer,
da skal ormebedets[1]) luer
stråle fra min arm, hvis slag
hørtes för i kampens brag.

Kongen gav sit samtykke, og forærede ham en guldring af syv øres vægt, men bad ham tillige om at komme tilbage om høsten.

---

[1]) ormens bed eller slangens leje, guldet.

8. Gunlaug i Irland og Sverig.

Gunlaug sejlede nu med nogle købmænd fra England til Dublin, hvor kong Sigtryg Silkeskæg regerede; han var en sön af Olaf Kvaran og dronning Kormlød, og var just den gang nylig kommen til regeringen. Gunlaug gik strax ind for kongen; hilste ham ærbødig, og blev vel modtaget. Derpå vedblev han: «Jeg har et kvæde at bringe eder, konge, og beder, at jeg må få lyd til at kvæde det». Kongen sagde: «Der har endnu aldrig nogen bragt mig et kvæde; visselig vil jeg høre det!» Hvorpå Gunlaug kvad en drapa, hvis omkvæd var:

Grådig rovfugl glad
giver Sigtryg brad.

Deri forekom også følgende:

Hvem jeg hædre vil,
ord jeg har dertil;
han er kongmænds kön[1]),
Kvarans bolde sön.

Ikke gram[2]) mod mig
— gæv han tér jo sig;
det jeg vel tog vare —
vil på guldring spare.

Sikling[3])! sig for sandt,
om du hørte grant
kvædets stolte gang;
det er drapa-klang.

Kongen takkede ham for kvædet, kaldte sin skatmester til sig, og spurgte ham, hvad lön han skulde give derfor? «Hvad mener I, herre?» svarede denne. «Når jeg giver ham to knarrer», sagde kongen, «er det en god

[1]) slægt. [2]) konge. [3]) konge.

betaling?» «Det er for meget, herre», svarede skatmesteren; «andre høvdinge give en eller anden kostbarhed til bragmålslön, et godt sværd eller guldringe». Derpå forærede kongen ham en hel ny klædning af skarlagen; en med guldhægter besat kjortel; en kappe med ypperligt skind; og en guldring af en marks vægt. Gunlaug takkede ham for gaverne, og sejlede efter nogen tids ophold til Orknøerne, hvor Sigurd Jarl Lødversen regerede. Også ham bragte han et kvæde, hvilket var en flok[1]), for hvilket jarlen gav ham en stor sølvbeslagen øxe til kvædeslön; men uagtet jarlens tilbud vilde han ikke blive der, da han agtede sig til Sverig. Han gik da ombord hos nogle købmænd, der sejlede til Norge, og kom om høsten til Kongehelle i Vigen. Herfra fik han sig en vejviser op til Vester-Gøtland, og kom til købstaden Skara. Sigurd jarl, som havde sit sæde der, var allerede til alders. Også for ham fremsagde Gunlaug et kvæde, der var en flok; hvormed jarlen var så vel fornöjet, at han bad ham blive hos sig om vinteren; hvilket tilbud Gunlaug modtog. Om vinteren holdtes der et stort julegæstebud; og dagen för Jul kom der tolv mænd fra Norge; det var sendebud fra Erik Jarl, som skulde bringe Sigurd Jarl foræringer. Jarlen modtog dem vel, og gav dem Julen over sæde hos Gunlaug; der herskede megen munterhed ved gilderne. Gøterne talte da blandt andet om, at der var ingen större og berømtere jarl, end deres Sigurd; hvorimod Nordmændene mente, at Erik var langt fremmeligere; herom kom de op at tvistes, og valgte Gunlaug til voldgiftsmand. Da kvad han følgende:

Hvilken jarl der var
kækkest, når ham bar

---

[1]) en mindre lovsang end en drapa.

bølgens ryg? Så fritte
de i hallens midte.
Erik sejerrig
såe i Norges vig
under øers klynge
större vover gynge.

Begge vare vel fornöjede med afgörelsen, men især de Norske sendebud. De droge efter Julen tilbage igen med foræringer til Erik Jarl, hvem de da også fortalte Gunlaugs afgörelse. Jarlen, som fandt, at Gunlaug ved denne lejlighed havde vist ham hengivenhed og venskab, yttrede da, at Gunlaug skulde finde frit og trygt ophold i hans rige; hvilket Gunlaug siden spurgte. Sigurd Jarl skaffede ham efter hans begering en vejviser til Tiendeland i det egenlige Sverig.

9. Gunlaug drager til kong Olaf den Svenske i Upsal.

Over Sverig regerede den gang kong Olaf den Svenske, en sön af kong Erik Sejersæl og Skøgle-Tostes datter dronning Sigride hin Storråde; det var en mægtig og anseelig konge, der gjorde meget af pragt. Gunlaug kom til Upsal om foråret, da de Svenskes almindelige ting holdtes der. På samme tid opholdt Islænderen Rafn Önundsen sig hos kongen. Hans fader Ønund boede på gården Mosfjeld, var en rig mand, og havde godordet der sönder på Næsset; han var gift med Geirny, en sönnedatter af Molde-Gnup, der havde nedsat sig i Grindevig. Deres sönner Rafn, Thoraren og Eyvind vare alle håbefulde mænd; dog var Rafn den ypperligste iblandt dem, en stor, stærk mand, af smukt udseende og en god skald. Såsnart han var fuldvoxen, foretog han sig rejser imellem Island og Norge. Nu opholdt han sig, som

sagt, hos kong Olaf Svenske. Da nu kongen havde modtaget Gunlaug vel, og spurgte ham, hvem han var, og Gunlaug havde svaret, at han var en Islænder, så vendte kongen sig til Rafn, og sagde: »Hvad slægt er denne mand af på Island?» Hvorpå der rejste sig en stor, rask udseende mand på den lavere bænk, gik hen for kongen, og sagde: «Herre! han er af god slægt, og selv en af de raskeste mænd». «Så lad ham da gå hen og tage plads hos dig!» sagde kongen. Hvorpå Gunlaug sagde: «Jeg har digtet et kvæde, herre! til eder, og ønsker at I ville høre det». Men kongen svarede, at der nu ikke var lejlighed til at høre på kvæder; det var bedst først at tage sæde. De gjorde da så; og Gunlaug og Rafn gave sig i samtale med hinanden, og fortalte hinanden om deres rejser. Rafn fortalte, hvorledes han sommeren för var dragen fra Island til Norge, og i begyndelsen af vinteren fra Norge til Sverig; og de bleve snart gode venner. Men en dag, da tingtiden var ude, vare de begge, Gunlaug og Rafn, stædte for kongen. Da sagde Gunlaug: «Nu vilde jeg ønske, herre, at I vilde høre på mit kvæde!» «Ja nok», sagde kongen. «Nu vil også jeg fremsige mit kvæde», sagde Rafn, «med eders tilladelse!» «Også det», svarede kongen. «Men dog jeg først», sagde Gunlaug, «med eders tilladelse, herre!» «Nej», sagde Rafn, «mig tilkommer det først at fremsige mit kvæde, da jeg først er kommen til eder». «Når», sagde Gunlaug, «har man nogensinde hørt, at vore fædre kom sammen, og at min fulgte efter din? Aldrig! Og heller ikke nu skal det blive tilfældet med os to». «Lad os i det mindste», sagde Rafn, «vise så megen belevenhed[1]), at vi ikke give os til at trættes

---

[1]) Grundskriftet bruger på dette sted det Franske ord: kurteysi, courtoisie.

derom, men lade kongen råde derfor». Kongen sagde: «Gunlaug skal da kvæde først, thi han vil blive mest fortørnet, hvis han ikke får sin sag frem». Herpå kvad Gunlaug sin drapa; og da han var færdig, sagde kong Olaf: «Nu, Rafn, hvorledes er dette kvæde digtet?» «Godt, herre!» svarede denne; «det er et stort kvæde, men noget stift, som Gunlaug selv er af sind». «Nu skal du fremsige dit kvæde, Rafn!» sagde kongen. Han gjorde det. Og da det var ude, sagde kongen: «Nu, Gunlaug, hvorledes er kvædet digtet?» Godt, herre!» svarede han; «det er et fagert kvæde, som Rafn er selv, men temmelig hverdags; og hvorfor», vedblev han, «digter du kun en flok[1]) om kongen? Tyktes dig ikke, han var en drapa værd?» Rafn svarede: «Lad os nu ikke tale mere derom; der kommer vel den tid, da vi kunne begynde herpå igen»; og hermed ophørte deres samtale. Kort efter blev Rafn kong Olafs hirdmand, og bad om orlov til at rejse bort. Kongen tillod ham det. Og da han var færdig, sagde han til Gunlaug: «Det skal nu være ude med vort venskab, siden du således vilde nedsætte mig her for høvdingen; og engang vil den tid komme, da jeg skal tilföje dig ligeså stor vanære, som du agtede at tilföje mig her». «Din trusel forskrækker mig ikke», svarede Gunlaug, «aldrig skulle vi mødes så, at jeg i anseelse står tilbage for dig». Kong Olaf gav Rafn gode gaver ved skilsmissen; hvorpå han drog bort. Han rejste om våren over til Throndhjem; gjorde sit skib færdigt, og sejlede om sommeren til Island, hvor han landede i Leirevåg nedenfor Heden. Hans frænder og venner modtoge ham med glæde; og næste vinter blev han hjemme hos sin fader.

---

[1]) en flok er, som nys bemærket, en art kortere mindre kunstigt og derfor mindre hæderligt digt, end drapaen.

Den gang var Skapte Thorodsen lovsigemand over Island. Hans moder Ranveig var en sönnedatter af Molde-Gnup, så at Skapte og Önunds sönner vare søstersönner; og der herskede god forståelse imellem alle disse frænder. Om sommeren mødtes Rafn og Skapte på altinget; hvorpå Rafn sagde til den anden, at han vilde have hans hjælp til frieri hos Thorsten Egilsen, til hvis datter Helga han vilde bejle. Skapte indvendte vel, at hun jo allerede var lovet bort til Gunlaug Ormetunge; men Rafn svarede, at den tid, som var aftalt imellem dem, var nok nu udløben, og at Gunlaugs overmod var blevet endog större end för, så han vilde næppe agte på sit løfte. Skapte lod da sin fætter råde; og de gik med et stort følge til Thorsten Egilsens bod. Han modtog dem vel; og Skapte sagde: «Min frænde Rafn vil bejle til din datter Helga; hans æt er dig vel bekendt, såvel som hans formue, hans egen dannished, og den bistand han tör vente af sine mange frænder og venner». Thorsten svarede: «Gunlaug har allerede fåt løfte på hende, og jeg vil holde alt det, som den gang blev aftalt». Skapte vedblev: «Ere ikke nu de tre vintre forløbne, som da bleve bestemte imellem eder?» «Jo», sagde Thorsten, «men sommeren er endnu ikke forbi, og Gunlaug kan komme tilbage endnu i sommer». «Men hvad håb», sagde Skapte, «kunne vi göre os, hvis han ikke er kommen ved sommerens ende?» Thorsten svarede: «Vi ville mødes her igen næste sommer, og da se, hvorledes sagerne stå; men nu nytter det ikke at tale mere herom». Således skiltes de ad, og man red hjem fra tinget. Det blev imidlertid ikke ubekendt, at Rafn bejlede til Helga, som Gunlaug havde løfte på. Gunlaug kom ikke tilbage denne sommer. Og den næste sommer dreve Skapte og Rafn på altinget med al iver på frieriet; og sagde, at Thorsten

nu var løst fra alle sine forpligtelser mod Gunlaug. Thorsten svarede, at han havde kun få døttre at forsørge, og vilde ikke gerne, at de skulde blive nogen mand til skam eller skade; han vilde derfor først tale med Illuge Svarte. Det gjorde han da også, og sagde til ham: «Tykkes dig ikke, at jeg nu er løst fra alle mine forpligtelser mod din sön Gunlaug?» «Så er du visselig», svarede Illuge, «hvis du vil være det; og jeg ser ikke hvad jeg kan göre herved, da jeg ikke ret kender Gunlaugs omstændigheder». Thorsten gik da tilbage til Skapte; og de købsloge[1]) således med hinanden, at bryllupet skulde stå om vinternætterne[2]) hos Thorsten på Borg, hvis Gunlaug ikke kom ud; men Thorsten skulde være løst fra al forpligtelse mod Rafn, hvis Gunlaug kom og krævede sin brud. Derefter red man hjem fra tinget; den ene uge forløb efter den anden, men Gunlaug kom ikke, og Helga så med bedrøvelse sit giftermål imøde.

10. Gunlaugs rejser og hjemkomst.

Om Gunlaug er nu at fortælle, at han rejste fra Sverig til England den samme sommer, som Rafn drog til Island, og fik ved skilsmissen gode gaver af kong Olaf. Kong Edelred modtog ham vel, og han var der om vinteren i megen anseelse. Den gang regerede Knud Svendsen, kaldet den Mægtige[3]), over Danmark; han havde nylig overtaget riget som sin fædrenearv, og truede bestandig med at göre et tog til England, hvor hans fader Svend, förend han døde der vesterpå, havde vundet et

---

[1]) underhandlede om vilkårene ved giftermålet; dette var nemlig et køb, en handel imellem brudens fader og hans svigersön eller dennes slægtninge. Bryllup betyder egenlig brudkøb.

[2]) ved vinterens begyndelse, [3]) Knud den Store.

stort rige. På samme tid var der også i England en stor hær af Danske mænd, under anførsel af høvdingen Heming, en sön af Strutharald, og broder til Sigvalde Jarl; han holdt da det rige, som kong Svend havde vundet, hans sön kong Knud tilhånde. Om sommeren bad Gunlaug om orlov til at drage bort; men kongen svarede, at det sömmede ham lidet, nu da England truedes med ufred, at forlade kongen, hvis hirdmand han var. Gunlaug lovede da at blive; men udbad sig orlov til næste sommer, hvis de Danske ikke kom. Denne sommer led, og vinteren efter, og de Danske kom ikke. Efter midsommer fik Gunlaug da orlov af kongen; og sejlede til Norge, til Erik Jarl på Lade, som modtog ham vel, og bød ham være hos sig. Gunlaug takkede jarlen for tilbudet, men svarede, at han havde et vigtigt ærende på Island, da han skulde besøge sin fæstemø. Hertil svarede jarlen, at alle de skibe, der agtede sig til Island, vare nu borte; men en hirdmand gjorde opmærksom på, at Halfred Vandrådeskald lå ude under Agdenæs[1]) endnu igår. Dette fandt jarlen rimeligt, da han først for tre dage siden var sejlet bort, og han lod da Gunlaug bringe ud til Halfreds skib. Halfred tog med glæde imod ham. Det var langt ud på sommeren; de fik strax bør fra landet, og morede sig tit med hinanden. Halfred sagde til Gunlaug, om han havde spurgt, at Rafn Önundsen havde bejlet til Helga den Væne? Gunlaug svarede, at han havde hørt noget derom, men intet nöjagtigt. Halfred fortalte ham da hvad han vidste, samt hvorledes mange mente, at Rafn var en ligeså dygtig mand, som Gunlaug. Denne svarede med en vise:

---

[1]) ved mundingen af Throndhjemsfjord.

Om storm og slud en uge lang
imellem skær gör tiden trang,
det vil kun lidet sige:
men det mig græmmer, det nedslår,
hvis ryglet, som jeg hører, går,
at jeg for Rafn må vige.

Halfred vedblev da: «Jeg vilde ønske, kamerad! at det må gå dig bedre med Rafn, end det gik mig. Jeg kom for nogle år siden med mit skib til Leirevåg og skulde betale en halv mark sølv til Rafns huskarl, men forholdt ham den; da red Rafn til os med fyrretyve mand, og hug landtovet over, så at skibet drev op på stranden og havde nær sat til; jeg måtte da overgive Rafn selvdömme, og betale en mark, og det er alt hvad jeg kan fortælle om mine handeler med ham». Deres tale faldt derefter på Helga, og Halfred roste meget hendes skönhed. Gunlaug kvad da følgende vise:

Ifald han vil, den kække mand!
min guldmø gilje, aldrig kan
det vorde ham til gammen;
thi mindes vil min liljemår,
at i vor årle ungdoms vår
vi legte tavl tilsammen.

«Dette er godt digtet», sagde Halfred. De landede fjorten dage för vinteren i Hraunhavn ved Melrakkaslette[1]), og skibede ladningen op. Der på Sletten var en bondesön ved navn Thord, der idelig gav sig i brydeleg med købmændene, og ingen kunde stå sig imod ham. Det kom sig da også så, at Gunlaug skulde brydes med ham. Om natten för påkaldte Thord Thor til sejer, og om morgenen, da de brødes, slog Gunlaug begge fød-

[1]) nordpå i Thingø-syssel.

derne fra Thord, så han gjorde et svært fald, men den fod, som Gunlaug stod på, gik af led, så at han faldt tilligemed Thord. Da sagde denne: «Måske det ikke går dig bedre ved en anden lejlighed». «Ved hvilken da?» sagde Gunlaug. «I den sag med Rafn Önundsen», svarede Thord, «hvis han nu til vinternætterne får Helga hin Væne; jeg var tilstede i sommer på altinget, da dette blev aftalt». Gunlaug svarede ikke noget. Hans fod blev da forbunden, og trukken i led, og svulmede meget op. Gunlaug og Halfred forlode Sletten en uge för vinteren, og kom til Gilsbakke den samme løverdagsaften, da de på Borg sade ved gildet. Efter at Illuge med glæde havde modtaget sin sön, vilde denne strax ride ned til Borg, men hverken Illuge eller nogen af de andre fandt det rådeligt. Gunlaug blev fast ved sit forsæt, men hans fod var i en sådan tilstand, at han, hvor lidet han end vilde vedgå det, var aldeles uskikket til at rejse, hvorfor der heller ikke blev noget af. Halfred red om morgenen hjem til Hredavatn i Norderådal[1]), hvor hans broder Galte Ottarsen bestyrede deres fælles ejendomme.

11. Gunlaug møder Helga; og holder tvekamp med Rafn i Øxarå.

Om Rafn fortælles, og han sad og holdt bryllupsgilde på Borg; men de fleste sige, at bruden var meget nedslået; så det gik her, som det hedder i ordsproget, at (længe mindes det, som man i ungdommen nemmer). Så gik det også hende. Rafn drog derpå hjem til Mosfjeld med sin kone Helga; men de havde kun været der en kort stund, förend Helga vågnede en morgen tidlig,

[1]) i Myresyssel.

medens Rafn endnu sov, og han lod ilde i sövne; og da han vågnede, fortalte han Helga sin dröm, og kvad følgende vise:

Hårdt såret, tyktes mig, jeg lå
i dine arme; og jeg så,
o hulde brud, din seng så rød
af sårets dugg[1]), der stedse flød:
forgæves med din hvide hånd
du søgte, hulde liljevånd,
at stemme fossens ström. O sig,
mon det ej varsler døden mig?

Helga sagde: «Det skulde jeg aldrig sørge over; ilde have I sveget mig, og Gunlaug må være kommen hjem». Hun græd da meget; og kort efter spurgtes Gunlaugs hjemkomst. Helga viste sig nu så stird imod Rafn, at han ikke kunde holde hende der hjemme, men måtte drage med hende tilbage til Borg, og alligevel havde han kun liden glæde af deres samliv. Om vinteren efter skulde der stå et bryllup på gården Skånø[2]), da Sverting, en sönnesön af Molde-Gnup, skulde ægte Hungerde, en datter af Tunge-Ods sön Thorod og hans kone Jofride. Hungerdes frænde Thorkel på Skånø indbød også Illuge Svarte og hans sönner; men da Illuge gjorde sig færdig til rejsen, sad Gunlaug inde i stuen, og gjorde slet ingen anstalter dertil. Illuge gik hen til ham, og spurgte hvorfor han ikke lavede sig til; men Gunlaug svarede, at han vilde ikke rejse med. «Jo vist skal du det, min sön!» sagde Illuge; «tag dig ikke sligt således til hjerte, at du harmes for en kvindes skyld; lad, som du ikke bryder dig derom; det er mandigt; og der vil aldrig skorte dig på kvinder at vælge imellem». Gunlaug fulgte

[1]) blodet. [2]) i nordre Reykedal söndenfor Hvidå.

da sin faders villie, og gæsterne samlede sig til gildet. Illuge og hans sönner blev der anvist plads i det ene höjsæde; Thorsten Egilsen, hans måg Rafn og brudgommens følge i et andet höjsæde, lige over for Illuge. Kvinderne toge sæde på tværbænken, og Helga den Fagre sad hos bruden. Tit og ofte vexlede Helga og Gunlaug öjekast, så det gik, som det hedder i ordsproget, at 'öjnene røbe, om kvinde elsker mand'. Gunlaug var da vel klædt, og bar hin gode dragt, som kong Sigtryg havde givet ham; så han både i denne hensénde og formedelst sin styrke, væxt og skönhed udmærkede sig fremfor andre mænd. Der herskede kun liden glæde under gildet. Den dag, da man lavede sig til at tage bort, gik kvinderne hver ad sine veje, for at berede sig til hjemrejsen; og ved denne lejlighed gik Gunlaug til Helga, og de talede længe sammen. Da kvad Gunlaug denne vise:

Ormstunge under fjeldes tag[1])
har aldrig set en solklar dag,
fra den tid af det lyktes Rafn
af Helgas husbond at få navn.
Hin hvide Høld[2]), din fader prud
— for penge blev den unge brud
bortgivet — agted ej min tunge;
så glemte jeg at sjunge.

Og end kvad han:

O væne vingefn[3])! skaldens bryst
har tabt sin ro; hans virkelyst
er død; og voldet har den færd
din fader og din moder kær:

---

[1]) himlen. [2]) de Norske storbönder kaldtes hølder. [3]) Gefn er et af kerlighedsgudinden Freyas navne, egenlig den som giver, yder; vinens Gefn er da omskrivning på en kvinde.

som avlede i elskovs vår
så vennehuld en dagens mår[1]).
Lad denne skrud, und mig den lykke!
din hulde skabning smykke!

Da forærede Gunlaug hende den kappe, som han havde fået af kong Edelred, og som var en stor kostbarhed; hun takkede ham meget derfor. Derpå gik Gunlaug ud; og der vare mange heste komne i tunet. Han sprang op på en af dem; red i fuld fart over tunet hen til det sted, hvor Rafn stod, så han måtte springe til siden. «Hvorfor springer du nu af vejen, Rafn?» sagde han, «denne gang har du intet at frygte for mig, men du véd, hvad du har fortjent». Rafn svarede med et vers:

Piles Ull[2])! det kan ej sömme
sig for os på strid at finde
for en Fylla[3]); hugblød kvinde
kun forskönne elskovs-drömme:
mangen slig livsalig kvinde
— prøv det kun, far ud på voven! —
vil du hist i bøgeskoven
under sydens himmel finde.

Gunlaug svarede: «Man siger så; og måske der gives mange sådanne kvinder, men jeg tror det ikke». Imidlertid løbe Illuge og Thorsten til, for at forhindre al strid imellem dem. Gunlaug kvad da:

---

1) dagens mår eller mø, d. e. lysets mø, den yndige, blide. Jeg har optaget dette udtryk efter Kæmpeviserne; det er det samme som hint bekendte dronningenavn Dagmar eller Dagmor. Mar eller mår er det samme ord som mø (mœr), den rene, klare.

2) Ull eller Uller, bueskydningens gud; hans navn bruges derfor passende i omskrivningen på en mand.

3) Fylla, Freyas terne, står for enhver smuk kvinde.

Lødfagre ormdags hulde Eyr[1])
— mit ord de slog i vind og vejr —
han fik, som de min jævning kvæde[2]),
for gods og guld; da svandt min glæde:
Mig standsed' folkekongens ord,
at ej på hvalens vej[3]) jeg fór;
derfor min tunge nu forstummer,
og sorg er selv min slummer.

Derefter rede begge parter hjem, og der forefaldt intet mærkeligt den vinter. Men efterat Helga var kommen sammen med Gunlaug, kunde Rafn ikke mere nyde godt af hendes omgang.

Næste sommer red man til tings, mange i følge som sædvanlig: Illuge Svarte med sine sönner, Gunlaug og Hermund; Thorsten Egilsen og hans sön Kolsvend; Önund fra Mosfjeld med alle sine sönner; samt nysnævnte Sverting. Skapte var da lovsigemand. En dag på tinget, da dette var meget talrigt og alle rettergangssagerne vare ilende, krævede Gunlaug sig lyd, og sagde: «Er Rafn Önundsen her tilstede?» Han svarede ja. «Du véd», vedblev derpå Gunlaug, «at du har taget min brud, på hvem jeg havde løfte, og yppet fjendskab imod mig; derfor æsker jeg dig til holmgang her på tinget efter tre dages frist, her på Øxaråholm[4])». Rafn svarede: «Det er et bud, som man kunde vente af dig, og jeg er færdig, såsnart du vil». Nu vare vel deres frænder på begge sider meget misfornöjede dermed. Men det var den gang lov, at enhver, der på én eller

---

[1]) ormens dag eller ild er guldet; Eyr, en gudindes navn; guldets gudinde, en sædvanlig omskrivning på kvinden.

[2]) Rafn, som de anså for hans ligemand, for ligeså dygtig som han. [3]) havet. [4]) hvor tvekampe på altinget plejede at holdes.

anden måde troede sig fornærmet, måtte æske sin modstander til holmgang. Efter tre nætters forløb gjorde de sig derfor rede til holmgangen. Illuge Svarte ledsagede med et stort følge sin sön til holmen, men lovsigemanden Skapte fulgte Rafn, såvel som hans fader og andre hans frænder. Da Gunlaug gik ud på holmen, kvad han følgende vise:

Færdig jeg er, på Alvangs[1]) ø
— Gud give lykke dertil! — min mø
at vinde med strålende sværd;
ramme ham skal en ufærd!
Til tænderne ned skal jeg kløve
hans lokkede tinding, og prøve
at skille hans hoved fra bul,
så trille det må over muld!

Hvortil Rafn svarede med en anden:

Skalden véd ej, hvilken skald
lykken föjer; kampens gjald
snart skal lyde; dragne ere
sårets segler[2]); hvast de skære:
da vil hun, som dobbelt led
ved vor strid og kærlighed,
hun, på én gang mø og enke,
på den faldnes manddom tænke.

Hermund holdt skjoldet for sin broder Gunlaug, men Sverting for Rafn. Den, der blev såret, skulde løse sig af holmen med tre mark sølv. Rafn, som den der var udæsket, havde det første hug. Han hug da i den øverste kant af Gunlaugs skjold; men da han havde hugget stærkt til, så sprang hans sværd itu under hjaltet; og spidsen deraf, som sprang tilbage fra skjoldet, traf

[1]) altingets. [2]) sværdene.

Gunlaug på kinden, og gav ham et, skönt overmåde let, sår. Begges frænder og mange andre mænd løbe da imellem dem. Gunlaug sagde: «Nu erklærer jeg Rafn for overvunden, da han er våbenløs»; men Rafn sagde: «og jeg erklærer dig for overvunden, da du er såret». Gunlaug var da særdeles heftig og meget vred, og sagde, at striden var endnu ikke afgjort. Men hans fader Illuge sagde, at de for denne gang ikke skulde fortsætte den. Da svarede Gunlaug: «Jeg vil da ønske, min fader! at Rafn og jeg må mødes en anden gang således, at du er for langt borte til at skille os ad». Således skiltes de da for denne sinde, og man gik tilbage til sine boder. Næste dag blev det i lovretten vedtaget som lov, at alle holmgange skulde være afskaffede på Island; hvilken beslutning blev tagen efter de bedste mænds råd, som da vare tilstede, og det vare de kyndigste, som den gang vare i landet. Denne holmgang imellem Gunlaug og Rafn var således den sidste, der er holdt på Island. Tinget selv var et af de mest besøgte trende ting, af hvilke det andet holdtes efter Njals indebrænden, og det tredie efter slaget på Heden[1])

En dag da brødrene Hermund og Gunlaug gik hen til Øxarå for at tó sig, gik der en flok kvinder på den anden side af åen, og iblandt dem Helga den Fagre. Hermund sagde da til Gunlaug: «Sér du kvinderne og din veninde Helga der på den anden side af åen?» «Visselig sér jeg hende», svarede Gunlaug, og kvad da følgende vise:

Til kval for mænd på verdens ø
blev kvinden født; den gyldne mø
at eje, var mit håb; med föje
for hende gav jeg hen mit öje:

---

[1]) Disse mærkelige begivenheder omtales i Njals saga og Heidarviga saga.

men nu det er til liden tarv,
nu det fortærer sind og marv,
med kummerfulde blik at skue
på svanemøens skönhedslue.

Derpå gik de over åen, og Helga og Gunlaug taledes ved en stund; og da de igen gik tilbage, stod Helga og stirrede længe efter Gunlaug. Han så da tilbage over åen og kvad følgende vise:

Under tankens lyse himmel[1]),
som en vårnats stjernevrimmel,
funkle hendes blik, og skinne
hen på mig fra bråers tinde:
Men bråmånens[2]) stråler blide
volde dog kun sorg og kvide,
sorg for mig og sorg for hende,
som jeg trår[3]), og ej kan vinde.

Derefter red man hjem fra tinget, og Gunlaug var hjemme på Gilsbakke. En morgen, da han vågnede, vare alle de andre i huset stået op, og han alene lå endnu og hvilede sig i den lukkede seng indenfor bænken. Da kom tolv fuldvæbnede mænd ind i stuen; det var Rafn Önundsen. Gunlaug sprang strax op, og greb efter sine våben; men Rafn sagde til ham: «Du har aldeles ingen fare at frygte; dette er mit ærende hid: I sommer på altinget æskede du mig til holmgang, og fandt da selv, at striden ikke blev afgjort. Nu vil jeg byde dig, at vi begge fare udenlands i sommer, og holde holmgang i Norge; der ville vore frænder ikke hindre os». Gunlaug svarede: «Det er et mandigt forslag, og et kår som jeg gerne vil modtage; kom hid, og tag til takke hos

---

[1]) panden. [2]) brå er öjenlåg eller öjenhår; deres måne, öjet.
[3]) attrår, higer efter.

os med hvad du ønsker!» Rafn takkede for det gode tilbud, men afslog det dog for denne gang, og red bort; og således skiltes de ad. Deres frænder på begge sider vare meget misfornöjede over dette; men de kunde ikke göre noget derved, da de begge selv vare så opsatte derpå; og desuden måtte skæbnens villie heri, som i alt andet, gå i opfyldelse.

12. Rafns og Gunlaugs tvekamp i Norge.

Om Rafn er nu at fortælle, at han gjorde sit skib færdigt i Leirevåg. To mænd, ved navn Grim og Olaf, hans fader Önunds søstersönner; og begge brave mænd, ledsagede ham. Alle hans frænder tyktes at lide et stort tab ved hans bortrejse, men han angav som grund til, at han havde æsket Gunlaug til holmgang, at han havde ingen glæde af sit ægteskab med Helga; og sagde, at én af dem nødvendig måtte falde for den anden. Såsnart han fik bør, seilede han til havs; og kom med sit skib til landskabet Throndhjem, hvor han biede vinteren over, uden at høre noget til Gunlaug. Han ventede der ligeledes om sommeren; ja opholdt sig endnu næste vinter i Throndhjem på det sted, som hedder Livanger[1]).

Gunlaug Ormetunge tilligemed Halfred Vandrådeskald gik til søs fra Sletten[2]), men bleve meget silde færdige, og kom kort för vinteren til Orknøerne. Sigurd Jarl Lødversen herskede den gang over Øerne, og hos ham tilbragte Gunlaug vinteren; og da jarlen om foråret vilde begive sig på et hærtog, drog Gunlaug med ham. De hærgede om sommeren vide omkring på Syderøerne og i Skotlandsfjorde[3]) og holdt mange feltslag, i hvilken

[1]) nu Levanger i det gamle landskab Skaun eller Skogn. Dette sted er også senere bekendt af sit årlige marked, og kaldes vel derfor i grundskriftet: Købing. [2]) Melrakkaslette.

[3]) havet imellem Skotland og Syderøerne.

Gunlaug stedse viste sig som en tapper, rask og uforfærdet mand. Sigurd Jarl vendte tidlig på sommeren tilbage; men Gunlaug begav sig ombord hos nogle købmænd, der sejlede til Norge; kom til Throndhjem, og tilbragte begyndelsen af vinteren hos Erik Jarl på Lade. Jarlen, der allerede var vel bekendt med den hele handel imellem Rafn og Gunlaug, sagde til denne, at han gjorde forbud på, at de holdt kamp med hinanden der i hans rige. Gunlaug svarede, at han jo havde at befale; og forblev der om vinteren, men gav sig ikke synderlig af med nogen. Nu hændte det sig en dag, at han gik ud med sin frænde Thorkel Svarte. De gik et stykke vej bort fra gården, og fandt på en mark en kreds af mænd, indenfor hvilken der stode to andre med våben og fægtede med hinanden. Den ene af dem skulde forestille Rafn, den anden Gunlaug; og de omkringstående sagde, at Islænderne havde en stakket hukommelse, og vare séne til at mindes deres løfter. Gunlaug forstod nok, at alt dette var gjort ham til spot, og gik tavs bort; men kort efter sagde han til jarlen, at han ikke længer kunde udholde hans hirdmænds håd og spot for den sag med Rafn, og bad jarlen skaffe sig vejvisere ind til Livanger. Og da jarlen allerede havde fået efterretning om, at Rafn havde forladt Livanger og var taget længer østerpå til Sverig, så gav han Gunlaug orlov til at rejse, samt to vejvisere med. Gunlaug drog da selv syvende fra Lade ind til Livanger, hvor han kom om aftenen, just som Rafn selv femte havde forladt det samme sted om morgenen. Gunlaug drog da til Værdalen, hvor han kom om aftenen til det sted, hvor Rafn havde tilbragt natten. Han fortsatte så sin rejse til den øverste gård i dalen, ved navn Sula, hvilken Rafn havde forladt om morgenen. Han stansede heller ikke her; men rejste videre strax om natten, så at de om morgenen ved

solens opgang endelig fik öje på hinanden. Rafn var da kommen til et sted, hvor der vare to søer, og imellem søerne jævne marker, der kaldtes Grimsmarkerne, men ud i den ene sø gik et lidet næs, der hedder Dingenæs[1]). Der på næset blev Rafn stående med sine ledsagere, blandt hvilke også vare hans frænder Grim og Olaf. Da de mødtes, sagde Gunlaug, at det var vel, de endelig traf hinanden; Rafn var også vel fornöjet dermed; og sagde, at han måtte nu selv vælge hvad han vilde, om de skulde stride alle eller kun de to. Gunlaug svarede, at han var vel fornöjet med hvilket det skulde være; men Rafns frænder, Grim og Olaf, sagde, at de vilde ikke stå som rolige tilskuere, medens de andre strede, og det vilde heller ikke Gunlaugs frænde, Thorkel Svarte. Derpå sagde Gunlaug til de vejvisere, jarlen havde medgivet ham, at de skulde blive siddende og sé til, uden at yde nogen af dem hjælp, men være vidner til deres møde; hvilket de også gjorde. Derpå gik de imod hinanden, og strede drabelig. Grim og Olaf gik begge imod Gunlaug ene, og fægtede tappert, men udfaldet blev dog, at han dræbte dem begge, uden selv at blive såret. Dette sander også Thord Kolbensen i det kvæde, han digtede om Gunlaug Ormetunge. Imidlertid søgte Rafn og Thorkel Svarte imod hinanden; Thorkel blev fældet af Rafn, og lod sit liv; og så gik det tilsidst alle deres følgesvende, så at de ene to vare tilbage. De anfaldt nu hinanden med svære hug og drabelige angreb, og bleve stedse hidsigere. Gunlaug havde da det sværd, som kong Edelred havde foræret ham, hvilket var et ypperligt våben; med dette gav han omsider Rafn et svært hug, og afhug hans ene fod.

---

[1]) disse steder ligge da höjt oppe imellem fjeldene på grændsen af Norge og Sverig.

Ikke desmindre faldt Rafn ikke, men sprang hen til en træstub og støttede stumpen derpå. Da sagde Gunlaug: «Nu er du ikke kampdygtig mere, og jeg vil ikke længer stride med dig lemlæstede mand». «Det er sandt«, svarede Rafn, «det er gået svært tilagters med mig; men endnu vilde jeg vel kunne·due noget, når jeg kunde få noget at drikke!» «Så svig mig da ikke», sagde Gunlaug, «så vil jeg bringe dig vand i min hjelm». Det lovede Rafn. Hvorpå Gunlaug gik hen til en bæk, fyldte hjelmen og bragte den til Rafn. Men i det denne rakte sin venstre hånd ud imod den, hug han i det samme, med sværdet i den höjre, Gunlaug således i hovedet, at han fik et meget svært sår. «Ilde sveg du mig nu», sagde da Gunlaug, «og umandig var dette gjort af dig, da jeg satte lid til dit ord». «Jeg tilstår det», svarede Rafn, «men jeg kan umulig unde dig Helga den Fagres favnetag». De strede da endnu noget med megen heftighed; men endelig gav Gunlaug Rafn banesår, så han lod der sit liv. Da gik vejviserne, der havde været tilskuere, frem, og forbandt såret i Gunlaugs hoved. Han sad imidlertid, og kvad denne vise:

Modig gik os her imøde
mødets rön[1]) i spydes døn[2]),
Rafn, der rolig jern så gløde,
rag og höj i sværde-stöj[3]).
Her imorges lød den møgle[4])
malmerøst[5]) om Gunlaugs bryst,
edderbid af slagets øgle[6])
ødsledes på Dingenæs[7]).

---

[1]) kampens træ, krigeren. [2]) kampen. [3]) kampen.
[4]) møgle eller magle, megen, i bestemt form; begge udtryk forekomme omtrent lige hyppig i gammel Dansk.
[5]) våbenklang. [6]) sværdet. [7]) Da dette vers digtedes af

Derpå begrov de de døde, bragte Gunlaug op på sin hest, og kom med ham ned til Livanger, hvor han lå endnu i tre dage, og blev betjent af præsten; derpå døde han, og blev begravet der ved kirken. Alle beklagede meget både Gunlaugs og Rafns død, især formedelst de omstændigheder, der havde været årsag dertil.

13. Helgas død.

Om sommeren förend tidenden herom spurgtes ud til Island, havde Illuge Svarte en dröm hjemme på Gilsbakke. Det tyktes ham, at Gunlaug åbenbarede sig for ham i sövne; han var ganske blodig, og kvad følgende vise for ham:

Her så jeg Rafn, som hugged
med hæftets fisk[1]) min brynie;
men jeg med hvasse egg ham
afhug i harme foden.
af vunders lunkne vædske[2])
lig-ørnen[3]) fik sin fylde,
da Gunnar[4]) Gunlaugs hoved
med Gunnes øxe[5]) kløved'.

Illuge kunde endnu huske visen, da han vågnede, og kvad den siden for andre. Og sönder på Mosfjeld traf det sig så, at ligeledes Önund den samme nat drömte, at Rafn åbenbarede sig for ham, og var ganske blodig, og kvad denne vise:

Rødnet blev sværd, men sværdet
sværdenes skræk mig indgød;

Gunlaug, medens han var dødelig såret, har jeg, for ikke at svække indtrykket, forsøgt at efterligne de gamles kunstigere verseform. [1]) sværdet. [2]) blod. [3]) rovfuglen. [4]) krigeren, Rafn. [5]) krigsgudindens øxe, sværdet.

prøvet blev skjold, men skjoldet
blev skaget[1]) hinside havet:
blodig i blodige hoved
blodets gagle[2]) mig stode,
og nok af sår sårfigen
sårgam[3]) fik at træde.

Næste sommer på altinget sagde Illuge Svarte til Önund på lovbjerget[4]): «Hvilke bøder vil du give mig for min sön, som din sön Rafn sveg imod al tro og love?» «Det er langtfra», svarede den anden, «at jeg tror mig forpligtet til at give nogen bod for ham, efter at jeg selv har lidt så bitterlig ved deres møde, men jeg forlanger heller ikke nogen bod af dig for min sön». Illuge svarede: «Inden kort tid vil da din frænde eller en af dine slægtninge komme til at undgælde det». Og om sommeren efter tinget var han altid meget bedrøvet; men om høsten red han med tredive mand fra Gilsbakke, og kom om morgenen tidlig til Mosfjeld. Önund og hans sönner undkom rigtignok i samme öjeblik; men to af hans frænder bleve grebne af Illuge, der lod den ene dræbe, den anden fodhugge; hvorpå han igen drog hjem, uden at give Önund nogen oprejsning herfor. Men Illuges sön Hermund, der ikke kunde glemme sin broder Gunlaugs død, var imidlertid ikke fornöjet hermed, og anså ham endnu ikke for tilstrækkelig hævnet. Da han vidste, at Önunds brodersön Rafn, der var en god sømand, havde sit skib stående oppe i Rutefjord[5]), så red han om foråret ganske alene nord over Holte-

---

[1]) rystet. [2]) gagl eller norsk gogl, efter udtalen goul, er en art søfugl, en rajgås. Blodets gagle forklare fortolkerne ved blodkugler, måske billedet da er taget af fuglens lille krop.
[3]) sårets gam eller grib, rovfuglen.
[4]) på altinget. [5]) på den nordlige side af landet.

vardehede[1]), så til Hrutafjord, og ud til havnen Bordøre[2]), hvor købmændenes skibe lå. Mange af købmændene vare da næsten færdige, men styrmanden Rafn var på land med adskillige andre mænd. Hermund red hen til ham, gennemborede ham med sit spyd, og red strax igen bort, uden at Rafns forbavsede staldbrødre fik tid til at tænke på modværge eller at sætte efter ham. Heller ikke for dette drab blev der givet bøder. Og hermed ender handelen imellem Illuge Svarte og Önund på Mosfjeld.

Thorsten Egilsen giftede siden sin datter Helga med en mand, der hed Thorkel Halkelsen, som boede ude i Hraundalen[3]), og hun flyttede hen til ham og forestod hans hus; men skönt det var en rask mand, der havde noget til bedste og tillige var en god skald — de også havde adskillige börn med hinanden — så kunde hun dog ikke komme ret til at holde af ham; thi hun kunde aldrig slå Gunlaug af sine tanker, skönt han var død. Hendes största glæde bestod i at fremtage den kappe Gunlaug havde foræret hende, og at brede den ud for sig; hun sad da længe og stirrede på den. Engang kom der en svær sygdom der på gården, som mange lå og täredes af en lang tid. Også Helga blev angreben, men var dog endnu oppe. En løverdag aften sad hun i dagligstuen[4]), og hvilede sit hoved på sin husbondes knæ. Hun lod da Gunlaugs kappe tage frem, og da den blev bragt hende, satte hun sig op, bredte den ud for sig, og stirrede en stund på den; derpå sank hun tilbage i sin husbondes skød, og var da afsjælet. Thorkel kvad da følgende vise.

[1]) som ligger imellem Borgefjord og Hrutafjord.

[2]) en bekendt havn i Hrutafjord.

[3]) i Myresyssel.

[4]) egenlig ildhuset, et værelse med arne, hvor familien opholdt sig til daglig, når ingen fornemme gæster vare tilstede.

Tit hun slumred ved mit bryst,
og hun var mig livets lyst;
dog, jeg tror, hun tænkte på,
at i Gunlaugs arm hun lå,
da til Gud hun vandred hen;
ej min bön, ej guld igen
vækker op den hulde viv;
evig sorg er nu mit liv.

Helgas lig blev ført til kirken; og hendes død vakte, som man kan tænke, en almindelig sorg.

Og her ender nu fortællingen om Gunlaug Ormetunge.

Fortælling

om

K o r m a k.

10*

1.[1]) Kong Harald Hårfager regerede over Norge, da begyndelsen til de begivenheder, som her fortælles, forefaldt. På den tid levede der i Norge en høvding, ved navn Kormak, der havde sin herkomst fra Vigen, og var en mægtig og ætstor mand; han var en dygtig stridsmand, og havde været med kong Harald i mange slag. Hans sön Øgmund var ligeledes en håbefuld mand, der tidlig blev stor og stærk; da han havde nået den mandlige alder, lå han om sommeren i viking, men var om vinteren hos kongen; han erhværvede sig godt ry og meget gods. En sommer begav han sig i vesterviking, og traf her på en mand, ved navn Asmund, der

---

[1]) Denne fortælling meddeles her noget forkortet. Den indeholder en stor mængde vers med de i den gamle poesi sædvanlige omskrivninger. Når disse bortskæres, og for Danske læsere blive de næsten altid utilgængelige, så bliver i almindelighed ikke stort tilbage. Derfor ere især de vers forbigåede, som udvide fortællingen om Berse, der allerede i og for sig bortdrager opmærksomheden fra Kormak og Stengerde. Det i sagaens 16de kap. forekommende vers, der allerede findes i Laxdælasaga, afbryder her, hvor det står, sammenhængen imellem det foregående og efterfølgende, og er uden tvivl en randglose. Noget måtte også forbigås for sömmeligheds skyld. Imidlertid er alt medtaget hvad der bidrager til at skildre kærlighedsforholdet imellem Kormak og Stengerde eller til at oplyse sæderne.

ligeledes var en dygtig kæmpe, og som havde overvundet mange vikinger og hærmænd. Først bleve de hinanden bekendte ved rygtet, så sendte de bud til hinanden; endelig mødtes de selv, bestemte hinanden stedet til et våbenmøde, og sloges. Asmund havde flest folk, men brugte dem ikke alle i striden. De strede i fire dage; en stor del af Asmunds folk faldt; men han selv flyede, og Øgmund fik sejer, og kom hjem med bytte og godt lov. Kormak sagde, at Øgmund ikke kunde indlægge sig större hæder ved hærtog, og at han nu vilde skaffe ham Frode Jarls datter Helga til kone. Dermed var Øgmund tilfreds. De rejste altså hen til Frode Jarl, der tog vel imod dem. De kom frem med deres ærende, hvilket han også optog vel. Kun striden imellem Øgmund og Asmund vakte ham nogen betænkning, men giftermålet blev dog bestemt; hvorpå de toge hjem, og lavede til gilde, hvortil der kom mange gæster. Frodes datter Helga havde en fostermoder, der var fremsynet, og som fulgte med hende. Vikingen Asmund spurgte dette, opsøgte Øgmund, og æskede ham til holmgang. Øgmund modtog udfordringen. Nu havde Helgas fostermoder for skik, förend nogen gik til strid, at føle på dem, og det gjorde hun da også ved Øgmund, förend han drog hjemmefra. Hun sagde, at der var ingen store knuder i vejen, så det vilde nok gå godt. Begge mødtes så til holmgangen, og strede. Vikingen böjede siden for Øgmunds hug, så det bed ikke; men da svang denne hurtig sit sværd, skiftede det om i den anden hånd, hug foden af ham, og tog tre mark guld til løsepenge.

2. På den tid døde kong Harald Hårfager, og Erik Blodøxe tog mod regeringen. Men Øgmund stod sig ikke godt med Erik og Gunhilde. Han gjorde derfor sit skib istand, for at sejle til Island. Med Helga

havde han en sön, ved navn Frode, men både Helga og denne sön bleve syge og døde forinden. De andre styrede derpå til havs. Øgmund udkastede sine höjsædestøtter. De kom til land udenfor Midfjord[1]), hvor höjsædestøtterne allerede vare komne; der kastede de anker. For dette strøg rådte dengang Midfjord-Skegge; han roede ud til dem, og bad dem komme ind i fjorden; han tilbød dem gode landstrækninger, et tilbud som Øgmund modtog. Han afsatte nu pladsen til sin bolig. Det var den gang deres tro, at hvis målet, når det oftere blev prøvet, slog til, så vilde det gå den mand vel; men skortede det, så vilde det gå ham ilde; så at hans omstændigheder rettede sig efter målestokken. Målet blev nu tre gange forsøgt, og slog til. Derpå lod Øgmund bygge hus der på Mælen, og boede der siden. Han blev gift med Dalla, en datter af Önund Sjone. Deres sönner vare Thorgils og Kormak, af hvilke den sidste havde sort, kruset hår, lyst ansigt, tildels efter sin moder; han var stor, stærk, og modig af sind. Thorgils var tavs af sig og stille. Da disse brødre vare fuldvoxne, døde Øgmund; hvorpå Dalla overtog gårdens bestyrelse med sine sönner, og Thorgils varetog husholdningen under Midfjord-Skegges tilsyn.

3. En mand, ved navn Thorkel, boede på Tunge; han var gift, og havde med sin kone en datter, Stengerde, der var til opfostring på Gnupsdal. En høst hændte det sig, at der var kommen en hval ude ved Vatnsnæs, hvilken tilhørte brødrene, Dallas sönner. Thorgils spurgte Kormak ad, om han helst vilde tage tilfjelds eller ud til hvalen? Han foretrak at tage med huskarlene tilfjelds. Der var en værkstyrer (opsynsmand), ved navn Toste, der skulde se efter fårene; med

---

[1]) På Nordlandet i Hunavatnssyssel.

ham fulgtes Kormak til Gnupsdal, hvor de bleve om natten; der var en stor stue, hvor der var ild optændt. Om aftenen gik Stengerde med sin tjenestepige fra sin kvindestue. De hørte da, at der i den anden stue vare fremmede. Pigen sagde: «Stengerde min! skulle vi betragte gæsterne?» Hun svarede, at det behøvedes ikke; men gik dog hen til dören, steg op på dörtærskelen, og så ovenover det der opstablede brændeved. Imellem stabelen og dörtærskelen var der et rum, hvor hendes fødder kom frem. Det så Kormak, og kvad:

Møen har en funke
  kastet i mit bryst;
denne fod har vakt mig
  elskovs søde lyst.
Disse slørgudindens
  smalle fødder ville
vorde, det jeg frygter,
  snare for mit snille.

Nu mærkede Stengerde, at hun var bleven set, drejede sig hen i krogen, og så frem under Hagbards skæg — thi hans billede var der på væggen —. Men i det samme faldt lyset på hendes ansigt, og Toste sagde: «Kormak! ser du öjnene der, ude ved Hagbards hoved?« Kormak kvad:

Begge møens kinders
  klare lys, hvormed
elskov tændes, brænde
  ved det fældte ved;
og ved dörens tærskel
  — aldrig denne lue
slukkes — jeg den rankes
  ankler fik at skue.

Fremdeles kvad han:

Under brynets klare
himmelvang udgik
som en skyløs måne
møens falkeblik:
disse stråler ville
Ringes Hlin[1]) den bolde
og mig selv utrolig
sorg og kummer volde.

Toste sagde: «Hun stirrer på dig». Kormak kvad:

Bort fra mig har møen
aldrig öjet vendt;
næppe selv hun kender.
smerten hun har tændt:
véd ej selv, hvorlunde
mig hun har forvirret,
da hen under Hagbards
hals hun på mig stirred'.

Nu gik de ind i stuen, og satte sig ned. Kormak hørte hvad kvinderne yttrede om hans udseende. Pigen sagde nemlig, at han var sort og styg, men Stengerde roste hans skönhed og fuldkommenhed; og den eneste lyde, han havde, var, at hans lokker krøllede sig i panden. Kormak kvad:

Én, men kun en liden,
lyde fandt hos mig
møen, der jo smiler
selv så elskelig:
håret, kvad den hulde,
— kvindekön forsanden
skulde jeg vel kende —
krøllet er i panden.

---

[1]) gudinde.

Pigen sagde: «Öjnene ere sorte, søster! og det klæder ikke vel». Dette hørte Kormak og kvad:

Svarte öjne har jeg,
  når i mandeleg
fro jeg møder, tykkes
  måske altfor bleg:
dog, o kvinde, stundum
  hørte mø min tale,
og for fager galdt jeg
  da i kvinde-sale.

De bleve der om natten. Om morgenen, da Kormak var stået op, gik han hen til vandkarret, og toede sig. Derpå gik han hen til stuen, og så ingen der; men inde i den inderste stue hørte han nogen tale, og gik da derind; der var Stengerde med flere kvinder. Tjenestepigen sagde til Stengerde! «Der kommer den smukke mand, Stengerde!» «Ja vist er det en rask mand», svarede hun. Hun sad med en kam og redte sit hår. Kormak sagde: «Vil du låne mig den?» Stengerde rakte ham den. Hun havde overmåde smukt hår; og tjenestepigen sagde? «Du måtte give meget til, at din kone havde sådant hår, som Stengerde, eller sådanne öjne». Kormak kvad:

Dette Nannas[1] milde
  öje, der så skært
tindrer i sit gjemme,
  er tre hundred[2]) værdt:

---

[1]) Nanna, den bekendte gudinde, sættes, som andre gudinders navne, for enhver yndig kvinde.

[2]) De gamle regnede efter hundreder i sølv eller varer. Her, hvor Kormak vil vurdere sin elskedes skönhed, står naturligvis tre, fem hundreder for store, uvurdérlige störrelser.

disse bløde lokker,
  Freyas gyldne snarer,
mere end fem hundred
  agted' jeg i varer.

Tjenestepigen sagde: «I ere hinanden værd, men hele møen må du vurdere höjt». Kormak kvad:

Møen ej opvejer
  Islands klippebryst,
Hunelands og Danmarks
  fiskerige kyst;
hvad er Englands skove,
  hvad er Irlands søer
mod den sol, som over-
  stråler alle møer?

Toste kom, og bad Kormak foretage noget. Kormak kvad:

Tag letfodet hoppe,
  giv den töjlen slap,
lad min ganger rende
  over heden rap!
Jeg vil her mig heller
  fryde ved Stengerdes
favre ord, end efter
  brune beder færdes.

Toste sagde, at det tyktes ham nok fornöjeligere. Han gik sin vej, men Kormak satte sig til tavlbordet, og morede sig. Stengerde sagde, at han föjede sine ord endnu bedre, end folk sagde. Han blev der om dagen; og først efterat Toste var kommen tilbage fra fjeldet, droge de hjem. Derefter havde Kormak sin sædvanlige gang til Gnupsdal, for at besøge Stengerde, og bad sin moder om smukke klæder, for at Stengerde kunde synes godt om ham. Dalla sagde, at der var megen forskel

imellem de to, og hun vidste heller ikke ret, om det vilde være Thorkel på Tunge med, hvis han fik det at vide.

4. Thorkel spurgte nu snart hvad der gik for sig, og fandt, det var en vanære både for ham og for hans datter, hvis Kormak ikke ordenlig friede til hende. Han sendte derfor bud efter Stengerde, og lod hende hente hjem. Hos Thorkel var der en mand, ved navn Narfe, en hovmodig tosset praler, endda af ringe herkomst; han sagde til Thorkel: «Hvis du ikke synes om, at Kormak kommer her, så skal jeg nok sætte en pind for det». Thorkel bad ham göre det. Om høsten havde Narfe med slagtning at göre. Engang da Kormak nu kom til Tunge, så han Stengerde i kogehuset; Narfe stod ved kedelen; og da kogningen var endt, tog han en pølse op, svingede den forbi næsen af Kormak, og kvad i det samme.

Hvordan tror du kedlens orm,
  Kormak! vil dig smage?

Han svarede:

Søde flomme Øgmunds sön
  såre vil behage.

Og om aftenen, da Kormak vilde gå hjem, så han Narfe, og mindedes hans hån, og sagde: «Jeg tror, Narfe, at jeg snarere vil slå dig, end at du skal komme til at råde for, når jeg må komme og gå»; og i det samme gav han hende et hug med sin øxehammer, og kvad:

Hvad skal du om maden
  tale, dumme gek:
Tror du, jeg vil tåle,
  Narfe, hådhed fræk?

Og i et andet vers udtrykte han sin foragt for denne

træl, der óg gødning på ageren, og måtte behandles som en hund.

5. Thorveig hed en kone, der var meget troldkyndig; hun boede på Stenstad i Midfjord; hun havde to sönner, af hvilke den ældste hed Od, den yngste Gudmund, begge meget overmodige. Od havde sin gang til Thorkels på Tunge, og sad og talte med Stengerde. Thorkel gav sig meget af med disse brødre, og eggede dem til at overfalde Kormak. Od mente, at det vilde de være stærke nok til. En dag, da Kormak kom til Tunge, var Stengerde i stuen, og sad på tværbænken. Thorveigs sönner sade også i stuen, og vare færdige til at anfalde Kormak, når han gik ind; men Thorkel havde på den ene side af dören sat et draget sværd, og på anden satte Narfe en lé med sit langskaft. Da nu Kormak kom til dören, faldt leen, og traf sværdet, og brød et stort skår deri. Da kom Thorkel til, og sagde, at Kormak der havde gjort en stor ufærd, og gav sig til at skende; hvorpå han skyndte sig ind, og befalede Stengerde at gå ud af stuen; han fulgte hende så ud af den anden dör; lukkede hende inde i et udebur, og sagde, at hun og Kormak aldrig skulde sés mere. Kormak gik ind, hurtigere end de andre tænkte, så de bleve forbløffede. Han så sig om; men da han ikke kunde få öje på Stengerde, — men så brødrene, der sprang op, og toge deres våben — så skyndte han sig bort, og kvad:

Ind jeg kom at søge
møen; end der står
ej i Hrungners ædle
fodblad[1]) noget skår;

[1]) Hrungners fodsåle af sten er en omskrivelse på skjoldet.

skjoldet mod jeg vender;
hvo der vil mig møde,
skal i Odins uvejr[1])
for mit værge bløde.

Han fandt ikke Stengerde, og kvad atter:

Bort fra salen gik hun;
i den hele gård
jeg med længsel spejder
efter hulde mår:
overalt mit öje
stirrer, for at finde
målet for min tanke
og min sjæls veninde.

Derefter gik Kormak hen til det hus, hvor Stengerde var i, brød det op, og talte med hende. Hun sagde: «Du farer uvarlig afsted, og kommer her for at tale med mig, imedens Thorveigs sönner stå dig efter livet». Kormak kvad:

Inde mine fjender
sidde; deres sværd
hvæsse de; men mine
baner[2]) er ej der:
vil de to på marken
mod mig ene stride,
det er kun som lam, der
glubske ulv vil bide.

Han blev siddende der om dagen. Nu så Thorkel nok, at det råd, han havde oplagt, var slået fejl; og han bad derfor Thorveigs sönner, at de skulde lægge sig i baghold for Kormak i en dal udenfor hans gærde; og sagde: «Narfe skal fare med eder, men jeg vil blive hjemme,

---

[1]) kampen. [2]) banemænd.

og yde eder hjælp, hvis I behøver det». Om aftenen tog Kormak bort; og strax da han kom til dalen, så han tre mænd, og kvad:

Mænd i baghold sidde,
  men de ej formå
mig at kunne genne
  fra min sjæls attrå;
thi jo större avind
  mod vort fund[1]) de bære,
desto mér jeg elske
  vil min hjertenskære.

Da sprang Thorveigs sönner op, og anfaldt Kormak i lang tid; Narfe gik og rodede udenom dem. Thorkel så hjemme fra gården, at det gik sent for dem, og tog sine våben; men i det samme kom Stengerde ud; og da hun mærkede sin faders hensigt, så greb hun ham og holdt ham tilbage, så han ikke kunde komme brødrene til hjælp. Enden på striden blev, at Od faldt, men Gudmund blev uskikket til kamp, og døde siden af sine sår. Kormak drog hjem, men Thorkel sørgede for brødrene. Kort efter tog Kormak hen til Thorveig, og sagde, at han ikke vilde have hende boende der i fjorden: «Du skal flytte bort», sagde han, «inden en vis tid, og jeg skal sørge for, at der ingen bøder gives for dine sönner». Thorveig svarede: «Det tror jeg gerne, at du vil udvirke, at jeg bliver fordreven fra herredet, og at mine sönner ligge uden bøder, men jeg skal gengælde dig det dermed, at du aldrig skal få Stengerde». Kormak sagde: «Det råder du ikke for, din onde kærling!»

6. Derpå tog Kormak hen at besøge Stengerde

---

[1]) sammenkomst.

ligesom för; og engang da de talte om denne tildragelse, syntes hun ret tilfreds dermed. Kormak kvad:

Mænd i baghold sidde;
  og med øglefærd
tro de mig at genne
  fra min hjertenskær;
men för skulle slanger
  klyngevis mig true,
förend jeg aflader
  dig, min sol, at skue.

«Tal ikke så meget herom», sagde Stengerde, «der kunne komme mange hindringer i vejen». Da kvad Kormak:

Hvem mon du i verden,
  — lyse lilievand,
hvisk mig dine tanker! —
  vælge vil til mand?

Stengerde svarede:

Bradt, o mand, jeg vilde
  brudgom blind mig fæste,
hvis de gode guder
  unde mig det bedste.

Kormak sagde: «Det var det rette valg, du der gjorde; tit og ofte har jeg havt min gang hid». Nu bad Stengerde ham, at han skulde se at vinde hendes fader, for at få hende; og for Stengerdes skyld gav Kormak Thorkel foræringer. Desuden vare der adskillige andre mænd, som lagde sig derimellem; så omsider kom det så vidt, at Kormak bejlede til Stengerde, og hun blev ham fæstet, og bryllupsdagen blev bestemt, så nu var det roligt en stund. Nu blev forhandlet imellem dem, og der kom nogen tvist angående godset, og tog det på én gang den vending, at Kormak blev ligegyldig; men det voldte

Thorveig, som brugte sin seid, at de ikke skulde få hinanden. Thorkel på Tunge havde en voxen sön, der også hed Thorkel, og havde tilnavnet Tandgnister; han havde i nogen tid været udenlands, men kom denne sommer hjem, og var hos sin fader. Kormak indfandt sig ikke til brylluppet efter bestemmelsen, og tiden led så frem. Stengerdes frænder anså det for en beskæmmelse, at han således afbrød giftermålet, og overlagde hvad de nu skulde göre.

7. Berse hed en mand, der boede på Sørbæ[1]), en rig mand, en brav kæmpe, stolt på det; en mand, der ingen kamp skyede; og en holmgangsmand. Han havde været gift med Finna den Fagre, der nu var død; og deres sön hed Asmund, der endnu var ung, men fremmelig efter sin alder. Berses søster hed Helga, som endnu var ugift, en dannet og mandig kvinde; hun forestod Berses husholdning efter Finnas død. På gården Mule boede Thord Arndisesen, der var gift med Börk Digres søster Thordis; de havde to sönner, der begge vare yngre, end Asmund Bersesen. En mand, ved navn Vale, boede på Valested, en gård kort fra Hrutafjord. Thorveig den Troldkyndige drog hen til Holmgange-Berse, og klagede ham sin nød, nemlig at Kormak vilde forjage hende fra Midfjord. Berse købte hende land nordenfor Midfjord, og der boede hun siden længe.

Engang da Thorkel på Tunge og hans sön talte om Kormaks troløshed, tyktes dem, at det fortjente at hævnes. Narfe sagde: «Jeg har et råd, som er godt; lad os drage vesterpå med varer, og tage ind på Sørbæ til Berse; han er enkemand; lad os sé at få ham med i sagen; han vil være os til hjælp nok». Dette råd besluttede de, og droge til Sørbæ. Berse tog vel imod

[1]) på Vesterlandet i Dalesyssel.

dem. Om aftenen kom de til at tale om de giftefærdige piger; og Narfe sagde, at der var intet parti så godt, som Stengerde; og at mange mente, at hun passede sig just for Berse. Denne svarede, at såvidt han havde spurgt, var der en stor hindring i vejen, ellers var partiet godt. Narfe sagde: «Hvis det er Kormak, man frygter for, så er det uden grund, thi han er nu ganske udenfor den sag». Og da Berse hørte dette, så begyndte han på frieriet hos Thorkel, og bejlede til Stengerde. Thorkel tog vel derimod, og fæstede Berse sin datter. De rede nordpå, atten tilsammen, for at være ved brylluppet. Thord Arndisesen var med Berse; ligeledes en mand, ved navn Vige, en stor, stærk og troldkyndig mand, en frænde af Berse, og som de mente vilde være dem til god hjælp. Denne Vige boede på Holm. Det var udvalgte mænd, der vare med. Da de kom nordpå til Thorkel, blev der strax holdt bryllup, så der gik ingen ord deraf omkring i herredet. Det skete meget mod Stengerdes villie. Vige den Hamramme iagttog alles væsen og færd, hvad enten de kom til gården eller gik bort; han sad yderst i stuen, og hældede sig op til dören. Stengerde lod Narfe kalde til sig, og sagde: «Jeg vilde bede dig, frænde, at lade Kormak vide hvad for råd her er oplagt, og ønsker at du selv vilde udføre dette ærende». Narfe gik nu hemmelig bort; men han var kun kommen et kort stykke vej, da kom Vige efter ham, bad ham at vende hjem, og ikke göre sig skyldig i nogen svig. De fulgtes da ad tilbage, og natten léd. Om morgenen prøvede Narfe atter at komme bort, men det lykkedes ham ikke engang at komme så langt, som för, thi Vige søgte ham op, og drev ham tilbage uden skånsel. Da brylluppet var forbi, toge de hjem. Stengerde havde guld og kostbarheder med sig. De rede så til Hrutafjord, men gave sig gode stunder.

Såsnart de vare borte, tog Narfe afsted, og kom til Mæl. Kormak var ifærd med at opføre en væg, og bankede den med en nødde. Narfe red med skjold, og var gjordet med sværd; sine öjne lod han fare om til alle sider, som et forfulgt dyr. Der vare nogle andre mænd ved væggen med Kormak, så hesten sprang tilbage. Kormak sagde: «Hvad nyt, Narfe? og hvad for mænd vare der hos eder i nat?» Narfe svarede: «Det ny er kun ringe; men gæster havde vi nok af». «Hvem vare gæsterne?» sagde Kormak. Narfe svarede: «Der var Holmgange-Berse med atten mand, og han holdt sit bryllup». «Hvem var bruden?» spurgte Kormak. Narfe svarede: «Berse fik Stengerde Thorkelsdatter; hun sendte mig herhid, da de vare borte, at lade dig det vide». Kormak sagde: »Altid forkynder du ondt»; sprang hen til Narfe, og gav ham et slag på skjoldet, der slog ham ind på brystet, og gav ham et ringe sår; han faldt af, og hesten løb bort med sadlen. Kormaks broder Thorgils sagde, at det var for hårdt gjort; men Kormak svarede, det var netop som det skulde være. Narfe kom nu til sig selv igen, og de taltes videre ved. Thorgils spurgte, hvorledes mændene havde været bænkede ved gildet? og Narfe fortalte det. «Vidste Stengerde noget af dette forud?» spurgte den anden. «Nej», svarede Narfe, «ikke förend den samme aften, da de kom til gildet». Derpå fortalte han, hvad der var forefaldet imellem ham og Vige, og sagde, at Kormak nok vilde finde det lettere at gå at snuse efter Stengerde, end at stride med Berse. Da kvad Kormak:

Se til, at din hest du kan holde,
uden at tabe dit skjold;
inden du véd det, skal nødden
hilse dit øre, du knold.

Kom aldrig mer at fortælle
— skal det dig ellers gå vel —
nogen om gilder, om syv end
holdes om dagen, du træl!

Thorgils spurgte fremdeles efter ægtepagten imellem Berse og Stengerde. Narfe sagde, at Stengerdes frænder nu vare fri for alle forpligtelser i den henséende, hvordan det end gik, men fader og sön toge alt på sig hvad gildet angik.

8. Kormak tog sin hest, sine våben og sadeltöjet. Thorgils spurgte: «Hvor skal du nu hen, broder?» Kormak kvad:

Bort har Berse ført min brud
som mig først var lovet;
derfor nu det visselig
gælde må hans hoved.
För da hun mig elsked' — nu
hun af sorg er slagen —
kyste jeg den smækre mø
fast hver stund på dagen.

Thorgils sagde, at det var en farlig rejse; thi Berse vilde allerede være kommen hjem förend de traf hinanden; men han vilde dog tage med sin broder. Men Kormak udbrød, at han vilde afsted, uden at vente efter nogen; hvorpå han strax steg til hest, og red til alt hvad han kunde. Imidlertid samlede Thorgils snart folk, så de bleve atten i alt; og de traf Kormak på Hrutafjords hals; han havde da sprængt sin hest, og de drejede om til Thorveigs gård. De så da, at Berse var kommen på Thorveigs skib. Hun sagde til Berse: «Tag mod denne lille foræring af mig, min hyldest følger den»; det var et jernbeslået skjold; om hvilket hun sagde, at sålænge Berse bar dette dækvåben, vilde han kun blive lidet

såret; og det var, tilföjede hun, kun en ringe gengæld for den bolig, han havde skaffet hende. Berse takkede hende for gaven, og de skiltes så ad. Thorveig fik folk til at beskadige alle skibene, der vare på land; thi hun vidste forud, at Kormak og de andre vilde komme. De kom da også, og bade hende om et skib. Hun svarede, at hun kunde ingen befordring skaffe dem uden for penge; «her», sagde hun, «ligger et dårligt skib i nøstet, det vil jeg leje eder for en halv mark». Thorgils mente, at to øre kunde være nok; men Kormak sagde, at det var ikke værdt at standse deres rejse for sligt. Thorgils vilde også heller, at de skulde ride indenom ved fjorden; men Kormak fik sin villie frem, og de gik ombord på skibet. Imidlertid vare de kun komne et kort stykke fra land, förend skibet fyldtes under dem, så de med nød og næppe kom tilbage til samme sted. «Straf skulde du have, og ingen penge, du onde kærling!» sagde Kormak; men hun svarede, at det var en ringe list. Thorgils betalte hende sølvet. Kormak kvad:

Nu jeg Gautes pile
kaste[1]) må om kvinden,
og dem lade flyve
som en fjer for vinden:
Drøpners duglys[2]) blive
dyre nu at eje,
skal for øre trende
Thorveigs skib vi leje.

Berse fik sig snart heste, og red hjemad. Kormak, som så, at han ikke kunde indhente dem, kvad:

---

[1]) at kaste Gautes eller Odins pile, d. e. at göre vers.
[2]) Drøpners dug er guld, der formedelst sin glands her tillige kaldes lys.

Så farvel da, hulde
brud, jeg på dig léd;
men du gik, og skuffet
har min kærlighed:
skibet har mig gekket;
men i morgenstunden
ravn skal mættes; du skal
atter vorde funden.

Kormak og hans medfølgere toge deres heste, og rede indenom ved fjorden. De kom til Vale, og spurgte her efter Berse. Vale sagde, at han var kommen til Mule, havde samlet mænd til sig, og at de vare mandstærke. «Vi komme altså for silde», sagde Kormak, «siden de allerede have samlet folk». Thorgils forlangte af Kormak, at de skulde vende tilbage; og mente, at de vilde hente sig liden hæder; men Kormak svarede, at han vilde se Stengerde. Vale tog med dem; og de kom til Mule, hvor Berse allerede var med meget mandskab. De taledes ved; og Kormak beklagede sig over Berse, at han havde sveget ham ved at borttage Stengerde; og nu vilde de have hende med sig, samt bøder for den tilföjede fornærmelse. Da sagde Thord Arndisesen: «Forlig ville vi tilbyde Kormak, men for kvinden råder Berse». Denne sagde: «Det er ikke at tænke på, at Stengerde skal fare med eder; men jeg vil give Kormak min søster, og han vil da være vel gift, hvis han får Helga». Thorgils sagde: «Det er et godt tilbud; lad os tage det i betænkning, broder!» men Kormak taug.

9. En kone, ved navn Thordis, en ildesindet kvinde, boede på Spåkonefjeld på Skagestrand; hun vidste forud Kormaks rejse, kom den dag til Mule, og svarede på denne sag for Kormak således: «Byder ham ikke så

bedragersk en kvinde, det er en tosse, der ikke passer sig for nogen dygtig mand; og hans moder vil ikke være fornöjet med, at han skal have så slet en skæbne». Thord sagde: «Pak dig, du onde utyske!» og han forsikkrede, at Helga vilde befindes at være en brav kvinde. Kormak sagde: «Hendes ord ere vistnok sande; derfor vil jeg heller ikke tænke på det» Men Thorgils sagde: «Liden lykke ville vi have, dersom vi lytte på dette onde væsens ord, og afslå dette tilbud». Da sagde Kormak: «Jeg byder dig, Berse! holmgang med halv måneds frist på Leidholmen i Middalene». Denne holm kaldes nu Kampholmen. Berse lovede at møde; men sagde, at Kormak valgte det, som bragte mindst hæder. Derpå gik Kormak omkring i gården, for at opsøge Stengerde. Han fandt hende, og bebrejdede hende, at hun havde bedraget ham, da hun vilde tage en anden mand tilægte. Stengerde sagde: «Du, Kormak, var først skyld i dette brud, og det er dog ikke sket med min gode villie». Da kvad Kormak:

Lyse brud, du klager,
at jeg svigtet har
mødet, men jeg sprængte
hesten, som mig bar:
heller måtte alle
heste gå tilgrunde,
end jeg skulde se dig
hen mod graven stunde.

Derefter drog Kormak hjem med sine ledsagere; og han fortalte sine mænd og sin moder, hvorledes det var gået. Dalla sagde: «Liden lykke bringer din bestemmelse os, thi du har afslået det bedste parti; og at stride med Berse er en mislig sag, thi han er en stor kæmpe og har gode våben». Berse ejede et sværd, der

kaldtes Hviting; et hvast sværd, med hvilket der fulgte en livsten, og det havde han båret i mange mandefarer. Dalla spurgte Kormak, hvilket våben han vilde have imod Hviting? Han svarede, han vilde bruge en stor og hvas øxe. Men Dalla fandt det rådeligt, at besøge Midfjord-Skegge, og bede ham om sværdet Skofnung. Derefter drog Kormak til Reyke, fortalte Skegge, hvorledes det hang sammen, og bad ham låne sig Skofnung. Skegge gjorde indvendinger, og sagde, at de passede ikke for hinanden: «Skofnung», sagde han, «giver sig gode stunder, men du er vild og fremfusende». Kormak red misfornöjet bort; kom hjem til Mæl, og fortalte sin moder, at Skegge ikke vilde låne ham sværdet. Skegge hjalp Dalla med tilsyn ved husholdningen, og der var god forståelse imellem dem. Dalla sagde derfor: «Han låner dig nok sværdet, om han end ikke strax er villig dertil». Kormak sagde, at det var en skam, hvis han sparede på det for ham, og ikke for hende. Dalla bebrejdede ham hans ustyrlighed. Nogle dage efter bad hun ham fare til Reyke: nu vilde Skegge låne ham sværdet. Kormak fandt Skegge, og bad om Skofnung. «Det vil være dig en vanskélig sag», sagde Skegge, «at behandle dette sværd. Der hænger en pung ved det, som du ikke skal røre; heller ikke skal du lade solen skinne på den øverste del af hjaltet, eller bære det, uden når du ruster dig til kamp. Når du da kommer til kamppladsen, så sæt dig etsteds ene; drag det så ud, ræk klingen frem, og blæs derpå; da vil der skride en lille orm frem af hjaltet; hæld det så, at den desto lettere kan skride ind igen under hjaltet». Kormak sagde: «I have mange ting for, I tryllefolk». Skegge sagde: «Dette vil dog være nok». Derefter red Kormak hjem, og fortalte sin moder, hvorledes det var gået; sagde, at hun havde megen indflydelse hos Skegge; viste hende

sværdet, og vilde drage det; men det gik ikke af skeden. Dalla sagde: «Du tager dog heller aldrig mod gode råd, min sön!» Kormak satte derpå fødderne ved hjaltet, og rev pungen af; hvorved Skofnung gav et skrig af sig, men det gik ikke ud af skeden. Tiden led nu frem til stævnemødet. Kormak red hjemmefra med femten mand. Ligeså red Berse til holmgangen med ligeså mange. Kormak kom først, og sagde til Thorgils, at han vilde være alene. Han satte sig ned, spændte sværdet af; men tog sig ikke i agt for, at solen jo kom til at skinne på hjaltet. Han vilde drage det, men kunde ikke, förend han satte foden på hjaltet. Ormen kom, men der var ikke faret dermed, som der skulde, så sværdet havde tabt sit held, og det gik hylende ud af skeden.

10. Derefter gik Kormak hen til sine mænd. Berse var da kommen med sine ledsagere, og mange andre, som vilde være tilskuere ved dette møde. Kormak tog Berses skjold, og slog på det, og der gik ild ud af det. Derpå tog man et skind, og bredte det ud under deres fødder. Berse sagde: «Du, Kormak, har æsket mig til holmgang, derimod byder jeg dig enekamp. Du er en ung, lidet forsøgt mand; holmgang er vanskelig, men slet ikke enekamp». Kormak svarede: «I enekamp vil jeg ikke stride bedre, end i holmgang; jeg vil derfor forsøge derpå, og i alting søge at måle mig med dig». «Du råder selv derfor», sagde Berse. Følgende vare holmgangslovene: Der skulde være et skind, fem alen i udstrækning, med lykker i hjörnerne, hvori der bleve nedsatte træangler med hoveder på. De kaldtes tjasner. Den, som lavede alt til, skulde gå hen til naglerne således, at han så himlen imellem sine fødder, og holde i øresnippene, i det had fremsagde det formæle (den formular), der siden blev brugt i det blót, der kaldes tjasneblót. Udenom skindet skulde være tre rum eller

bede, af en fods brede, og udenfor dem igen blev der nedsat fire stænger, der kaldtes hæsler; og det hele, når det således var indrettet, kaldtes hæslet mark. Hver mand skulde have tre skjolde, men når de vare uduelige, skulde han gå ind på skindet, om han end för var trådt udenfor det, og fra den tid af skulde han dække sig med sine våben. Den, som var udæsket, havde det første hug. Blev én af de stridende såret, så at der kom blod på skindet, så var han ikke forbunden at stride længer. Dersom nogen satte den ene fod udenfor hæslerne, så vég han; men satte han begge, så løb eller flyede han. For hver af de stridende skulde en mand holde skjold. Den, som blev mest såret, skulde betale tre mark sølv til holmløsning. Thorgils holdt skjold for sin broder, men Thord Arndisesen for Berse. Berse hug først, og kløvede Kormaks skjold. Denne hug til Berse med samme held; hver hug tre skjolde fordærvet for den anden. Nu skulde Kormak hugge. Han hug til Berse; denne svang Hviting; Skofnung tog odden af Hviting, og sværdodden røg hen på Kormaks hånd, sårede ham på tommelfingeren, og kløvede leddet, så at der kom blod på skindet. Derpå gik de andre imellem dem, og vilde ikke have, at de skulde stride længer. Kormak sagde: «Det er kun en ringe sejer, Berse har fået ved mit uheld, om vi end nu skilles ad». Men da Skofnung blev sænket, traf det på Berses skjold; og der blev et stort skår på Skofnung; men ilden stod ud af skjoldet, som Thorveig havde givet Berse. Denne krævede holmløsningen. Kormak lovede, at den skulde blive betalt; og således skiltes de ad.

11. Steinar, en sön af Önund Sjone, var broder til Kormaks moder Dalla; han boede på Ellide, og var en ufredelig mand. Derhen red Kormak fra holmgangen, for at besøge sin frænde Steinar. Kormak for-

talte, hvorledes det var gået ham. Steinar tyktes ilde derom. Kormak sagde, at han vilde rejse bort fra landet, og overlade den anden at betale Berse. Steinar sagde: «Du lægger just ikke meget mod for dagen; men pengene må betales, om så skal være.» Kormak blev der nogle dage; og hans hånd, som ikke var forbunden, svulmede op. Efter dette møde drog Holmgange-Berse hen til sine brødre, der spurgte ham, hvorledes det var gået med holmgangen? Han fortalte det. De mente, at disse to ellers modige mænd her havde vist liden dygtighed, og at Berse kun ved et uheld havde sejret over Kormak. Berse kom til Stengerde; hun spurgte, hvorledes det var gået? Han sagde hende i et vers kampens udfald.

Steinar og Kormak rede bort fra Ellide, og hen til Sørbæ; de så nogle mænd komme ridende imod dem; det var Berse. Han hilste Kormak, og spurgte, hvorledes det gik med såret? Kormak svarede, at det vilde nok komme sig. Berse sagde: «Vil du, at jeg, skönt jeg er skyld deri, skal læge det, da vil det ikke længe være dig til mén». Kormak sagde nej; og at han altid vilde holde ham for sin fjende. Berse svarede, at han jo selv havde udæsket ham til kamp. Derpå skiltes de ad. Kormak drog hjem til Mæl, og fandt sin moder; hun lægede hans hånd; men der blev dog et stygt ar. Skåret, som var kommet på Skofnung, vilde de hvætte ud; men jo mere de hvættede, desto större blev det. Derpå drog Kormak til Reyke, og kastede Skofnung for Skegges fødder; kvad et vers, og beklagede sig over sit uheld med sværdet; men Skegge sagde, at det gik som han havde tænkt. Kormak vendte tilbage til Mæl, og gik atter til Reyke, og udgød forgæves i vers, såvel der, som hjemme, sine klager over sværdet og sin uheldige skæbne.

12. Om vinteren holdtes der lege i Sørbæ, i hvilke såvel Asmund Bersesön, som Thord Arndisesens sönner, der både vare yngre og heller ikke så stærke, toge dél. Asmund holdt så ilde måde med sin styrke, at Thords sönner ofte kom blå og blodige hjem. Derover blev deres moder Thordis så fortörnet, at hun bad Thord anmode Asmunds fader Berse at give bøder for ham. Det vilde Thord nødig. «Så får jeg ty til min broder Börk», sagde hun; «men da vil der flyde ligeså meget ondt deraf». Thord bad hende lade det være; han vilde da heller selv tale med Berse; og for hendes böns skyld begav han sig til Berse, og talte til ham om bøder. Berse svarede: «Nu viser du dig altfor begerlig efter penge, og der er liden ære i, at fare med sligt; uvist er det, om du bliver fattig, fordi det ikke skorter hos mig». Thord tog hjem, og der herskede kulde imellem dem om vinteren. Våren led frem til Thorsnæsting; og Berse indså, at Thordis var skyld i den fordring, Thord havde gjort til ham. Man beredte sig nu til at ride til tings; Thord og Berse plejede at ride sammen. Berse red hjemmefra, og kom til Mule, men Thord var allerede borte. Berse sagde: «Nu har Thord forandret vor gamle skik, siden han ikke har biet efter mig». «Det er din egen skyld», svarede Thordis, «men dette er kun en ringe hævn, hvis der ikke kommer större». De kom i ordskifte sammen; og Berse sagde, at hendes råd vilde have onde følger. De rede derpå bort. Berse sagde: «Lad os vende hen til fjorden, og få os et skib, thi det er en lang vej at ride indenom». De fik sig et skib, som hørte Thord til; sejlede deres vej, og kom til tinget, efter at de fleste allerede vare komne; og gik hen til Olaf Pås bod fra Hjardarholt; Berse var hans tingmand. Der vare mange samlede i boden, og Berse kunde ikke få rum; han plejede at sidde hos Thord; men

denne plads var optagen; der sad nemlig en stor, stærkbygget mand i en björneskindskappe og med maske for ansigtet. Berse stillede sig foran ham; men den anden vég ikke sin plads. Berse spurgte efter hans navn, og fik til svar, at han hed snart Glum, snart Skuma. «Du behøver ikke at skjule dit rette navn», sagde Berse. «Det agter jeg ikke heller», svarede den anden, «jeg hedder Steinar, og har penge at betale dig for Kormak, hvis det behøves; men først æsker jeg dig til holmgang; kanske du så får to gange tre mark, eller også du mister begge dele». Berse svarede, at hvor gammel han end var, så skyede han dog ikke kampens uvisse udfald. «Det er let at se», vedblev han, «at I frænder stå mig efter livet; men det var godt, du fik at vide, om mit tykke har noget at betyde, og at dit overmod kunde stækkes». Steinar sagde: «Vi søge ikke at råde dig bane; men det tyktes os godt, om du kunde agte dig selv for hvad du er». Berse lovede at møde til holmgangen; gik så ind i et andet aflukke, og blev der. En dag bleve mændene kaldte sammen til svømning. Steinar sagde til Berse, om denne vilde prøve svømmestyrke med ham? Berse svarede, at han havde lagt svømning af, men han vilde dog tage med. Han svømmede rask, og kom sin modstander hårdt på livet; om halsen havde han en livsten. Steinar svømmede imod ham; rev stenen med pungen fra ham, kastede den i havet, og kvad:

Længe jeg leved;
lod guder råde;
aldrig jeg bar
brunrød pung;
aldrig jeg bandt mig
bælg om halsen,
fuld af trolddom;
dog end jeg lever.

Derpå svømmede de til land. Det onde råd, som Steinar havde oplagt mod Berse, var efter Thords tilskyndelse, at Berse skulde bukke under i holmgangen. Thord gik nede ved fjorden, da det var ebbe; fandt livstenen, og gemte den. Steinar havde et sværd, der hed Skrymer, hvilket aldrig fik en plet eller havde anden mangel. På den bestemte dag gik Thord og Steinar ud af deres bod; Kormak kom da til tinget. Olaf På gav Berse folk med til holmgangen. Ellers plejede Thord Arndisesen at holde skjoldet for Berse; men nu blev der intet af; men han tog alligevel hen til kamppladsen, og havde en anden skjoldsvend, der ikke er nævnet. Kormak skulde holde skjoldet for Steinar; Berse havde det, som Thorveig havde givet ham. Tre skjolde havde de hver; to hug Berse itu, men Kormak holdt det tredie. Berse hug til Steinar; men Hviting blev siddende i jernranden på Steinars skjold; Kormak løftede rask skjoldet op; og i det samme hug Steinar til Berse; hans sværd traf i randen på skjoldet; sprang af derfra, fulgte låret til knæhasen, og gik ind i benet, så at Berse fald. Da sagde Steinar: «Nu ere pengene betalte for Kormak». Men Berse sprang op, hug til Steinar, kløvede hans skjold; og sværdodden traf Steinar i brystet. Thord sprang til, og rev Steinar bort, og sagde: «Nu har jeg betalt dig for min söns mishandling». Derpå blev Berse båren hen til boden, og hans sår forbundne. Thord gik hjem til boden. Da Berse så ham, bebrejdede han ham i vers hans frænders troløshed, at de således stode ham efter livet; men Thord svarede, at de ikke attråede hans død, men kun vilde tilföje ham skam.

Derefter blev Berse ført hjem til Sørbæ, og lå længe af sine sår. Om Kormak og Steinar er nu at fortælle; at den gang Berse blev båren til boden, sagde

Steinar til Kormak: «Tolv mænd have allerede måttet vige for Skrymer; nu har den voldet Berses fald, og udgydt hans blod; nu skal du eje den, Kormak! thi jeg holder denne holmgang for min sidste». Derpå skiltes de som venner. Steinar drog hjem, og Kormak til Mæl.

13. Om Berse er nu at fortælle, at hans sår lægedes sent. Engang da mange mænd vare tilstede, og der blev talt om mødet, hvorledes det var løbet af, gentog Berse sine bebrejdelser mod Thord; men denne gik da hen til Berses leje, og bragte ham livstenen, og lægede hans sår. De bleve da atter gode venner, og vare det efter den tid. Men Stengerde fattede ved denne lejlighed lede til Berse, og erklærede sig skilt ved ham. Hun drog nordpå til sine frænder; søgte hen til sin broder Thorkel; bad ham kræve hendes gods hos Berse, brudegodset og medgiften; og sagde, at hun ikke vilde have Berse, sådan en vanæret krøbling som han var. Thorkel havde intet at erindre derimod, og lovede at påtage sig denne rejse. Vinteren gik, og tiden kom, da Thorkel skulde afsted.

14. Om foråret efter drog Thorkel Tandgnister hen til Holmgange-Berse, for at kræve godset. Berse sagde, at det var en tung skæbne, der havde ramt ham, skönt de begge havde lidt derunder, og at han ikke vilde udrede godset. «Så æsker jeg dig til holmgang på Kampholmen ved Tjaldanæs», svarede Thorkel. «Det vil nu tykkes dig en ringe ting», sagde Berse, «sådan en kæmpe som du er; men jeg lover dig dog at komme». De kom til holmen, og holmgangen begyndte. Thord' Arndisesen holdt skjoldet for Berse, men Vale for Thorkel; og da to skjolde vare kløvede, bød Berse Thorkel at tage det tredie. Thorkel vilde ikke. Berse havde skjold, og et langt, hvast sværd. Thorkel sagde: «Det sværd,

du der har, Berse! er længer, end loven tillader». «Det skal ikke være», sagde Berse; hvorpå han greb Hviting, tog det i begge hænder, og gav Thorkel banehug. Derpå æskede Vale Berse til holmgang; men Berse kvad et vers, hvorved han modtog udfordringen. Thord kom, da de skulde til at stride, og sagde til Berse og Vale: «Det tykkes mænd stor skade, om så tappre kæmper skulle falde uden skellig sag; jeg byder mig til at mægle imellem eder». De samtykkede; hvorpå Thord blev ved: »Det, tænker jeg, vil snarest bringe fred tilveje, Vale! når Berse får din søster Thordis, og du vil have hæder deraf». Berse samtykkede, og lovede Thordis Brekkeland til brudegods. Svogerskabet blev sluttet imellem dem. Derefter lod Berse göre et virke (forskansning) omkring sin gård, og boede der mange vintre i fred og ro.

15. En mand, der hed Thoraren Alfsen, boede nord i Thambårdal; hvilken dal strækker sig ud fra Bitra[1]. Han var en stor og stærk mand, og kaldtes Thoraren den Ramme (den Stærke); han havde længe været på rejser, og havde sådant held med sig, at han altid kom i havn, hvor han vilde. Han havde tre sönner: Alf, Lopt og Skapte; og som han selv var en trættekjær mand, så slægtede sönnerne ham på, og vare meget overmodige. En mand, ved navn Od, boede på Tunge, som ligge i Bitra; hans datter hed Stenvör, en væn og dannet mø; hun kaldtes den Smalbenede. Hos Od vare mange fiskere; blandt andre én ved navn Glum, en ond og sletsindet mand. Engang talte Od og Glum om, hvilke der vare de störste mænd i herredet; Glum mente, at Thoraren var den første; men Od sagde, at Holmgange-Berse var langt fremmere. «Af hvad grund tror du

[1]) en landstrækning på Nordlandet.

det?» sagde Glum. Od svarede: «Hvor kan nogen falde på at ligne Berses tapperhed og Thorarens tyverier?» De talte nu så længe derom, til de bleve vrede og sloge til væds. Så tog Glum hen til Thoraren, og sagde ham det; han blev meget vred, og truede at hævne sig på Od. Derefter tog han afsted, og førte Stenvör bort fra Tunge uden hendes faders minde, og sagde, at det skulde bekomme ham ilde, hvis han påtalte det. Han kom nu hjem med hende til Thambardal. Så stod det nu en tid. Derefter tog Od hen til Holmgange-Berse; sagde ham, hvorledes det var gået, og bad om hans hjælp til at få Stenvör igen, og at afvaske denne skam. Berse sagde, at denne hans anmodning ej havde været nødvendig, bad ham tage hjem og ikke bryde sig om noget, men lovede ham sin bistand. Strax da Od var borte, tog Berse hjemmefra; réd i fuld rustning; var gjordet med Hviting, og havde tre spyd. Han kom til Thambardal henimod aften, da kvinderne gik fra deres stue. Stenvör så Berse, gik ham imøde, og klagede ham sin nød. «Gör dig rede til at følge med mig», sagde Berse; og hun gjorde så. Han sagde, at han ikke forgæves vilde have redet til Thambardal; gik hen til dörene, der hvor mændene sade ved langildene, og bankede på. Der kom en mand ud, ved navn Thorleif. Thoraren kendte Berses stemme, sprang ud med en stor tollekniv, og stak efter Berse. Denne så det, trak Hviting, og hug ham strax banehug. Derpå sprang han op på sin hest, satte Stenvör på sit knæ, tog sine spyd, som Stenvör havde passet på, og red hen i en skov. Der lod han hesten og Stenvör blive tilbage i et skjul, og bad hende bie efter sig; derpå gik han hen til den klev, som den alfare vej førte over, og blev der. I Thambardal var ikke alt roligt; Thorleif løb hen til Thorarens sönner, og sagde, at deres fader lå død i dören. De spurgte, hvem

der voldte det? Thorleif sagde det. Derpå satte de efter Berse, stævnede den genneste vej til kleven, og tænkte, at komme för Berse; men nu var han der allerede. Og da de kom nær til ham, kastede Berse et spyd efter Alf, og gennemborede ham; da skød Lopt efter Berse; men han holdt skjoldet for, så kastet ramte ej; derpå skød Berse først Lopt, og så Skopte, tildøde. Da dette var skét, kom først brødrenes hjemmemænd, og måtte med uforrettet sag vende tilbage.

16. Derefter opsøgte Berse Stenvör; stég til hest, og kom hjem, förend folk vare ståede op. De spurgte ham om hans færd, og han fortalte den. Derefter tog Od hjem, men Stenvör blev hos Berse. Dette syntes Thordis ikke om. Bøder, hedder det, bleve ikke givne for disse mænd. Berses virke begyndte at forfalde, det lod han nu istandsætte. Tiden léd nu så frem. Engang da Thordis og Berse talte sammen, sagde han, at han havde tænkt på, at tilbyde Olaf Höskuldsen opfostring af en af hans sönner. Men hun svarede, at hun syntes ikke derom; thi vanskeligt var det, og hvad hæder derved var at vinde, vidste hun ikke. Berse svarede, at det vilde være ham en fast støtte, nu da han havde mange sager, og begyndte at ældes. Så tog han hen til Olaf, og tilbød sig at opfostre et af hans börn. Olaf tog med tak derimod; hvorpå Berse fik Olafs sön Haldor hjem med sig, og gav ham til Stenvör for at opfostres. Dette mishagede Thordis, og hun forstak pengene. Berse begyndte nu stærkt at ældes.

Engang kom tingmændene til Berse; han sad ene, og hans mad kom förend de andres. Han havde grød, men de andre ost og skör. Da kvad Berse:

Blåfjedret ravn jeg ofte
gav brad på blodig tofte,
halvfjerde halve snese

beremt i mandekredse:
er det mig end ej givet,
så tage trolde livet,
og mænd, når det skal være,
mig flux til höjen bære!

Haldor sagde: «Så agter du at fælde en mand endnu, min fosterfader!» Berse sagde: «Jeg kender én, der har fortjent det.»

Thordis overlod sin broder Vale nytten og brugen af Brekkuland; men Berse lod sine huskarle arbejde hjemme, uden at have noget at skifte med Vale. Haldor tyktes det ilde, at Berse ikke selv rådte for sin ejendom. Og da han engang yttrede, at han ikke kunde lide Vale, kvad Berse:

Når fødderne bli'r kolde,
det kan vel ælde volde,
må manden megen kvide,
han för afværged, lide:
men jeg, skönt alderdommen
er med sin kulde kommen,
vil dog på holmen sværdet
rødfarve uforfærdet.

Haldor sagde: «Lidet ældes du end i hu, min fosterfader!»

Stenvör og Berse taltes ved. Berse sagde til hende: «Der skal tages en beslutning, og dertil behøve Haldor og jeg din bistand». Hun svarede, at hun var forbunden til at göre hvad hun kunde. «Du skal», vedblev Berse, «give dig i trætte med Thordis om melke-kedelen, og holde på den, til I spilde melken; så vil jeg komme til og holde med hende; derpå skal du tage hen til Vale, og fortælle ham, hvad uret der er skét dig». Dette skete efter Berses råd; og hun kom til Vale, fortalte ham hvor slet hun havde det, og bad ham følge sig over kleven. Han gjorde det. Men da han vendte tilbage, kom Haldor

og Berse imod ham. Berse havde et huggespyd i den ene hånd, og en stav i den anden, men Haldor bar Hviting. Strax da Vale så dem, vendte han sig imod dem, og hug til Berse. Haldor kom bag på ham, og vilde hugge ham i haserne med Hviting. Da vendte Vale sig rask om mod Haldor; men i det samme satte Berse ham sit spyd imellem skuldrene, og det blev hans banesår. Derpå satte de hans skjold op ved hans fødder, og sværdet ved hans hoved, og bredte et skind over ham. Derefter stege de til hest, og rede forbi fem gårde; tillyste, at de havde øvet drabet, og rede hjem. Der toge da mænd ud, for at sörge for Vales begravelse. Stedet hvor han faldt, kaldes Valesfald. Haldor var tolv år gammel, da denne begivenhed skete.

17. Thorvald Eystensen, kaldet Tintén[1]), var en rig og behændig mand; han var digter, men ikke synderlig modig. Han boede nord i Sunnudal, men hans broder Thorvard nord i Fljot. De vare mange frænder, henhørende til slægten Skidunger, men havde lidet mandheld med sig. Thorvald Tintén bejlede til Stengerde, og fik hende med frænders råd, og ikke imod hendes villie. Dette skete den samme sommer, da hun forlod Berse. Denne tidende hørte også Kormak, men han lod, som han ikke vidste det Kort för havde han ført sine varer ombord, og agtede sig udenlands tilligemed sin broder. En morgen tidlig red Kormark fra sit skib, drog hen at finde Stengerde, gav sig i tale med hende, og bad hende sy sig en skjorte. Hun svarede, at han heller måtte have blevet borte, thi hverken Thorvald eller hans frænder vilde lade det gå hen uhævnet. Kormak kvad:

---

[1]) sammensat af tin og tén; tintenen, tinstangen.

Aldrig, guldlads[1]) blomme!
det jeg fatte kan,
hvorfor du blev given
til en tindræts mand[2]);
altid, Silke-Nanna!
det mit sind oprører,
at din fader fæsted
dig så blød en fører.

Stengerde sagde: «Dette røber åbenbart fjendskab; jeg skal sige Thorvald din forhånelse, som ingen mand kan blive siddende rolig ved». Da kvad Kormak:

Nej, formén' mig ikke,
liljevand så hvid!
(kløgt jeg har) at smede
Skidungernes nid:
nide vil jeg manden,
så at stene flyde;
nu vist Eystens sönner
lykke slet vil nyde.

Derpå skiltes de uvenlig ad, og Kormak tog til sit skib.

18. Da brødrene sejlede ud af havnen, kom der en hval op ved skibet, som Kormak skød til med en pålstav, så den igen dykkede under. Man troede, at genkende Thorveigs öjne på den. Hvalen kom ikke op mere; men om Thorveig spurgtes, at hun lå farlig syg, og det er et gængs sagn, at hun døde deraf. Derpå sejlede brødrene til havs, og kom til Norge. På den tid regerede Hagen Adelstensfostre over Norge. Brødrene droge strax til kongen, der modtog dem vel, og de vare

---

1) guldbånds.

2) Med dette udtryk sigter Kormak til tilnavnet Tintén; han spotter paa én gang med tilnavnet og med Thorvalds blødhed, d. e. fejghed.

der om vinteren i god anseelse. Om sommeren efter begave de sig på hærtoge, og øvede mange storværker. I følgeskab med dem var en Tydsk mand af god herkomst, ved navn Sigurd; de gik tidt i land for at plyndre. En dag, da de vare gangne op på land, kom elleve mænd imod dem, og anfaldt dem; men brødrene overvandt dem alle. Derpå gik de atter ombord; de andre vikinger, der allerede havde opgivet dem, bleve nu meget glade, da de kom tilbage med sejer og bytte. På dette tog indlagde brødrene sig megen berömmelse. Sommeren léd og man nærmede sig vinteren; de vilde styre til Norge, men fik stærk kulde, og der lagde sig rim på sejlene. Brødrene vare dog altid blandt de fremmeste. Da kvad Kormak:

Tåle må jeg tabet;
  ej min bod[1]) er blid;
höjt på skibets toppe
  ligger rimen hvid.
Gid dog han, som nu er,
  ak, den huldes herre,
havde det ej bedre
  eller endnu værre!

Thorgils sagde: «Tænker du endnu altid på hende, og dog vilde du ikke have hende, da det stod dig frit for». Kormak svarede: «Det voldte mere onde vætters trylleri, end min ulyst». De sejlede nu hen ved nogle klipper, og måtte med megen fare rebe sejlene. Da sagde Kormak: «Det var godt, om Thorvald Tintén var her hos os». Han har det nok bedre idag, end vi», svarede Thorgils smilende. »Så burde det ikke være», sagde Kormak. Kort efter kom de til Norge.

19. I deres fraværelse var der skét hövdingeskifte.

[1]) eller telt, opholdssted.

Hagen var død, og Harald Gråfeld kom i hans sted. De søgte kongens venskab, og han tog vel imod dem. De fulgte ham på et tog til Irland, og deltoge i træfningerne der. Engang da de havde gjort opgang med kongen, kom en stor hær imod dem; og da begge hære stødte sammen, kvad Kormak:

Lidet jeg, når kongen
  samler hær mod hær,
frygter døden; hæder
  mer end guld er værd:
og min tanke svæver
  hen i fjerne Norden;
sjælesot er mig kun
  Thorkels datter vorden.

Thorgils sagde: «Aldrig kommer du i nogen mandeprøve, uden at jo Stengerde rinder dig i hu». Kormak svarede: «Lidet er det mig gået af glemme». Dette var et stort slag, og kong Harald vandt en herlig sejer. Hans mænd forfulgte de flygtende. Brødrene vare stædte hos hinanden, da ni mænd vendte sig imod dem. De stredes en stund; men brødrene vandt sejer, og de ni faldt. Kormak kvad:

Ni mod to er mange;
  dog vi sejer vandt;
og bag deres skjolde
  visse død de fandt:
medens hun, hvis ynde
  aldrig jeg kan glemme,
sidder spag og syer
  på sin guldsöm hjemme.

Thorgils sagde: «Det kommer du altid tilbage til». Ved denne dåd erhværvede brødrene sig megen roes af kongen, og megen hæder hos andre. Brødrene vare jævnlig med kongen på hans toge. Da lagde Thorgils mærke til,

at Kormak bestandig sov lidet, og spurgte ham hvoraf det kom? Kormak kvad;

Voven bruser, bratte
  klippevæg den slår;
og ved øers strande
  höje brænding går:
så hver gang jeg slumrer
  sövnløst sindet vanker;
vågner jeg, så vågner
  hun i mine tanker.

«Jeg må nu sige dig, broder!» vedblev han, «at jeg vil sejle hjem til Island». «Megen ulykke», sagde Thorgils, «hviler over dig, broder!» og jeg véd ikke hvad der nu bliver af». Strax da kongen erfarede, at Kormak vilde rejse, lod han ham kalde til sig; forestillede ham, hvor uforstandigt det var, og rådte ham derfra; men det nyttede ikke. Han gjorde sig sejlfærdig; men på udsejlingen fik de hvast vejr med stærk søgang, så at råen blev brudt. Da kvad Kormak:

Tintén sidder rolig;
  han er aldrig der,
hvor om mod det gælder
  i en farlig færd.
I Solundarsundet
  råen for os knækker,
som når træl på toften
  fyrrespånen flækker.

Da de kom ud på havet, fik de et hårdt vejr; og engang, da bølgerne havde slået over skibet, så at mænd bleve våde, kvad Kormak:

Tintén lidet kender
  til en oprørt sø;

plöjed' aldrig havet
  for en vennemø:
medens styrtesøer
  over dækket ile,
kan han lunt i kvindens
  runde arme hvile.

De havde en hård overfart, men landede omsider ved Midfjord. De kastede anker i nærheden af landet; og da de så op på landet, fik de öje på en kvinde, som red der. Kormak kendte Stengerde; lod båden skyde ud, roede til land, skyndte sig fra båden, og fik sig en hest, og red hen til Stengerde. Såsnart de mødtes, sprang han af hesten, løftede hende ned, og satte hende hos sig. Hestene gik bort fra dem. Dagen léd og mörket faldt på. Stengerde sagde, at det var tid, at lede efter deres heste. Kormak svarede, at det behøvedes ikke; men da han så sig om, fik han ingensteds öje på hestene, thi disse vare gåede hen til en bæk kort fra det sted, hvor de sade. Natten faldt på, og de gave sig til at vandre; og kom til en lille gård, hvor man tog imod dem, og forsynede dem med alt hvad de behøvede. Om natten sov de således, at der var kun en fjæl til skillerum imellem dem. Da kvad Kormak:

Kun et brædt os skiller;
  skæbnen råde må,
hvo har kunnet tænke,
  så det vilde gå?
var ej Skofnung skåret,
  angerløst, du hulde!
vi på samme leje
  begge hvile skulde.

Stengerde sagde, at det var bedre, de aldrig havde mødt hinanden. Kormak kvad:

Lad os, væne kvinde!
mörke nætter fem
hvile her i huset,
fro i alle dem:
og hver nat, me'ns ravnen
flagrer vildt i tågen,
mine stille tanker
vil mig holde vågen.

Stengerde sagde, at det var ikke noget at tale om. Kormak kvad:

För skal stenen svömme,
let som korn, på vand;
för skal jorden synke
med sin klippestrand;
för skal fjeldes vandring
havets dyr forfærde:
förend kvinde fødes
yndig som Stengerde.

Stengerde sagde, at nu vilde han endog drive spot med hende. Kormak kvad:

Tit i mine drömme
så jeg det så klart,
har jeg mig ej dåret
altfor åbenbart:
at engang omsider
dine arme skulle
— o var den tid kommen! —
favne mig, du hulde!

Stengerde sagde: «Det vil aldrig ské med min villie; du har én gang opført dig således, at derom er intet håb». Nu sov de resten af natten. Om morgenen gjorde Kormak sig færdig til at gå; gik til Stengerde, og tog en guldring af hånden, og vilde give hende den. Hun sagde: «Troldene have dig og dit guld!» Kormak kvad:

Kvinden i den årle
morgenstund jeg bød
— dette var en uhelds
dag — guldringen rød;
og den blide kvinde,
— hvo kan sligt udholde? —
bød mig med min guldring
gå til alle trolde.

Kormak red bort, fortrydelig på Stengerde, og endnu mere på Tintén. Han red hjem til Mæl, og blev der om vinteren; men købmændene fik sig opholdssted i nærheden af skibet.

20. Om vinteren begav Kormak sig nordpå til Sunnudal, for at tale med Stengerde; og da han var kommen der, steg han af hesten, og gik ind i stuen. Stengerde sad på tværbænken; og Kormak satte sig hos hende; men Thorvald sad på langbænken, og hos ham var Narfe. Da sagde denne til Thorvald: «Kan du rolig sé på, at Kormak således tager sæde; er det til at tåle?» Thorvald svarede: «Sligt vil jeg ikke tage mig nær; der er jo ingen skam i, at de tale sammen». «Da er det ilde», sagde Narfe. Kort efter kom brødrene Thorvald og Thorvard sammen; og Thorvald fortalte den anden, at Kormak var kommen der. «Tåler du det?» sagde Thorvard. Den anden svarede, at han havde ladet det være for det, det var; men Kormaks komme var ham ikke med. «Da skal jeg», sagde Thorvard, «råde bod derpå, skönt du ikke tör, thi det er en skam for os alle». Og næste gang da Thorvard kom til Sunnudal, købte brødrene og Narfe en omløbende tigger til, at han skulde skulde synge et skammeligt nidvers, således at Stengerde hørte derpå; og det skulde hedde sig, at Kormak havde digtet det. Stengerde blev så vred derover, at hun ikke vilde høre Kormak nævne. Kormak ledte

hende op; søgte længe forgæves at stille hende tilfreds; men endelig sagde hun ham, at hun var fortörnet, fordi han således digtede nid om hende, hvilket nu løb herredet rundt. Kormak sagde, at det ikke var sandt. Stengerde svarede: «Men jeg har jo selv hørt det». «Hvem kvad det da, så du hørte det?» spurgte Kormak. Hun sagde ham det; og tilföjede, at han skulde aldrig vente, at få ét ord mere at høre af hende, hvis dette var sandt. Kormak red bort; søgte efter tiggeren, og fandt ham; og nu måtte han gå til bekendelse. Kormak blev meget vred; løb efter Narfe, og dræbte ham. Det samme havde han tiltænkt Thorvald; men denne blev bange og krøb i skjul, og der kom mænd imellem dem, som skilte dem ad. Da kvad Kormak:

Nu mig hårdt bebrejder
kvinden hél ublid,
at jeg kløgtig smeded'
Skidungernes nid:
manden skal jeg nide,
så at stene flyde;
nu vil Eystens sönner
liden lykke nyde.

Dette spurgtes herredet over, og deres uvenskab blev endnu större. Brødrene Thorvard og Thorvald brugte store ord, men Kormak var meget fortörnet.

21. Derefter sendte Thorvard bud fra Fljot, at han vilde stride med Kormak; bestemte sted og tid, og sagde, at han vilde hævne nidet og andre fornærmelser. Kormak lovede at komme, og indfandt sig på stævnedagen på det aftalte sted; men der var ingen Thorvard kommen eller nogen af hans mænd. Kormak traf en kvinde der på gården; hun hilste ham, og de spurgte hinanden om nyt. Hun sagde: »Hvad er dit ærende hid, og hvem bier du efter?» Kormak kvad:

Sént fra Fljot han kommer,
havets nabo fejg,
han som mig udæsked'
til en våbenleg:
meget guldets ejer
mangler. Han må være
havgal[1]), og i brystet
kun en lerklump bære.

Derpå sagde han: «Nu æsker jeg Thorvard på ny til holmgang, og han skal være hver mands niding, hvis han ikke kommer». Da kvad han atter:

Ej skal, thi for hende
nu jeg æsket er,
mig til tavshed bringe
hine nidinger:
de mit kvad skal spörge,
skælve for mit snille,
til de lumskeligen
mig ved livet skille.

Nu lagde brødrene sag an imod Kormak for nid; men hans frænder påtoge sig hans forsvar. Han vilde ingen bod lade tilbyde; thi de havde fortjent nid og ingen hæder, sagde han, og han var beredt til at tage imod dem, når de ingen svig brugte; Thorvard havde ikke indfundet sig til holmgangen, da Kormak æskede ham; derved havde de selv tildraget sig nid, og de havde vel fortjent det. Tiden léd nu frem til Hunavatnsting, hvor de begge toge hen. Engang da Thorvard og Kormak mødtes, sagde Thorvard: «Meget fjendskab have vi at lönne dig, og derfor byder jeg dig holmgang her på tinget». Kormak svarede: «Vil du nu være bedre oplagt

---

1) Man må heraf slutte, at de gamle tilskreve havet en forstyrrende indflydelse på menneskets sind.

dertil, end för? du har altid unddraget dig». «Jeg skal dog nu forsøge det», sagde Thorvard, «thi vi ville ikke længer tåle slig skam». Kormak sagde, at han skulde ikke udeblive; og tog hjem.

22. En mand, ved navn Thorolf, boede under Spåkonefjeld, og var gift med den forhen omtalte spåkone Thordis. De vare på tinget; og mange mente, at hvor hun var, der var hjælp at vente. Thorvard søgte råd hos hende; bad hende om hjælp imod Kormak, og gav hende penge. Hun forberedte ham til tvekampen, som hende syntes. Kormak fortalte sin moder, hvad han havde for. Hun spurgte, om han mente, det vilde gå godt? «Hvorfor ikke?» sagde han. «Det vil ikke gå godt», sagde Dalla, «når du ikke søger andet råd; thi Thorvard strider vist ikke, uden at trylleri er med i spillet. Jeg finder det derfor rådeligst, at du tyer hen til spåkonen Thordis; thi der vil blive stredet med svig». «Det bryder jeg mig ikke om», sagde Kormak. Ikke desmindre tog han hen til Thordis, og bad hende om hjælp. Hun sagde: «Nu er du kommen for silde; ham (Thorvard) bider nu ingen våben på; men jeg vil dog ikke nægte dig min hjælp. Bliv her i nat, og forsøg din lykke; så vil jeg indrette det så, at jern heller ikke sårer dig». Kormak blev der om natten. Da han vågnede, mærkede han, at der var noget, som følte på hans leje ved hovedet af ham. Han spurgte, hvem der var? Det gik bort, hen til udgangsdören, men Kormak efter det, og så, at det var Thordis. Hun var da kommen til det sted, hvor de skulde stride, og havde en gås under sin kappe. Kormak spurgte, hvad det skulde betyde? Hun satte gåsen ned, og sagde: «Hvorfor kan du dog ikke være stille?» Da lagde Kormak sig atter ned, men holdt sig vågen, for at sé hendes adfærd; hun kom tre gange, og hver gang lagde han mærke til hendes færd.

Den tredie gang da Kormak kom ud, havde hun stukket to gæs, og ladet blodet løbe sammen i en bolle; hun havde da taget fat på den tredie, og agtede at stikke den. Da sagde Kormak: «Hvad er det, du har for, fostermoder?» «Det sandes dog», svarede hun, «at det er næsten umueligt at hjælpe dig; nu var jeg i færd med at tilintetgöre det trylleri, Thorveig har lagt på dig og Stengerde, så at I kunde få hinanden, når jeg stak denne tredie gås, uden at nogen vidste det». Kormak sagde: «Jeg har ingen tro til sligt».

De kom til holmgangen. Thorvard gav spåkonen endnu flere penge, og tog mod trylle-blotet. Kormak bebrejdede Thordis det. Hun svarede: «Jeg vil mage det så, at det ikke skader dig». Men Kormak skeldte hende, og sagde, at hun var skyld i al ulykke, og vilde drage hende udenfor dören, for at sé hendes öjne i solskinnet. Hans broder Thorgils forhindrede det. Stengerde sagde, at hun vilde tage hen til holmen, og hun gjorde det. Da Kormak så hende, kvad han:

Atter står jeg rustet,
  hulde liljevånd!
og på holmen svinger
  sværd for dig i hånd;
tvende sinde har jeg
  kæmpet dig til ære;
derfor må jeg dobbelt
  nær din hyldest være.

Derpå kæmpede de. Kormaks sværd béd ikke. De skiftede længe hug med hinanden, men ingen af sværdene vilde bide. Tilsidst hug Kormak Thorvard i siden, et stort hug, så den anden ludede derved, og hans ribbén bleve brudte, så han var uskikket til kamp, og dermed skiltes de ad. Kormak så et nød, som stod der,

og dræbte det. Han var bleven meget varm, tog sin hjelm af hovedet, og kvad:

Hid til holmen gik jeg,
  fro til våbenklang;
kald mig ej, o kvinde!
  did den tredie gang!
Skændig har de al min
  kæmpelyst bedøvet,
og ved tryllekunster
  sværdets eg mig sløvet.

Han törrede sveden af sig på skødet af Stengerdes kappe, og kvad:

Mødig må jeg jeg svale
  mig med kappens flig;
megen møde, kvinde,
  har du voldet mig.
Følg mig! Lad ham ruge
  på sit guld der hjemme!
Megen sorg, Stengerde,
  har jeg end at glemme.

Kormak bad Stengerde drage med ham; men hun svarede, at hun havde forretninger hjemme, og de skiltes ad, begge misfornöjede. Thorvard blev bragt hjem, og hun forbandt hans sår. Kormak besøgte hende nu jævnlig. Thorvard kom sig sént; og såsnart han kunde gå, tog han hen til Thordis, og spurgte hende, hvorledes han skulde få sin helbred igen? Hun sagde: «Kort herfra er en höj, som alfer bo i. Den tyr, som Kormak dræbte, skal du få, og stryge dens blod på höjen, og göre et gilde for alferne af kødet; så vil du komme dig». Derefter sendte de bud til Kormak, at de vilde købe tyren; men han svarede, at han ikke vilde overlade dem den, uden for den ring, som Stengerde havde. De gave

ham ringen, og førte tyren bort, og bare sig ad, som Thordis havde sagt. Kormak kvad:

Næppe hjem med nødet
  komme I, för hun,
som mig fordum elsked'
  i den samme stund
spörge vil: hvor er den
  skære ring nu henne?
fik' han den, hin skald, den
  svarteste blandt svende?

Det gik som Kormak formodede, at Stengerde var ilde tilfreds med, at de havde skilt hende ved hendes ring.

23. Derefter kom Thorvard sig hurtig; og da han tyktes at være rask, réd han til Mæl, og æskede igen Kormak til holmgang. «Du vil fortryde det», sagde Kormak, »men jeg skal komme». De toge til tvekampen, og Thorvard brugte Thordis, som för, men Kormak søgte ikke hendes hjælp. Hun døvede sværdet for Kormak, så det ikke béd; desuagtet gav han Kormak så stort et hug i axlen, at axelbenet blev brudt, så han ikke kunde bruge armen, og måtte betale endnu en ring til holmløsning. Da sprang Thorolf fra Spåkonefjeld til, og hug til Kormak; men denne afværgede det. Derpå dræbte han, som skik var, et blotnød, og sagde: «Ilde ere vi komne an, at vi skulle tåle eders anfald og Thordises trylleri«. Derefter tog hver hjem til sit, misfornöjede på begge sider.

24. Brødrenes skib stod oppe i Hrutafjord om vinteren; om foråret sejlede købmændene bort, og brødrene agtede at følge med deres skib. Da de vare færdige, kom Kormak hen at besøge Stengerde, og förend de skiltes ad, gav han hende to trofaste kys. Dette tog Tintén ilde op. Begges venner lagde sig derimellem,

og forlangte, at Kormak skulde give bøder. Han spurgte hvad de forlangte? Thorvard svarede: «De to ringe, som jeg för har måttet give dig«. Da kvad Kormak:

Ring jeg måtte bøde,
  to af bedste slag,
røden guld til gengæld
  for et favnetag;
aldrig end jeg hørte
  — dyr er glæden — tvende
kys så meget kosted'
  mænd og ungersvende.

Og da han var kommen til skibet, kvad han:

Vise vil jeg smede,
  för vi gå ombord,
og den fagre kvinde
  sende afskedsord:
alle vil de hende,
  livets lyse blomme,
som så tro jeg elsker,
  vist for øre komme.

Kormak rejste nu udenlands med sin broder Thorgils, og kom til kongens hird, hvor de bleve vel modtagne. Nu fortælles der, at Stengerde bad Thorvald Tintén, at de ogå skulde rejse udenlands. Han fandt det ikke rådeligt, men kunde dog ikke afslå hende det, så de gave sig på rejsen, og kom over havet; men der kom vikinger efter dem, og vilde plyndre dem og bortføre Stengerde. Dette fik Kormak at vide; drog hen og kom dem til hjælp, så at de beholdt alt deres gods. Derefter kom de til kongens hird. Og en dag, da Kormak gik over gaden, så han Stengerde sidde i en kvindestue; gik ind og satte sig hos hende, og gav hende fire kys. Thorvald bemærkede det, og trak sit sværd; men

kvinderne sprang imellem, og der blev sendt bud efter kong Harald. Han sagde, at det kunde være vanskeligt nok at stifte fred imellem dem, men han vilde dog forlige dem. De modtoge hans mægling. Kongen sagde: «Ét kys skal være, fordi Kormak ydede eder hjælp ved landingen, det andet, fordi han opsøgte Stengerde, men for de andre to skal han bøde to øre guld». Kormak kvad den samme vise, som för er anført:

Ring jeg måtte bøde, o. s. v.

En dag, da Kormak gik på gaden, så han Stengerde, gik hen til hende, og bad hende gå med ham. Hun afslog det; da greb han fat på hende, men hun råbte om hjælp. Kongen, som var der i nærheden, kom til, og tyktes underlig om denne færd, tog hende fra ham, og talte ham kort til. Kongen blev vred, men Kormak blev dog ved hirden, og kom snart igen i yndest hos kongen; og om vinteren var alting roligt.

25. Foråret efter gjorde kong Harald sit tog til Bjarmeland med en stor flåde. Kormak var som skibsfører med på denne færd, ligeså Thorvald; og da de sejlede i et sund nær ved hinanden, slog Kormak med rorpinden Thorvald på øret, så at han uden bevidsthed faldt om; men Kormaks skib tabte kåsen, da det fejlede styre. Stengerde, der sad ved siden af Thorvald, greb roret, og styrede hen på siden af Kormaks skib. Det så Kormak, og kvad:

Han, som med den fagre
  viv mig fór forbi,
fik i hovedstjörnen
  slag af rorets ski:
vidløs Eystens arving[1])

---

[1]) Thorvald.

nu i stavnen ligger.
Vogt dig, o Stengerde!
Styr ej så usikker!

Skibet kantrede for Kormak; men da der var folk nok i nærheden, bleve hans mænd strax bjergede. Thorvald kom til sig selv, og styrede videre. Kongen tilbød sin mægling, og de modtoge den begge; kongen lod slaget, som Thorvald havde fået, og ulykken, som var hændtes Kormak, gå op mod hinanden. Om aftenen kom de til land, og kongen og hans mænd satte sig til deres måltid. Kormak sad yderst ved dören i teltet, og drak tvemænding med Stengerde; men medens han gjorde dette, stjal en mand, for at drille ham, spændet af hans kappe, som han havde lagt fra sig, så da han vilde tage kappen, var spændet borte. Kormak sprang op, løb efter manden med spydet Vig, og kastede det efter ham, men fejlede. Han kvad:

Dristig ungersvenden
spændet fra mig stjal,
medens jeg med kvinden
drak i muntre hal.
Vig har herligt skæfte,
stene kan den splitte,
men jeg traf ej manden,
kun i mossets midte.

Derefter fore de til Bjarmeland, og tilbage igen, og kom atter til Norge.

26. Thorvald Tintén sejlede på sit skib ned til Danmark, og Stengerde fulgte med ham. Kort efter toge brødrene den samme vej, og kom til Brennøerne silde om aftenen. Der så de Thorvalds skib ligge, hvorpå han var med nogle af sine mænd; de vare blevne lyndrede, havde mistet alt deres gods, og Stengerde

var bortført af vikinger. Deres anfører var Thorsten, en sön af Asmund Eskiside, der havde stredet med Kormaks og Thorgilses fader Øgmund. Da Thorvald og Kormak kom sammen, spurgte denne, om det var gået dem slet? «Vist ikke godt», svarede den anden. «Hvad ulykke er der skét», spurgte Kormak, «er Stengerde borte?» «Borte er Stengerde og alt vort gods», svarede Thorvald. «Hvorfor søger I da ikke at få dem tilbage?« sagde Kormak. «Vi ere ikke stærke nok dertil«, svarede Thorvald. »Er du så svag», sagde Kormak. »Vi have ikke styrke nok til at stride med Thorsten; men hvis du har magt dertil, så forsøg derpå». »Ja, det vil jeg«, sagde Kormak. Om natten gik han med sin broder på en båd, roede hen til vikingernes skibe, og gik op på Thorstens; Stengerde var i bagstavnen, og var bleven gift med en mand; men de fleste folk vare på land, og sade ved ilden, som de bagede ved. Kormak indhentede først efterretning hos madsvendene, der sagde ham alt hvad brødrene ønskede at vide; og derpå gik de ud på skibet ad skudbryggen. Thorgils trak brudgommen hen til skibsbordet, og Kormak dræbte ham der. Thorgils sprang derpå i søen med Stengerde, og svömmede til land. Da Kormak var nær ved landet, lagde hav-ål sig om hans hænder og fødder, så han var nær ved at synke. Han kvad:

Havets lede slanger
  snarer om mig slog,
da vi mod den frække
  viking-skare drog:
nær jeg selv var vandret
  did til Odins skare,
da jeg frelste kvinden
  fra den store fare.

Kormak svömmede til land, og bragte Thorvald Sten-

gerde. Thorvald bad derpå Stengerde, at hun nu skulde fare med Kormak, der så mandig havde befriet hende, og Kormak så det gerne; men Stengerde vilde ikke forandre sin stilling. »Nej«, sagde Kormak, «den lykke er mig ikke bestemt; onde vætter eller uting have tidlig forhindret det». Han kvad:

Far da med din husbond!
Vend til ham din hu!
Mellem mænd at vælge
lidet mægter du:
Fejg, når fare høder,
han sig sammen krymper;
ringere du agter
mig, end denne stymper.

Derpå bad han Stengerde fare med sin husbonde.

27. Derefter vendte brødrene tilbage til Norge, men Thorvald Tintén drog til Island. Brødrene hærgede på Irland, Bretland, England og Skotland, og bleve meget berømte mænd. De anlagde det virke, som kaldes Skardaborg[1]). De gjorde også toge til Skotland, øvede mange storværker, og havde en stor hær, men ingen lignede Kormak i styrke og dristighed. Engang, da han forfulgte de flygtende fjender, efterat hans folk vare vendte tilbage til skibet, kom Skotternes blotrise[2]) ud

[1]) nemlig Scarborough i det nordlige England. Der bør vistnok her læses »sóttu« d. e. »de stormede« eller »angrebe«, isteden for »settu«, «de anlagde», hvilket sidste er skindbogens læsning. Kormaks Saga findes nu blot i et eneste skindhåndskrift, hvorfra alle papirhåndskrifter stamme. Det er næppe tænkeligt, at sagafortælleren kunde for alvor mene, at Scarborough blev anlagt af Kormak; men forskellen mellem sottu og settu er så overmåde ringe, at skrivefejlen er næsten til at føle på. G. V.

[2]) den rise, som Skotterne blotede eller dyrkede.

af skoven imod ham, og der begyndte en hård kamp. Kormak var den svagere del, da risens styrke var øget ved trylleri; men Kormak så på sit sværd, som allerede var løbet ud af skeden, rakte sin arm ud, og gav risen banehug. Risen lagde dog sine hænder så fast på Kormaks sider, at hans ribben bleve brudte; han faldt, og den døde rise over ham, så han ikke kunde komme op; imidlertid fandt dog mændene ham, som vare gåede ud for at opsøge ham, og bragte ham ombord. Da kvad Kormak:

Det var ej som den gang,
da jeg hjerteglad
favn mod favn i lyfting
med Stengerde sad.
Hvis ej Skrymer[1]) havde
svigtet, da det gældte,
skulde jeg nu drukket
øl med Odins helte.

Kormaks sår bleve nu eftersete; ribbenene vare brudte på begge sider. Han mente, at lægemidler ej kunde nytte, og lå en tid hen af sine sår; hans mænd sörgede meget over, at han havde faret så uvarlig. Han kvad:

Höjberømt for herligst
øde det mig galdt,
når engang for sværdet
uden sot jeg faldt.
Lad os onde vætter
sky! De tidt besnæred'
mandens sind, og bitter
hel-nød[2]) ham beskæred'.

Og end videre kvad han:

---

[1]) sværdet. [2]) leje på sotteseng.

Ej, håndfagre kone!
  så jeg her din mand,
da med blod vi rødned'
  sværd på Irlands strand;
Da om mine kinder
  nøgne klinger suste,
örnen skreg, og hede
  ström for ravnen bruste.

Og nu nærmede han sig sin ende, og kvad:

Djærve svende fulgte
  mig; på sværdets hug
randt af dybe vunder
  sårets røde dugg.
Fægte kunde helte
  med de brede sværde;
dog må jeg nu strådød
  lide, o Stengerde!

Derefter sagde han, at han vilde give sin broder Thorgils godset og hæren; ham undte han det bedst. Derpå døde Kormak, men Thorgils blev anfører for hæren, og lå længe i viking. Her ender denne fortælling.

Fortælling

om

Finboge den Stærke.

Åsbjörn, kaldet Detti-Ås, var en Nordmand af fødsel, og havde som så mangen anden gild mand taget sin tilflugt til Island, formedelst voldsmændene i Norge, hvis undertrykkelse han ikke kunde finde sig i. Han boede i Flatødalen ved Skjalfandefjord på en gård kaldet Øre, og var gift med Thorgerde, en søster til Thorgeir, der var Gode hos beboerne ved Ljosavatn. Selv havde han godordet i Flatødalen, som grændsede til hans svoger Thorgeirs. Asbjörn havde en datter ved navn Thorny. Til hende friede en Nordmand, og da han ikke måtte få hende for faderen, flygtede han efter moderens råd med hende over til Norge. Asbjörn kom hjem fra tinge; fik det at vide, og blev meget vred; og han var ikke at spøge med, når han blev vred.

Der gik nogle år hen. Engang da Asbjörn skulde ride til tings med sine mænd, sagde han til Thorgerde: »Jeg rider nu til tings som sædvanlig; jeg véd du er med barn, og er langt henne, men hvad det så bliver til, skal barnet sættes ud«. Hun svarede, at en så forstandig og mægtig mand, som han, burde ikke göre sligt; thi det vilde være en uhørt handling af en fattig mand, end sige af ham, som det ikke skortede på gods. Men han svarede: »Du gav Nordmanden vor datter uden mit vidende; den gang udlovede jeg, at jeg vilde ikke føde flere börn op, som du kunde have at give bort imod min villie; og gör du ikke som jeg befaler dig, så vil det gå dig ilde«. Derpå réd han til tings. Kort efter fødte Thorgerde et stort, triveligt og

smukt drengebarn; men skönt hun holdt meget af det, vilde hun dog sætte det ud, da hun kendte sin mand, og vidste, at det ikke vilde gå godt, hvis hun var ham ulydig. Hun fik derfor nogle folk til at sætte det ud som sædvanlig. De bare det udenfor gærdet, lagde det ned imellem to stene, lagde en stor helle[1]) over det, stak et stykke flæsk i munden på det, og gik så bort.

Nu boede der på et sted, som kaldes Tofte, en mand ved navn Gest, og hans kone Sirpa, der havde opfostret Thorgerde, da hun var barn, og som var fulgtes med hende, da hun blev gift på Øre. Der var ikke noget på hende at sige, men hun var den styggeste skabning, man kunde sé for sine öjne. Manden derimod var en stakkel, der var ligesom træl for sin kone. Den dag, da Thorgerde var kommen ned, sendte hun ham ud, enten det nu var for at samle fjeldgræs[2]), thi hun vilde lave mad til sin fosterdatter, eller det var for at hente mos til at farve i. Medens han nu løb over stok og sten, hørte han et barn græde; hvorfor han gik omkring og kég til hver sten, indtil han fandt barnet. Han fandt det var smukt, tog det i sit kjortelskød, og løb hjem med det til Sirpa, og glemte rent sit ærende. Da hun nu havde sèt på barnet, bad hun ham om, at hun måtte opføde det, og lade som det var deres barn. Han indvendte, at det vilde ingen tro, det var altfor triveligt, til at det kunde ligne dem; men hun bad ham holde sin mund. Derpå sendte hun ham til Øre.

Han kom da til Thorgerde; fortalte hende, at hendes fostermoder havde født et barn, og de havde hverken

---

[1]) en flad sten. [2]) i texten brúngras = det brune græs, vistnok den så meget omtalte Lichen Islandicus; det er påfaldende, at de ellers (for så vidt vi huske) aldrig findes omtalte i sagaerne.

mad eller sengklæder. Thorgerde undrede sig rigtig nok, og mente, at hendes fostermoder var så gammel, at hun ingen börn kunde få; imidlertid gjorde hun ingen lang snak deraf, men gav ham hvad han behøvede. Sirpa tog nu töjet af barnet, og fandt, at det var altfor prægtigt, til at det kunde passe for hende; derimod gav hun det nogle gamle pjalter på. Gest spurgte Sirpa ad, hvad drengen skulde hedde; hun svarede, det passede sig bedst, at kalde ham Urdekat, siden han var funden i en sten-urd. Drengen trivedes godt, og det så stærkt, at man næppe havde kendt magen. Sirpa syede ham buxer af vadmel og en hætte; i hånden havde han gerne en kæp med en krog på, og således løb han ud og ind hver dag, og var dem til nytte med alt hvad han kunde, og voxte til dag for dag. Da han var tre år gammel, var han så stor som en dreng på sex år; og da han var sex år gammel, var han så stor, stærk og før, som én på tolv år.

En dag løb Urdekat ned til stranden, som han plejede, for at tage mod fiskerne. De havde fanget en stor helleflynder, kastede den i flodmålet[1]), og sagde til ham, at når han kunde trække den op, måtte han have den. Han sprang da ud i vandet, bandt den ene ende af en strikke om fisken, tog den anden over skulderen, og trak det bedste han kunde; sommetider gik det, og sommetider ikke, så alle, der så det, lo ad ham; men han brød sig ikke derom; og endelig gik det bedre og bedre, indtil han tilsidst fik den trukken op, og sprang så selv i land. Nu løbe de andre til, og vilde tage fisken fra ham, og vilde ikke holde deres løfte, indtil nogle andre mænd kom til, og skaffede ham sin

---

[1]) den del af stranden, som overskylles, når der er flod.

ret. Han trak fisken hjem i tunet til sin fostermoder Sirpa, som forærede ham den.

Gest og Sirpa søgte på alle måder at göre ham ukendelig, hvilket også kunde göres nødig, da han idelig løb til Øre. Engang gjorde Asbjörn gilde for sin svoger Thorgeir. Urdekat løb også derhen, som sædvanlig. Han var meget uregerlig, gav sig til at brydes med ternerne, som også toge dygtig fat på ham; men han slæbte fire af dem ind i stuen, og lærte dem op at sé, til stor gammen for gildesfolkene. Da legen var forbi, stod han på gulvet i sin sædvanlige iføre, en skindkjortel, og med sin krogstav i hånden. Thorgeir så længe på ham, og sagde til Asbjörn: «Hvad er det for en fremmed dreng?« «Det skal være en sön af Gest og Sirpa«, sagde Asbjörn. «Det er ikke mueligt», sagde Thorgeir. Derpå kaldte han på Urdekat, og spurgte ham, hvem han var, hvor gammel han var og desl., og da drengen nævnede sine forældre, sagde Thorgeir: «Du er så stor og velskabt af din alder, at jeg aldrig har sét nogen hövdingsön, der var din lige». »Da vil du tilstå, svoger«, tog Asbjörn ordet, »når du sér hans forældre, at der er intet hövdingsagtigt ved dem, thi det er de störste svin, nogen kan sé; men hvorfor giver du dig af med den dreng?« Thorgeir blev rød og sagde: «Jeg holder det for nødvendigt at tale herom, og det aner mig, at det angår dig nærmere, end mig». Derpå befalede han Urdekat at hente sine forældre; men Sirpa vilde længe ikke komme, för hun endelig indså, at sandheden ej kunde skjules. Hun kom, og måtte gå til bekendelse for Thorgeir, så at alting kom for dagen. Plejeforældrene bleve vel belönnede, men Urdekat blev på Øre; blev nu oppudset, og fik bedre iføre, og man havde da aldrig sét så fager og velskabt en ungersvend, som han.

Blandt gårdens kvæg var der en treårs gammel tyr, som var meget glubsk og uvane, så pigerne kunde næppe komme til at malke for den. En morgen kom ternerne skrigende ind, og sagde, at tyren havde spildt mælken. «Er du der, du fejge Urdekat«, sagde de; »du er som du slet ikke var til, når man behøver dig til noget»; og således bleve de ved at skælde og spotte ham. Urdekat sagde: »Jo værre den er ved jer, des bedre; men det bliver ikke bedre, fordi I holder hus med mig«. Så løb de hen til ham, og sagde: »Kom, gode Urdekat, og hjælp os!» og roste ham alt hvad de kunde. Så gik han med dem, og hen til kvæget; men da tyren blev ham var, gik den løs på ham, og vilde gribe ham på sine horn. Men han greb et horn med hver hånd, og de brødes så vældig, at jorden blev rodet op under dem, indtil han endelig drejede tyrens hoved om på ryggen og knækkede halsbenet, hvorpå karlene slagtede tyren. Alle fandt, at det var en drabelig gerning af en dreng på tolv år, og Asbjörn, der hidtil havde været temmelig tavs imod ham, begyndte nu også at skönne på ham.

En gang om høsten fik Urdekat den vane at gå ud hver aften, og at komme hjem ud på natten. En aften kom han hjem, da alle vare gåede til sengs. Han gik hen til sin faders seng, og spurgte, om han sov? Faderen spurgte hvad han vilde? Han svarede, at han nu i syv aftener havde sét det samme syn, men vidste ikke hvad det var, og bad derfor faderen gå ud med sig. Asbjörn fulgte med ham. Urdekat sagde da, at han havde sét et skin ude i havet, som var tydeligst den første aften, og siden bestandig havde taget af, og at han formodede, det var nogen, der var i havsnød, og havde antændt en nødild. Faderen gav ham ret deri, og lod ham få en skude, for at han kunde sé hvad det var. Urdekat gik ombord med tre karle. Først roede

de, og han styrede; så sagde han: »Nu skal I styre, så vil jeg ro, og sé, om det lider noget«. Så roede han, og de andre mærkede, at det gik hurtigere for ham, end for dem alle tre. Så sagde han: »Nu skal I ro, så vil jeg styre»; og de gjorde så. Endelig så de noget, som de antog for en død hval, men da de kom nærmere, så de, det var et handelsskib. De lagde til, og gjorde båden fast ved skibet. Da de nu vare komne ombord, så de, at der havde været antændt en nødild, men de fandt ikke andet, end døde. Urdekat gik da henad skibet, og så et silketelt på dækket, og i teltet en velredt köje. Han rørte ved manden, som lå i den, og mærkede, at der endnu var liv i ham. »Lever du, gode mand?» spurgte Urdekat. «Ja«, sagde manden. »Hvad hedder du», spurgte han videre, «og hvor er I fra?» «Jeg hedder Finboge», sagde manden, «og er en sön af Bård i Vigen; men hvad er det for en mand, der har opsøgt os?» »Jeg hedder Urdekat«, sagde han. »Det er et underligt navn», sagde Finboge. De taltes nu videre ved. Derpå fik Urdekat nöglerne til Finboges kiste, for at han skulde udvælge de bedste sager, ladede på skuden hvad den kunde rumme, og sejlede med Finboge og de andre, der endnu vare levende, til Øre. Der plejede Urdekat dem nat og dag, men de døde alle på Finboge nær. Han var en meget smuk mand, stor og stærk, havde kostelige våben, sværd og skjold, hjelm og brynje. Som styremand arvede han hele sit skibsmandskab. Han blev der om vinteren, gav sig meget af med Urdekat, og varerne solgte de der omkring i egnen.

Rafn hed en ung mand, som var en frænde af Asbjörn, og var i huset hos ham; han var meget fodrap, og réd aldrig, når han skulde nogensteds hen. Om våren droge Finboge og Urdekat hjemmefra, for at kræve gæld ind nordpå i dalen; de to rede, men Rafn den

Lille løb foran. Om aftenen kom de til Ljosavatn, og toge ind til Thorgeir. Dagen efter fulgte han dem langs med Djupå. Om aftenen kom de til Fjeld, hvor Thorgeirs sön, Drömme-Finn, boede; hans moder var af Finsk herkomst. Om morgenen bad Finboge, at de måtte komme snart afsted, og lovede, at de skulde blive så meget længer på tilbagevejen. Dertil svarede Finn: «Der behøves kun lidet til at beværte eder nu, mindre, når I drage tilbage»[1]. Derpå toge de fra Fjeld, men havde kun redet et kort stykke vej, da Finboge sagde, at han fik ondt. Urdekat så på ham, og sagde: «Lad os stå af; jeg sér, at du er meget bleg; måske det så kan gå over». De lode hestene græsse. Men noget efter sagde Finboge, at det nu var gået over. De rede derpå videre, og kom til en stor sten. Her måtte de atter stå af, og sloge et telt op ved stenen. Her blev det meget værre med Finboge, og Urdekat satte sig hos ham, og holdt på hans hoved. Finboge sagde: «Det vil gå mig som mine staldbrødre, at ingen af os kommer levende til Norge. Du, Urdekat, har opført dig vel både imod mig og imod os alle. Nogle i mit land ville måske sige, at det var en lykke for dig, at du således kunde redde mig[2]; men skönt jeg ikke kan lönne dig efter fortjeneste, skal jeg dog göre hvad jeg formår. Her ere mine våben, som min fader gav mig, og jeg tror du skal forgæves lede efter deres mage i Norge; dem, såvel som alt det gods, du reddede af skibet, og det, jeg arvede efter mit skibsmandskab, giver jeg dig. Og derhos vil jeg give dig mit navn; og vel er jeg ingen spåmand, men det aner mig dog, at dit navn vil vorde

[1]) thi da vilde de være én mindre til at fortære noget.

[2]) et smukt træk, at den, der kunde redde skibbrudne på det vilde hav, selv ansås for lykkelig.

berømt, så længe verden er beboet, og det vil blive mig og mine frænder til stor ære, at så berømt en mand, som jeg venter du vil blive, optager mit navn, da jeg selv så snart må herfra». Kort efter døde han. Finboge[1]) sendte derpå Rafn hen efter Finn, og de begrove ham ved stenen, som siden kaldtes Finboges sten.

Om sommeren sejlede Finboge med en Nordmand fra Vigen udenlands; men de lede skibbrud og satte til på kysten af Norge. Alle omkom, undtagen Finboge. Han kom i land, men så ikke andet, end bjerge og stejle klipper. Endelig kom han i en mörk nat til en gård. Der bankede han på; og en mand indenfor sagde til karlene, at de skulde lukke op; men de svarede, at de ikke brøde sig om, om det bankede så hver nat. Finboge bankede atter på, og stærkere. Manden bad dem lukke op, men de svarede; at de vilde ikke, om så troldet bankede hver nat. Da bankede Finboge tredie gang, så at alting rystede derved. Nu sprang bonden op, og sagde, at de vare ikke ret kloge, at de ikke vilde lukke op; de kunde dog høre, at der var én udenfor, der heller vilde være inde i et sådant vejr. Derpå tog han en øxe i hånden, gik til dören, hilste gæsten, og spurgte, hvem han var? Da han nu havde fået alting at vide, hvorledes han havde lidt skibbrud, og at han var en sön af Asbjörn på Island, sagde han: «Så kender jeg ulven på ørene; nu er det bedst du kommer indenfor, og bliver her i nat». Denne gård hed Grenmo, og lå i Helgeland i Norge; og bonden hed Bård, og var formand der i landet. Bård hjalp nu Finboge at bjærge de varer, der vare drevne til land; og Finboge viste sig gavmild imod alle, hvilket han også kunde, da han som styremand arvede alle sine skibsfolk; thi så var det den tid lov.

---

[1]) forhen Urdekat.

Den vinter hændte det sig på Helgeland, hvad der oftere kan ske, at der viste sig en björn, som dræbte kvæget, og ingensteds gjorde den mere skade, end på Grenmo. Det gik så vidt, at Bård måtte stævne ting, erklære björnen for fredløs, og sætte en pris på dens hoved. Nu søgte mange at slå den ihjel, men det lykkedes ikke. Bonden Bård havde langt fra sin gård en sæter, hvor han holdt sit kvæg om vinteren. Der lå björnen ofte, og ingen kunde gå til kvæget uden de vare mange i følge. En aften sagde Bård til sine folk, at de næste morgen skulde søge björnen op; og de lavede sig alle til, skærpede deres øxer, skæftede spyd, lavede pile o. desl. Men aftenen i forvejen, medens de andre sov, stod Finboge op, tog sine våben, og fulgte björnens spor til sæteren. Han fandt på det påfund, at gå baglænds; kom til sæteren, og så björnen ligge med et får, som han havde revet ihjel, og sugede blodet af. Finboge sagde: «Stat op, bamse! og giv dig ifærd med mig, det er bedre end at ligge med det stykke fårekød». Bamsen reiste sig, så på ham, og kastede sig ned igen. Finboge sagde: «Synes dig jeg er for stærkt væbnet imod dig, så skal jeg også hjælpe på det»; hvorpå han tog sin hjelm af, satte sit skjold ned, og sagde: «Stå nu op, om du tör!» Bamsen satte sig overende, rystede med hovedet, og lagde sig atter ned. «Jeg mærker nok», sagde Finboge, «at du vil have vi skal være ganske i samme stand»; hvorpå han kastede sit sværd bort; «Sé så, stå nu op, hvis du har hjerte i livet, og ikke er et fejgt kræ». Bamsen stod op, rejste børster, og blev meget glubsk, og gik løs på Finboge. Den løftede labben for at give ham et slag, men Finboge løb ind under den, og de brødes længe. Men enden blev, at han knækkede björnens ryg. Derpå lagde han den i samme stilling, som den för havde ligget. Så tog han sine

våben, og gik hjem. Han var meget stiv i sine lemmer, gik i seng, og lod som han sov. Næste morgen kaldte Bård på ham, og spurgte, om han nu vilde følge med. De begave sig da på vejen, og så björnen ligge med et får under sig. Men ingen torde give sig i kast med den og vinde den udsatte pris, indtil Bård selv, som mærkede, at den ikke rørte sig, gav sig ifærd med den, og så, at den var død og ryggen knækket på den. Det er en uhørt bedrift», sagde han, «som ingen Helgelænder har kunnet øve; det har du vist gjort, Finboge». «Det må I tro, som I vil», sagde Finboge. «Ja, det har du vist», sagde Bård, «men hvorledes bar du dig ad med det?» «Det kan være det samme», sagde Finboge, «hverken du eller din sön kunde göre det». De flåede nu björnen, og droge hjem, og Finboge fik den udsatte pris.

Det vårede, og der sejlede mange skibe forbi Helgeland, både mod nord og syd; og Finboge havde sin fornöjelse af, hver dag, når han havde spist, at gå ned ad fjeldene, og sé på de mange smukke skibe. En dag kom der en mand roende langs med landet på en skude. Han var höj og mandig af udseende, var iført en rød skarlagens kjortel, og havde et tykt sølvbælte om livet; hans udslagne, tykke og fagre hår hang ham ned på skuldrene. Han roede så fast til, at skuden syntes at flyve. Finboge råbte ham an, og han roede strax nærmere. Finboge spurgte, hvad han hed, og hvorfra han var? Han svarede, at han hed Alf, at han var besvogret med Hagen Jarl, thi han var gift med hans søsterdatter Ingeborg, og at han ejede en ø, som hed Sandø. «Men nu», sagde han, «vil jeg ikke stå her og råbe flere ord hen i vind og vejr, uden at få noget at vide igen. Hvo er det, som spörger?» Finboge nævnede sig og sin fader. «Var det dig, der fældede skovbjörnen i Helgeland?» sagde Alf. «Ja», svarede han. «Hvorledes bar du dig ad med

det?» spurgte Alf. «Det kan være dig det samme», sagde Finboge, «du fælder så ingen björn på den måde». De taltes nu videre ved, og Alf lovede, at tage Finboge med sig, thi han vilde ned til Hagen Jarl, når han roede tilbage. Finboge fortalte bonden Bård det; men denne rådte ham derfra, thi Alf var en ond mand, som trykkede mange, fordi han var jarlens svoger og hirdmand. Finboge mente imidlertid, at det nok vilde gå godt.

På den bestemte tid kom Alf tilbage, og tog Finboge med sig. Han tog kærlig afsked fra Bård, og gik ombord med sin vadsæk. Alf syntes, at fartöjet sank noget derved, og sagde: «Jeg kan mærke på din vadsæk, at du vil ikke savne sølv til at rede for dig med, når du kommer til Hagen Jarl». De toge nu afsted, og Alf roede; da han havde roet en stund, bad han Finboge tage ved. Han roede også således, at Alf tyktes ikke, at skuden stod stille. De talte adskilligt sammen. Finboge spurgte, om de kunde nå Sandø den aften; men Alf svarede, at der var en ø på vejen, som de vilde lægge til, og blive der natten over. De kom til øen, hvor der var en stor hule ved stranden. Alf sagde: «Nu vil vi ikke sinke os med at bære töjet ind af skibet; tag du om forstavnen, så tager jeg om bagstavnen, og så vil vi bære skibet op i hulen». De gjorde det. Derpå delte de arbejdet imellem sig; Finboge tændte ild og Alf hentede vand. Men træet vilde ikke fænge for Finboge, han lagde meget til ilden, og blæste på den af alle kræfter. I det samme hørte han en lyd oven over sig, og kastede sig i en hast ved den anden side af ilden. Det var Alf, som vilde overraske ham og tage ham af dage. Han sprang op, og greb Alf om livet, og de brødes længe. Imidlertid begyndte ilden at brænde, så det blev ganske lyst i hulen. Inderst i den så han

en sten med en skarp kant; der trak han Alf hen, og knækkede hans brystben på stenen, så han døde.

Finboge redte sig derpå et leje, og sov i god ro om natten. Om morgenen stødte han skuden ud i søen, og roede til Sandø. Folkene der toge vel imod ham, da de kendte skuden, og førte ham til Ingeborg. Hun spurgte, hvem han var? Han nævnede sig og sin fader. Hun spurgte, om det var ham, der havde fældet björnen i Helgeland. «Ja», svarede han. «Hvorledes bar du dig ad med det?» spurgte hun. «Det kan være dig det samme», sagde han, «din sön fælder dog ikke nogen björn på den måde». Han fortalte hende derpå, at han havde skiltes fra Alf på en ø, at Alf ikke havde tid at tage tilbage, da han agtede sig til Hagen Jarl; «og», vedblev han, «han har derfor sendt mig herhid efter sin datter Ragnhilde, og befalede mig at sige som et jertegn, at hun tit havde bedet derom, men aldrig för fået lov dertil, men nu, sagde han, skulde hun følge med». Det forekom rigtig nok Ingeborg noget underligt; men hun troede dog det var sandt, og talte med sin datter. Hun sagde, at det kom an på hendes moder, om hun skulde tage med. Så pyntede moderen hende som hun bedst kunde, med guld og sølv og de bedste sager hun havde, og da de vare færdige, fulgte hun dem til skibet. Finboge tog Ragnhilde i sine arme, og bar hende ombord. Ingeborg sagde: «Har du faret med lögn og svig, Finboge, så vogt dig i det mindste for at tilföje pigen noget mén, thi hvad ondt du end ellers gör eller har gjort, så vil det dog snarest koste dit liv». Han roede derpå bort. «Er det sandt, hvad du har sagt, Finboge?» spurgte Ragnhilde, «hvorledes skiltes du og min fader ad?» Han svarede: «Vi skiltes ad på den måde, at han døde». «Så behøver jeg ikke at spörge mere», sagde hun, «bring mig nu tilbage til min ø, det er det råde-

ligste, du kan göre». «Jeg tog dig bort», sagde Finboge, »for at du skulde fare med mig«. Pigen gav sig nu til at græde. «Giv dig kun til tåls», sagde Finboge, «jeg skal ikke opføre mig mod dig som en niding, hvorledes det end ellers vil gå mig. De kom derpå til øen, og han bar alt det gods, som var blevet der tilbage, ud på skibet. Pigen begyndte nu at blive glad. Finboge roede derpå videre, og hvor han kom til havn, kunde han få så mange folk han vilde have, thi han gav penge ud med begge hænder. Endelig kom han til Lade, hvor han strax gik op til gården med Ragnhilde, og overgav hende til Hagen Jarls søsterdøttre Ulfhilde og Ingeborg, som toge imod hende med åbne arme.

En dag fremstillede Finboge sig for jarlen, og hilste ham. Jarlen takkede, og spurgte, hvem den store og fagre mand var? «Jeg hedder Finboge», svarede han, «og er en sön af Detti-Ås, som er kendt af mange folk her i Norge, men min mødreneslægt er på Island, og Thorgeir Ljosvetningernes gode er min morbroder». «Du er af en ypperlig slægt», sagde jarlen, «jeg kender dine frænder, der kan ikke mange måle sig med dem; men var du i Helgeland i vinter?» «Ja», sagde Finboge. «Fældte du björnen?» spurgte jarlen. «Ja», svarede Finboge. «Hvorledes», sagde jarlen, «bar du dig ad med det, da du var våbenløs?» »Det kan ikke nytte eder, at vide det», svarede Finboge, «I kan dog ikke fælde en björn på den måde». «Med hvem er du kommen nordfra?» spurgte jarlen. »Med eders svoger Alf», svarede Finboge. «Hvor skiltes I ad?» sagde jarlen. «Han blev tilbage på en ø», svarede Finboge. «Hvorfor blev han der tilbage?» sagde jarlen. «Jeg dræbte ham», sagde Finboge. Jarlen blev blodrød i sit ansigt; «og efter en sådan forbrydelse», sagde han, «vover du at komme for mine öjne? Vidste du ikke, hvor kær han var mig?» «Jeg havde god grund til hvad jeg gjorde»,

sagde Finboge», thi han vilde skille mig ved livet, og var en ond mand. Jeg er kommen for at tilbyde eder min tjeneste og hjælp i hans sted; nidingsværk, som han ikke bluedes ved, kan jeg ikke påtage mig, men djærvhed og mandemod håber jeg at vise, så godt som nogen af eders mænd». Jarlen betænkte sig. Finboge tilstod da, at han havde gjort endnu mere, at han havde ført jarlens frænke Ragnhilde bort fra Sandø, og hun var nu kommen i jarlens vold. «Aldrig», sagde jarlen, «har jeg hørt eller sét nogen så dumdristig som du; enten må du være gal, eller du tror at have noget at stole på, som jeg ikke tager mig vare for; men det vilde være for lemfældig en straf for dig, at dø snart; vi må prøve dig i en eller anden lille leg».

Engang blæste jarlen til hærting, og lod sin stol bære midt ud på marken. Derpå lod han Finboge kalde, og sagde til ham: «Her er en pilt[1]), som du skal brydes med; du behøver ikke at skåne ham, thi han vil ikke fare lempelig med dig». Finboge så, at der stod en blåmand ved siden af stolen, og tyktes, han aldrig havde sét et styggere menneske. De gave sig til at brydes, hårdt og længe. Finboge trak ham hen til en stor sten, der stod på marken, og der brød han ryggen itu på ham. Jarlen sagde: «Du har ret foresat dig, Finboge, at göre ende på mine mænd». «Jeg tror, herre», sagde Finboge, «at de fleste snarere vil kalde ham et trold, end et menneske». Jarlen befalede ham at gå sin vej, og ikke komme for hans öjne, för han lod ham kalde. Finboge vandt sig imidlertid venner ved sin gavmildhed. Han havde rigtig afleveret den skat, Alf havde krævet ind nordpå, og den var större end ellers; jarlen besøgte også sin frænke Ragnhilde, og hørte, at Finboge

[1]) smådreng.

havde ført sig vel op imod hende, og Ingeborg og Ulfhilde bade godt for ham.

Engang lod jarlen Finboge kalde, og sagde til ham: «Nu skal du ikke skille mig ved flere af mine mænd; du skal svömme omkaps med min björn». Björnen var stor og stærk, og kunde forstå mennesketale. Jarlen gik med hele sin hird ned til søen. Finboge sprang først ud, og jarlen befalede dyret at springe efter ham; men björnen lagde sig ved jarlens fødder, og vilde ikke ud, förend jarlen eggede den. Den sprang da ud efter Finboge, og der vankede en lang leg, og de dykkede hinanden under, dybt og længe. Men Finboge greb endelig en dolk, som hans moder havde givet ham, og stødte den i björnen, så den blødte sig ihjel. Derpå gik han i land, og fremstillede sig for jarlen. «Har du dræbt björnen?» sagde jarlen. «Ja», svarede Finboge. «Du er en mærkelig mand», sagde jarlen, «og din lige er ikke kommen fra Island i mine dage». Derpå tilgav han Finboge, og gjorde ham til sin hirdmand.

Om våren efter sagde jarlen til Finboge, at han havde i sinde at skikke ham i en sendefærd. Der var nemlig en Nordmand ved navn Berse, som havde været jarlens hirdmand, og var en stor købmand; ham havde jarlen lånt tolv mark brændt sølv; men Berse var for syv år siden rejst bort, og endnu ikke kommen tilbage. Imidlertid havde jarlen hørt, at han var kommen til Grækenland, hvor kong Jon herskede, og var bleven hans hirdmand. «Nu», sagde jarlen, «vil jeg sende dig hen for at hente disse penge, og jeg vil have halv så meget til, eller hans hoved. Skönt jeg er mægtig og vide berømt, er jeg dog ikke elsket af fremmede hövdinger, thi jeg holdes for at være grusom og underfundig; jeg kan derfor ikke vide, hvorledes kongen vil tage imod dig, men vælg nu blandt mine mænd, hvem du vil tage med dig,

og bered dig til rejsen på det bedste». Finboge gjorde det, og bad jarlen imidlertid sörge for Ragnhilde.

Finboge sejlede bort, og kom lykkelig til Grækenland. Der lejede han sig i al stilhed et herberge ikke langt fra kongesædet, og holdt købstævne med indvånerne. Grækenland var dengang vel kristnet. Han spurgte, at Berse var hos kongen, og havde det godt. En dag lavede Finboge sig til at tale med kongen, tog sine våben, rustede sig på det bedste, og de gik tolv sammen til kongen. Han hilste kongen, og denne takkede, og spurgte hvem han var? Finboge sagde sit navn og at han havde sin slægt i Norge og på Island. «Du er en drabelig mand», sagde kongen, «og sikkert anseet i dit land; «men hvem tror du på?» «På mig selv», sagde Finboge. «Hvor gammel er du?» spurgte kongen. «Nu er jeg atten år gammel», svarede Finboge. «Mig tykkes», sagde kongen, «at mange, der have samme tro som du, ikke have så meget, som du, at stole på; men hvad er ellers dit ærende?» Finboge svarede: «Jeg er sendt af en jarl ved navn Hagen, som råder over Norge, og jeg er hans hirdmand. Han har penge tilgode hos en mand, der hedder Berse, og er eders hirdmand». Og derpå fortalte han den hele sammenhæng. «Jeg har aldrig hørt andet om Hagen Jarl, end ondt», sagde kongen; «det skulde være underligt, om han tænker at få den mands hoved, som jeg beskytter; men siden du er dragen så lang en vej hid, og er så udmærket fremfor alle, der i min tid ere komne fra Nordlandene, så kan det nok være, at jeg lader denne sag få et udfald, som du kan være tjent med. Slå dig nu til ro her i vinter, og du skal frit kunne købslå med vore mænd». Finboge takkede kongen, gik hjem til sit herberge, og havde det godt den vinter.

Om foråret fremstillede han sig atter for kongen,

og sagde, at han vilde røgte sit ærende. Kong Jon tillod det. Derpå stævnede kongen ting, og Berse kom der tilligemed mange andre. Kongen sagde: «Berse! skylder du Hagen Jarl penge?» Han sagde, at han skyldte ham tolv mark brændt sølv, som han aldrig agtede at betale. Men kongen sagde, at han skulde betale dem nu strax på stedet. Berse måtte da rykke ud med pengene, og kongen lagde halv så meget til, og gav Finboge det alt tilhobe. Alt dette gjorde kongen for Finboges skyld; men så forlangte han også, at han skulde lade ham se en prøve på sin styrke, og at han skulde antage den kristne tro. Finboge sagde: «Det vil jeg love eder, at hvis denne tro bliver forkyndt i de Nordiske lande, så skulle få antage den, för jeg, og jeg vil opmuntre alle, der ville lyde mig ad, til at antage den». Nu sad kongen på en stol, og tolv mænd hos ham, sex på hver side. Finboge stod for ham i kosteligt iføre, og alle beundrede hans skönhed og dannede væsen. Han gik hen til stolen, løftede den op på sine skuldre, og gik med den ud af mandekredsen, og satte den igen ned, så at alle forbavsedes over hans styrke. Kongen gav ham en guldring, der vog tolv øre, og sværd og skjold, to store kostbarheder. «Og derhos», sagde han, «vil jeg give dig tilnavn, og kalde dig Finboge den Stærke; og det aner mig, at dit navn vil være berømt, sålænge verden er bebygget, og du skal være vor fuldkomneste ven, hvad enten vi sés nogensinde eller aldrig mere». Derpå rejste Finboge den Stærke tilbage til Norge med hele sit følge.

Jarlen tyktes, at Finboge havde gjort en god rejse, da han havde fået så mange penge, og nydt så megen ære af Grækenlands konge. Finboge bad ham, at forlige ham med Ingeborg, således at han kunde få Ragnhilde tilægte, og derved give Ingeborg oprejsning for

hendes mands drab. Jarlen lovede det, og bød sig selv til gæst hos Ingeborg; men hun bad, at Finboge ikke måtte komme med, da hun ikke kunde tåle at se ham. Men jarlen svarede, at det skulde han nok sörge for. Han drog til Sandø med Finboge; og da denne var en ypperlig mand, og jarlen vilde have det, så fik han Ragnhilde tilægte. Siden droge mand og kone hen, og holdt jul hos jarlen, der forærede Finboge et skib, da han vilde drage hjem til Island. Om våren sejlede Finboge fra Norge; kom lykkelig hjem, og det rygtedes snart, hvilken ære han havde erhvervet sig, og at han havde fået den berømmeligste kvinde tilægte.

Om høsten gjorde Thorgeir et gilde, og forærede Finboge et stod af fem lysegule heste. Finboge lod disse heste drive ud på heden i Flatødalen. Men der i hedehusene boede en mand, der hed Uxe (oxe), en ussel stakkel, der var gift med en datter af en bonde, der hed Bretting; han havde mange börn, og kun lidet at leve af, og var for resten en slet karl. Folk begyndte den gang at drille Finboge, da han var bleven så mægtig og blev så meget omtalt. Uxe og Brettings sönner og frænder og venner vare ikke blandt de sidste; og Uxe klagede over, at Finboges heste gjorde ham fortræd. Derover kom de i trætte, og Finboge slog Uxe ihjel. Da han havde gjort det, gik han hen til den dræbtes kone, og gav hende en guldring, som vog sex øre, og bad hende tage den for det første. Men Brettings sönner rejste sag imod ham, som blev bilagt ved Thorgeirs mægling. Thorgeir vilde imidlertid ikke have, at Finboge skulde blive boende på Øre, for at han ikke på ny skulde rage i strid med sine fjender, og fik ham til at tage hen til ham på Ljosavatn. Men da Finboge og Rafn den Lille engang igen vilde tage til Øre, lagde Brettings sönner og deres venner sig i baghold, og han

udholdt en fast utrolig strid med femten mand. Han fældte tre, værgede sig så alene mod ti, medens Rafn løb til Øre, for at hente hjælp hos Finboges fader Asbjörn; og da denne kom, fandt han Finboge siddende såret og værgende sig mod tre. Tolv fældte han i alt, og tre undkom. Denne strid blev meget omtalt, og omsider bleve de forligte således, at Finboge ikke skulde opholde sig på Nordlandet, uden når han var til gæst hos sine frænder. Han red da srax efter tinget til Videdal, og købte sig der gården Borg[1]).

Den gang boede Ingemund på Hof i Vatnsdalen, og var en stor høvding. Hans sönners anseelse var også den gang på det höjeste, og de vare meget overmodige. Den ene hed Thorer, den anden Thorsten og den tredie Jökul, alle dygtige stridsmænd. De søgte især at drille Finboge, thi de kunde ikke lide, at han var mere anseet og en dygtigere mand, end de andre der på egnen.

Ragnhilde havde født to sönner, Alf og Gunbjörn; den ene var nu fem, den anden tre år gammel. Disse drenge plejede at løbe hen til en gammel ond troldmand, ved navn Thorvald Modskeg, som boede på Gårdshorn[2]) tæt ved Borg. De drillede ham med allehånde optöjer, og skældte ham engang for et skarn og et trold. Derover blev manden så forbittret, at han greb dem hver med sin hånd, og slog dem mod en sten, så at hjernen flöj ud. Finboge så det, og gav sig i kamp med ham, men blev så mødig, at han ikke engang kunde nå sit

[1]) Dette sted ligger på Nordlandet.

[2]) navnet betyder gårdhjörne; manden boede altså på et stykke eller i et hjörne af den jord, der hørte til gården Borg, og var uden tvivl hvad man i Danmark kaldte gårdsæde, som boede på en hovedgårds grund.

sværd, der lå tæt ved ham, og béd derfor struben over på Thorvald. Ragnhilde døde af sorg over sine sönners død.

Finboge ægtede derpå Halfride, en datter af Eyolf på Mødruvolde; hun fødte ham en sön Gunbjörn. Ved dette giftermål fik Finboge adskillige ny frænder, blandt andre Sigurd, dar boede på gården Gnup i Vatnsdalen. Denne Sigurd havde en sön Thorkel, der friede til Thora, en datter af Thorgrim på Bolstadehlid. Men Ingemunds sön Jökul besøgte Thora, og man mente han vilde ægte hende eller have hende til frille. Han satte sig imod giftermålet, og lagde sig i baghold mod Finboge og Thorkel, da de rede til Gnup. De kom i strid med hinanden, men bleve skilte ad af Thorer og Thorsten, som anede, at deres broder havde noget for, og tidsnok kom til kamppladsen. Men Jökul fortsatte fjendskabet. Engang red Thorkel med sin kone Thora hen til Bolstadehlid, for at besøge hendes fader. Jökul tog derhen selvtredie. Han kom der imod aften, og spurgte en kvinde, der stod udenfor, om Thorkel var der, Da hun svarede ja, bad han hende kalde Thorkel ud, han vilde tale med ham. Thorkel og hans svigerfader sade i stuen, men der vare kun få folk hjemme. De toge våben, og gik ud. Der begyndte strax en strid; men en hyrde, der hed Svart, kom de andre til hjælp. Han havde kun en gammel stålhue på hovedet, et skjold foran sig, og isteden for hugvåben havde han ikke andet end en møggreb. Med den hug han til Jökul, og slog hans spydskaft i stykker mellem hænderne på ham. Jökul sagde, at trællen skulde pakke sig; men Svart svarede: «Rider du ikke din vej, får du nok et slag under øret». Da nu Thorkel i det samme sårede Jökul i foden, og dennes sværd ikke vilde bide, og Svart med opløftet møggreb stillede sig over ham, så måtte han give efter

og ride sin vej. Det var ham da en stor skam, især det med møggreben.

Kort efter ankom Berg den Modige. En ung mand, Grim på Torfastad, friede til en søsterdatter af brødrene på Hof, og han var tillige beslægtet med dem på Gnup og med dem på Mødruvolde. Finboge og Berg bleve derfor budne med til brylluppet. Da de droge derhen, var Vatnsdalsåen lagt til ved kanterne, men der var stærk isgang i midten. Det var næsten umueligt, at komme over. De sprang imidlertid ud; Finboge bad Berg holde sig ved hans bælte; og han svömmede, idet han skød isen foran sig, med en sådan færdighed, at de kom lykkelig over. Da de nu kom til Hof, vare de andre gæster der allerede. De gik med deres side kapper hen til ilden; men da de kom til det sted, hvor Jökul sad, stødte denne til Berg, så han snublede, og foer hen pa redesvenden Kol, der syslede med ilden. Kol stødte Berg tilbage, og bad ham ikke løbe på sig. Da Finboge så det, greb han med den ene hånd Berg i hans lodne kappe imellem skuldrene; holdt ham i vejret med hans hele rustning; støttede sig med den anden hånd på Jökuls skulder, og sprang således over ham, og kom stående ned efter springet. Denne hans færdighed beundrede alle. De andre brødre sprang derpå op, toge imod deres våben og rejseklæder, og gave dem törre klæder. Da gildet var endt, gave Thorer og Thorsten Finboge foræringer; men ved afskeden gav Berg den Modige Kol et slag i hovedet med sin øxehammer, så han faldt i afmagt. Man greb til våben på begge sider, men striden blev dog atter bilagt.

Om sommeren udæskede Jökul Finboge til holmgang, og Thorsten udæskede Berg den Modige; men Bergs kone Dalla opvakte et så stærkt uvejr, at de troede de andre ikke vilde komme, og derfor selv bleve hjemme.

Da spurgtes det, at brødrene fra Hof desuagtet havde indfundet sig, og rejst en nidstang for Finboge, så dette gjorde et stort skår i hans anseelse.

Derefter kom det på Hrutafjordshals til en meget skarp strid imellem dem, i hvilken Berg den Modige og flere faldt. Hans Enke Dalla fik da Finboges sön Gunbjörn til opfostring, og drog med ham over til Norge, hvor han ligesom sin fader udmærkede sig ved sin styrke.

Da kristendommen blev forkyndet på Island, hvilket var den glædeligste begivenhed for alle, var Finboge den Stærke og hans svoger Thorgeir nogle af de første til at antage den. Finboges fader Asbjörn blev syg og døde. Da de førte liget bort for at begrave det, sagde Thorgeir til Finboge, at nu vilde de næppe såsnart se ham der igen på egnen; og bad ham derfor at vise sine venner og frænder en prøve pä sin styrke. Finboge spurgte, om han vilde have, at han skulde brydes med nogen? Men da Thorgeir svarede, at det kunde ingen fornöjelse være, så gik Finboge hen til en stor sten, der sad fast i jorden, rykkede den op, skönt de fleste anså det for umueligt at løfte den, lagde derpå to andre stene ovenpå den store sten, satte dem allesammen op på sit bryst, og gik et godt stykke vej med dem; derpå lod han dem falde således, at den store sten sank hele to alen ned i jorden; og vi have hørt sige, at af den store sten sér man nu kun en kende, men de to andre, som han lagde ovenpå, kan man se. Thorgeir takkede ham for denne skönne prøve på hans styrke, og mente, at hans navn vilde leve, sålænge Island var beboet.

Imidlertid vedbleve Ingemunds sönner at vise fjendskab imod Finboge; og da dennes sön Gunbjörn kom fra Norge, og i en leg overvandt Jökul i brydning, brød

det ud til åbenbar strid, hvori mange faldt. Sagen blev nu foretagen på Altinget; og da man indså, at det ikke kunde gå an, således at dræbe hinanden, blev der bestemt, at Finboge skulde forlade Vididal. Han flyttede da til Trekyllisvig[1]), blev en anseelig mand og høvding der vesterpå, boede på Finbogestad, og byggede en kirke på sin gård. Men selv her blev han efterstræbt af Jøkul, der to gange sendte mænd hen for at dræbe ham. Den ene af disse mænd udgav sig for at kunne sætte gærder, den anden at kunne slå hø, og udførte det dem pålagte arbejde med næsten overmenneskelige kræfter. Men begge søgte de at snigmyrde Finboge, der hver gang blev sövnig, ligesom om noget kom ham på eller der forestod ham noget nyt. Han overvandt, og dræbte dem begge. Endelig blev der på Altinget sluttet forlig imellem ham og Jøkul, og de vare siden hinandens venner.

Finboge døde i en höj alder, og han blev med sin kone Halfride begravet i den kirke, han havde ladet bygge[2]). Hans syv sönner bleve alle mærkelige mænd.

---

[1]) i Strandesyssel på Vesterlandet.

[2]) Sagnet viser derimod hans höj ved gården Finbogestad.

Afhandlinger og tillæg.

I.

Om den Danske tunge, og de lande, i hvilke dette sprog fordum taledes.

De tre vigtigste folkestammer, der efterhånden have besat den nordlige halvdel af Evropa, ere Kelter, Gother og Slaver. De ere vandrede ind i den orden, hvori de her ere nævnede, men med store mellemrum, og tiden lader sig ved Kelterne slet ikke, ved de andre kun så omtrent bestemme. Da Gotherne, der sidst kom fra landene ved det Sorte hav, derfra udbredte sig mod Vesten og Norden, så dreve de Kelterne og endnu en anden hovedstamme, Finnerne, bestandig længer tilbage; Kelterne mod Vesten, hvor der endnu findes lævninger af dem, nemlig Britterne i Wales og Kornwall; Finnerne mod Norden, hvor de endnu bo langs med Ishavet. Gotherne derimod indtoge efterhånden kærnen af Evropa, dets midte, så godt som hele det nordlige, ja endog store strækninger i det sydlige. Endnu senere kom Slaverne, der igen trængte ind imellem de Gothiske folk, sprængte nogle af dem fra hinanden, blandede sig med andre, og endelig mod Østen stiftede store riger, f. ex. i Polen og Rusland.

Efter disse tre folkestammer deles de Nord-Evropæiske sprog i ligeså mange sprogstammer, der vistnok,

siden de alle have havt deres dybere udspring i nærliggende egne i Asien, også have noget slægtskab; men som dog efterhånden have fjernet sig så meget fra hinanden, at de nu må betragtes som ganske forskellige tungemål. Mange enkelte ord ere f. ex. endnu de samme i det gamle Brittiske eller Vælsk og Islandsk, ligeledes i Russisk og Dansk, men forskellen er dog så stor, at enhver, der sér en Russisk og Dansk bog ved siden af hinanden, eller hører en Russisk og Dansk mand tale, aldrig vil falde på, at regne deres sprog til samme stamme.

Det forholder sig derimod anderledes med alle de sprogklasser, der henhøre til den Gothiske stamme, den, der for os har den störste interesse, fordi det er den, til hvilken vi selv høre. Denne stamme deler sig igen i to hovedgrene: den Germaniske eller Tyske og den Skandinaviske eller Nordiske. Begge disse have næsten alle stamord tilfælles; begge aflede ordene næsten på samme måde, og til grund for dem ligger samme böjnings-system. Hvo der derfor er nogenlunde øvet i at finde sig tilrette i sprog, vil ikke have stor vanskelighed med, når han kender den ene gren, også at finde rede i den anden; har han engang mærket sig de bogstavforandringer, der finde sted imellem dem, og de regler denne overgang følger, så kender han strax det ord igen, hvis betydning han allerede véd, i dets noget forandrede skikkelse; og kan han kun éngang sproglæren tilgavns i ét af disse sprog i deres ældre tilstand, så har han derved tillige grundlaget til alle de andres; thi dette er overalt det samme. Når denne overénsstemmelse ikke overalt er i öjne faldende, så ligger grunden dertil ikke i sprogene, men i sproglærens fejlagtige behandling. Men uagtet således ligheden imellem de Germaniske og Nordiske sprog er overmåde

stor, så gives der dog imellem begge så bestemte grændser, så nöjagtige kendetegn, at en sprogkyndig, når han sér et stykke af dem, uden synderlig betænkning strax vil kunne sige: det er Tysk, og det er Nordisk. Et par af disse kendetegn, simpelt fremsatte, og som enhver, der kan Dansk og Tysk, strax vil erkende for rigtige, ere følgende: Alle Nordiske sprog have den egenhed, at de, såvel ved navneord som ved gerningsord, kunne danne former ved at hænge stedord bagtil ordet; alle Germaniske sprog mangle den. Alle Nordiske sprog kunne nemlig ikke blot sætte en artikel foran navneordet, men også hænge den bagved, f. ex. i *mand-en*, *mænd-ene*, *vand-et*, *vand-ene*, hvilken artikel er fremkommen af stedordet *hin* (manden står for mand-hin, mændene for mænd-hine, vandet for vand-hint, o. s. v.); Tyskerne kunne derimod blot sige *der mann*, *die männer* o. s. v. ved at sætte artiklen foran. Alle Nordiske sprog kunne fremdeles udtrykke gerningsordenes lideform ikke blot ved et hjælpeord, men også ved et tilhængt -s, f. ex. i *læses*, *læstes*, hvilket tillæg er fremkommet af stedordet *sig* — læses står for læse-sig —, men denne egenhed have de Germaniske sprog ikke, de kunne blot sætte sig foran (f. ex. sich lesen lassen).

Nogle nyere lærde i Tyskland have — man kan ikke sige: ikke villet erkende denne forskel, thi det er fast umueligt at tage fejl af den; men de have dog uden videre villet drage de Nordiske sprog ind under de Germaniske, og betragtet dem som en del af disse, som om de Nordiske vare de Germaniske underordnede, ikke sideordnede. Men deri göre de uret; og ligesom vi Nordboer have vidst at hævde vor politiske uafhængighed, så ville vi vel også bestræbe os for, — skönt vi, Gud bedre det! hidtil have vidst os meget efterladne

deri — at hævde vort sprogs selvstændighed. Når vi göre dette, så opfylde vi ikke blot en fordring, som mindet om vore fædre gör os til pligt, men vi give derved tillige sandheden medhold. Den forskel nemlig, der endnu findes imellem vore Nordiske sprog og de Germaniske (Höjtyske og Lavtyske) er ikke fra idag af, men en levning fra arilds tid, og jo længere man går tilbage i tiden, desto stærkere og tydeligere træder den frem. Vel kunde man også ved de Nordiske sprog anvende en lignende inddelingsmåde, som ved de Germaniske: i Höje og Lave; og henføre f. ex. Norsk og Svensk, således som de tales i de bjergfulde dele af Norge og Sverig, til de Höje; til de lave derimod Dansk i selve det lave Danmark og i de nærmeste Svenske landskaber, der også engang have været Danske. Men skönt således vort nuværende Danske sprog må høre til den Lavere side, hvilket enhver også strax vil kunne høre på dets blødhed og mattere klang, så vil det dog altid blive den Lav-Nordiske, ikke den Lav-Germaniske side, til hvilken det må vende sig. Og således som naturen har indrettet det, er det også langt skönnere, end når man efter systemer, der ere byggede ved menneske-hænder, søger at tvinge det, der hæver sig frem med selvstændighed, ind under en fremmed magt, hvis herredømme det aldrig har adlydt. I det sydlige og sydøstlige Tyskland dannede naturen af sig selv et höjt-tonende mål, i det Nordlige og nordvestlige Tyskland et andet lavt-tonende; og begge knyttede den sammen med uopløselige bånd. I de lavere egne af Norden dannede den på samme måde et lavt-tonende mål, i de höjere bjergfulde egne et andet höjt-tonende; og begge disse forenede den ligeledes så uopløselig, at de Nordiske folks idelige, men usle national-had, og deres bestandige, men dårlige higen efter fremmed glimmer ikke have været i stand til at

rive dem fra hinanden. Således har naturen her dannet en ganske tydelig harmoni, men også en ligeså tydelig modsætning; hist ligger det höje imod Syden, her ligger det imod Norden; og begge tilsammen danne en skön forening, en stor muskel-skal, der vel bestrænget lyder som den herligste Æols-harpe; men hvis strænge stedse have lydt, og, som vi må håbe, stedse ville lyde med forskellig stemning. Med samme ret, som nogle Tyske skribenter nu under de Germaniske sprog anføre Svensk, Islandsk o. s. v., med samme ret kunde vi til de Nordiske sprog henføre Angel-Saxisk, Engelsk, o. s. v.; ingen af delene er ret. Islandsk eller Oldnordisk er ikke underordnet Germanisk eller Oldtysk; og Germanisk eller Oldtysk er ikke underordnet Islandsk eller Oldnordisk. Det er to søstre af én og samme moder. Som søstre kunne de leve kærlig ved siden af hinanden, lege venlig sammen på harpe, og knytte det nydeligste slyngende, de kunne finde på, og hvad fremgang den ene da gör, vil visselig glæde den anden; men kommer én af dem og stiller sig an, som om hun var den andens mormoder, og vil give sig til at mestre hende, da svarer den anden med rette: Det klæder dig ret ilde, kære søster! Betænk dog, at vi ere fuldkomne tvillinger, og det er endog umueligt for noget menneske at afgöre, hvilken af os der er ældst.

Hvad vi nu kalde Gammel-Islandsk eller Old-Nordisk, det hed i gamle dage enten den Danske tunge eller Norsk mål (Norræna) eller i Islændernes mund: Vor tunge, altså Islandsk. Det er nemlig det sprog, som var almindeligt i Norden, på Island, i Norge, Sverig og Danmark, og derfra udbredte sig over endnu flere lande. Det er det, fra hvilket nuværende Islandsk, Norsk, Svensk og Dansk nedstamme, hvilke alle kunne betragtes som hoved-dialekter af ét og samme tungemål. At dette sprog

engang var det samme, det bekræftes så tydelig i gamle digte, love og sagaer; det bekræftes ved så mange historiske erfaringer: at ingen, som kender noget til hin tids historie og sprog, kan tvivle derom. En Islænder, en Dansk mand og en Norsk mand forstå i de gamle beretninger altid hinanden, når de samles, uden at de behøve nogen tolk; og det ikke blot hinandens daglige tale, men skaldenes vanskelige mål, der var fuld af de sjeldneste ord og omskrivninger. Dog er meningen heraf naturligvis ikke den, at sprogligheden gik så vidt, at det, som vi nu kalde Islandsk, blev nogensinde talt i Jylland; tværtimod havde Islænderne sine visse egenheder, og Jyderne havde sine, og hver beholdt sit uafhængig af den anden; således er f. ex. Sjællandsk og Jydsk ikke det samme; men det hindrer os dog ikke fra, at kalde begge dele Dansk; og just på den måde vare i oldtiden Islandsk, Norsk, Svensk og Dansk ikke ét og alt det samme, men forskellen var dog så liden, så uvæsenlig, at man kunde kalde, og virkelig kaldte dem alle med ét navn, hvad enten man nu foretrak: den Danske tunge eller det Norske mål efter de tvende den gang mest fremtrædende hoved-folk. Dette sprogslægtskab sés også endnu i vore dage tydelig i de afledte sprog, nuværende Dansk, Svensk og Norsk; de have endnu det væsenlige grundlag i böjning og ordforråd tilfælles; men jo længere man går tilbage i tiden, desto större finder man denne lighed, så at de alle tilsidst næsten ganske falde sammen, så at der til f. ex. at læse en Dansk, Svensk eller Norsk runesten, en ret gammel Dansk, Svensk eller Norsk lov, hører samme sprogkundskab, samme studium.

Da det synes, som om mange endnu ikke ganske have fattet, at der virkelig i oldtiden og i begyndelsen af middelalderen har hersket ét og samme tungemål

over hele Norden, så vil det ikke være af vejen at pege hen til de beviser herfor, som ligge i de hidtil meddelte fortællinger. Lad os f. ex. betragte Egil Skallegrimsen. Han er født på Island, og opdraget der, og taler det sprog, som hans fædre have ført med sig; det var oprindelig Norsk, men må nu kaldes Islandsk, da det her efterhånden forandrede sig noget. Han sejler over til Norge, synger her sine vers i konge-hallen og i bondestuen, og de forstå ham alle; han kommer til Curland; der finder han tre fangne Danske mænd, som han aldrig för har sét for sine öjne, og de tale strax med hinanden, overlægge, hvorledes de skulle berede deres flugt, o. s. v. uden at den ene havde mindste vanskelighed med at fatte den andens mening. Han gör fremdeles en rejse ind igennem Værmeland i Sverig, besøger her den ene bonde efter den anden, drager til jarlens hof, underhandler med ham, o. s. v.; og her taler han ligeledes med de Svenske, som om det sprog, de tale, var ét og samme modersmål for dem alle. Det samme finde vi i fortællingen om Gunlaug; og således fortælles der vidt og bredt om helte og skalde, at de drage gennem de tre Nordiske riger, uden at derved er tanke om nogen sprogforskel. Ja ikke blot fremsige Islandske skalde deres kunstige vers ved det Danske kongehof, men en Dansk konge, Valdemar Sejer, giver sig endog af med at undersøge det Islandske eller rettere Danske bogstav-system; og en Islandsk skald, Olaf Hvideskald, der opholdt sig hos denne konge imellem 1236—1240, lærer endog af ham mange rare fortællinger og anden bogkløgt på en tid, da sprogene dog allerede begyndte at afsondre sig fra hinanden. Det er underligt, når man søger at bortforklare denne mærkelige fortælling ved at antage, at den Danske konge og vel flere fornemme ved hans hof lagde sig efter Islandsk,

thi fortællingen viser tydelig nok, at det ikke var kongen, der lærte af Islænderen, men omvendt denne af ham. Det tungemål, som kong Valdemar studerede på, var hans eget, den gamle Danske tunge, og af hans bemærkninger kunde Islænderen have godt, thi hans sprog var just også denne Danske tunge. Man skulde ikke, synes mig, ved slige spidsfindigheder forstyrre den venlige måde, hvorpå de Gamle selv tale om deres sprog som ét og det samme, og kalde Dansk Norsk, og Norsk Dansk, hvilket der først falder dem i munden. Således hedder det f. ex., og det er en Islænder, der siger det: at biskop Absalon var provincial over alle Prædikeklostere, hvor det Norske sprog herskede; hvori der visselig tillige indbefattedes alle Danske. Og således ere selv endnu sprogene i de tre Nordiske riger, hvor meget de end efterhånden have fjernet sig fra hverandre, og hvor meget man end, ved at kalde dem Svensk, Norsk og Dansk, vil göre opmærksom på denne forskel, så nær beslægtede, at der hører såre lidet til for den, der kan ét af dem, at lære begge de andre, så énsagtige i hele deres grundlag, at det vilde være en sand vinding for dem alle, gensidig at låne af hinanden, og at udvikle og uddanne sig af og efter hinanden. Thi hvad der er ægte Nordisk, det er også Dansk, Norsk og Svensk, og kun det, som ikke kan henføres til disse tre grundfolk, er vort Norden uvedkommende.

Det vilde blive en vidtløftig sag, i det enkelte at udvikle de mange andre beviser, der haves for, at denne Nordiske sproglighed i gamle dage var langt större, end nu. Jeg vil derfor kun berøre nogle omstændigheder, som ere så simple, at der ikke behøves nogen dybere sprogkundskab til at fatte dem. Man finder endnu i Sverig, Norge og Danmark en stor mængde runestene med indskrifter; men en langt större mængde ere øde-

lagte i tidens løb, og der var den tid, da enhver egn i de Nordiske riger kunde opvise flere sådanne; de indeholde nemlig efterretninger om udmærkede og fortjente mænd, de sattes af sönner efter fædre, af slægtninge efter frænder, af krigere efter tappre stalbrødre; deres mængde har da omtrent været som vore ligstenes, kun at vi trænge dem sammen på enkelte steder, medens hine vare spredte over store strækninger. I indskrifterne på disse stene, hvor de end have hjemme i Norden, finder man samme sprog, og når man igen sammenligner dette sprog med Gammel-Islandsk, så er overénsstemmelsen så stor, at kun den, der forstår dette, kan rettelig læse og forklare disse indskrifter; den, der derimod ikke forstår det, men tror at kunne hjælpe sig med f. ex. nuværende Dansk, han finder, som i sin tid Vorm, ikke andet ud, end usammenhængende, meningsløse eller menings-vrange sætninger. Når man midt i Danmark, f. ex. i Jellinge, finder en gammel indskrift over en af landets gamle konger, og når sproget i denne indskrift i de grammatikalske endelser, i dannelsen af sprogformerne og i de enkelte ord selv, er næsten aldeles det samme, som i en gammel Islandsk bog; er ikke da dette et klart bevis på, at dette sprog engang har været talt i Danmark? Og når man nu igen finder det samme, såvel i andre Danske landskaber, som i alle Svenske og Norske: er det da ikke et bevis på, at dette sprog engang har været talt over hele Norden? De, som nu ikke kunne finde sig heri, søge vel at forklare denne overénsstemmelse så: I oldtiden dannede Islændernes sprog ligesom et almindeligt skriftsprog, og overénsstemmelsen i hine indskrifter må forklares deraf, at man lod Islændere indhugge dem. Hvilke forvendte forestillinger! På Island uddannede historie-skrivningen sig; dette folks vakre videlyst og altid beskæftigede ånd

opbevarede fortællingen om meget, som foregik i det øvrige Norden, og hvis minde der er gået tabt; men det kan dog vel aldrig nogen tro, at de lande, hvor begivenhederne skete, hvor det bevægede liv selv herskede, skulle have været så aldeles berøvede al sands for deres eget, at de måtte forskrive fremmede for at sætte en indskrift over en kær slægtning. Dannedes der da måske et laug af Islandske runeristere over hele Norden? Var det Islænderne alene, der forstode sig på sprog, på skaldskab, på fortælling? Da må det have sét sörgeligt ud hos vore fædre. Den Islandske skald drog omkring fra land til land, for at vinde rós og prægtige våben og klæder; han satte en ære i at kunne vise sig; men den tid har dog aldrig været, at en Dansk konge skulde behøve at lade hente en skald, for at få sine bedrifter besungne; til en så simpel ting, som en Dansk indskrift behøvedes det endnu mindre. Indskrifterne selv bevidne også, at de ikke ere satte af en fremmed, thi de angive også runeristerens navn, og de meddele undertiden, i hvilket slægtskab han stod til den afdøde, og hvor han havde hjemme; så det herved alene er sat udenfor al tvivl, at mangen Dansk indskrift, — hvor gammel end sproget sér ud, og hvor forskelligt det end er fra nuværende Dansk — er affattet af en Dansk mand. Men ligesom disse runeindskrifter, hvor de end findes i Norden, bekræfte, at dette havde samme sprog: så tjene de også til at vise, at dette tungemål i udtale og andre små egenheder skille sig ad i flere hoved-dialekter; og man kan derved få et slags begreb om, hvorledes mænd fra de tre riger let kunne forstå hinanden, skönt de hver for sig udtrykke sig på en noget forskellig måde. Isteden for navnet på Guden Frey sagde f. ex. Nordmanden Fröy, den Danske mand derimod Frø; isteden for det nuværende Danske ord Svend sagde Nordmanden

Svejn, den Danske mand derimod Svén (med langt é). Men således adskiller sig endnu den dag i dag udtalen hos to Fynboer fra forskellige egne, og de forstå dog begge hinanden, og tale begge Fynsk. Just således talte også Nordmanden og den Danske mand, den ene Oldnorsk, den anden Olddansk, men begge desuagtet Oldnordisk. Hvad der her er sagt om sproget i runeindskrifter, det samme gælder om de ældste skrifter fra de tre Nordiske riger; her træde naturligvis, fordi disse skrifter ere udførligere, såvel overénsstemmelserne som forskellighederne endnu tydeligere frem.

Nu da vi have dannede skriftsprog, og vi i dem stedse søge at udslette det provincielle eller landskabsagtige, have vi vanskelighed ved at indsé, hvorledes der i et sprog kan være så mange tusende små forskelligheder, uden at det dog ophører at være det samme; men hvo der vil betragte sproget i ethvert riges enkelte landskaber, vil let overtyde sig derom. Her findes mange gamle böjninger og former, ja en stor mængde ord, landskabsord eller provincialismer, som skriftsproget har forsmået at optage, men som desuagtet i århundreder have forplantet sig fra slægt til slægt, og ville vedblive at leve i almuens mund, hvor meget end de, der göre sig til af en höjere dannelse, se ned på dem. Hvorledes kan det nu være, at den, der forstår Gammel-Islandsk, har så let ved at forstå disse landskabsord, medens den, der kun kender det nuværende Danske skriftsprog, slet ikke véd, hvad han skal tænke sig derved? Viser det ikke, at almuens mål, der er en lævning af deres fædres mål, har beholdt meget af et gammelt Dansk sprog, der har havt en påfaldende lighed med Gammel-Islandsk? Og når man i langt fra hinanden liggende landskaber i de tre riger finder samme ord, men ikke i de mellemliggende landskaber, og man igen

finder disse ord i de gamle Islandske skrifter, viser da ikke dette, at der engang over hele Norden har hersket et tungemål, som har været ét med den gamle Danske tunge eller Oldnordisk eller Islandsk, hvad man nu vil kalde den. Er det ikke besynderligt, at når man hører en Fynbo tale om en *usle* (ødelæggelse af noget), så søger man forgæves oplysning om dette ord i Danske bøger; vil man ret vide besked derom, så må man søge ordet op i Islandske sagaer eller gamle Norske love. Eller når Sjællænderen siger: i den *ri* (i den stund) så véd Fynboen ikke hvad han mener; men den, der forstår Islandsk, kender strax ordet igen, thi her er det et ganske almindeligt ord (hríð). Eller når Jyden siger: at *skenne*, så er det et ord, som Fynboen nok aldrig har hørt, og som han vel forgæves søger i en Dansk ordbog, men slår han op i en Svensk, så finder han her, at *skena* er et ganske almindeligt ord om heste, der løbe løbsk; og i Thelemarken i Norge forekommer samme ord at *skjene* i en lignende betydning: at fare hurtigt afsted. Er nu Sjællænderens *ri* eller Fynboens *usle* kommen ned til dem fra Island eller over til dem fra Norge, eller have ikke disse ord meget mere havt hjemme såvel i Danmark, som hist? Er det Norske og Svenske *at skena* ved en egen forvildelse kommen over til bonden i Jylland, eller har det ikke snarere også der havt sit hjem fra arilds tid? Hvad jeg her har søgt at oplyse ved nogle exempler af landskabsord, gælder naturligvis også om ord, som findes i gamle trykte skrifter, hvor de ere komne ind fra det sprog, som den gang vare i alles munde. I et gammelt Dansk digt: Liden Laurins krønnike forekommer som skeldsord: *I kråden skieffel!* i Norske breve: *en kraden garp*, o. lign.; man finder altså her både i Danmark og Norge

ord, der nu synes ganske at være forsvundne af sproget. I samme Laurins krønnike står:

han kommer og vrager os til had,
jèg tror, her vil alt vorde et bad.

Ingen kan ret forstå meningen af disse ord, der ikke véd, at *vrage* betyder at anfalde, øve hævn; at *had* eller rettere håd betyder spot; og at *bad* betyder strid, kamp. Men alle slige gamle Danske ords betydning lader sig kun oplyse af den gamle Danske tunge og dens nærliggende slægtninge. De forekomme ikke blot af og til i gamle Danske bøger, men næsten i hver linie. Der, hvor de have været gængse, må altså have været talt et sprog, der fra gamle tider af må have haft den störste lighed med det, af hvilket de endnu må forklares. Og betragter man nu ikke blot enkelte ord, men deres dannelse og deres forbindelse, den måde, hvorpå de have fået deres nuværende skikkelse, den måde, hvorpå de rettest, naturligst og mest overénsstemmende med sprogets ånd skulle formes, og disse forskellige former igen föjes sammen i en hel sætning, — ligesom bestanddelene af et hus ikke på må og få må tildannes, men efter overlæg og regel, og ikke som det kan falde sig må sættes sammen, men med orden og harmoni —: betragter man dette ved de nuværende Nordiske sprog, hvorfra skal man vel da hente oplysning derom, uden fra den gamle Danske tunge, som er stammen til dem alle? Den blotte kundskab til sproget i sin nærværende form, om den end er nok så grundig, vil hverken være tilstrækkelig hertil eller til at meddele en anden tilstrækkelig undervisning deri. Den, der ønsker at blive en god bygmester, mon han vil ty hen til en mand, der ikke kender videre til kunsten, end at han har sét mange bygninger opføre, har lært navn på de forskellige dele, og hvorledes denne eller hin bygmester

bar sig ad? eller mon han ikke snarere vil søge oplysning hos den, der har gjort sig bekendt med alle kultiverede folks bygningsmåde, og som deraf kan vise, hvorledes en renere smag, en höjere kunst har udviklet sig? Og det skulde være anderledes med andre kundskaber? Det skulde virkelig være så let at gribe og fastholde det flygtige ord? Det skulde være muligt, at göre rede derfor, uden at kende dets grund, uden at forstå dets sammenhæng? Nej, på en mekanisk måde at underrette dig om, at således er det brug nuomstunder, at sige dig, at så siger den og den: dertil hører ikke meget; men at forklare, hvorledes dette eller hint er kommet til at blive brug, om denne brug har nogen dybere grund i sproget eller er en løs grille, at godtgöre, hvorfor dette eller hint må være så, med andre ord, at gå tilbunds i betragtningen af sproget: dertil hører mere, end at kunne snakke efter, som din amme har lært dig. Også dette er da et bevis på, at et almindeligt tungemål, et tungemål med samme böjning og orddannelse engang har hersket i Norden, det, at man dristigen kan påstå, at ingen kan erholde grundig indsigt i noget af de tre Nordiske sprogs grammatikalske indretning, at ingen derfor skulde indlade sig på at udvikle de gængse grammatikalske regler og at vise en anden deres rette anvendelse, förend han först selv har tilegnet sig det gamle sprogs system i sin helhed.

Da Nordboerne som vikinger og handlende besøgte adskillige lande udenfor Norden, ja endog der stiftede flere småriger og större stater, så kan man allerede deraf slutte, at også deres sprog udbredte sig udenfor Island, Norge, Sverig og Danmark. Endnu förend Island opdagedes, droge Nordmændene til Færøerne, og her tales, som bekendt, endnu en Gammelnorsk dialekt;

fra Island gik de over til Grönland, og det Islandske sprog herskede der, indtil Nordmændene bleve udryddede af de indfødte. Men langt vigtigere var sprogets udbredelse til endnu flere Evropæiske lande, især mod østen og vesten.

Mod norden indskrænkedes det Oldnordiske sprog ved Lapper og Finner, hvilke dog bestandig trængtes længer tilbage mod nord. Mod østen udbredte Vareger sig fra Sverig, der især omkring Ladogasøen stiftede Nordiske småriger, og disse stode i lang tid i temmelig nöje forbindelse med de Svenske og Norske. Herved udbredte den Danske tunge sig for en tid over en del af det nuværende Rusland; ja de lærde have endog fundet lævninger af den i navnene på flere vandfald i Dniperfloden; det var nemlig denne vej, som en stor del Væringer toge, for at komme ned til Miklegård eller Konstantinopel, hvor de gik i tjeneste hos den Græske kejser. Den Danske tunge kan vel aldrig siges at have været herskende i disse egne, hvor den snart fortrængtes af flere Slaviske sprog; men da man finder, at Islændere her endog stiftede klostere, så må den dog selv langt imod østen have haft sine enkelte plantesteder.

Mod vesten gik Nordmændene fra Færøerne videre frem til Orknøerne, til Syderøerne og helt ned til Man. På disse øer vare en tidlang Norske riger, hvis sprog blev en blanding af Nordmændenes og de indfødtes. Herfra hærgedes på Skotland, og den nordlige del deraf indtoges af og til af de Norske; medens Danske og Norske fra England af udbredte deres sprog over Skotlands sydligere dele. Nordmanden Gange-Rolf gik med en talrig skare af Nordiske vikinger til Nordmandiet, og fik det len af den Franske konge; herved blev det Danske sprog i nogle slægtled herskende på disse fjerne kyster. Gange-Rolfs sön Vilhelm den Første forstod

den Danske tunge og søgte at vedligeholde den i sin slægt; just af denne grund lod han sin sön Rikkard opdrage i byen Bayeux, da man der mest og bedst talte det Nordiske sprog. Beretningen herom, i hvilken dette sprog udtrykkelig kaldes det Danske, finder man hos Normanniske historieskrivere, der ere ældre end de Islandske sagaer og uafhængige af alle Nordiske kilder. Men mærkeligst bliver dog det Nordiske sprogs udbredelse i England, som egenlig er det, der har givet anledning til disse bemærkninger.

Fra midten af femte århundrede gik Angler (Engle), Saxer og Jyder over til det land, der siden efter de første kaldes England. Først droge brødrene Hengst og Hors derover, understøttede Britterne mod Pikter og Skotter, og fik til besiddelse øen Thanet. Derefter sejlede hele skarer af deres landsmænd derover. Jyderne uddredte sig over landskabet Kent, øen Wight og en del af Hampshire; men deres herredømme var kun lidet og indskrænket. Derimod udbredte Saxerne eller Oldsasserne sig efterhånden over flere landskaber, som endnu bære deres navn: Middlesex, Essex, Sussex, Wessex, eller Mellem-, Øst-, Syd- og Vest-Saxen, og derfra herskede de over endnu flere tilgrændsende egne. Anglerne, af hvilke muligen en del vare fra det nuværende Slesvigske, nedsatte sig langsmed østkysten af det efter dem opkaldte Ostangeln; derfra trængte de mod norden ind i Northumberland, mod vesten ind i Mercien. Henimod 600 år eft. Kr. var der af disse med hinanden nærbeslægtede folk stiftet et Jysk og syv Angelsaxiske riger. De oprindelige indbyggere, Britterne bleve bestandig drevne videre mod vesten, til de endelig indskrænkedes til landskaberne Wales og Kornwall, hvor der endnu findes lævninger af dem.

Disse Angelsaxiske riger vare idelig udsatte for an-

fald af Nordiske vikinger, der snart plyndrede, snart søgte at sætte sig fast. De Danske havde især Northumberland for öje. Her tilsatte den Danske konge Regnar Lodbrog livet, efter den gamle fortælling ved af kong Ella at nedsættes i en ormegård; hans sönner droge over, for at hævne hans død, og den snildeste af dem, Ivar Benløse, stiftede et rige i York. Siden den tid herskede af og til Danske prinser i det mindste over en del af Northumberland; i nogen tid, som vi have sét i fortællingen om Egil, også den Norske Erik Blodøxe. I samme fortælling hedder det, at der vare kun få indbyggere, der jo enten på fædrene eller på mødrene side vare af Dansk herkomst, nogle på begge sider; og Snorre Sturlesen bemærker, at mange steders navne i dette land ere Norske. Af historien er det bekendt, hvorledes de Danskes herredømme ved Svend Tveskægs erobringer udbredte sig endnu mere over England, at dette ganske underkastedes de Danske under Knud den Store og hans sönner Harald Harefod og Hardeknud. I denne tid, fra omtr. 1014 til 1042, måtte Angelsaxernes herredømme vige for det Danske. Derefter vandt de Angelsaxiske konger deres magt tilbage, men stode endnu i megen forbindelse med Norske og Danske, ja tyede til dem, for at få hjælp mod fremmede; indtil endelig Hertug Vilhelm af Nordmandi, siden kaldet Erobreren, 1066 gik over til England, og stiftede et nyt Normannisk rige på ruinerne af det Angelsaxiske, hvilket også er bemærket her foran i fortællingen om Gunlaug.

Hvad nu sproget i England angår, da kunde Jydernes, siden de kun boede imod sydost på en enkelt kant af landet, — navnet Kent betyder netop dette, en kant — og vare få i antal, ikke have nogen synderlig indflydelse. Derimod udviklede Saxerne, der boede i hjertet af landet, især under de Vestsaxiske konger Eg-

bert og den af literaturen særdeles fortjente, såvel som for sin hersker-duelighed berømte, Alfred, det Angelsaxiske sprog til en stor fuldkommenhed, og det udbredte sig efterhånden så meget, at det endnu udgör den nærmeste stamme til Engelsk. Anglerne, der boede imod nordost, i Ostangeln, Northumberland, og derfra tillige udbredte deres sprogherredømme over en del af Mercien og det sydlige Skotland, dannede en anden dialekt, mere bred end den Vestsaxiske, og mere overénsstemmende med den gamle Danske tunge. Der herskede altså i England to hoved-dialekter: den Angel-saxiske og den Dansk-saxiske eller Angel-danske, den ene mod Sydvest, den anden mod nordost, men begge berørende hinanden så nær, at hvo, der ikke trængte nöjere ind i disse sprogs egenheder, kunde ansé dem for ét og samme.

Man kan nu let begribe, hvorfor der her foran i fortællingen om Gunlaug siges, at der den gang herskede samme sprog i England, som i Danmark og Norge. En af de gamle Islandske lærde siger ligeledes om Engellænderne og det Engelske sprog: «Vi ere af én tunge, skönt disse to tunger have efterhånden forandret sig, den ene (nemlig den Engelske) meget, den anden (nemlig den Nordiske) noget». Thi både Saxernes og de egenlige Nordboers sprog betragtedes af de gamle altid som ét; ja, de bemærke ofte, at Aserne førte dette sprog med sig, det som siden udbredte sig over Saxland, Danmark og hele Norden. Efter sin oprindelse var det ét sprog; først i tidens løb formede sig derved sådanne hovedklasser af det samme grundsprog, at de sprogkyndige, ved at anstille en dybere undersøgelse om deres ligheder og forskelligheder, have været i stand til at føre det lignende sammen og fremhæve det afvigende. På den tid da Gunlaug (omtr.

1006) besøgte den Engelske konge Edelred i London, lå sprogene endnu hinanden så nær, at den Islandske skald let kunde forståes af den Engelske konge; men de fjernede sig snart fra hinanden, og forskellen imellem dem er heller ikke undgået de gamle selv. Snorre Sturlesen f. ex. fortæller, at efter det store slag ved Stanfordbridge (1066), hvori den Norske konge Harald Hårdråde tilsatte livet, flygtede kongens staller Styrkar alene om aftenen, da mørket faldt på, næsten uden klæder; han mødte da en mand, der kom kørende, og havde en god, fodret kjortel på. Styrkar spurgte ham, om han ikke vilde sælge ham denne kjortel? «Nej», svarede manden, «du er uden tvivl en Nordmand, det kan jeg høre på dit mål». «Og hvis jeg var en Nordmand», sagde Styrkar, «hvad vilde du da göre ved mig?» «Dræbe dig», svarede manden. Her finde vi da, at skönt Engellænder og Nordmænd vel kunde forstå hinandens sprog, så var det dog ikke undgået dem, at deres sprog ikke var det samme. Når de gamle tale om sydligere Tyske eller Söndermænd, som de kalde dem, så udtrykke de endnu bestemtere sprogforskellen, og sige, at disse Söndermænd og de, der talte den Danske tunge, ikke kunde forstå hinanden. Der gives endelig exempler nok på, at det Nordiske sprog var forskelligt fra Vendiske eller Slaviske og endnu sydligere Evropæiske. Absalon f. ex. kunde ikke tale med Venderne uden tolk. Rognvald, jarl over Orknøerne, gjorde med flere Nordmænd en rejse til Palæstina; på vejen kom de til en borg i Valland (i den vestlige del af Frankrig), hvis høvedsmand kunde tale mange sprog; han talte Valsk til dem, og det kunde de bedst forstå. Her nævnes Valsk eller Romansk i modsætning til Norsk eller Dansk, således som her foran i fortællingen om Gunlaug.

Disse bemærkninger ville have vist eller i det mindste gjort læseren opmærksom på den ved Nordens ældre historie bekræftede sandhed, at hvor vidt end Nordboerne færdedes og derved udbredte deres sprog, så ophørte de dog aldrig at betragte dette som en enhed, som et fælles bånd, der forbandt dem indbyrdes og igen afsondrede dem fra andre folk. Uagtet derfor de tre Nordiske riger tit og ofte lå i strid med hinanden, og uagtet deres indbyggere ofte så skævt til hinanden, så glemte de dog aldrig, at de vare af én stamme. Kunster og videnskaber kunde de ikke besidde i den grad, som vi; men hvad de kendte, det delte de med hinanden, og herved var ikke spörgsmål om smålige statshensyn. Der gaves et almindeligt forbindelses-middel for hele Norden, for hvilket al smålig nationalitet måtte forsvinde. Det samme kan vorde tilfældet endnu. Hvad der i tidernes løb har afsondret sig, kan atter nærme sig; den åndige forening af det, som Gud vil skal være forbundet, og som kun menneskelig dårskab har adskilt og endnu adskiller, kan indtræde på ny. Brødre kunne kives med hinanden — at de berøre hinanden så nær, giver dem just lejlighed dertil; men er der nogen ædel natur i dem, så ville de under al deres tvist ikke forglemme deres fælles udspring, og alene tanken derom vil forvandle deres trætte til en större, til en inderligere hengivenhed. Gud give, at denne tid må være nær, og at vi ikke ved sløv ligegyldighed forsinke det, som skal ske og må ske og vil ske!

II.

Anmærkninger om sagaerne.

---

1. Njals saga.

Få eller ingen sagaer kunne efter alle kenderes dom sammenlignes med Njals saga. I indhold og fremstilling overgår den næsten alt hvad vi kende fra Norden; og betænker man, at denne fremstilling for henimod syvhundrede år siden er skreven på en fjern ø höjt imod Nord, kan dens fuldendthed med al ret tildrage sig vor beundring. «Ingen anden saga giver et mere træffende maleri af hin tidsalders hele liv, ingen fremstiller omstændeligere hele rettergangens form». Den river os aldeles ud af vort sædvanlige, nær havde jeg sagt trivielle daglige liv, hvor det regnes for den höjeste lykke, hver nat at kunne gå rolig i sin seng, og fører os tilbage til hin oldtidens vildhed, hvor død og drab hørte til dagens orden; hvor ingen, når han om morgenen stod op fra sit leje og gik udenfor sin dør, kunde være sikker for at træffe sin fjende og at dø for hans hånd; hvor han derfor, når han i den allerfredeligste forretning, for at så, gik ud på sin mark, tog kornet, der skulde såes, i den ene hånd, sværdet i den anden. Men det er også da kun under den forudsætning, at man vil sætte sig ind i hin tids ånd, at man vil bære over med hin tids tro, at det ikke var synd at udgyde blod: det er kun under denne forud-

sætning man nogenlunde kan forsone sig med den række af drab, som her slag i slag følge på hinanden, og at man, medens man vader i blod, kan lade öjet være åbent for den storhed, den höjmodighed, det ædelsind, de stærke lidenskaber, de ikke sædvanlige begivenheder, der åbenbare sig under denne blodige færd. Og da er der visselig nok, som kan tildrage sig opmærksomhed, som kan bevæge og røre, som kan fastholde og fængsle, som kan vække gru og rædsel, men også fremkalde tårer.

Hvilken rigdom og mangfoldighed findes ikke her af fyldigt skildrede og vel vedligeholdte karakterer. Det er, når man tager hensyn til sagaens tid, alt hvad man kan vente af historisk kunst: en sand skildring, som trænger ind til menneskets hjerterødder, simpel og jævn, uden prunk og pral; men stedse med det ædleste formål for öje, at anbefale det ophöjede og at fordømme det foragtelige. Hvad er ikke Gunnar for en mand! Tapper, når det skal være, men en ven af fred, en skræk for sine fjender, men den ædleste mand. Det er ikke hans lyst, at göre sig til for andre, at prale med sin berømmelse, at stille sig frem til skue, og dog overgår han alle. Denne ædelhed, denne sande adel, meddeler sig til alt, hvad der kommer i hans nærhed, lige indtil hunden Sam, der strax erkender ham for herre, ligesom gennemskuer hans sind, og ofrer sit liv for ham med et varslende hyl. Just derfor er modsætningen med Halgerde så meget mere gribende. Skönhed og glimrende egenskaber parre sig hos hende med hævnens grueligste lidenskab; for at hævne sig, øver hun den usleste, den foragteligste dåd af alle menneskelige gerninger — hun stjæler; for at hævne sig, nægter hun sin mand den sidste tilflugt, en lok af sit hår til en buestreng, og overgiver ham ligegyldig til døden.

Det er, synes mig, med den höjeste kunst, eller rettere med den simpleste natur, at troskabens elskværdige instinkt hos dyret her er stillet lige over for den hævngerrige kvindes oprørende kulde. Også Njal er ædel, men på en anden måde; han avler tappre sönner, men svinger aldrig selv noget våben; retskaffenheden er her parret med en forunderlig ro, der følger ham lige til døden, i det han lægger sig med sin hustru og barnet på det sidste leje; og denne ro har igen fået det behørige anstrøg af listig klogskab, der aldrig begår uret, men sér rolig frem igennem begivenhederne, og overalt vælger det kløgtigste middel til at nå sit mål. Det er ikke uden grund, at hele fortællingen er knyttet til hans liv, og drejer sig om ham. Han er fortællingens helt, men ikke den handlende person. Han står som klippen i havet, der på alle sider er omgivet af brændinger, som slå op omkring den, uden at forstyrre dens ro; og det er derved, at det hele, der ellers vilde opløse sig i afsondrede stykker, få sin kraft og sin holdning. Gunnars liv, Njals død, Kåres hævn ere alle begivenheder, der hver for sig kunde danne æmnet i en fortælling; men her ere de, med endnu flere begivenheder, knyttede sammen i et helt. Enhver er måske i og for sig mere udmærket end Njal, men det er atter med en beundringsværdig kunst, eller rettere med den simpleste natur, at forfatteren har vidst, at give hver af dem sin rette stilling imod hinanden ved at lade Njal rage frem over dem alle. Det er det sande epos. Ved siden af Njal står Bergthora; hun hælder sig op til ham, som bølgen, der skyller op mod fjeldet; også i hendes indre bruser harmen og hævnen — forfatteren har måske fundet dette grundet i den kvindelige natur, hver gang denne træder frem med kraft —, men det er kun hævn imod en fjende, mod en fjendtlig kvinde; hun egger sine sönner,

men lægger rolig sit hoved til sin husbondes bryst; hendes ve og hendes vel er hans, hans villie er hendes lov, og hendes lyst er det, hun skuer i hans öje. Hun vilde ikke, hvor kær end hævnen kunde være, have ladet dræbe, hvis hun ikke vidste, at hendes husbonde allerede var belavet derpå, fordi det så måtte være, og i overbevisningen derom havde taget de penge med sig til tinget, der skulde gives til bøder. I døden fulgte hun ham, da det stod hende frit for at gå ud, ja da selv hendes fjende opfordrede hende dertil, fordi han ikke vilde have hendes død på sin samvittighed. Bergthora er overhovedet skildret med korte, træffende træk; mere var heller ikke nødvendigt; hun skulde som sin mands ledsagerinde ej træde stærkere frem, og vi kende hende desuagtet ganske. Thi det er klart, at hun ligeledes åbenbarer sig i sin sön Skarphedin; han har noget vist af sin faders ro, men han er især Bergthora, kun som mand; han er hendes udtrykte billede, men i mandig skikkelse, med mandens ubændige kraft. Hun vil ikke forlade sin husbonde, men det er også et stort spörgsmål, om Skarphedin virkelig vil forlade det brændende hus; om han, der aldrig, aldrig har flyet, vil flygte nu, selv når ilden trænger ham; om han vil, at det nogensinde skal hede om ham, som det siden hed om Kåre, at han listede sig bort fra sine fjender, thi det måtte han jo. Han strider en ædel strid med sin svoger Kåre; denne finder det i sin orden, at man må frelse sit liv, når man kan; men Skarphedin dvæler, endelig løber han ud ad bjælken, den brister, og han styrter ned i ilden. Det er i det mindste klart, at forfatteren ikke vilde lade ham fly, og at det ligeledes vilde göre os ondt, hvis han havde gjort det; at Skarphedin kun da fylder sit mål, når han dør kæmpende med ilden, og, selv kuet af denne menneskets farligste

fjende, dør uden at hans mod böjes eller at hans kraft knækkes. Dertil sigter hans svanesang, og forfatteren har også her, hvad enten denne nu er historisk sandhed eller digtning, ydet alt hvad kunsten kan kræve.

I fortællingens andet hovedparti, der dog slutter sig fast og umiddelbar til det første, optræder Flose som en modsætning til Njal; og ligesom denne för, så er nu han den, om hvem det hele samler sig. Skönt han er hovedmanden for brandhævnen, er han dog hverken nogen egenlig hævngerrig eller ond mand; det han udfører nødes han til af sin pligt, og han er opfordret til den på den rædsomste måde. Også i ham, som i Njal, yttrer sig under alle vanskeligheder en vis sindighed, og han danner derved en modsætning til de andre, vildere karakterer. Forfatteren har vidst at gribe dette og at anvende det til at give fortællingen den naturligste og tillige mest interessante slutning. De tvende værste brandstiftere må dø for Kåres hånd; men både denne og Flose vandre til Rom, og få afløsning, og det er smukt, hvorledes Kristendommen forsonende griber ind i den under hedenskabets vildhed begyndte handling; det er smukt at se, hvorledes Kåre vender tilbage, lider skibbrud, begiver sig på tro og love til sin fjendes gård, hvorledes de give hinanden forsoningens kys og for bestandig forliges.

Disse få bemærkninger skulle kun tjene til at henlede læserens opmærksomhed på denne fortælling betragtet som et kunstværk; det vilde ikke være vanskeligt, at gennemgå handlingen og karaktererne endnu mere i det enkelte; men der gives næppe noget kedeligere her i verden, end at analysere skönhed; det må være nok at sige: Betragter, om den er her tilstede! Hvo der da ikke kan se, ikke kan finde den, han får at blive i sin blindhed. Derimod tror jeg endnu at burde yttre, at

ligesom jeg i dette skrift tror at finde en fuldendt historisk skildring, så forekommer det mig også, at der i den må ligge fortræffelige æmner for den nyere kunst. Skulde det f. ex. ikke være et passende æmne for maleren, at vise os Njals brændende hus, hvor vi i midten af huset se Njal og hans kone, der med drengen imellem sig have lagt sig hen til den sidste hvile, imedens svenden stående ved siden breder oxehuden over dem, og hvor vi på et andet sted se Skarphedin og hans broder med halvforbrændte fødder, se måske Grim, der er sunken død om og kæmper med døden; eller at vise os Skarphedin, overmandet af smerte, drive sin øxe ind i bjælken, medens adskillige ansigter af brandstifterne, der hist og her ere krøbne op på huset, med de forskelligste følelser betragte denne scene; eller skulde det ikke være et passende æmne for et maleri, at vise os Flose og Hildigunne i det öjeblik, da han kaster den blodige kjortel af sig. Hvis det er den tragiske kunsts formål at skildre lidenskaberne i deres mest forskellige yttringer, så kunne de næppe fremtræde stærkere end her. Derom må imidlertid kyndige kunstnere dømme.

Nærværende fortælling kunde uden tvivl modtage en med den nyere fortællingsmåde mere overénsstemmende form. Dette kunde ske ved at udelade adskilligt, som afbryder fremstillingens jævne gang, ved at omflytte adskillige ting, der nu ikke så ganske stå på deres rette sted, o. desl. Det var blandt andet en egenhed hos de gamle, på ét sted at samle efterretninger om de personer, der siden skulde forekomme, hvilket næppe passer sig for vor tid. Ved sådanne forandringer kunde fortællingen i sit anlæg og i sine enkelte partier på flere steder have erholdt en mere afrundet form. Jeg fandt mig fristet til en sådan behandling, men udførte den ikke; thi jeg troede det mest passende,

ved at beholde den oprindelige fremstilling at give læseren en tro forestilling om, hvad og hvorledes de gamle fortalte.

Ved ingen oversættelse har jeg imidlertid i så höj grad, som ved denne, følt hvor vanskeligt det er, ikke blot at fatte og udtrykke enkelte ord og vendinger, men overhovedet at gengive den jævnhed, korthed, fynd og kraft, som lever i grundskriftet. Det er især ved denne fortælling blevet mig indlysende, hvor fattigt og mangelfuldt det nuværende sprog er til med nogenlunde troskab at udtrykke mangfoldige begreber i det gamle. Dette er ligefrem en følge af de forskellige tidsaldere; de nyere sprog have udbredt sig gennem en overordenlig mængde af stof, og ere derfor rige ved stoffets rigdom, medens derimod de gamle vare indskrænkede til få genstande, og derfor yttrede sin rigdom og mangfoldighed ved at variere disse. Imidlertid vilde det glæde mig, om dette forsøg kunde opvække så megen interesse, at mange derved måtte bevæges til, at søge i originalen, hvad ingen oversættelse er istand til at give.

I tvende henseender er nærværende saga især mærkelig, dels som historisk fremstilling, dels formedelst de oplysninger den meddeler om den Islandske fristats forfatning og rettergang. Vi skulle betragte hver af disse dele noget nöjere.

At fortællingen er historisk, derom kan ingen tvivl være. De personer, som her forekomme, og de hovedbegivenheder, som her skildres, ere virkelige. Fortællingen har derfor også sin nöjagtige, bestemte tidsfølge. Som middelpunkt i denne ligger Kristendommens indførelse, år 1000; fra dette faste punkt skrider fortællingen tilbage til Erik Blodøxes regerings-tid, og fremad i omtrent sytten år. For de læsere, som måtte ønske at følge fremstillingen i denne henseende, vil jeg hensætte

dens hovedstrøg. Ved Höskuld og Hrut knyttes fortællingen til Laxdæla saga. Kap. 2—7 omfatte omtrent 6 år; det syvende falder i kap. 8; det ottende år i kap. 10. Kap. 13—14 omfatte det niende til ellevte år Kap. 17 ender det femtende år, og kap. 21 falder i det sextende. Nöjagtig kunne disse år ikke angives. Men antages Gunnars udenlandsrejse i kap. 29 at være begyndt i året 976, så vender han tilbage 979 (kap. 32), og de følgende begivenheder følge år for år til år 985 i kap. 45, hvor de tre ting, der omtales, göre nogen vanskelighed; det kommer nemlig an på, om der dermed menes altinget eller mindre ting. Antager man det sidste, så begynder kap. 47 med året 983, og fortællingen rykker da regelmæssig fremad til Gunnars død år 993 (kap. 75 fgg.). Njals sönner rejse udenlands 992 (kap. 83), og komme hjem 998 (kap. 90). Njals forhandlinger på altinget om Höskuld Hvidenæsgodes giftermål falde i året 1003, og giftermålet med Hildigunne går for sig 1005 (kap. 97). Hidtil synes fortællingen at være nedskreven som et uafbrudt helt; men alle de kapitler, som handle om Kristendommens indførelse (kap. 99—105) ere, uagtet de i stil og foredrag ligne det øvrige, et indskud. Hvad der går foran og følger efter, hører sammen, og er blevet afrevet fra hinanden ved dette indskud om Kristendommen. Det begynder med året 995 (kap. 100), og ender med året 1000 kap. 104—105; men hvad der derpå i kap. 106 fortælles om Amunde Blinde som noget, der forefaldt tre år efter det foretagende, skete ikke tre år efter Kristendommens indførelse 1000 (slutningen af kap. 105), men tre år efter Lytings drab (slutningen af kap. 99). Da nu slutningen af kap. 99 og begyndelsen af kap. 106, hvilket også fortællingens hele sammenhæng viser, slutte sig umiddelbart til hinanden, så må man antage,

enten at dette indskud om kristendommens indførelse er indført på urigtigt sted, eller at det er tilföjet af en senere sagnmand. Fortællingen går nu videre sin gang til Njals død år 1011 (kap. 129). Slaget på altinget forefaldt i næste år 1012 (kap. 145); Flose og Kåre rejste udenlands 1013 (kap. 153—154), Brjans-slaget holdtes 1014 (kap. 157), og Flose og Kåre mødtes igen på Island 1017 (sidste kap.). Det er denne tidsfølge, som fortolkerne have antaget, og som jeg her gengiver, da den vil sætte læserne nogenlunde ind i begivenhedernes gang, skönt der vistnok mod den kan indvendes ét og andet. Den stemmer imidlertid dermed, at Brjans-slaget eller det store slag ved Clontarf også efter andre historiske beretninger henføres til året 1014.

2. Vatnsdæla saga og fortællingen om Finboge.

Denne saga såvel som fortællingen om Finboge den Stærke, er allerede udgivet og oversat af Werlauff; mit forsøg på ved nærværende skrift at bringe den, om muligt, i flere læseres hænder, er da en såre liden fortjeneste. Samme forfatter har ligeledes meddelt de bemærkninger, der ved Vatnsdælernes saga kunde være at göre. Med hensyn til tidsregningen, da begynder den omtrent med nedsættelsen på Island, og ender med kristendommens indførelse; den har dette tilfælles med flere, og læseren har derved allerede af de foregående fortællinger fået en almindelig forestilling om tiden; de enkelte personers levetid lader sig ikke bestemme uden som gætning. Som følge af, at fortællingen går så langt tilbage i tiden, har man allerede sluttet, at den henhører blandt de ældre; men læseren vil selv skönne, at stilen og den idelige gentagelse af samme tanke eller angivelse af tanker, som slet ikke behøvedes, tydelig nok

vise, at den ingenlunde hører til de ældste. Hvad den derimod fortjener rós for, er dens karakter-skildring, i hvilken henséende den overgår mangen nyere digters arbejder. Dog, der kan ikke siges noget bedre derom, end Werlauffs ord, som jeg derfor vil gentage: «Den giver os en tro og træffende afbildning af den Nordiske oldtid, dens mennesker og sæder. Uden at udmærke sig ved historisk komposition, skildrer den sine personers karakter med psychologisk sandhed, og vedligeholder hver fra begyndelsen til enden. De to interessanteste personer i denne henséende ere de så meget kontrasterende brødre Thorsten og Jökul. Helt igennem genkender man den vise, forsigtige, sindige og mandige Thorsten, og den vilde, fremfusende Jökul; den karakteristik, faderens profetiske ånd giver af dem, slår ikke fejl. Disse to ere de mest fremtrædende karakterer; men hvo vil vel uden deltagelse læse de mange ægte Nordiske skildringer og træk, som genkendes af hver den Nordiske oldtids fortrolige. Sådanne ere: Ingemunds list for at få Rafns sværd, hans ædelmodighed imod sin banemand, den søfarende Bergs overmod, Ingolfs kærlighedsforståelse med Valgerd og trodsighed mod hendes fader, Ottars hævngerrighed, mordet begået af den tolvårige Thorkel Krafla, galningen Glæder, o. fl.» «Også frembyder Vatnsdæla mange vink og data til religionens, sædernes og kulturens tilstand i Island under hedenskabets sidste periode. Klassiske ere således stederne om enkelte familiers tro på solens skaber, om lodkastning og lodder mærkede med guders billeder, om nidstangs rejsning, om den symboliske ydmygelse at gå under jordstrimler, om börns udsættelse, om berserksgangen, om beskaffenheden af godord etc.»

Dersom Finboge den Stærkes saga skulde optages, så måtte den anbringes sidst; men jeg har meget forkortet

den, fordi jeg ansér den for et æventyr. Det have andre allerede været nær ved at tilstå, fordi den hverken i tidsregning, genealogi eller begivenheder lader sig ret forene med de ellers historisk bekendte ting. Ikke desmindre have mænd som Werlauff og P. E. Müller antaget den for et historisk skrift og søgt at hævde den som sådant; men det forekommer mig, at fornemmelig dens indhold selv sætter det uden for al tvivl, at en sådan rós ingenlunde tilkommer den. Om ikke i sin hele udstrækning, så dog i sit omrids fortjente den da at medtages som exempel på, at også sagaer, der handle om hedenskabets tid og have et tåleligt historisk udséende, kunne være et blot og bart æventyr, der vel er bygget op på nogle historiske grundlag, men aldeles ikke står i nogen klar og indre forbindelse med disse. At sé dette klart for sine öjne, er også en vinding. Der kan ingen agte og elske den Old-nordiske literatur höjere, end jeg stedse har gjort og stedse vil göre; men denne kærlighed må ikke forblinde nogen, så at sandheden lider derved, så at det ophöjes, som intet sandt indre værd besidder. Skér dette end meget tit med mennesker i livet, så skal det ikke ske i literaturen, ikke ved de hellige levninger fra den svundne tid, og i den dom, som efterverdenen afsiger over hvad der har været, hvad der i tiden har båret varig frugt, og hvad der endnu skal stå uplettet for efterverdenen. At hæve det slette, er at nedtrykke det gode.

Når denne fortælling er et æventyr, så bortfalder også enhver alvorlig betragtning over det historiske deri, og det kan ikke falde os ind, at undersøge, hvorledes der kan være Blåmænd (Morianer) i Norge, om den kong Jon (eller Johan), der omtales, var konge i Rusland eller Græsk statholder i Bulgarien, eller, som Suhm (Danm. hist. 2 d. s. 98) antager, selve den Græske keiser Johannes Zimisces o. m. desl. Vigtigere måtte

det være at udvikle, hvorfor fortællingen må ansés for et æventyr, hvor slet den er i sin sammensætning, hvor urimelig i sin karaktér-skildring, hvor uhistorisk i sine beretninger. Men jeg håber, at læseren selv vil indsé dette uden udførlig udvikling, så meget mere som det træder stærkere frem i den mere sammentrængte form, jeg har givet den, end i dens oprindelige udførlige skikkelse. Hvad er det ikke for en urimelig opdyngelse af prøver på Finboges styrke! Det hele går i grunden ikke ud på andet end det. Skal man lé eller undre sig, når alle mennesker, som Finboge kommer til, spörge ham, om det var ham, der havde dræbt björnen, og hvorledes han bar sig ad dermed? Hvilken elendig Hagen Jarl lære vi her at kende, som siger om sig selv, at han er grum og underfundig, og som sender en mand til Grækenland for at hente usle tolv mark sølv. Og hvilket kuriøst syn må det have været, da Finboge tog stolen med kongen af Grækenland og hans tolv mænd — thi de må vel alle have siddet sammen, da tingen ellers ikke var så forfærdelig — på sin nakke og gik med dem! o. s. v. Selv Finboges ophold på Island, hvor fortællingen antager et renere historisk udséende og hans strid med Ingemunds sönner er skildret så slet, at det kan være værd at stille denne skildring ved siden af den foregående fortælling i Vatnsdæla saga, der vel ikke er udmærket, men dog langt ædlere. Hvilken usling er den djærve Jökul her bleven til, og ved Finboge selv er der ikke det mindste tiltrækkende, uden hans styrke, hvis skildring er altfor overdreven, til at den kan være sand.

3. Egils saga.

For begyndelsen af fortællingen dannes der et fast punkt ved slaget i Hafursfjord. I dette slag faldt Bård,

og Thorolf Kvedulfsen ægtede hans enke. Næste sommer stod gæstebudet hos Thorolf, hvilket kong Harald Hårfager bivånede. Vinteren derefter drog Thorolf anden gang til Finmarken, og følgende sommer til kongen. Næste vinter toge Hilderides sönner til Finmarken, og sommeren derpå blev Thorolfs skib, som Thorgils Gjallande førte, bragt op. Om foråret derefter hærgede Thorolf, og næste år om sommeren blev han fældet af kong Harald. Her kan man altså følge begivenhederne år for år, og det hele kommer blot an på, når slaget i Hafursfjord blev holdt. Nogle sætte det til 875, da faldt Thorolf om sommeren 880. Holder man sig derimod til den tid, som efter andre Islandske sagaer er den rimeligste (Old-Nord. sagaer, 12 b. s. 3.), så stod slaget 872; og Thorolf faldt da 877.

Samme år, som Thorolf faldt, bleve Hilderides sönner dræbte; og næste forår droge Kveldulf og hans sön Skallegrim til Island, hvor den sidste tog land i Borgefjord. Disse begivenheders tid berór altså ganske på de foregående tidsbestemmelser.

Betragte vi sammenhængen i sagaen fra en anden side, så finde vi: at Thorolf drog tyve år gammel i viking, og var ældre end Skallegrim; at Skallegrim ægtede Bera vinteren efter at han og Thorolf sidst skiltes ad, og Skallegrim var da fem og tyve år gammel; det var fire år efter slaget i Hafursfjord, altså, efter det hidtil antagne, enten 879 eller 876. Skallegrim og Bera havde flere börn, som døde; så fik de Thorolf og Egil. Her angives intet bestemt antal af år, men adskillige må være forløbne för Egils fødsel. Antage vi f. ex. sex år så var han født 885 eller 882; men om vi endog antoge ti år, så vilde dog hans fødsel falde på 889 eller 886, altså för 900.

Men anderledes bliver forholdet, når vi betragte det

andet faste tidspunkt i sagaen: slaget ved Vina-skoven. Det hedder nemlig: Thorolf Skallegrimsen drog til Norge; Erik Blodøxe gjorde sin Bjarmelandsfærd; Thorolf vendte tilbage til Island. Imidlertid fyldte Egil sit tolvte år, og foråret efter sejlede han med sin broder til Norge, og dræbte her Bård. Om vinteren var han hos Thorer og Arinbjörn, sejlede så om foråret med sin broder i viking til Kurland, og vendte om høsten tilbage til Norge. Næste år var blotet på Gule, hvorefter Eyvind Skreya måtte begive sig til kong Harald Blåtand i Danmark; og atter næste vår droge Thorolf og Egil i viking til Danmark og Frisland, hvorved de stødte sammen med Eyvind Skreya. Da de nu ikke fandt det rådeligt, at komme til Norge, så gave de sig i tjeneste hos den Engelske konge Adelsten, der da havde tiltrådt regeringen, og deltoge i det store slag ved Vina-skoven, i hvilket Thorolf faldt. Fra den tid, da Egil fyldte sit tolvte år, indtil han med sin broder gik i den Engelske konges tjeneste, er altså forløbet 4 til 5 år. Nu tiltrådte kong Adelsten regeringen 925; kort efter, man antager 926, stod slaget ved Vina-skoven. Derved erholder man da en bestemmelse for Egils fødselsår; var han nemlig, da han tog til Norge, 13 år gammel, så vilde han nu være sexten til sytten år, og være født omtrent 909 eller 910, altså adskillige år efter 900.

Sagaen angiver endnu en bestemmelse. Det hedder nemlig, at Egil var 90 år i begyndelsen af Hagen Jarl den Mægtiges regering — i den hidtil bekendtgjorte udgave af den Islandske text have udgiverne på egen hånd forandret dette sted til: i slutningen af Hagen Jarls regering —; Hagen Jarl regerede 976—995; tager man året 980 som det, i hvilket Egil blev 90 år gammel, så var han født 890.

Disse tre angivelser ville altså ikke stemme. Men

hertil kommer endnu, at man, formedelst de Engelske efterretninger, nødes til at antage, at hvad sagaen fortæller om hint store slag ved Vina-skoven må sigte til det i den Engelske historie bekendte slag ved Brunanborg, hvilket først stod 937. Forsøger man at lægge dette år til grund, så vil hverken det foregående eller efterfølgende lade sig forene med de andre angivelser.

Der gives nemlig endnu følgende faste tidspunkter: Harald Hårfager dør. En vinter efter hans død regerer Erik Blodøxe, förend Hagen Adelstensfostre kom til Norge, det er vinteren 933—934. Næste sommer kom Hagen Adelstensfostre til Norge. Næste vinter eller vinteren 934—935 vare de begge konger; og sommeren efter blev Erik Blodøxe fordreven og fik Northumberland. Nu fortælles der, at Egil efter slaget ved Vina-skoven kom til Norge, medens Erik Blodøxe endnu regerede der; men er slaget ved Vina-skoven det samme som slaget ved Brunanborg, og stod det først i året 937, så var jo Erik Blodøxe allerede den gang forjaget fra Norge, og Egil kunde efter slaget ikke træffe ham der. Nu ere vel næsten alle sagaers tidsbestemmelser för Olaf Tryggvesens regering temmelig usikre; men alt hvad her er anført synes dog at vise, at vor sagas beretninger ikke i ét og alt ere ren historiske, navnlig at fortællingen om hint store slag er en udsmykkelse. Sagaens beretninger have vistnok et fuldkommen historisk grundlag, men med enkelte træk ere heltens og hans slægts levnets-omstændigheder blevne udsmykkede. Derom tvivler vel heller ikke nogen, der har gennemlæst fortællingen. Overhovedet er det en bemærkning, der lader sig göre ved de fleste af de sagaer, der handle om Island, og, sandheden kræver at tilstå det, ved en stor dél andre sagaer, at de i mange enkelt-

heder mere ere sagn og skildringer af det man tænkte sig, end af det, som virkelig er skét. Denne digtningens indblanding i historien eller, hvad der omtrent er det samme, begivenhedernes énsidige opfatning, have de tilfælles med middelalderens krønniker; men i disse hersker sædvanlig en ulidelig törhed, medens derimod sagaerne, hvad enten det nu skér overénsstemmende med historisk sandhed eller med en vel overlagt anvendelse af fantasien, lægge vind på at skildre karaktérerne, at meddele alle dertil hørende stundom særdeles karakteristiske træk, og at give et levende maleri af hele den tids sæder og skikke.

Når slaget ved Vina-skoven antages at have stået 926, så følge de næste begivenheder i en temmelig velordnet følge. Egil rejste da til Norge 927, og ægtede Asgerde; så til Island, 928, hvor han forblev nogle år. Derpå sejlede han igen over til Norge, 933, krævede sit gods på tinget 934, blev fredløs, og vendte tilbage til Island, hvilket var den samme sommer, som Erik Blodøxe dræbte sine brødre, nemlig 934. Samme år døde Skallegrim. Den anden vinter efter Skallegrims død, hedder det fremdeles, altså 935—936, blev Egil uglad, og sejlede næste sommer, 936, til England, hvor han var hos kong Erik Blodøxe i Northumberland, og ved sit digt frelste sit liv. Det er let efter sagaens angivelse at følge begivenhederne herfra indtil Egil om sommeren 938 vendte tilbage til Island.

Hans næste ophold i Norge bestemmes derved, at kong Adelsten i England døde, og havde Edmund til efterfølger, 940—941; Egil sejlede da til Norge 942, gjorde, når man følger de næste års begivenheder, sin Værmelands-færd 945, og vendte igen tilbage til Island 946.

Derefter nævnes endnu i sagaen to hoved-tids-

punkter: Hagen Adelstensfostres død, der efter andre sagaer sættes til 961, Harald Gråfelds død, der efter samme indfalder 976. Og endelig allersidst i sagaen, slaget ved Svolder, der stod i året 1000.

De begivenheder, som her ere fortalte, ere da vistnok historiske; men hvorvidt ét og alt er aldeles historisk sandhed, hvorvidt det i ét og alt har åbenbaret sig således i livet, som det her er fremstillet, er et andet spörgsmål. Fortællingen er nedskreven i det mindste halvandet hundrede år efter begivenhederne, hvilket sés af de senere levende personer, der i forbigående ere nævnte. At mindet om disse begivenheder og alle hoved-omstændighederne ved samme i så lang tid kunde bevares i hukommelsen, er troligt nok; men at de bevaredes således, at intet blev lagt til og intet taget fra, er lidet rimeligt. Næsten hélt igennem er fortællingen, som i de fleste andre sagaer, iklædt den dialogiske form, og det er vel allerede heraf klart, at fortælleren vel berettede hvad der virkelig var skét, men lod handlingen træde frem under den form, han tænkte sig, og om hvilken dog hverken han eller nogen i alle tilfælde kunde have tilstrækkelig kundskab. Det er just i denne form karaktéren fremtræder, det er ved den fortælleren viser sin kunst. På samme måde indføre oldtidens klassiske historieskrivere sine helte talende, give deres tanker ord, og lade de underhandlinger, der have fundet sted, blive levende ved samtaler og taler. Det ene er ikke mere historisk sandhed end det andet.

4. Om sagaernes pålidelighed o. s. fr.

I anledning heraf vil det måske ikke være af vejen, at meddele nogle bemærkninger om de Islandske sagaers

historiske troværdighed i almindelighed. Stundom ere de blevne fremhævede som de næsten eneste pålidelige kilder til Nordens ældre historie, stundom igen nedrevne som vildfarende og upålidelige i mange dele. Man finder også yttret, at især de sagaer, der handle om begivenheder udenfor Island, i mange henséender fare vild, medens derimod de, der fortælle begivenhederne på Island selv, ere rene historiske kilder. Heri ligger megen vildfarelse forborgen. De sagaer, der handle om begivenheder udenfor Island, således som Snorre, den tilsvarende saga-række om Norges konger, sagaen om Knytlingerne, sagaen om Orknøerne o. fl. s., ere i almindelighed ren historiske skrifter. De indeholde det, som man på Island fik at vide og kunde få at vide om disse begivenheder, der i höj grad tildroge sig de Islandske høvdingers opmærksomhed. Sådanne beretninger bleve meddelte eller indsamlede fra mænd, der selv havde været på begivenhedernes skueplads, selv havde været med, selv havde sét hvad der forefaldt, eller i det mindste hørt det fortælle af andre öjenvidner eller mænd, for hvem det, der var skét, endnu var i frisk minde. Jeg sér ikke, hvorledes disse beretninger skulde være mindre pålidelige, end det f. ex. munken optegnede i sin celle, efter hvad han ligeledes havde hørt; men heller ikke, hvor man kan fordre mere af disse beretninger, end af alle andre, der ligesom de kunne fare vild og have faret vild. De må alle underkastes den historiske kritik, og have uden den ikke synderligt værd; men, om de end hist og her have fejlet ligesom enhver historisk beretning, så var deres hensigt dog at fortælle historisk hvad der var skét. Anderledes forholder det sig med en stor del af de sagaer, der vedkomme Island selv. Adskillige have samme ren historiske formål, men andre havde til hensigt, ikke blot at berette, hvad der

var skét, men også at more og at underholde. Sagnmanden, som fortalte dem, vilde ikke blot give det nøgne historiske stof, men vilde også göre det tækkeligt for fantasien og modtageligt for hjertet, ja stundom vilde han også belære eller i en fortællende form oplyse og göre en eller anden lærdom anskuelig. Men hvor dette finder sted, der er fortællingen gået udenfor den sande histories egenlige område. At dette nu er tilfældet med flere af de sagaer, hvis æmne er hentet fra begivenheder på Island — om den senere tids aldeles fabelagtige sagaer kan her slet ikke være tale — det, skulde jeg tro, må være indlysende for enhver, der kender dem, og tillige har öje for, hvorledes den menneskelige ånd åbenbarer sig i sine forskellige skikkelser. Således er f. ex. Gunløgs saga allerede fra begyndelsen af romantisk, og dette romantiske præg, som lige fra først af er den påtrykt, drager sig hélt igennem den. I drömmen, hvormed den begynder, og som naturligvis er digtet, ligger hele den følgende fortælling sammenfoldet som delene af en vifte, der er slået sammen, og det følgende tjener kun til at udfolde denne, og efterhånden at vise, hvad der på den er forestillet. Men således anlægger ingen sin fortælling, når han ikke har til hensigt at meddele andet, end den rene skære sandhed. Ligeledes indeholder sagaen om Rafnkel Freysgode en lille vakker idyllisk skildring, hvis slutning går ud på at hævde den moralske retfærdighed. Men hverken skildringen af en vandring i den klare morgenstund eller fremstillingen af en moralsk tanke er genstand for den egenlige historie. Således forekommer det mig også, at selv fortællingen om Njal i sin form er altfor fuldendt, for vel afrundet, i sine dele sammenstillet med for stor kunst, til at der i den ej skulde vise sig andet, end det, som virkelig er skét

netop på denne måde. Og i sig selv er jo dette ikke så usandsynligt; thi hvilkensomhelst historisk beretning man end tager, når den giver noget mere end blot årstal og navne, når den går ind i de enkelte omstændigheder og deres sammenhæng, så bliver den heller ikke andet end en opfatning af det iagttageren tror at have sét; og når man har to eller flere beretninger om samme begivenheder, selv i vore dage, så stemme disse heller ikke overéns i alt. Historisk sandhed er nemlig overhovedet aldrig til i alt det enkelte, men kun i det hele, i det store.

Heraf følger da også, at det er en aldeles forfejlet opfatning af historiens værd, når man sætter dette i en sammenstilling af årstal, navne, slægtregistre og hvad det videre kaldes, som kun er tømmeret, der må samles til bygningen; denne kan aldrig blive til ved at kaste alt dette sammen; og at det er den ulyksaligste historiske undervisning, der kan tænkes, som ikke har andet for öje end dette. Historiens sjæl er folkets ånd og folkets skæbne, som åbenbarer sig i og af den. Kan man ikke trænge ind til denne, så er det bedre, at lade historien hvile, end at dræbe lærlingen med ting, som det er ham til såre liden nytte at vide. Tømmeret må samles, må til, men det er en ringe glæde at gå omkring imellem det, medens det ligger der, uden at hænge sammen; derimod er det en lyst at gå i den smukke, pyntelige, bekvemme bygning, hvor alt er på sit sted og forenet hvert til sit formål. Derfor er det også mindre vigtigt, om alt i de Islandske sagaer ikke er vist; det er vist, at deres skildring af tidens ånd og sæder er pålidelig, og den kundskab, som deraf kan hentes, er i mange henséender endnu vigtigere, end om denne eller hin mand døde nogle dage eller år för eller efter. I det disse fortællinger stille sig ved siden

af lovene, kaste de et lys på den Islandske fristats tilstand, som vi forgæves søge mage til i vor egen historie, fordi vi ved siden af vore gamle love næsten ikke have andet, end tørre krønniker. Men også heri spejler folkets ånd sig, og vi burde vel blues, når vi sé den kraftige kødfulde senestærke mand på Island ved siden af vor middelalders törre benrad.

Således ville de Islandske sagaer beholde deres værd, selv de, der ikke ere blot historiske; og når man i de ren historiske også finder fejl, endog store fejl, så have de det tilfælles med alle andre historiske kilder. Da sandheden er så overmåde sjelden i verden, da den næsten overalt hyller sig ind i vildfarelsen, og mange med flid indhylle den deri; hvor skulde man da i de historiske kilder, der ere underkastede så mange tilfældigheder, vente at finde den sande historie? Derfor arbejde vi jo på, at søge den og at finde den, og ere vi først komne til den overbevisning, at det halve af det, man har lært os, har hjemme i vildfarelsens eller lögnens rige, så finde vi deri en opmuntring til, igennem de slakker, hvormed fortidens fejltagelser og nutidens ligegyldighed har omgivet og omgiver vor kundskab, at trænge ind til det rene guld, og de ægte uforfalskede perler.

III.

Om den Islandske rettergang ifölge Njala.

Ingen af de Islandske sagaer giver os en så klar indsigt i den Islandske fristats forfatning, lovgivning og rettergang, som Njals saga. Men til at forstå dette, ville nogle oplysninger være fornødne.

Den periode, som her vedkommer os, er den, som tog sin begyndelse med Ulfljots første love og altingets indstiftelse (928), og sædvanlig antages at gå indtil fristatens ophør. Tiden, i hvilken sagaen falder, går forud for den siden gældende lovbog Grågås, og rettergangsmåden var derfor ikke ganske den samme som i denne lovs tid, men kan naturligvis fra den hente megen oplysning.

De bønder eller høvdinger, der efterhånden havde nedsat sig på Island, anlagde på flere steder i det herred, de havde indtaget, de såkaldte herredsting, der vare første og sidste instans for alle de trætter, som opkom blandt deres undergivne. Men disse fandtes snart utilstrækkelige, og der blev efter Ulfljots foranstaltning indsat et almindeligt ting for det hele land, det såkaldte alting, som holdtes på Tingvolden eller tingmarken i Arnæssyssel på Sönderlandet, på det såkaldte lovbjerg ved floden Øxrå, i hvilken holmgangene holdtes på en ø eller holm (dette omtales også i Njals s. kap. 24). I de ældste tider blev dette ting holdt

ved udgangen af den niende sommer-uge, senere i den tiende, og endelig (999) ansat til den torsdag, der begynder den ellevte sommer-uge. Den første sommerdag skulde nemlig, efter Grågås, være en torsdag; derfra regnedes fire dage og tre måneder, hver på tredive dage, indtil midsommer, og fra midsommer regnedes atter tre måneder, hver på tredive dage, indtil vinterens begyndelse. Sommeren tog sin begyndelse imellem 9de til 15de April; indtraf den f. ex. den 9de April, så begyndte altinget den ellevte sommer-uge, torsdagen den 19de Juni. Det varede ordenligvis i fjorten dage.

Til boliger for dem, der besøgte tinget, oprejstes boder eller hytter, der snart tilhørte en enkelt høvding, hvis han var ret rig og mægtig, snart en hel slægt eller flere mænd fra samme egn. Herpå findes ofte exempler i sagaen.

På altinget holdtes dels lovretten, dels rettergang. Lovretten (lögrètta) udgjorde landets regering. I spidsen for den stod lovmanden (eller egenlig lovsigemanden, lögsögumaðr). Denne regering dannedes, foruden af lovmanden, af otte og fyrretyve mænd, i det tolv goder (hedenske præster, som havde godord eller høvdingskab, og forestode hovet eller templet) fra hver fjerding toge plads på en bænk i midten, og lode en mand sidde foran sig, en anden bagved sig på tvende andre bænke, som deres rådgivere. De sagde, efter fleste stemmer, hvad lov var, hvad der hidtil havde været skik og brug eller herefter skulde være det. De udstædte ligeledes alle offenlige bevillinger. Vilde f. ex. en landflygtig søge om at komme tilbage, så måtte han søge det her. Ved stemme-givningen måtte enhver beédige sin mening; kun når det svagere parti var mindre end tolv, behøvede det stærkere ej at bekræfte sin

mening med éd. Var lovmanden på det svagere parti, så måtte det stærkere have i det mindste to stemmer flere. Strede folk om loven og dens mening, da skulde de gå til lovbjerget, og med vidner begære, at goderne og lovmanden skulde gå til lovretten, og der tage sæde, for at forklare eller bestemme hvad lov var.

Lovmandens embede blev indsat strax efter altingets indstiftelse. Det varede i begyndelsen på ubestemt tid, men fastsattes siden til tre år, dog så, at den afgående kunde vælges på ny. Han blev valgt af lovretten. Kunde man ikke enes om valget, så kastedes der lod om, af hvilken fjerding han skulde vælges, og denne fjerdings mænd udvalgte ham da af deres egen fjerding eller af en anden. Han var regeringens formand og lovens forkynder eller fortolker, men hverken i og for sig lovgiver eller dommer. Han skulde inden tre somre have hele loven oplæst på altinget, hvorved alle de, som havde sæde i lovretten, eller i det mindste deres to bisiddere måtte være tilstede. Såvel her, som hjemme, var han ligeledes forpligtet til at sige alle, hvad loven bød, men ej til at give videre fortolkning eller råd. Han udnævnte dommere til retterne. Ligeledes indsatte han hver gang altinget ved at udråbe almindelig fred og sikkerhed og at indskærpe de lovtagne skikke. Han måtte være indfødt, og havde embedslön. Hvo der formenede ham eller dem, han valgte til dommere, adgang til deres sæder, blev hårdt straffet.

Det hidtil anførte viser, at regeringen var aldeles aristokratisk. Det var goderne, præsterne eller høvdingerne for de störste og mægtigste slægter, og de mænd, som de skænkede deres tillid, der dannede den. Her er ingen tanke om sådanne tingforsamlinger, som de, der ellers siges at have fundet sted i Norden, på hvilke hver fribåren mand, hvad enten han var höj eller lav,

rig eller fattig, kunde møde og afgive sin stemme. Hvorledes det end har forholdt sig dermed i de Nordiske riger, på Island var det ikke tilfældet. Almuen var også her tilstede, men ikke for at befale; tværtimod, dens yttringer omtales ofte her i sagaen, men disse gå ud på at bedømme magthavernes færd, ikke på at bestemme den. Mærkelig er imidlertid den bestemmelse, som findes i sagaens 97 kap. (jfr. Grágás, 1 D. S. 6), at dersom nogen, der ej sad i lovretten, ved dens anordninger fandt sig forurettet, da kunde han stå frem, og nedlægge forbud, og gjorde derved alle lovrettens beslutninger ugyldige. Thi heri fremtræder en meget stærk ytring af det demokratiske element; og man kan næppe undgå at tænke på den Polske rigsdag, hvor en eneste deputeret, ved, hvis han ikke mistede hovedet forinden, at udråbe sit veto, kunde tilintetgöre hele rigsdagens pluralitet; men her er det ikke engang en af selve den lovgivende forsamling, men hvo der vil af folket, der kunde tiltage sig en så stor myndighed. Denne bestemmelse måtte dog også på Island tabe en stor del af sin kraft derved, at kun den mest åbenbare uret og den allerhöjeste nød kunde drive nogen til at benytte en ret, hvorved han fik landets mægtigste mænd til sine fjender, og hvert öjeblik måtte være udsat for deres blodigste hævn. Hvis denne lov imidlertid er bleven overholdt, er den et mærkeligt exempel på, hvorledes man sörgede for, at selv den ringeste af fri mænd, når nøden var der, kunde gribe ind i regeringens töjler, og standse de vælige heste, når de toge altfor frit løb eller altfor lidet ændsede de stakler, på hvem de trådte, eller de uskyldige, de skøde til side. At det måtte være en fri mand, der havde denne ret, følger af sig selv; men uden tvivl måtte han også være bonde, ejer eller bruger af fri jord, og ikke i nogen anden mands tjen-

este, skönt en sådan også kunde være fri (kap. 38). Möser (Osnabr. Gesch. 1 D. S. 216) mener, at den samme lov gældte hos Saxerne, og kommer, ved at göre denne bemærkning, ligeledes til at tænke på Polen, og på den store fare, enhver udsatte sig for, når han kom frem med en sådan indsigelse. Friheden er derfor ikke nær så stor, som den synes; thi en frihed, hvis yttring næsten uudeblivelig strax fører døden med sig, er just ikke synderlig at anbefale.

Kort efter at altinget var indsat, foretog man sig at forbedre de herredsting, der hidtil havde været domstole for høvdingernes undergivne, men nu fandtes utilstrækkelige. Det hele land inddeltes i fire fjerdinger, og i alt oprettedes tretten ordenlige herredsting, der nu, efter at Altinget var stiftet, vare at betragte som underretter. De kaldtes vårting (várþíng) eller forårsting, fordi de bleve holdte om våren, altså för altinget, egenlig når fire uger vare forløbne af sommeren (eller våren). Hvert indbefattede tre godord eller så mange indbyggere, som henhørte til tre hov. I spidsen for dem stode altså tre goder, og hver af dem valgte tolv mænd til dommere. De måtte ikke vare længer end en uge, og ikke kortere end fire dage, uden lovrettens tilladelse.

Fra disse vårting kunde sagerne gå over til altinget, men dette varede for kort, til at alle sager for én og samme ret kunde pådømmes. Man indsatte derfor fire forskellige overretter, én for hver fjerdings sager. En sådan kaldtes fjerdingsret (fjórðúngsdómr), og benævnedes efter den fjerding, hvortil den hørte. Hver gode, der under sig havde en tredie-del af et vårting, udnævnte en mand til dommer; men vare disse godord delte i mindre stykker, så måtte to eller flere goder forene sig om at udnævne én. Enhver fjerdingsret

kom derved til at bestå af ni dommere; tilsammen tre tylfter[1]).

Efter Njals forslag blev endelig under lovmanden Skafte Thorodsen oprettet et slags höjeste ret, den såkaldte femterret (fimtardómr, femterdommen, den femte ret). Anledningen til dens oprettelse og hvilke sager der for den skulde foretages, anføres i sagaens 97de kap. Til dommere valgtes én mand for hvert af de fuldstændige godord, det er af hver fjerding ni, tilsammen altså sex og tredive eller tre tylfter. Men desforuden valgte de goder, der havde de ny mindre godord, som vare stykker af de gamle, og af hvilke der ved denne lejlighed bleve oprettede endnu flere, endnu en fjerde tylft. Förend sagen nu gik til doms, skulde sagsøgeren under éd i vidners nærværelse afvise eller udtage sex af dommerne, og kontraparten ligeså mange. Denne tylft satte sig afsondret fra de tre andre tylfter i domkredsen eller indenfor rettens skranker, og skulde ikke dömme, men tjente kun til at opregne eller gentage de af begge parterne fremførte beviser eller til at give en kort oversigt over hele sagførelsen, så at det skönnedes, at den i ét og alt havde været lovmæssig. Dette kaldtes at *reifa málit*, at gentage sagen og derved indlede den til doms[2]). Når dommen var falden, toge disse mænd igen plads iblandt de andre dommere, og måtte således for hver sag udtages på ny, de samme eller andre.

Disse vare landets egenlige retter eller domstole. Men desforuden kunde bönderne i hvert bygdelag holde visse årlige bestemte sammenkomster, for at vurdere

---

[1]) men sml. 1ste bind, indledn. s. 28, hvor hensyn er taget til nyere undersögelser om dette æmne. G. V.

[2]) I den Engelske rettergang 'to sum up'. G. V.

ejendomme, undersøge landemærker, skifte ager og skov o. desl., samt göre ransagning efter tyvekoster, holde skifteret efter gældbunden mand, o. desl. Blandt sådanne møder nævne vi følgende, som forekomme her i sagaen: fuldbyrdelses-retten (fèránsdómr) kaldtes den exekutionsret, der holdtes efter fredløs mand, hvorved hans gods blev konfiskeret; et slags skifteret, som opgjorde hans bo, betalte deraf hans gæld, og inddrog resten som forbrudt. Den omtales her i det 144 kap. Ledting, led-møde eller leidar-ting (leiðar-þíng, leið-mót) kaldtes et møde, der årlig holdtes kort-efter altinget, og på hvilket goden offenlig bekendtgjorde de love og anordninger, som vare givne, samt tillyste, hvorledes det i det år forholdt sig med tidsregningen, o. desl. Dets nærmeste hensigt var uden tvivl, at göre almuen, der ej havde været tilstede på altinget, bekendt med loven, underrette den om, hvilke sager der havde været foretagne ved retten på altinget, hvad udfald de havde fået, o. desl. Dette omtales i sagaens 109 og 119 kap. Man kan næppe herved undgå at tænke på, hvorledes hos os præsten fra prædikestolen bekendtgör de offenlige forordninger; og man kan da vel heller ikke nægte, at man i oldtiden vidste at udføre dette på en værdigere måde, samt at den mundlige underretning, som her gaves, ikke blot om nye anordninger, men også om retssager, deres førelse og udfald, måtte vække en langt större interesse hos den ringere almue, end vore trykte bekendtgörelser, som sjelden ere således affattede, at almuen kan forstå dem. Den var også i langt höjere grad skikket til at vække almuens sands for offenlige indretninger, føre den ind i lovens ånd og bestemmelser, göre den bekendt med, hvilke sager der kunde vindes og hvilke der rimeligvis måtte tabes, kort: drage dens blik over fra dens egen snævre interesse til det, som angik venner,

frænder, fjernere egne og det hele land. Det var måske værd at betænke, hvor meget mere oldtiden i denne henséende opnåede ved sin simpelhed, imod os med vore kunstige former, og ved passende foranstaltninger at vende tilbage til denne simpelhed.

Til at oplyse fremgangsmåden ved processen eller rettergangsmåden, som indtager et så stort parti i denne saga, kunne især følgende bemærkninger tjene.

Den, der var hovedmand eller part i en sag, kaldtes aðili. Der gaves da egenlig to sådanne, den ene som søgtė, den anden, som blev søgt og forsvarede sig. Hovedmanden for søgsmålet, sagsøgeren, anklageren, den som anlagde sagen (sóknar aðili) hed i drabssager også eftermålsmand; kontraparten var da sagvolder, eller, som jeg her har kaldt det, værnsmand (varnar aðili), den som forsvarede sig eller fremkom med værn i sagen.

Den lovlige sagsøger eller hovedmand for søgsmålet var den forurettede selv eller hans nærmeste slægtninger; vare der flere af disse lige nær, så blev den ældste sagsøgeren. Vilde af flere lige berettigede sagsøgere nogle forlige sagen, men andre forfølge drabet, så ansås de sidste for lovmæssige; thi det var mest lovligt, at drab blev straffet. Vare flere i alle måder lige nær, så kastede de lod om, hvo der skulde påtage sig sagen. Exempel derpå findes i sagaens 55 kap.

En fremmed f. ex. en Norsk mand, som var gift på Island, havde samme eftermålsmand som hans kone; men var han ugift, måtte hans frænder, hvis de vare i landet, overtage eftermålet. Hvis han derimod ingen sådan havde på selve landet, så kunde søgsmål ej finde sted. Exempel herpå haves i det 56 kap., hvor nævnsmændene erklærede, at de ikke kunde vidne i sagen angående Nordmanden Ødulfs drab, da den rette efter-

målsmand var i Norge, og strax benyttes denne omstændighed i sagens værn som et brud på retten, der straffedes med fredløshed.

Søgsmålets hovedmand behøvede ikke selv at føre sagen; han kunde overdrage den til en anden, til en sagfører (sá með sök ferr). Denne sagens overdragelse eller overtagelse (sakar-taka) måtte ské i vidners nærværelse (sakartöku-vætti), der siden måtte fremstilles for retten. Exempler forekomme oftere i sagaen. Gunnar påtog sig Unnes sag, kap. 21; Kåre overdrog brandsagens førelse til Mörd Valgardsen, kap. 135; Flose derimod købte Eyolf Bølverksen til at føre sin sag, kap. 138. Men dette sidste var ulovlig færd, som straffedes med fredløshed, kap. 144.

Sagens bevis lå egenlig i, at føre vidner for, at denne handling, disse drab vare begåede; at de vare øvede af den og den, og at de vare af den og den beskaffenhed. Når alt dette var godtgjort, så behøvede dommeren kun at anvende loven på det foreliggende tilfælde. Men öjenvidner vare næppe i almindelighed at erholde; man udnævnte derfor isteden for disse andre mænd, som skulde tage sagens omstændigheder i öjesyn og bevidne dem, at de og de drab f. ex. vare begåede, og at sårene vare af den og den beskaffenhed. At denne eller hin var drabsmanden, det vidste man deraf, at han selv tillyste sig, lyste drabet sig på hånd, som det hed, eller at han havde øvet det. At forsømme dette, vilde en fri mand ansé for usömmeligt, ja for en nidingsdåd, thi da var drabet et mord, hvilket ansås for en afskylighed. De således udnævnte mænd trådte da frem som vidner på det, der lå for dagen, men også på det, som de ej selv havde sét, men kun kendte af almindeligt rygte. I sagaens 74 kap. hedder det, at de fem bjærg-nævnsmænd er-

klærede, at Gunnars fjender havde øvet voldsomt anfald imod ham; men efter en variant gik deres erklæring kun ud på, at så gik rygtet. Samlingen af de således udnævnte eller tilkaldte mænd (kviðr)[1]) har jeg udtrykt ved nævnsmænd eller nævnsmænds-tog, fordi jeg ikke vidste noget bedre udtryk derfor. Man plejer ellers at oversætte dette Islandske ord med sandemænd eller sandemænds-tog, men dette ord sandemænd (sönnunarmenn) forekommer også i sagaen kap. 144 om de mænd, der sandede eller bekræftede parternes for femterretten aflagte éd, og det syntes derfor rettest, at lade ordet sandemænd blive forbeholdt til at anvendes om dem; så meget mere, som udtrykket nævnsmænd også i vor middelalders rettergang har noget tilsvarende i den såkaldte nævn eller nævninger, der ligeledes vare udnævnte af sagsøgeren, tildels kunde forskydes, og vare det vigtigste rettens middel i betydelige sager. Udnævnelsen af nævnsmændene (kvöð) skete med vidner (kvaðar-vætti), og måtte, når sagen skulde til altinget, ské forud, i det mindste fjorten dage för. De forekomme iøvrigt under mange forskellige benævnelser, eftersom de f. ex. vare den anklagedes nærmeste naboer (heimilis-búar) eller nærmeste naboer til drabsstedet eller det sted, hvor misgerningen var skét (vettvángs-búar) f. ex. kap. 65. 135, eller de vare sagsøgerens (sóknar-kviðr) o. s. v. Ved drabssager toges i almindelighed mænd fra de gårde, som lå nærmest drabsstedet eller gerningsstedet (vettvángr eller vætt-vángr, (egenlig ethvert sted, hvor en vis gerning var forefalden). Således kaldtes det sted,

---

[1]) dette er ikke ganske rigtigt; kviðr betyder 'udsagn' og svarer ganske til 'verdict' i den Engelske rettergang; nævnsmændene derimod kaldtes naboer (búar), deres udnævnelse kaldes kvöð, Engl. summoning eller summons. G. V.

hvor drabet var skét i en strækning til alle fire kanter af et pileskuds længde, hvad enten drabet var skét på åben mark eller inde i et hus. Sagsøgeren førte dem hen til dette sted, og lod dem betragte sårene, thi på deres beskaffenhed beroede det naturligvis, om drab var begået. De större sår vare tre, som også her i sagaen nævnes: hjernesår (heilund), når hjerneskallen var knust indtil hjernen, underlivssår eller indvoldssår (holund), når blod kunde falde fra såret på indvoldene eller dele i brysthulheden eller underlivet, og marvsår (mergund) når bén, som marv er i, var hugget eller knust til marven. Kap. 135. Disse sår måtte dernæst ikke være skete ved våde, men bibragte i lovbestemt anfald (kap. 73. 135. 141), thi loven indeholdt nöjagtige bestemmelser for, når dette fandt sted. Havde nævnsmændene nu betragtet sårene, og taget alle andre omstændigheder i öjesyn, så kunde de derom aflægge vidnesbyrd (kviðar-burðr); også bleve de, förend de forlode stedet, opfordrede til at indfinde sig i sin tid på altinget, og der at aflægge dette vidnesbyrd, når de bleve æskede dertil. (Kap. 112. 134. 142.) Men forinden dette kunde ské for retten, måtte de undersøges, for at modparten, hvis han havde gyldig grund dertil eller i det mindste fandt et påskud, kunde vrage, forskyde, udskyde, göre indsigelse mod dem, imod hvis udnævnelse der kunde være noget at indvende. Dette kaldtes at ryðja kviðinn, ruðníng um kviðinn, og til denne undersøgelse måtte sagsøgeren indbyde kontraparten[1]); forsömte han det, så havde han tabt sin sag. I alle de sager, hvor sagsøgeren havde udnævnt ni nævnsmænd, havde kontraparten fremdeles ret til, af disse ni mænd at udtage fem til sit værn eller forsvar. Disse kaldtes

[1]) i den Engelske rettergang 'to challenge'. G. V.

bjærg-nævnsmænd eller hjælpe-nævnsmænd (bjarg-kviðr), og i gunst af dem faldt altid dommen, om end sagsøgeren havde ni eller flere på sin side. Exempel derpå findes, som nys bemærket, i sagaens 74 kap. Nævnsmændenes antal var, efter sagens beskaffenhed, forskelligt, fem eller ni eller tolv. At tage fejl i antallet, var atter nok til at tabe sagen. Exempel herpå haves i det 60 kap., hvor Asgrim Ellidagrimsen havde udnævnt fem nævnsmænd isteden for ni, og Gunnar kunde kun frelse hans sag ved at udæske hans modpart til tvekamp.

Stævning (stefna) var efter sagens beskaffenhed forskellig. Når sagen skulde for altinget, og nævnsmænd skulde udnævnes hjemme, måtte den ské för, endog tre eller fire uger för. Lovlig stævning måtte ské ved den indstævntes lovlige bopæl, i hans eller i det mindste i hans husfolks påhør (kap. 22). Dog kunde isteden herfor også bruges tillysning (lýsíng) eller forkyndelse af stævningen, i det sagsøgeren på behørigt sted, f. ex. på lovbjerget (kap. 7) forkyndte den og den sag imod den og den. Dette brugtes også i drabssager, når man enten ikke fik tid, eller ikke med sikkerhed torde forkynde stævningen. At stævning således lovlig var afhjemlet eller forkyndt, bevistes for retten ved vidner, stævnevidner (stefnu-vætti).

Værnetinget var i almindelighed den nærmeste ret, dog beroede det også på sagens beskaffenhed. Sagsøgeren skulde i almindelighed følge den sagsøgtes værneting, med mindre han ikke kunde få dennes tinglav og bopæl at vide. Dersom der derfor i en sag, som fordrede tolv nævnsmænd, var forkyndt stævning för flyttetiden (der var fire sådanne flyttedage), så var sagsøgeren pligtig til på altinget at spörge alle fjerdingens goder, hvor den beskyldte för flyttetiden havde op-

holdt sig, og hvis ting han da hørte til; overhovedet i dette og flere lignende tilfælde at lade sig underrette om, til hvilket ting den anklagede hørte og hvor han boede, for at han kunde sagsøge ham på rette måde. Dette kaldtes at spörge efter tinglav og hjemstavn (at spyrja at þíngfesti ok heimilis-fángi). Exempel derpå findes i kap. 56 og oftere.

Ved rettergangen aflagdes oftere eder. Det skete med höjtidelige ceremonier. Under hedenskabet lagde den sværgende, medens han fremsagde edsformularen, hånd på en ring, der var dyppet i offerblod, og som goden, for at den kunde være ved hånden, bar på sin arm. Efter kristendommens indførelse lagdes hånden på bogen, Bibelen, og eden kaldtes deraf éd på bogen. Dette udtryk, såvel som edsformularen, således som den brugtes for femterretten, forekommer i det 142 kap. Den var omtrent den samme som i den hedenske tid, kun at da påkaldtes guderne, og det hed: Hjælpe mig såsandt Frey og Njord og hin almægtige As (Odin)!

Sagsøgerens og kontrapartens procedure eller alt det, som hver især fremkom med i sagen for at bevise eller modbevise, kaldtes gavn (gagn), hvilket jeg har udtrykt med beviser, fordi jeg ikke vidste noget bedre ord; de vare da enten søgsmåls-beviser (sakar-gögn) eller værns-beviser (varnar-gögn).

Meget ofte kom sagen slet ikke til doms, men endtes med forlig (sætt) enten hjemme eller på altinget. Herpå indeholder sagaen mange exempler. Enten overdrog da den forurettede sin modstander selvdømme (sjálfdømi), så at han selv kunde bestemme hvad han vilde give i bod (kap. 36. 37. o. fl.), hvilket naturligvis forudsatte et nöjere venskab imellem dem, eller var en yttring af agtelse mod den, der skulde bøde; eller der blev udvalgt visse voldgiftsmænd til at kende i sagen

og bestemme betingelserne for forliget (kap. 56. 66. 70. 74. 80. 122—123 o. fl. st.). Et sådant forlig begyndte med, at begge parter tilsikkrede hinanden fred og lejde til og fra samlingspladsen (at selja grið), og endtes dermed, at de gave hinanden hånd og tilsikkrede hinanden tryghed, fred og sikkerhed for fremtiden (at veita trygðir). Kap. 66. 70. Den, som brød dette, var en fredsbryder, fredniding (grið-níðíngr). Kap. 68. Ved denne lejlighed forekommer også (kap. 66) udtrykket jævnings- eller jævneds-dom (jafnaðardómr), der enten i almindelighed kan betyde en billigheds-dom eller et udvalg af mænd, som skulde mægle parterne imellem efter ret og billighed (således tager Arnesen det), eller også en dom, hvorved den ene sag lignedes mod den anden, hvorved det ene drab kom til at gå op imod det andet. Man sér nemlig af det 145 kap., at de jævnede drabene mod hinanden (var þá jafnat saman vígum), lode det ene gå op imod det andet, hvilket sammesteds kaldes jævningsforlig (jafnsætti).

Den sædvanlige gang i en proces kan af flere kapitler i sagaen lettelig uddrages. Den var omtrent følgende. Sagen blev først anlagt hjemme i herredet, déls ved stævning, déls ved nævnsmændenes udnævnelse. Stævningen måtte indeholde den indstævntes navn, stilling eller embede, bopæl, hans faders navn, sagen, hvorfor han blev indstævnet, straffen han burde lide, stedet og tiden, hvor og når misgerningen var øvet. Nævnsmændene måtte, når drab var begået, göres opmærksomme på, at lovbestemt anfald havde fundet sted, at ulivssår havde været givet, at døden havde været følgen deraf. Derpå rejste man til altinget, og nogle dage efter tillystes på lovbjerget sagen, hvilken sag man havde, mod hvem, den straf man fordrede o. s. v. Vare nævnsmænd ikke udnævnte hjemme, så foretoges deres udnævnelse her,

når sagen var tillyst, og der måtte da ské forespörgsel om deres tinglav og hjemstavn. Derpå var alting stille, indtil retterne bleve satte, eller, som det hedder, dommene fare ud (dómar fara út). De af goden udnævnte dommere bleve af ham førte ud, for at undersøges, og hver anvist sit sæde. Undersøgelsen kunde foretages af begge parter, når de betids nok vare komne til tinget. Den undersøgende trådte frem for retten, aflagde éd på sin oprigtighed, og gjorde sine indvendinger enten til goden eller vedkommende dommer. Enhver indvending især måtte han bekræfte på ære og gode navn (leggja undir þegnskap sinn) og lade den beédige af to sandemænd (jfr. kap. 144). Fandtes indvendingerne gyldige, så erklærede han dommeren for at være forskudt, og denne måtte da vige sit sæde, under straf af den mindre fredløshed. I den eller de forskudtes sted udnævnte derpå goden andre af sine egne tingmænd, eller han henvendte sig derom til de andre goder; og han måtte således under sit embeds fortabelse skaffe retten fuld, inden solen igen kom på tingstedet. Skete det alligevel ikke, så dømte de andre overblevne dommere, som om de vare fuldtallige.

Retten var sat, og sagerne toges for. Sagsøgeren begyndte, med mindre en sag forsvaredes ved gensvar (nema þat sè alt eins, ok sè þat annars máls vörn, er annars er sókn); thi det, som var én sags værn, blev ofte en anden sags søgsmål (því at þat er opt annars máls vörn, er annars er sókn. Kap. 138). Skulde flere sager foretages, så kastede sagsøgerne lod om, hvis sag der først skulde for retten. Når sagsøgeren da begyndte, så indbød han først modparten at høre på hans éd (at hlýða til eiðspjalls síns); derpå aflagde han éd (vann eið) på sin oprigtighed; så fremsagde eller fremsatte han sagen (at segja fram sök), i det han gav

dommerne et kort begreb om den. Derpå førte han tillysnings-vidner (lýsíngar-vætti), at han nemlig havde forkyndt den både for nævnsmændene hjemme og på lovbjerget. Var det ikke hans egen sag, men den var ham overdragen af en anden, hvis sagfører han var, så førte han fuldmagts-vidner eller vidner på, at sagen var ham på lovlig vis overdragen (sakartöku-vætti). Nu bød han sine nævnsmænd (kviðr) at tage sæde, og indbød modparten til at undersøge, og, hvis han kunde, forskyde dem (at bjóða til ruðníngar um kviðinn), dernæst til at høre deres vidnesbyrd (framburðr), krævede vidner på dette, og indbød endelig modparten til værn eller forsvar (til varnar).

Modparten trådte frem, aflagde sin éd, og fremkom med de indvendinger, hvorved han ventede at få sagen afbevist. Men vidste han, at disse ikke vare tilstrækkelige, så måtte han først sé, om han enten kunde vrage eller forskyde alle modpartens nævnsmænd, eller om han af dem kunde udtage fem som hjælpe-nævnsmænd for sig selv. Kunde han forskyde alle sagsøgerens nævnsmænd, så kunde han göre forbud mod nævnsmændenes udsigende eller afhørelse (at verja lýritti kviðinn). Den forurettede nedlagde dette forbud eller krævede dets opfyldelse af goden i vidners påhør, derfor kaldtes det gode-forbud (goða-lýritti). Vare derimod nævnsmændene lovlig valgte, og der imod deres udsagn ikke kunde göres nogen indvending, da så værnsmanden sig om, om der ikke i andre henséender var noget ulovligt ved sagførelsen, om sagsøgeren var lovlig, om han ikke havde fremført noget, der var denne sag uvedkommende, eller han havde gjort sig skyldig i en eller anden fejl. Var dette tilfældet, så kunde værnsmanden på lignende måde nedlægge forbud mod den hele proces, og erklære sagen ugyldig (gera ónýtt málit,

ónýta málit, göre sagen unyttig). Exempel herpå findes i det 56 kap.

Når begge parter havde udtalt, krævede de atter vidner på hvad de havde fremført, og den hele irettesættelse blev gentaget, hvorved sagen blev indledet til doms (at reifa málit)[1]). Denne gentagelse skete ved dertil beskikkede mænd, én for sagsøgeren og én for værnsmanden, over hvis hoved, som det hed, eller for hvis åsyn sagen var bleven ført. (Kap. 144). I femterretten skete det, som forhen er anført, ved tolv mænd, i det den ene førte ordet, de andre samtykkede. Gentagelsen skete i samme orden, som sagen var bleven ført.

Dommen faldt nu efter de fleste stemmer. Men kunde man ikke erholde disse, så måtte man vefænge (vefengja). Dette vefang (vefáng) forklares med hensyn til ordets oprindelse forskellig (måske betyder det egenlig den måde, hvorpå man søgte at få en retfærdig dom), men er i anvendelsen klart nok. Man søgte nemlig derved at forene to eller flere stridige partier blandt dommerne, således at de forenede deres stemmer. Det skete derved, at dommerne i retten skiftede sæder, så at de, der vare af samme mening, kom til at sidde sammen. Derpå bad det ene parti höjtidelig det andet, at høre på hvad det havde at sige, indbød dem til at tiltræde sin mening, og bekræftede denne med den forordnede vefangséd. Vefang var altså et middel, hvorved man søgte ved edens hellighed og frygt for ménéd at tvinge dommerne til at samtykke i en retfærdig dom. Dersom man ved sagførelsen kunde bringe det dertil, at der blandt dommerne opstode to sådanne stridige meninger, som holdt hinanden stangen, eller at

---

[1]) 'to sum up', som man siger i England. G. V.

vefænge sagen (kap. 144), så var det en betydelig fordél, thi da kunde det let hændes, at der slet ikke kunde afsiges nogen dom. Bleve partierne endnu lige, efter at det ene havde indbudet det andet at tiltræde sin mening, da skulde den mand, der havde gentaget sagsøgerens beviser, erklære modparten skyldig; og de dommere, som vare af denne mening, samtykkede. Omvendt erklærede den mand, der havde gentaget værnsmandens beviser, denne for uskyldig, da lovlig værn varført; og de dommere, som vare af den mening, samtykkede. Hjalp heller ikke dette, da gik sagsøger og værnsmand til lovbjerget, krævede vidner, tillyste sag imod dommerne for ulovlighed, sagde hvad hvert parti havde dømt, erklærede retten for hævet, fordrede landflygtigheds straf over de dommere, som havde været hver især af dem imod, og tillyste sag til femterretten.

Allerede heraf er det indlysende, at der ved denne gamle rettergang herskede mange formaliteter, og deres forsömmelse eller overtrædelse var nok til at göre sagen ugyldig, ja pådrog endog den fejlende svær straf. Men disse formaliteter vare kun enkelte lovkyndige mænd bekendte, og kun de vare istand til at anvende dem uden fejl. Derved var almuen ligesom givet i deres magt, da den ikke selv hverken kendte eller kunde iagttage sin tarv. Exempler herpå forekomme oftere i denne saga. For ex. kriminelle sager kunde ikke foretages på ny, da den dømtes gods strax blev konfiskeret; men mindre sager kunde gerne foretages igen på næste ting. Dette vidste imidlertid simple folk ikke, og lode sig derved afskrække fra at begynde en sag på ny, når den f. ex. ved udæskning til tvekamp var bleven hævet (kap. 22). Af femterretten skulde, som vi have sét, udtages en hel tylft af dommerne til at gentage sagen,

således at sagsøgeren udskød sex, og værnsmanden andre sex. Vilde værnsmanden ikke, så skulde sagsøgeren også udskyde sex for ham. Det forglemte Eyolf og Flose, og hele deres sag blev derved kastet overende (kap. 144 i slutningen). Hertil kom endnu de mange underfundigheder, hvorved den ene part søgte at overbyde den anden eller at forvirre dommerne. Indstævnedes en sag for den urette fjerdingsret, så var den derved forspildt. Dette benyttede Flose sig af, afhændede underhånden sit høvdingskab, og gav sig under en anden mands tinglav i en anden fjerding (kap. 141 i slutningen, og kap. 142). Således ere menneskene overalt sig selv lige; Astræa har ikke sit hjem på jorden, men er flyet til de himmelske boliger.

Til at oplyse de her omtalte straffe, må følgende tjene. Fredløsheden eller landflygtigheden var to slags, den mindre og den större. Den mindre fredløshed kaldtes fjörbaugs-garðr, en sag, for hvilken den idømtes, fjörbaugs-sök, og manden, som blev dømt dertil, fjörbaugs-maðr. Den större fredløshed kaldtes skovgang (skóggángr), sagen skovgangs-sag (skóggángs-sök), manden skovgangsmand (skóggángs-maðr). Den første eller den mindre fredløshed var kun en fredløshed med hensyn til visse steder og en vis tid; og den anklagede eller hans venner måtte betale løsepenge for hans liv. Disse bestode i livsløsning (fjör-baugr), ved hvis betaling han reddede sit liv, og adelfæste (aðal-festr, men i Grágás alaðs-festr), som betegnede en ringere sum, der gaves for tilladelse til at have sit ophold på visse steder. Begge nævnes her i kap. 144. Kunde han ikke betale dem, så blev han aldeles fredløs eller skovgangsmand (sammest.). Men havde han betalt dem i to vidners nærværelse, så blev der bestemt ham visse, sædvanlig tre, opholdssteder, ikke mere end én dags rejse fra hinan-

den, hvor han sikkert kunde opholde sig, og imellem hvilke han måtte drage frem og tilbage, dog kun én gang hver måned. Inden en vis tid, sædvanlig tre år, skulde han være ude af landet. Var han ikke det, så blev han fuldkommen fredløs. På enhver rejse, han foretog sig i denne hensigt, til en havn, var han ligeledes sikker, dog måtte hans begæring derom til skibsejeren ske i to vidners nærværelse. Enhver skibsejer, der uden tilstrækkelig grund nægtede at tage ham med, måtte betale tre mark i straf. Kunde han ikke den første sommer få fart ud af landet med nogen, så måtte han søge den næste sommer, og atter den tredie sommer. Nægtede en skibsejer da at tage ham med, så faldt han i samme fredløsheds straf, men den anden hjalp det ikke. Når han næste vinter blev funden i landet, så blev han fuldkommen fredløs. Rejste han derimod bort, så kunde han efter tre års forløb vende tilbage, og var da fri og frels. Ved den större fredløshed eller skovgang blev den domfældtes midler konfiskerede, og hans person erklæret prisgiven, så at alle og enhver uden- og indenlands kunde dræbe ham. Han måtte derfor ty til skove, ørkener og andre øde steder; deraf navnet. Ingen måtte give ham mad eller låne ham hus (skógar-maðr úöll) eller skaffe ham befordring til lands eller vands (skógar-maðr úferjandi), eller på nogen måde skaffe ham midler til at bjærge livet (skógarmaðr úráðandi öllum bjargráðum) kap. 73. 141., hvor dette er udtrykt med: ubjærgende, ufærgende og uhjælpende (som ingen må hjælpe). Dog gaves heri, som sagaen også viser, visse grader. Skovgangsmanden kunde være ubjærgende, men færgende (úöll ok ferjandi), så man ej måtte huse ham eller give ham føde i sit hjem, men nok føre ham ud af landet; han var altså landflygtig. Den mindste fredløshed var herreds-

flygtighed (kap. 123), når den skyldige var forvist fra det herred, hvor misgerningen var begået. På den fredløses hoved var udsat en pris, der var större eller mindre efter sagens beskaffenhed. De fire störste skovgangssager vare: for drab, begået på altinget, for indebrænden, for træls eller tyendes drab på husbonde, husfrue, deres börn eller disses opfostrere (derfor måtte Njals sönner især opfordres til at hævne deres fosterfaders død, kap. 43), og endelig for mord. Dersom nogen gjorde sig skyldig i to fjörbaugs-sager, så blev han dømt til skovgang eller fuldkommen fredløshed (kap. 144). Fredløsheden kunde hæves ved at dræbe andre fredløse sig til frelse. Dræbte skovgangsmanden én sådan, så måtte han vel ej huses, men blev færgende eller landflygtig; dræbte han nok én, blev han fjörbaugs-mand; den tredjes drab gjorde ham ganske frels.

IV.

Om bondestanden og dens forhold til de andre stænder.

I den ældste tid, förend egenlige købstæder vare til, var ordet bonde (den boende) den almindelige og naturligste benævnelse på enhver fri mand i landet. Först da købstæderne vandt anséelse, måtte det vige tilbage for navnet borger, der ikke blot brugtes om indvånerne i købstaden, men også, ligesom för bonde, om alle medlemmer i staten. Da gejstlig og verdslig stand under hedenskabet ikke vare adskilte, i det de hedenske gudehuse og alt hvad der vedkom gudsdyrkelsen forestodes af de mest ansete bönder, som gerne selv byggede et sådant gudehus eller hov (hof) ved deres gård, så bestode statens medlemmer kun af bönder, frigivne og trælle. Bonden kunde begive sig til kongens hird eller hof, kunde gå kongen tilhånde eller sværge ham troskab, og blev da enten hirdmand, i det han tjente ved kongens hird, eller hærmand, i det han anførte en dél af hæren. Bonden kunde også ved forbrydelser gå ned i trællestanden. Bondestanden udgjorde således den egenlige, oprindelige fri stand i riget, den hele store masse af folket.

På Island var der i de ældste tider hverken konge, kongemagt, jarler eller andre magthavere, hvis anséelse udgik fra kongen; der kunde bönder alene føre ordet på tinge, afgöre trætter imellem sig selv eller ringere

bönder, og beslutte hvad der kunde tjene til en enkelt landstræknings eller til det hele lands velfærd. Her kaldtes enhver fri mand, der ejede jord, og ikke var i en andens tjeneste, bonde, som familie-fader især husbonde, som rig og mægtig mand storbonde. En sådan storbonde kunde tillige, enten fordi han arvede sin faders magt, eller fordi han ved slægtskab og andres yndest vidste at svinge sig i vejret, blive høvding, i det han forestod tingets bestyrelse for et vist distrikt eller endog tillige var hovgode ved et hedensk gudehus; og som høvding havde han flere såkaldte tingmænd under sig, der henhørte til hans tingsted, og efter hans tilsigelse indfandt sig der for at varetage de offenlige anliggender. Men selv om en storbonde ikke havde høvdingskab, kunde han dog på tinget, déls i de trætter, han havde med sine naboer, déls i almindelige sager, når han var en dannet mand, besad indsigt og lovkundskab, udøve en betydelig indflydelse, der måtte forøges ved den mængde af undergivne, der i almindelighed kun ventede på hans vink for at efterkomme hans villje. Foruden sin egen hovedgård, som han selv beboede og bestyrede, ejede han nemlig sædvanlig flere mindre gårde og huse, der vare anlagte hist og her, nu imellem fjeldene, nu ved floderne, nu ved havet, déls for kvægavlens, déls for fiskeriets skyld. Han besad ofte en hél fjord som sin ejendom, store vidtudbredte landstrækninger og talrige hjorde af kvæg. Sine gårde og huse overlod han enten til andre bönder, som beboede dem og havde sit ophold der, mod en vis afgift eller visse arbejder, eller han lod én af sine trælle, hvis dulighed, flid og skikkelighed han havde lært at kende, flytte hen til gården som sin husbondes bryde eller forvalter. Fæstebonden (landseti) måtte, som vi i for-

tællingen om Gunløg have sét et exempel på, udføre sin husbondes eller jorddrots arbejde, og overhovedet yde ham bistand, når den krævedes. Viste han sig uvillig mod husbonden, da var det en let sag for denne, enten med vilkårlighed eller efter lov og dom at kaste ham ud og göre ham med familie husvild. Trællen, om han end var bryde, og som sådan havde flere trælle under sig til at udføre det ved gården nødvendige arbejde, var naturligvis sin herre aldeles undergiven. Selv om han, ved fortsat vindskibelighed og troskab eller ved en og anden mærkelig dåd, satte sig således i gunst hos sin herre, så at denne som belönning gav ham sin frihed, vedblev han som frigiven endnu i mange henséender at stå under sin forrige herre og at være afhængig af ham. Som frigiven var han endnu ikke stort mere, end træl; først hans efterkommere kunde, om de vilde, arbejde sig ud af dette afhængigheds-forhold. Som frigiven kunde han hverken beskytte eller beskærme sig selv, men forblev — og det var en ren menneskeligheds pligt, der fremkaldte dette forhold — endnu bestandig under sin forrige husbondes værn eller vordned (beskyttelse), han blev, som det kaldtes, hans vordnedsmand. Men som sådan kunde kan heller ikke, som en anden fri mand, göre alt hvad han vilde, mindst oplægge råd mod sin herre eller foretage noget, der sigtede til hans skade; heller ikke kunde han uden videre, uden herrens tilladelse, drage bort fra den landstrækning, over hvilken herren udstrakte sin magt; thi derved måtte han jo strax unddrages hans værn. Kun når det var nødvendigt, at den frigivne træl, for at ikke mere ondt skulde opstå, måtte bortfjernes, gav husbonden eller husfruen, der havde brugt ham til en eller anden farlig dåd, ham som belönning sin frihed, for-

synede ham i det mindste med så mange penge, som han kunde få skibslejlighed for, at han kunde drage bort fra landet, og lod ham da sörge for sig selv. Exempler derpå finder man også hist og her i sagaerne.

De bönder, der på Island droge til tinget for at afgöre egne eller landets sager, vare da enten høvdinger eller storbönder; de fulgtes derhen af andre bönder, som enten ligefrem vare deres undergivne eller i det mindste stode i megen afhængighed af dem. Disse ringere bönder udgjorde storböndernes følge; de vare der, for at stå dem bi, for at stride under og med dem, hvis det skulde göres nødig, men ikke for selv at have noget at sige, i det mindste ikke noget, som kunde geråde deres beskyttere til skade. Gjorde de det, så vilde der snart opstå en strid eller dele (proces), som enten afgjordes ved sværdet eller ved lov og dom, men hvor den mægtige mands indflydelse næsten altid måtte vinde sejer. Storbönderne, som havde al denne magt, som vare ejere af ansélige hovedgårde, som besade flere mindre gårde og huse, hvis beboere var deres undergivne, og en stor skare af trælle, der forrettede alt det personlige arbejde ved mark og fæ og hvad det ellers kunde være, disse storbönder, der med et stort følge, stundum af flere hundrede mænd, droge til tinge, ere det, vi læse om i sagaerne som landets magthavere; sådanne vare Skallegrim, hans sön Egil, Thorsten Egilsen, Snorre Gode, o. s. v. En sådan bonde krigede og sejlede til fremmede lande; at drive handel anså han næsten for under sin værdighed (også derpå give sagaerne flere exempler), han havde næsten altid med våben at göre, smedede dem vel også undertiden selv, han déltog vel også i agerdyrkningen,

men begge dele da kun for lyst, ikke fordi han behøvede det; han digtede sange og kvad dem hjemme eller ved fremmede hoffer; han gik på sine udenlandsrejser i tjeneste hos de mest anséte konger og jarler, og hørte ofte til deres mest udmærkede mænd; vilde han i sit eget land have megen indflydelse, så lagde han sig fra sin tidlige ungdom efter lovkyndighed, og opholdt sig gerne, for at blive ret dygtig i disse studier, hos en eller anden i denne henséende berømt og udmærket mand; kort, han var én af de såkaldte storættede mænd, han hørte til de rigeste, mægtigste, til de mest dannede slægter i landet. Der hører da kun liden eftertanke til at indsé, at disse oldtidens bönder ikke have andet end det tilfældige i navnet tilfælles med vor nuværende bondestand, at en sådan bonde var for sin tid endog en langt mere ansélig og betydelig mand, end herremanden nu er hos os. En forblanding af tvende så væsenlig forskellige forholde røber en så overfladisk betragtning af fortid og nutid, som det vel er muligt at tænke sig.

Imidlertid finder man dog idelig og idelig, såvel i lærde skrifter, som i populære opsatser, sådanne vrange forestillinger gentagne. Det vil måske derfor ikke ansés for upassende, at jeg benytter denne lejlighed til at meddele nogle bemærkninger om dette forhold, således som det også må have været i Danmark. Thi skönt jeg derved skrider udenfor de Islandske sagaers kreds, så er det dog fra dem især, at æmnets förste belysning udgår, og det viser sig ved denne materie, som ved så mange andre, at det ikke kan nytte, nogen vil tænke at finde rede i middelalderen uden at gå tilbage til oldtiden. Vel kan jeg ikke på dette sted begrunde mine bemærkninger på rén videnskabelig vis eller underkaste

dette æmne, hvad det höjlig fortjente, en fuldstændig videnskabelig behandling; men selv nogle almindelige bemærkninger derom, der naturligvis må udgå fra mere specielle undersøgelser, kunne dog bidrage til, at det enkelte bliver nöjere betragtet og efterséт på ny. Ny er denne anskuelse ikke, men man synes ej at have taget hensyn dertil. Den er allerede fremsat af Estrup i skriftet Tygestrup som det var og er. Meget kan ikke være andet end formodning; men hovedsagen vil dog nogenlunde kunne bringes til klarhed.

Man støder ofte på påstande som disse: at bondestanden i oldtiden var en anderledes vigtig stand end nu; det var den vigtigste i landet; det var bondestanden, der havde den afgörende stemme på tingene, det var den, der valgte kongen, o. desl. Først efterhånden, i ulykkelige tider og ved adelens tryk, sank denne stand ned til en trællestand. Dette kan tildéls være rigtigt, når man nemlig ved bondestand forstår kærnen af landets dannede mænd; men skævt bliver det ved den sammenligning, man derhos gör imellem den gamle ægte bondestand og vor nuværende bondestand. Fremdeles: at det ældste hoveri opkom langt hen i middelalderen, derved at man på de store gårdes grund byggede huse med noget jord til, hvilke lejedes bort til andre bönder, der betalte lejen deraf ved arbejde til gårdens drift; andet hoveri kendte man ikke til, för ved slutningen af middelalderen. Dette forudsætter en aldeles vrang forestilling om hoveriets oprindelse; det opkom ikke langt hen i middelalderen, men gik over i denne fra hedenskabets tid. Ligeledes: at i oldtiden var statens forfatning en blanding af kongedømme og folke-regering (demokrati), hvilken forfatning efterhånden gik over til en blanding af kongedømme og adelsvælde (aristokrati). Men hvad enten man kalder aristokraterne

bönder eller hvad navn man giver dem, det gör intet til sagen; statens forfatning var altid sådan, at kongen, kongens mænd og de store jordegods-ejere, og ikke almuen, gjorde udslaget. Så og: at i oldtiden var det Danske folk et frit folk, og vedblev at være det, indtil der i midten af middelalderen udviklede sig et alt underkuende aristokrati. Ja vel, et frit folk; dog således, at hartad halvdelen af landets befolkning, næsten hele den arbejdende klasse, var livegne trælle. Man finder disse og flere lignende påstande, ved hvilke man synes at være gået ud fra, at den nuværende bondestand, eller en stand, der kunde lignes med den, i oldtiden udgjorde den vigtigste stand i landet, men efterhånden ved tryk ovenfra blev nedsænket i en uværdig afskyelig trældom.

I det jeg, i det mindste for en stor dél, bestrider disse påstande, behøver jeg vel ikke at tilföje, at det ikke er min hensigt at tage ordet for adelskab eller adelsvælde, endnu mindre for undertrykkelse. Menneskets bestemmelse er den störstmulige lighed; aristokrati, der grunder sig alene på fødsel, rigdom og arvet magt, ikke på större indsigt og dannelse, er fordærveligt, fordi det fører vilkårlighed med sig. Det er et af statens vigtigste formål, hvilket den så sjelden har for öje, at forhindre en altfor stor opdyngelse af rigdom og magt i enkelte slægter, og, hvad deraf følger, en næsten total mangel af livets förste fornødenheder hos en hél hob andre, at ordne forholdene således, at hvad der har opdynget sig på ét sted, atter, förend det forvolder for megen ulempe, vender tilbage til den hele masse, kort, at bevirke, at der i staten hverken gives nogen, der er for fattig (nemlig så fattig, at den virksomhed, hvortil han duer, aldeles hemmes), eller nogen, der er for rig (så rig nemlig, at han har mere end han kan overkomme at bruge). Staterne have endelig begyndt

ved love at sætte grændse for fattigdommen, men dette vil ikke ret lykkes, förend man tillige sætter grændse for rigdommen. Med disse grundsætninger for öje, kan jeg vist ikke have til hensigt at tale væddens sag; jeg vil kun forsøge at bringe nogen klarhed ind i begreber, som ere blevne hélt forvirrede, jeg vil kun göre opmærksom på, at man hos os, som i andre lande, naturligvis med enkelte tilbage-svingninger, har skredet fremad i udvikling, fra en höjst ufuldkommen, ældgammel forfatning, hvor der næppe kunde være tale om menneskerettigheder, end sige om almindelig folkefrihed, igennem en middelalder, hvor det væsenlige grundlag forblev som det var, men gik ind under andre former, hvor tanken om almindelige menneske-rettigheder begyndte at udvikle sig, i det de egenlige stænder fremstode, men hvor der endnu ikke kunde være tale om sand almindelig folkefrihed; så at man i det hele ikke er gået over fra folkefrihed til trældom, men omvendt fra denne gradvis har nærmet sig hin.

Herved komme da især de spörgsmåle i betragtning: hvorledes forholdt det sig i oldtiden og middelalderen med dem, der svare til vor almue, bönder og borgere? hvorledes med dem, der svare til vor adel, vore aristokrater? Man må stille disse sammenhørende begreber lige overfor hinanden, og ikke kaste begreberne almue og folk sammen, som om de höjere stænder i staten ikke udgjorde ligesåvel en dél af folket, som de lavere, ikke på én tid ved folket forstå blot de höjere stænder med udelukkelse af de arbejdende klasser, til en anden blot de lavere arbejdende klasser i modsætning til de höjere. Alle tilsammen udgöre folket (selve regeringens embedsmænd ikke undtagne, hvilke vel endog sædvanlig udgöre den mest dannede

klasse), og kun harmonien imellem alle klasser frembringer harmoni i folket eller sand folkelykke.

Betragte vi da for det förste, hvorledes det vel kan have sét ud med forfatningen i Danmark förend rigets forening under Gorm den Gamle, så kan man derom vistnok ikke have andet end formodninger. Hele denne tids historie er kun udsmykkede sagn. Landet skal have været délt imellem en stor mængde småkonger, der i det höjeste vel herskede over en af de större øer, eller over et syssel, mangen gang også kun over en ganske ubetydelig strækning. Om forholdet imellem dem og deres undergivne kan man næppe göre sig anden forestilling, end den om krigerens forhold til hans høvding; nærmest det virkelige kommer man vel ved at have den Skotske Klan-inddeling for öje. Den magt, som en Klan-høvding havde, var uden tvivl også den Nordiske konges; den afhængighed, hvori han stod til sine undergivne, delte uden tvivl den Nordiske konge med ham. Undersåtterne vare deres høvding hengivne med liv og blod, de styrtede sig i døden på hans vink; det, som de i ham hyldede og elskede, var hans fødsel, hans slægt, ikke blot hans dyder; ligesom magten var gået i arv til ham, således var også kærligheden gået over til dem fra deres fædre. Denne hengivenhed mod en stammes overhoved og indbyrdes sammenhold imellem stammens medlemmer, hvorved enhver fremmed betragtes som fjende, er, som bekendt, en af de förste udviklinger af statsforholdet. Men på den anden side vare undersåtterne også som uartige börn, der ingen lov kendte; når de engang endelig ikke vilde noget, så måtte høvdingen finde sig deri; når de vare kede af at stride, thi derfor syntes de egenlig at være til, når de vilde bringe deres bytte i sikkerhed, eller mente, de havde nok, så gik hver hjem til sit, og høvdingen måtte da enten ved

overtalelser eller list eller andre gunstige omstændigheder søge at gøre en ny opfordring gældende. Denne barbariske forfatning, denne egenrådighed forbunden med det störste trællesind, er hyppig hos alle folk i deres ældste tilstand, og har vel også hersket i Norden.

Nu drog Gorm den Gamle, ligesom i Norge Harald Hårfager, igennem landet. Han undertvang den ene af småkongerne efter den anden. Fremgangen og følgerne vare uden tvivl de samme her, som i Norge. Vilde den forrige konge ikke underkaste sig, så slog Gorm ham ihjel, og satte i hans sted sin egen høvding; men hvis hin faldt tilföje, så gjorde han ham til høvding over hans forrige rige, og gav ham, som en lævning af hans forrige herlighed, jarls navn. Om Harald Hårfager hedder det, at han gjorde alle bönder til sine lejlændinge, ved nemlig at pålægge dem skat og skyld; i Danmark fandt uden tvivl noget lignende sted. För havde bønderne (hvorved man her, som på Island, må tænke på de större jordegodsejere) ejet alt hvad de havde kvit og frit som deres. Kongen havde også sine jordejendomme, som han levede af; byttet i krigen gav ham og dem endnu mere; manglede han, så hentede han det nødvendige på søen. Hvad undersåtterne ydede ham var vel, hvad gæstfriheden desuden af sig selv fordrede, i det höjeste kun, at de modtoge ham på deres gårde, og beværtede ham og hans følge, når han fra sted til sted drog om i landet. Hvad de forresten vilde give, var gave. Den pligt, de ellers skyldte ham, var at forsvare landet og at drage i leding, hvortil de desuden ledtes af egen tilböjelighed. Gæsteri og leding vare uden tvivl de ældste skatter; men de ydedes begge personlig, gæsteri ved at modtage kongen selv, leding ved selv at gå i krig. Under de bönder, om hvilke her kan være tale, stode igen en stor dél ringere bönder,

ringere i fødsel og ejendom, som levede i de førstes tjeneste eller på deres grund, og en hél mængde trælle, der udførte alt det legemlige arbejde. Jordejendommene kunde vistnok være af meget forskellig, större eller mindre, udstrækning, men deres ejere lignede dog alle hinanden deri, at de vare deres egne herrer, at de besade jordejendom uden nogen slags afgift, og at de i alle henséender stode langt over hele den tjenende og arbejdende klasse af folket. Men hvad vare da disse besiddere af de större jordejendomme andet end adel? Og så var her jo allerede kongedømme og adelsvælde, thi imellem kongen og dem afgjordes alt. Men under enekongen måtte også de böje sig. Nu var hele landet hans, han havde erobret det; vilde de vel fare, vilde de beholde hvad de havde, så måtte de blive hans lejlændinge, så måtte de betale ham skat og afgift af deres besiddelser. Dette tryk ovenfra forplantede sig naturligvis nedad igennem den hele masse; hvad de måtte yde, erhvervede de ikke selv, deres undergivne måtte forskaffe det ved forøget arbejde. Men længe kunde det heller ikke vare, förend de søgte at vinde i det mindste noget tilbage af det tabte; det kunde kun ské ved at nærme sig kongen, ved at vinde hans nåde, ved at yde ham og landet tjenester. Derved erholdt de atter frihed i det mindste for deres person, for deres familie og for den gård de selv beboede. Derved vare de igen trådte tilbage i deres forrige forhold, de vare just hvad man kalder adel. Men kongen kunde på sin side heller ikke være tjent med andre, end med ham tro og hengivne mænd; han indsatte, ligesom Vilhelm Erobrer i England og som såmange andre erobrere, sine vasaller rundt omkring i landet, eller gjorde de forrige ejere dertil. Når disse forleninger bleve arvelige, hvilket uden tvivl meget tidlig fandt sted, så have vi altså ikke

blot adel, men tillige arveadel. Hver fik herved sin ejendom, men alt kun under kongens höjhed, og kongen beholdt kun umiddelbar, foruden de store frugtbare strækninger, som allerede tilhørte de forrige småkonger og hvilke erobreren ligeledes tilegnede sig, alt det som ej var dyrket, skove, søer og ørkener. Endnu året 1411 kaldes en sådan landstrækning i et Dansk diplom konungs-øtken, kongsørken.

Den gejstlige stand, om man kan bruge dette udtryk ved en hedensk forfatning, var, som allerede bemærket, ikke adskilt fra den verdslige. Høvdingen var tillige hovgode eller præst ved templet, og kongen var den fornemste blandt disse hovgoder. Det er, som bekendt, först Kristendommen, der indførte den jødiske skik, at adskille de gejstlige og verdslige interesser, der i grunden aldrig burde således adskilles, thi det er just i selve det jordiske liv det himmelske bör åbenbare sig. I oldtiden kendte man ikke nogen sådan forskel. Herreds-forstanderen eller herreds-høvdingen, der selv havde bygget templet eller hovet ved sin gård (hvilken, som man af de Islandske sagaer sér, ofte derefter førte navn af hof (at Hofi, gården ved hovet) påså som hovgode, at alt tilbørlig udførtes hvad der hørte til hovet, og at intet blev undladt af den tjeneste, der således ydedes til ham som gejstlig og verdslig høvding, der forenede begge værdigheder i sin person. Denne forestilling bliver også først ret klar, når man tænker sig forholdet på Island, der naturligvis var udgået fra Nordens fastland.

Man kan altså omtrent tænke sig alle landejendommene — købstæder gaves der ikke — delte på følgende måde: kongen havde meget betydelige besiddelser, hvilke også senere forekomme under navnet konung-lef; han havde sine kongsbu eller kongsgårde rundt omkring i hele

landet, med tilhørende jord, skov, fiskeri og andre herligheder; derunder tjente en stor dél bönder, som måtte göre arbejde, ægt o. desl. Når kongen lod en af de ham tilhørende øde strækninger opdyrke, så lod han enten dette göre ved sine trælle, eller hvis landstrækningen var betydelig, og lå så langt borte, at den ikke kunde drives under en af kongsgårdene, så satte han enten en træl eller en frigiven, måske også en fribåren bonde, der ikke selv besad jord og gård eller i det mindste ønskede mere, til at forestå en sådan gård som bryde eller foged. Denne bryde eller foged var kongens personlige tjener, ofte hans træl; han forestod gårdens indre og ydre bestyrelse, han hævede på kongens vegne landgilde af alle underliggende beboere, han udøvede i kongens navn strandretten eller rettigheden til opdrevne vrag o. desl., kort, han var som kongelig forvalter. En sådan bryde, ved navn Birger, tilligemed en dél af hans forretninger omtales under Harald Blåtand; og i Norge forekommer hyppigere sådanne bryder eller ármenn, som de også der kaldes. Med jarlen var det samme tilfældet som med kongen; han havde omkring i sit jarldømme, ja selv udenfor det, sine gårde, hvoraf han hævede skat og skyld, alt på samme måde som kongen, kun i mindre udstrækning; således Palnatoke i Fyn. Den anden hoveddél af landejendommene tilhørte de fri bönder, de store godsejere, der enten fra för af vare i besiddelse af disse gårde, og af enekongen fik lov til at beholde dem, imod deraf at udrede gæsteri, leding og anden tjeneste, og som under sig på deres mindre gårde og huse havde ringere bönder, fæstebönder, husmænd o. desl. eller i deres sted trælle; eller og de tillige vare høvdinger, sysselmænd, hærmænd, styresmænd, eller hvad disse befalingsmænd kunne have hedt, bönder, som af kongen forlenedes med jord og ejendomme,

for at varetage tjenester til kongens og landets bedste. At de, som kongens mænd, ikke blot havde at befale over deres umiddelbare undergivne, men også over det hele dem underliggende distrikt (syssel eller styreshavn), følger af sig selv. Endelig var den tredie hoveddél af landejendommene uden tvivl henlagt til gudstjenesten, til hovet. Thi så vist, som det er, at det skete på Island, så sandsynligt er det, at der også i Danmark til hovet blev henlagt jordstrækninger med derpå værende gårde, som bleve dyrkede af derpå boende bönder med deres trælle. På Island kaldtes en sådan landstrækning hovmark (hofteig o. desl.). Af alle tingmænd, som hørte under et hov, betaltes hovtold (afgift til templet), og udførtes de til hovets vedligeholdelse nødvendige arbejder. Skönt det, af mangel på efterretninger, i det enkelte ikke lader sig vise, hvorledes denne hele forfatning var ordnet, så kan der ikke være tvivl om, at hovgoden, der, efter hvad der er bemærket, var både høvding og præst, også påså udførelsen af dette arbejde, og derved havde befaling over alle de andre bönder. Og dette er, såvidt jeg skönner, det ældste, det oprindelige og naturlige hoveri (der altså egenlig betyder tempel-tjeneste), hvilket da ingenlunde er opstået i middelalderen, men er ligeså gammelt, som hedensk gudsdyrkelse var i landet. Man finder endnu den dag i dag, som bekendt, flere gårde med navnet hov-gårde, sædvanlig, som Olufsen siger, så store, at de ere delte imellem to gårdmænd. Disse gårde kaldtes således, ikke fordi der blev gjort hoveri til dem, men enten fordi de i sin tid lå som hoved-gårde ved det dem tilhørende hov, eller fordi de selv vare henlagte til hovet, hørte det til for bestandig, og udførte det derved nødvendige arbejde. Denne hele hov-tjeneste, der på én gang ydedes til hovet og dets forstander, var da forbilledet for alt andet; og det er

åbenbart, at hvad man i vore tider kalder således, det var allerede i den hedenske oldtid i fuldeste gang og drift. Hele denne indretning gik i det væsenlige over i middel-alderen; og til at bekræfte det nysanførte tjener just det, at der, hvor vore efterretninger begynde, der finde vi også alt dette i fuld gang, uden noget spor til en senere oprindelse.

Efterretningerne fra middel-alderen ere vel meget mangelfulde, men her ere vi dog i stand til nogenlunde at kunne adskille de forskellige klasser af bönder, og at få indsigt i deres forhold til hinanden. Vi finde nemlig landejendommene delte imellem kongen, gejstligheden, hærmændene og bönderne. Kongen og gejstligheden havde især större gårde, hovedgårde (*curiæ principales*, *capitales*) og mindre gårde, som bestyredes ved bryder, fogder, eller ombudsmænd (*curiæ villicales*), samt adskillige endnu mindre. Bonden kunde enten eje og dyrke sin egen jord, eller dyrke en andens jord, kongens, gejstlighedens, hærmandens eller en anden bondes. Når han uden at være af adel eller hærmand eller overhovedet embedsmand, selv ejede og dyrkede sin jord, så kaldtes han adel-bonde, jordegen bonde (*jorth eghændæ bonde*, bonde, som ejer jord; på Latin kaldtes sådanne *bundones*); han var altså hvad vi kalde selvejer, proprietair, der hverken har adel, rang eller embede. Ejede bonden derimod ikke selv jorden, men dyrkede en andens, så kunde hans stilling være hel forskellig. Vi bemærke her især de tvende hovedklasser. Enten lejede han jorden af ejeren imod at udrede en vis afgift deraf; han kaldtes da landbo eller landsæde (land-búi, land-seti, Lat. *colonus*). Jorden, som han beboede og dyrkede, kaldtes landbostavn eller landsædestavn (landbo-staffn, landsetje-staffn, Lat. *colonia*). Denne landbo svarer altså til vore fæstebönder. For-

20

skellig herfra var igen gårdsæden (garð-seti, Lat. *inquilinus*), der boede på den större gårds grund og forrettede arbejde dertil. Hans bolig kaldtes gårdsæde-stavn (garthsetjestaffn, Lat. *curia pro inquilino* eller *inquilinaris*). Da han havde en mindre gård eller hus, med mere eller mindre jord til, så svarer han nogenlunde til vore hoveri-görende gårdmænd og husmænd. Hovedforskellen imellem begge de her anførte klasser af bönder ligger deri, at nogle af dem boede på selve den större gårds grund; det var *gård-sæder*, d. e. de som havde sæde på gården; andre derimod boede på det jordegods, som var henlagt under hovedgården, men udenfor dens egen grund; det var *land-sæder*, d. e. de som havde sæde på jorden (således modsættes jævnlig land eller jord og gård). Foruden disse og endnu nogle ringere bønder, omtales også ofte bryder. Disse vare ikke egenlig bönder; tværtimod stilles sædvanlig bönder og bryder såvel i ældre som nyere diplomer sammen; det vil sige, bönder kunde gerne være bryder, men bryder kunde også være andre end bönder. Man kan bedst, når man vil have noget fra vor tid at sammenligne dem med, forestille sig dem som vore fogeder eller forvaltere og vore forpagtere. Deres forhold har ingen videre indflydelse på vort æmne, og vi forbigå derfor udviklingen deraf, som ellers både kunde være interessant og vigtig.

Vi finde da i middel-alderen landejendommene delte omtrent på samme måde, som i oldtiden, imellem kongen og kongens mænd, gejstligheden og selvejere; men vi finde tillige de forskellige arter af godsbestyrere og agerdyrkere så nöje adskilte, at vi kunne sammenligne dem med lignende på vor tid: selvejere, forvaltere, forpagtere, fæstebønder og endnu ringere gårdmænd og husmænd. For at oplyse bondestandens forfatning kommer det da an på, i hvilket forhold de sidste stode

til jorddrotten; hvorvidt vare de afhængige af ham? vare de vordnede? gjorde de hoveri? vare de stavnsbundne?

Forat besvare disse spörgsmaal, må vi først betragte de gejstlige godser, thi disse uddannede sig først, og vare forbilleder for de store adelige jordegodser; eller rettere, de afsondrede sig kun som en særegen fortsættelse af det gamle forhold, som vi allerede have omtalt, det oldtidens forhold, da adel og gejstlighed vare ét. Ved kristendommens indførelse blev det hedenske hov afløst af en kristen kirke. Det er höjst sandsynligt, som Estrup bemærker, at denne kirke fik samme rettigheder, som hovet allerede havde. Men det gik endnu langt videre. Hvad der forhen var kongens og storböndernes ejendom, det blev nu for en del kirkens. Til de större kirker bleve henlagte endog hele herreder. Munkene strømmede ind og satte sig fast i de smukkeste og frugtbareste egne. Konger og høvdinger, store og små, gave kirker og klostre sjælegaver o. desl., hele store jordstrækninger med alt hvad derpå boede, ligesom monarkerne ved traktater skødede hele lande til hinanden. De spurgte ikke folket ad, om det vilde med; man spurgte heller ikke bonden. De rettigheder, som kongen allerede havde på sit gods, gik naturligvis over på de nye ejere, på kirken; hvad den således fik, det fik den frit for alle tjenester, der forhen ydedes kongen (for leding, inne og stud, samt alle kongelige tjenester), og tillige den myndighed over de undergivne, som kongen forhen havde haft, så at disse kun skulde svare og tjene kirke eller biskop eller kloster. Det er de stående formularer i de værndebreve eller beskermelses-breve, som kongerne ved slige lejligheder udstædte, og hver følgende konge bekræftede, ofte med nye tillæg. Fra klosteret anlagdes atter mindre

gårde, ladegårde og andre filial-gårde, der snart bestyredes af gejstlige selv, hvorved de bleve til små klostre, snart af en ringere bryde. Til dem alle betaltes afgifter, udførtes arbejder, udredtes kørsler, o. s. v. ligesom för til kongsgården. Den myndighed, som kongen eller anden stormand, når han skænkede kirken gods, overdrog de ny ejere, strakte sig over alt deres gods, deres hjon (tyende, som umiddelbar tjente herren), deres vordnede (dem, som umiddelbar stode under herrens varetægt) og alle deres tjenere. Dette er ligeledes stående formular i alle slige breve. Ligesom kongen tog kirken og dens tjenere i sin varetægt, således stode også alle de, der tjente til eller boede på kirkens og dens tjeneres gods, under disses værn eller beskyttelse. Estrup har henvist til flere exempler derpå i den ældre tid; de senere ere kun genklång af det samme: 1404 tog Kong Erik i sin beskyttelse «alle, som bygge og bo i hospitalen og alt deres gods og vordnede og hjon og tjenere i Kordel hos Kallundborg«; 1411 pantsatte en ridders enke sit gods med alt dets tilliggende til Lave Rød, således at denne og hans arvinge skulde have «fuld magt at sætte vordnede i og af på dette forskrevne gods»; 1418 lejede fogeden på Dragsholm adskilligt gods tilhørende et alter i Roskilde mod en vis årlig afgift, og fik magt imidlertid «i og af at sætte hjon, gårdsæder og landboer (*familiam, inquilinos et colonos interim instituendi et destituendi*)», o. s. v. Overalt gik myndigheden over godsets beboere over fra den ene ejer til den anden. Sålænge de vare der, vare de dets vordnede.

Dette vordned-skab var oprindelig en overgang fra trældom til frihed; det var en overgang, der ikke kunde undgås. Det opkom ikke i en ond, men i en god hensigt. De første vordnede vare frigivne trælle, og

altså allerede til i hedenskabets tid; men dette vordnedskab udstraktes ikke blot til hjon eller tyende (Eriks Sjæll. lov, 3, 44), men også til alle dem, som boede på godset, dem, som ej selv ejede jord, men enten gave sig i en andens tjeneste eller fæstede jord af ham. Et mærkeligt exempel på denne betydning af vordnede findes i brevene angående Mogens Krafses stiftelse i Odense 1477. Fundatsen herfor bestemmer nemlig, at biskoppen og kapitlet skulde have magt til «vordnede udi og af at sætte» i tre almisse-boliger, der skulde bygges, således at den årlige leje af tvende af disse boliger på en vis tid skulde uddeles til de fattige. De vordnede, som her nævnes, skulde være præstemænd eller klerke — ej lægfolk — som redelig udredte lejen. Det var ikke, som K. Ancher mener, hospitals-lemmer eller de fattige, der fik almissen, som her kaldes vordnede, men det var de mænd, som lejede våningerne og betalte lejen deraf, hvilken derpå uddeltes til fattige; det var disse lejere, som biskop og kapittel kunde i og af sætte, kunde antage og opsige, når de vilde, og som således stode under den hele stiftelses værn. Vare præster og klerker vordnede, sagtens kunde de stakkels bönder være det, ikke blot gårdsæder, men også landboer og bryder; og de måtte være det i en langt höjere grad. Kongen overdrog de gejstlige jurisdictionen over deres bryder og fæstebönder og alle deres øvrige tjenere (*villici et coloni seu alia eorum familia*), så at de for de forbrydelser, de begik, kun skulde svare disse deres herrer (diplomer fra 1268). Og i en sådan betydning forekommer ordet vordnede i alle landets provindser, også i Jylland, så langt tilbage, som breve haves, hvori ordet findes eller forholdet omtales.

Men hvad der ligger os endnu mere magt på at vide, er, om dette vordnedskab i den ældste tid også

var forbundet med hoveri, med personligt arbejde til herskabet, til biskoppens borg eller klosteret o. s. v. Uden tvivl. Så langt tilbage, som vore efterretninger gå, finde vi exempler derpå. I kong Svends brev til kirken i Ringsted 1148 omtales «høstarbejde, kaldet dagsværk, der skulde ydes efter gammel og rigtig taxt (*cum laboribus metendi*, *dictum dagswerke*, *in autumno secundum antiquum et verum taxum*)», altså var bestemmelsen allerede den gang gammel. Af dette brev kan man ikke sé, om det var gårdsæder eller landboer, der ydede dette arbejde. Men om gårdsæder er det ellers bekendt nok. Der tales således hyppig i gamle jordebøger og diplomer om gårdsæder, som hver dag gjorde arbejde, og imedens de arbejdede ingen anden afgift udredte (f. ex. *octo inquilini*, *dicti gardsæter*, *quotidie laborantes*, *qui non dant aliam pensionem interim quod laborant*), om andre, som enten gave penge eller arbejdede (*dat viginti grossos vel laborat*; eller efter at pengeafgiften er nævnt: *pro laboribus sedecim solidos*), om andre, som baade gave penge og arbejdede (*duo inquilini*, *quilibet dat quatuor sterlingos*, *et laborant*). Men at det samme også gældte om fæstebönderne, har Estrup ligeledes bemærket. Man finder almindelig om dem, at de betale en afgift, en leje, men tillige udtrykkene, at de tjene, göre tjeneste til borgen eller klosteret, (f. ex. *sex curiæ*, *et omnes serviunt ad castrum: duæ curiæ, quæ dederunt duo pund annonæ et servitia ad castrum.*) Vil man imidlertid ikke urgere ordet tjeneste, så at derved skulde menes legemligt arbejde, thi der forstås åbenbar også andre afgifter, kørsler o. desl. derved, som skulde udredes foruden landgilden; så finder man dog også andre exempler, som ere tydelige nok. Det hedder således i Roskilde Jordebog 1370, at landboer og bryder (*coloni et villici*) hver uge i høsten arbejdede til

hovedgården med at høste med fire *dawswerke*, og ligeledes i høsten hver uge med at slå hø med to *dawswerke*, således at de for halvdelen af den jord, de havde, forrettede dette arbejde, for den anden halvdel udredte penge. Slig dagsgerning omtales ikke blot i Sjælland, men blev også ydet til klostrene i Jylland. Selv mølleren, der havde en mølle i fæste, måtte dels give penge, dels fede svin for biskoppen, dels endelig efter tilsigelse — altså ikke efter akkord, men efter herrens vilkårlige bud — skove for biskoppen (*et laborat cum securi sua ad castrum, quando necesse fuerit*). Ligeledes vare, som flere breve vise, de såkaldte målsbönder, skönt de nøde adskillige friheder, som de havde fra arildstid, hvoriblandt frihed for at plöje til slottet: dog forpligtede til at køre langægt, og göre anden del, som målsbönder *fra Arildstid* plejede at göre; deriblandt nævnes, at de, når de bleve tilsagte af embedsmanden, skulde koste og våge på slottet eller derfor give årlige vægterpenge. Men alt dette viser jo, at bönderne, ikke at tale om det offenlige arbejde, der pålagdes dem, som de eneste, der kunde udføre det, tillige vare hoveri-pligtige til herskabet.

Der står da endnu kun tilbage at vise, om bönderne vare stavnsbundne eller ej. Men derom kan der næppe være to meninger, siden de vare vordnede; af vordnedskabets oprindelse fulgte ligefrem, at de ældste vordnede ikke uden herskabets tilladelse kunde drage bort fra godset, thi derved bleve de ligefrem unddragne herskabets værn. Derom finder man mere hos Estrup. Erik Plovpenning befalede 1243 de landboer og gårdsæder (*coloni et inquilini*), som havde forladt Sorø klosters gods, inden femten dage at vende tilbage og forrette deres skyldige tjenester (*servitia*); og han forbød tillige strengelig, at ingen måtte forlokke nogen af

klosterets tjenere (*familia*, hjon og de øvrige tjenere). Heraf sés da, at ikke blot gårdsæderne, men også fæstebønderne vare stavnsbundne. Og derom kan så meget mindre være tvivl, som endog selvejere vare bundne til stavn, forsåvidt de vare tilpligtede at bo på deres arvejord, og ikke måtte flytte ind og bosætte sig i en købstad. Et diplom fra 1410 viser, at tvende brødre, som havde ret arvejord i Sletherred, men som boede i Ålborg og Randers, på kongens retterting bleve dømte til at bygge og bo på deres arvejord. Det samme sés af den måde, hvorpå bonden gik over til adelsmand; han måtte først frigöres af herskabet, og derefter adles af kongen. I Dueholm klosters breve findes tvende mænds adelsbrev fra året 1454, og tillige et ældre brev af 1418, hvori Anders Offesen, Ridder, af Björnholm, kundgör, at han »haver tilhjulpen at de have fanget deres frihed af herskabet, samt for frændskabs og troskabs skyld giver og under dem sin moders skjold og hjelm med sig.» Som en følge af dette stavnsbånd betragtedes bönderne omtrent som et inventarium, der fulgte med godset. Når en adelsmand skødede sit gods til klosteret, så gav han det til klosterets brug med bygninger og gårdsæder (*in usum claustri cum edificiis et inquilinis*). Når øde jord blev pantsat til en anden, og denne för indløsningstiden havde fået den bebygget, så skulde han eller hans arvinger ved indløsningen have erstatning for bygningen efter tiltagne mænds skön; men fandtes der bonde, korn og kvæg, dem kunde han eller de tage med sig (*et si ibi colonus, annona, Holtzkorn et jumenta inventa fuerint bonorum redemptionis tempore, ipsa auferendi plenam habeant potestatem*). Så hedder det i breve fra 1402 og 1406. En adelsmand, som skødede Dronning Margrete gods i Jylland, kundgjorde med det samme for

bonden i et andet brev, «at han havde ham igen vundet» af en anden adelsmand, og «at han nu havde opladet og skødet ham med fornævnte gård til dronningen.» En anden adelsmand skødede ligeledes i Jylland til samme dronning en gård og en landbo, som han selv havde fået af to andre adelsmænd, der tilforn havde arvet (*ærffde*) dem efter en tredie. Kong Erik af Pommern undte og lænte 1415 Axel Pedersen Ridder «disse sex vore bönder med det gods, som de oppå bygge og bo, med al brugelig ret», og tog disse bönder i sin synderlige værn og fred og hegn; o. s. v. De bestemmelser, som forekomme dels i de ældre love, dels senere, angående vordnedes ret til at opsige deres fæste, tjene da kun til bevis på en fremskriden, hvorved man søgte at løse nogle af de bånd, der allerede vare knyttede i oldtiden.

Det kunde give anledning til flere interessante bemærkninger, hvis her var sted til at gå nöjere ind i forholdet mellem Gejstlig, Adel og Bonde; men det som er anført vil allerede kunne tjene til at oplyse, at det tryk, som hvilede paa bondestanden, ikke fremstod pludselig, men havde begyndt langt tilbage, samt at der overhovedet i middelalderen ikke fandt en tilbagegang sted, men en fremgang. Den forrige bonde gik op til adel, den forrige træl op til bonde. Selvejernes (*bundonum*) antal måtte nødvendig formindskes, da en stor del af dem gik over i kongens tjeneste som hirdmænd, hærmænd og andre embedsmænd; men deres anséelse måtte også i samme grad, som disse stege, efterhånden aftage. Nogle, for hvem det gik tilbage, måtte være glade ved, at de som fæstebönder kunde give sig under et herskab, der på en tid, da magten sad i spydstagen, og den enkeltes ret vanskelig lod sig håndhæve, var mægtigt nok til at beskytte dem. Kristen-

dommen vakte sandsen for menneskefrihed; med den skulde trællestanden egenlig have ophørt, men det skete kun langsomt, ikke förend henved 1300. Da det endelig fandt sted, måtte en stor mængde vordnede fremstå; den talrige trællestand gik jo ikke ud af landet, den måtte, efter at gejstlig, adelig og borgerlig stand havde udviklet sig, som den, der især dyrkede jorden, nærmest gå over i bondestanden. Den forrige træl fik rettigheder, han fik frihed; vel blev han endnu vordnet, vel hvilede der endnu mange og svære tryk på ham, men han var dog fra at være en blot ting gået over til at være et menneske; han kunde endog, når han havde anlæg eller formående slægtninge, eller andre omstændigheder vare ham gunstige, arbejde sig frem til at blive en af landets anséligste mænd. Exemplerne derpå ere vel undtagelser, men adgangen stod dog alle åben. Ved landets ulykker, blandt hvilke mådelige konger ikke vare blandt de mindste, måtte vel det tryk, der hvilede på de mindre heldige, og som allerede havde hvilet på dem fra oldtiden af, blive större; de måtte nødvendig dele den almindelige nød; men ret smertefuldt blev det først, da der med den Tyske kongestamme indvandrede en skare af Tyske adelsmænd, med, som det hedder, en tom pung i den ene hånd, et adelsbrev i den anden, da de bleve dragne frem og forsynede med gaver, jorder, friheder. Disse fremmede vidste godt at sörge for sig selv, men bekymrede sig i almindelighed lidet om at fremdrage landets börn eller at fremme deres velfærd; og havde den gamle Danske adel glemt, at bonden var træl, så blev den nu altfor håndgribelig mindet derom, og var desværre kun altfor lærvillig. Således er det begribeligt, at adelen lige til Souverainiteten anså sig alene for fri stand, at den, — der havde fået de jordejendomme, som den enten

allerede besad eller som belönning for visse tjenester erholdt af kongen, fri for alle afgifter, al kongelig tynge — selv efter at bonde og borger havde afkastet en del af sine lænker, endnu betragtede disse som ufri, der vare pligtige at yde kongen skyld og skat.

Borgerstanden udviklede sig omtrent på en lignende måde, som bonden. Den udgik fra håndværkernes klasse. Men i oldtiden udførtes alle håndgerninger nærmest ved trælle. Ligesom man endnu ved herremandens sæde gerne sér en lille koloni af håndværkere, således må også i ældre tider borgen have haft sine torpere, der måtte udføre slige arbejder. Da kristendommen var bleven indført, fik også klostrene sine. Alle disse arbejdere vare enten ligefrem borgherrens eller klosterets trælle og livegne, eller, hvis de vare fribårne, dog i deres tjeneste. Selv fiskelejerne ved søkanten beboedes af fiskere, der oprindelig hørte herremanden eller klosteret til. Men efterhånden fik byen, alt som den voxte til, alt som trællene bleve mere fri eller flere fri mænd nedsatte sig der, större udstrækning, större friheder og privilegier. Der udviklede sig ikke blot en fiskerstand, en håndværksstand, men også en handelsstand. Desuagtet vedbleve mange af købstæderne endnu at stå i samme afhængigheds-forhold til herremanden eller klosteret, som för; hvilket tilfulde beviser, at borgerstandens udvikling skete på lignende måde, som bondestandens. I København var der boder, som måtte göre arbejde til biskoppens gård, ligesom endnu langt senere Mariager, efter at den havde fået købsted-privilegier, i høstens tid måtte göre arbejde til klosteret. Hvorledes skulde man også ellers kunne forklare sig, at landets byer og stæder havde så liden indflydelse på handelens flor, at de kunde være så fortrykte, så afmægtige, at fremmede handelsstæder kunde

tilegne sig et så gennemgribende herredømme over landet, som historien viser, de havde, at de kunde bemægtige sig dets vigtigste fiskerier og betydeligste handel. Også her gik udviklingen indenfra kun langsom for sig, medens tids-omstændighederne forøgede det indvortes tryk ved udvortes hindringer; thi med flere af kongerne, f. ex. Frederik den Første, der bejlede til Hansestædernes gunst, fulgte hin ulykkelige afhængighed af fremmede, der fik lov til, ja næsten bleve bedte om, at benytte den bedste del af landets indtægts-kilder. Fra denne side, turde man næsten sige, kom især det, som hemmede landets udvikling og fremgang; og når Danmark havde konger, som man kan tillægge nogen storhed, så gik al deres higen og tragten ud på, at drive denne fremmede indflydelse tilbage, at møde dette tryk med et modtryk; desværre kun sjelden med synderligt held, dels fordi deres planer til landets vel kun vare som et forbigående glimt i mörket, dels fordi omstændighederne virkelig til sine tider vare uovervindelige. Også her finde vi bekræftet, hvorledes det til alle tider har været Danmarks ulykke, at fremmede have fundet landet så velsignet; næsten altid ere de komne for at høste der, hvor landets börn havde sået; næsten hveranden familie i købstæderne kan til en vis tid antages at have været Tysk; Tyske møllere, bagere, skindere (Müller, Becker, Schumacher) og en hel sværm af lignende gæster oversvømmede landet; og, som det almindelig går, slige gæster vare just ikke blandt de bedste i deres eget hjem. De fordærvede derfor ofte landets sprog og sæder, toge i det mindste altid brødet fra de indfødte. Men dette kunde ej have fundet sted, hvis landets egne börn i nogenlunde betydelig grad havde været sig sin nationalitet, sin Nordiske, altså utyske, ejendommelighed bevidste. Derom kunde siges meget;

tiden vil komme, eller er den allerede begyndt? da folket endelig vil vågne til bevidsthed, da det endelig engang vil indsé, at et folks bestemmelse er noget höjere end blot spise og drikke, og at det er uværdigt, i handel og industri, som i videnskab og kunst, at lade sig vise tilrette af andre, sålænge man selv har arbejdskraft og dygtighed og følelse for selvstændighed og frihed.

V.

Om tro og sæder i hedenold.

1. Om overtro.

Siden de forestående fortællinger have ført os ind i overtroens store rige, ville nogle almindelige bemærkninger om den på dette sted være passende. Men hensigten med disse kan her kun være, snarere at henvende opmærksomheden på dette rige æmne, og at betragte nogle mærkelige sider deraf, end på nogen måde at ville udtømme det. Selv nogen systematisk ordning er det os ikke om at göre.

Nogle læsere ville måské spörge, om disse bemærkningers hensigt er at modarbejde eller befæste overtroen; den er at meddele nogen indsigt i overtroens væsen. Kundskab og indsigt göre overalt udslaget; de bestemme troen.

Betragter man da for det første selve ordet overtro, så ligger deri først en tro, dernæst en urigtig, forkert tro (*aberglaube*, *efterglaube*, thi vort ord er kun en fordrejelse af det Tyske). Det er altså åbenbart, at overtroen udgår fra troens væsen, men tillige at den forvansker dette væsen. Når vi kunne oplyse disse to ting, så ville vi derved erholde indsigt, så vel i overtroens oprindelse, som i de forskellige arter, hvori den opløser sig.

Overtro udgår fra tro, men derved forstå vi over-

bevisning om, at der i alt det legemlige, som vi sandse, ligger noget åndigt til grund, fra hvilket det udgår som fra sin rette inderste kærne. Overtro står altså i den nöjeste forbindelse med religionen; og ligesom vi hverken i den gamle eller den ny verden finde noget folk uden religiøse forestillinger eller tro, ligeså finde vi hos dem alle overtro eller urigtige forestillinger om åndeverdenens forbindelse med og åbenbaring i den legemlige verden.

Man har, som bekendt, villet udlede begge, tro og overtro, fra frygt og håb, altså fra menneskets egennytte, men det er en lav og uværdig betragtnings-måde. De have deres grund i noget langt ædlere, i den naturlige trang, den dybe længsel, den ustandselige higen efter sandhedens erkendelse. Kun misbrugen er en følge af ondskab. Et anstrøg af overtro bliver tilbage i det bedste hjerte, og ingen stor mand har været den foruden.

Når overtro er en forvanskning af troen, så kunde man fra det kristelige standpunkt kalde alt hedenskab overtro; dog er dette ikke her vor mening, thi til denne art af overtro, om man så vil kalde den, have vi et andet ord; vi kalde den mythe, og samlingen af alle disse forestillinger gudelære eller mythologi. Egenlig overtro forstås ikke derved; thi mytherne ere kun de förste begyndende udviklinger af troens væsen, menneske-slægtens förste barnlige forestillinger om Gud og verden og deres forbindelse. Disse forestillinger ere opfattede i en sandselig form, men derved alene blive de ikke overtroiske. Når barnet forestiller sig Gud som en gammel mand, der sidder i himlen og sér ned på det, så smile vi deraf, men vi sige ikke om barnet at det er overtroisk, just fordi det endnu er barn, og derfor heller ikke er istand til at opfatte det guddomme-

lige, uden under en sandselig form. Overtro finder først da sted, når forstanden allerede er så udviklet, at den kan skelne imellem det oversandselige og sandselige, og desuagtet foretrækker de sidste former, hænger sig fast i dem, og glemmer deres indhold, deres betydning.

Imidlertid er det vist, at overtro, megen overtro, udgår fra den mythiske tro, nemlig ved en misforståelse af mythernes indhold og betydning. Just deri ligger det, at mythologien hos selve hedningerne ikke var overtro, men er bleven dertil hos de kristne folk, hos hvilke mindet om mytherne bevarede sig. Den hele forestillings-kreds, hvori hedningerne levede, var nemlig en ganske anden end den, hvoraf de kristne skulle finde sig omgivne. I hedenskabet eller fler-guderiet bliver hele naturen åndelig-gjort, eller det åndige legemlig-gjort (begge dele løbe ud på ét, og enhver, der legemlig-gör Gud under hvilkensomhelst form, strejfer derved over i hedenskabets område); dette vidner om et lavt trin på tænkningens stige; når mennesket står på dette trin, kender han endnu intet til idéer uden sandselig form og skikkelse; for ham er der altså heller ingen ånd til uden i denne eller hin legemlige åbenbarelse; det åndige og legemlige går hos ham så trolig hånd i hånd, at han ikke tænker det ene, uden med det selvsamme at tænke det andet[1]). Men når den kristne, som kan skelne imellem begge, desuagtet bibeholder den mythiske form, og tror f. ex. på Ellefolk, Underjordiske o. desl., så er han hjemfalden til overtroen; thi for ham er der

[1]) Det er mærkeligt at sé, hvorledes menneskets tænkning, når den har gennemløbet et langt løb, i sin slutning böjer sig tilbage imod sin begyndelse, og således slutter sin kreds. Thi den nyere filosofi siger, som bekendt, ligesom hedningen, at der kan ingen ånd være til uden legeme, og gör altså verden (Kaos) evig ligesom guddommen.

en væsenlig forskel imellem det oversandselige og det sandselige, og desuagtet tror han på hint under en nedarvet eller selvskabt sandselig form.

Erfaringen viser da også, at overtroen hos alle folk har vedligeholdt sig under de gamle mythiske former, og at deres gamle troslære har leveret de vigtigste elementer dertil. Disse elementer findes overalt i folketroen, der, hvor man end betragter den, overalt har beholdt et og andet af mytherne, men ligeledes overalt har glemt deres betydning, har taget deres legeme, men glemt deres ånd. Dette er i almindelighed en følge af traditionen eller den fortsatte mundlige overlevering; thi det ligger i traditionens natur, stedse mere at forvanskes, stedse mere at give slip på det indre, og at holde fast ved det ydre. F. ex. troen på torsdagen hænger i den Nordiske mythologi nöje sammen med troen på Thor; hans dyrkelse på denne dag måtte nødvendig hellige dagen, og ved dens helligholdelse fremkaldtes en lang række af religiøse forestillinger om Thor og hans virksomhed; nu derimod er troen på Thor forsvunden, ikke desmindre skal der på hans dag oplæses visse formularer eller foretages andre overtroiske skikke, som kun på denne dag have deres fulde kraft. Det var således i vor middelalder et middel til at göre sig hård eller skudfri, fem torsdage efter hinanden at lade læse messen om Guds legeme, i forbindelse med andre kristelig-overtroiske ceremonier, og denne tro på dagen er endnu så lidet forsvunden hos almuen, at man nylig har læst i tidenderne om torsdags-drengen og hans vidunderlige kurer. For hedningen måtte det, efter hans forestillinger om det andet liv som en ligefrem fortsættelse af det nærværende, være en betydningsfuld handling, at medgive den døde i höjen eller graven visse ting, som han også hisset

nødvendig skulde bruge, og det netop det bedste af hans jordiske ejendom; for hedningen måtte det have betydning, selv at nedgrave sine bedste skatte, medens han endnu levede, og således at sikkre sig dem, thi han troede, ja han vidste, at de i hint liv vilde komme ham tilgode; men når kristelige forestillinger om det andet liv have gjort sig gældende, så er alt sådant blevet til overtro, hvad enten man nu medgiver den døde mad, drikke, skéer o. desl. eller man medgiver den frugtsommelige kone, der för sin død ikke er bleven forløst, tråd, nåle, sax og linned i graven, eller vel endog det hele börnetöj, forat barnet ikke skal komme nøgent ind i himmerige; eller man, for at forhindre den dødes gengang, giver ham sit fyrtöj og andre deslige ting, som han daglig syslede med, med på vejen, af frygt for, at han ellers selv skulde komme for at hente dem.

Overtroens elementer kunne da i almindelighed søges i hedenskabet, men vi må endnu forsøge at vise, hvorledes den ved en forvanskning af troen udvikler sig deraf.

Den vigtigste genstand for den menneskelige tænkning, al religions og al filosofis endelige mål, er unegtelig forbindelsen mellem legemet og ånden, verden og guddommen. Sandheden i denne sag er simpel, skönt den ofte og i almindelighed udtrykkes i tilsyneladende store, eller indvikles i virkelig dunkle ord; det åndige er det evige, det legemlige er kun forgængelige former; det åndige er og forgår ikke, det legemlige er til, opstår og forgår; det åndige gennemtrænger alt og har ingen grændse, det legemlige er kun en åbenbarelse af ånden under en begrændset form. En nöjere udvikling heraf og hvad deraf følger kan naturligvis ikke gives på dette sted; men det er nødvendigt for vort æmne, klart at opfatte hin modsætning. Thi når den tanke

lægges til grund, at naturen er Gud, så fremkommer det, som vi kalde hedenskab; når derimod den tanke erkendes i sin renhed, at Gud er en ånd, så spirer den sande tro; og når forholdet imellem begge hine modsætninger forstyrres, så opskyder overtroen deraf, som tidsler, der vrimle på en frodig mark.

Hvad er almindeligere, og man kunde måske sige, hvad kan synes naturligere, end at søge Gud i naturen, i den skönne, henrykkende natur, i hans herlige værker? Det gjorde hedningerne. Derfor kunde de ikke nöjes med én Gud, thi naturen er mangfoldig; derfor splittede de det guddommelige væsen — thi at de havde en anelse om et sådant, og at der i al polytheisme ligger dybt begravet en monotheisme, derom kan der ingen tvivl være —[1]) i mange Guder; thi naturen er og var adsplittet; men i den sande religion finder denne naturforgudelse ikke sted, og kan det ikke. Frelseren har aldrig gjort sine disciple opmærksomme på de spraglede urter, de herlige lilier, imellem hvilke de dog så ofte vandrede, uden som billeder på, som öjensynlige minder om forgængeligheden. Og det med rette. Thi kendte vi kun Gud af naturen, så måtte vi sige: han er skön, han er henrykkende, han er mild og god og fuld af velsignelse, men også: han er vild og stormende, barsk og grusom, fuld af hævn og blodtørst, som dyret og mennesket, der er hans skabning, mægtig i alt, men aldrig bestandig i noget. Og således

[1]) Bekendt er fortællingen om lagmanden Thorkel Måne, en hedning, hvis sæder, som det hedder, vare ligeså rene som de kristnes, og hvorledes han i sin dødssot lod sig bære ud i sollyset og befalede sig den gud i vold, der havde skabt solen. Også i Eddaerne svæver idéen om en Alfader som en renere og höjere idé over alle andre forestillinger om hedenske guder.

vare just hedningernes guder, svarende til den natur, de skulde forestille, fra hvilken deres idé var tagen. Og vil man sige, at hedningerne foruden den ydre natur også havde deres eget indre, fra hvilket den guddommelige idé måtte oprinde, så var det ikke idéen, men det var deres blods gærende lyster, det var deres hjerters dybe længsler, det var deres lidenskaber, det var alle disse sandselige rørelser, som på naturlig vis føre menneskene frem til sandhedens erkendelse, men det var ikke selve denne erkendelse, ikke den rene idé, som drev dem hen til gudernes altere, som böjede deres knæ, og som fremkaldte deres ofre. Deres bönner og deres ofre forudsætte derfor bestandig en gud, hvis væsen er deres ligt, om end i visse måder forhöjet, legemlig forstörret og i åndig henséende langt mægtigere. Med hensyn til Sydens mythologi behøver dette intet bevis; vi ville anføre et par exempler fra Norden: Da Kjartan Olafsen med flere Islændere i Norge besøgte den kristne gudstjeneste, og der indfaldt et hårdt og strengt vejrligt, tilskreve hedningerne deres guder denne natur-forandring; de fortörnedes nemlig fordi deres forrige dyrkere forlode dem. Når et hov blev nedbrudt, måtte de gamle guder flygte derfra, og da vare de ikke at spøge med. Da dette engang var tilfældet, lod en klog kone alt sit kvæg, som fandtes på den vej guderne måtte tage, drive bort, at de ikke i deres blinde vrede skulde ødelægge det. Når guderne vare således beskafne, så forklarer man sig også, hvorfor så mange, og det just de djærveste mænd, ikke havde nogen anden tro, end på dem selv, på deres egen magt og styrke.

Der er en mærkelighed ved denne naturdyrkelse i sin renhed, således som den findes såvel i Grækernes som i Nordboernes mythologi, at den ingen djævel

erkender. Loke var vel i mange henseender repræsentant for det skadelige og det uædle i naturen og i mennesket, men han var intet grund-ondt væsen. Forestillingen om et sådant opstod, som bekendt, af en mislykket tænkning over naturen, af et forsøg på at forklare sig naturens dobbelte sider, dens gode og dens onde udséende. Den såkaldte dualisme forudsatte tvende lige evige og mægtige væsener, det ene godt, det andet ondt, og den gav kun sandheden forsåvidt æren, som den antog, at det gode endelig skulde sejre over det onde. Heraf udsprang læren om engle og dæmoner, ikke selv guder, men deres sendebud, udførere af deres vilje, deres tjenere; og dette blev den anden og en af de rigeste kilder til overtroen.

Ligesom overtroen således udgik fra urigtige forestillinger om forbindelsen mellem Gud og verden, og den måde, hvorpå de virke i eller på hinanden; således fandt den rigelig næring ved at betragte forbindelsen imellem legeme og sjæl, medens de endnu her i livet ere forenede, samt i forestillingen om det andet liv, om sjælens tilstand efter døden. At overtroen her kunde bevæge sig i en vid kreds, er ikke forunderligt, da sammenhængen heraf endnu er en uafladelig, — og uagtet al gentagen granskning endnu ikke opklaret, — genstand for den menneskelige spekulation, og æmnet just formedelst sin dunkelhed udøver et bestandigt herredömme over den menneskelige sjæl, vækker og nærer en aldrig tilfredsstillet higen efter at vinde lys i dette mørke, og efter at opklare denne dunkle region, som sjælen véd, med vished véd, den engang skal gennemvandre. Hvor mange, tildels rørende, fortællinger har man ikke om elskende, om mand og kone, om ven og ven, som på deres yderste lovede hinanden at komme igen og at bringe den efterlevende underretning om hin tilstand.

Nogle erfarede aldrig noget; andre troede, at den afdøde virkelig var kommen, virkelig havde talt; men altid víste det sig, at åbenbaringen udsprang fra selvgjorte forestillinger, som allerede forhen lå i sjælens dyb, og hvortil ingen åbenbaring fra åndeverdenen havde været fornøden. Men har erfaringen intet oplyst, så har heller ikke filosofien ført til noget resultat, og selv én af de nyere tænkere (Fichte) ender med det, hvormed de gamle begyndte, den tro, at der ikke er et svælgende dyb imellem det andet liv og dette, at man ikke må tro, at de afdøde ere langt borte, men at de svæve os langt nærmere, end vi i almindelighed mene og tænke.

Föjer man hertil den bemærkning, at troen stedse må have sin betydning for livet, skönt den i grunden er noget langt höjere end dette, at den meget ofte kun er til for det, at dens bestemmelse for de fleste, ja selv ofte for statsstyrere, kun er at ordne det og at give det fylde; eller med andre ord: betænker man, at de forholde, vi nys have betragtet, gribe dybt ind i menneskets øvrige forestillinger, i dets handlinger, dyder og laster, at han ved troen håber at få det godt, at han vil, den skal yde ham jordiske fordele, at den ikke blot skal sikkre ham nutiden, men også fremtiden, at han af den forventer sig alle timelige og åndelige goder fra nu af og til evig tid; så begriber man lettelig, hvorfor just overtroen, som langt lettere udretter alt dette, aldrig hviler, hvorfor den uafladelig griber snart til det ene, snart til det andet middel, for at vinde disse fordele, hvorfor alle menneskelige rørelser, håb og frygt, tillid og angst, hengivenhed og skræk, from og forfærdelig gysen, idelig sætte den i bevægelse.

Overtroen går da, ligesom hedenskabet, ud fra, at der i hele naturen færdes overnaturlige væsener; at disse væsener indvirke ikke blot på naturen, men også

på mennesket, ja selv på menneskets sjæl; at disse væseners vilje kan påvirkes ved bönner, ved ofre og mangehånde andre midler, ja at de kunne bringes til at tjene mennesket; at nogle mennesker have det i deres magt eller kunne få det i deres magt, at beherske disse væsener og at göre dem til sine tjenere. Overtroen er det, ligesom hedenskabet, om at göre, at erfare disse overnaturlige væseners vilje, og når de have erfaret den, at benytte den til sit bedste eller til andres skade. De midler, den dertil bruger, udgår fra den i sig selv plumpe forestilling, at det legemlige kan frembringe en åndig virkning, at f. ex. visse udtalte ord eller visse foretagne handlinger kan frembringe en væsenlig forandring i sjælen, uden at denne er selvvirksom, at ord eller visse handlinger kunne forvandle et legeme til et ganske andet og modsat, eller kan pludselig fremkalde én sindsstemning isteden for den modsatte, kærlighed af had, renhed af ondskab, eller kunne på én gang omskifte naturen, og fremkalde begivenheder i denne udenfor de naturlig virkende love, o. s. fr. Overtroen bruger, ligesom hedenskabet, symboler, men den misbruger dem. Hedningen dannede sine gudebilleder, han tilbad dem, talte til dem og med dem, spurgte dem om råd og fik svar af dem, han straffede dem, når de ikke vilde som han, ikke vilde göre godt, ikke vilde opfylde hans vilje, på samme måde som barnet handler med sin dukke; det véd, hvad dukken er, og hvorledes den er bleven til, men desuagtet taler det til og med den, og omgås den som et levende væsen. Men den senere overtro mangler denne barnlige tro, den glemmer, at symbolet kun er et vehikel, kun er en ydre genstand, i anledning af hvilken den indre tanke kan sættes i bevægelse, og antager dette livløse, døde, i sig selv intetsigende stof for et virke-

ligt, et selvstændigt væsen. I almindelighed: hedenskabets i sig selv uskyldige tro på det åndiges åbenbaring under legemlige former blev i overtroens senere rige enten betydningsløs eller ond; betydningsløs blev den, når troen på disse væseners virkelige tilværelse og indvirkning på verden varede ved, således som den endnu tildels gör hos almuen, uagtet denne tro ikke mere har mindste sammenhæng med idéen om Gud; ond blev den, når denne tro ikke blot varede ved, men når den tillige benyttedes som middel til at tilföje andre skade på legeme og sjæl.

Overtroen træder da frem under forskellige former. Én er f. ex. troen på overnaturlige væsener, der færdes og sysle på havet, i floderne, i luften, på og i jorden, i höjene, på engene, o. s. v., om ikke i menneskelig, så dog i menneskeagtig skikkelse. Det er elementarånderne tænkte på menneskelig vís. Disse væsener udspringe, som bekendt, fra de ældste mythiske forestillinger, og genfindes under meget forskellige navne hos alle folk. Sådanne ere: féer, alfer, nøkker og havmænd, nisser og kobolde o. s. v. De ere personificationer af menneskets tanker; de gengive i legemlig form menneskets forestillinger om skönhed og ynde, om ro og stille lykke, om nydelse uden trællende arbejde, om den i menneskelivet så hyppig parrede afvexling af alvor og skemt, o. s. m. Nærbeslægtet hermed, men opfattet dybere og i sine følger langt betydeligere er troen på höjere gode og onde ånder, på engle og dæmoner; dybere er den, fordi den berører ikke blot livets ydre, lettere former, ikke blot alvor og skemt, men livets inderste rod, himmel og helvede, frelse eller fordømmelse. Det er da også noksom bekendt, hvilken indflydelse denne tro har udøvet på den hele menneskeslægt, og hvorledes den tildels den dag i dag endnu

øver den. Kundskaben om den måde, hvorpå det er mennesket muligt at træde i nöjere forbindelse med disse væsener, kaldes magi: den hvide, som lærer forbindelsen med de rene og gode ånder, den sorte, som lærer forbindelsen med de onde og faldne. Heraf fremkommer den mest udbredte og i sine følger mest fordærvelige form af overtroen: troen på trolddom og hexeri, eller den måde, hvorpå menneskene, ved at træde i forbindelse med mægtige ånder, kunne frembringe overnaturlige virkninger på sig selv eller andre, kunne fortrylle; og da overtroen især vender sig imod det onde, troen på de midler, hvorved denne forbindelse med onde ånder erhværves og fremmes, hvorledes de kunne fremtrylles, hvorledes de kunne benyttes, hvilke de midler ere, igennem hvilke de især virke, og hvorledes de endelig — thi ond må jo enden blive — tilsidst hævne sig og tilintetgöre deres egen skabning.

En anden form udgår fra påvirknings-måden. Man antager en skjult forbindelse imellem fjerne legemer uden mellemliggende led, eller imellem legeme og sjæl udenfor deres naturlige forbindelse, eller man gör et spring over fra tanken til det tegn, hvori den kommer tilsyne; man holder sig til tegnet og glemmer tanken; man tilskriver tegnet en undergörende kraft. Så tror man da, at en kvist og dens bevægelser stå i forbindelse med vand eller skjulte skatte i jordens skød; at en vis drik kan opvække kærlighed; at legemets bestænkning eller vaskning med vand frembringer sjælsrenhed; at brudekrandsen kan føle på sig, om den bæres af en mø eller ej, og falder af den urene, ligesom hin kyskhedskåbe ved kong Artusses hof, der hver gang ukyske kvinder fik den på, blev vind og skæv eller for kort, så at de bleve til spot for alle, eller

ligesom hint spejl, hvori de skönneste kvinder, når de nærede en ukysk tanke, bleve hæslige. Alt sådant, der i grunden er poetiske billeder, smukke idéer, bliver til overtro, når man fæster lid til den legemlige virkning; når man tillægger de legemlige ting, vandet, krandsen, kåben, spejlet, fornemmelse af fremmede åndige bevægelser, eller, som man kalder det, sympathi.

I almindelighed kunne disse og flere former henføres til følgende arter: overførelse af hedensk tro på gode og onde ånder, ikke blot den tro, at de ere til, men at de som legemlige skabninger vise sig for mennesket, om ikke for alle, så dog for visse, som have syn for dem, samt at de kunne indvirke på og frembringe forandringer i naturen, på dyr og mennesker, på legemet og sjælen. Heraf den hele åndelære, dæmonologien som videnskab, og magien som udøvende kunst. Dernæst overførelse af den hedenske tro, at man ved visse legemlige midler, ord og gerninger i den legemlige verden, kan erfare sin skæbne og forbedre den. Heraf den hele spådomslære, mantien, og den såkaldte sympathi, begge under utallige former. Endelig overførelse af den hedenske tro, at det andet liv er en ligefrem fortsættelse af det nærværende, at sjælen endnu beholder eller i det mindste kan iføre sig sit legeme, og virker igennem det; og at denne virksomhed på ingen måde kan forstyrres og ophæves uden ved at tilintetgöre legemet, så vidt som dette på nogen måde er tænkeligt. Heraf det hele genganger- og spøgelsevæsen.

Fra disse almindelige bemærkninger vende vi os til en nöjere betragtning af den gammel-Nordiske overtro og de særegne skikkelser, hvori den er kommen tilsyne. Den kunde, hvis det var vor hensigt at levere en nogenlunde fuldstændig afhandling, give anledning

til interessante og lærerige betragtninger, når det f. ex. historisk blev oplyst, i hvilket forhold den hedenske og kristelige overtro stå til hinanden; hvilke modsætninger der findes imellem elementerne af de Nordiske og de Sydlige folks, hvilket nødvendig måtte føre til at vise forskellen imellem folkenes tro; og, hvad der vilde være et ligeså rigt, næsten uudtömmeligt æmne, når man viste, hvorledes middelalderens overtro var grundet i hedenolds, og nutidens atter i middelalderens; når man, også i denne henséende, viste, hvorledes Norden stedse har forladt sin egen, oprindelige rigdom, stedse har lyttet til røster fra Syden og foretrukket dem for fædrenes simple tale, hvorledes derfor fremmed overtro, og sædvanlig det afskyeligste af denne, har trængt sig ind i Norden, har fæstet bolig der, og om ikke aldeles udslettet, så dog forvansket og fordærvet de oprindelige forestillinger. Men alt dette vilde her føre os for vidt. Vi betragte derfor kun nogle af de mest fremtrædende skikkelser, hvori den Nordiske overtro har vist sig, efter den anledning som gives i de meddelte eller andre med dem nærbeslægtede fortællinger.

Vi bemærke da, at også den Nordiske hedenold har alle de elementer i sig, hvoraf overtroen kan skabes og formes: troen på hellige vande og kilder, træer og stene, der vel ifølge troen ere blotte symboler, men som let kunne betragtes som uafhængige af den oprindelige tanke; troen på guder, alfer og lignende væsener, der let kunne løsrives fra idéen og göres uafhængige af den; troen på midler, hvorved gudernes vilje kan erfares og tildels böjes eller omskiftes, o. desl. Men det er dog tvivlsomt, om man i selve den ældste Aselære kan påvise noget, der ligefrem svarer til det senere begreb af hexeri, således som det fremtræder i middelalderen. Det synes nemlig, som om denne art overtro

først opstår, når en religiøs tro ikke mere hersker i sin ublandede renhed, men en anden religiøs tro blander sig dermed eller stiller sig derimod. Der er da i vor oldtid to ting, som måtte føde den: Aselærens modsætning til den Finske lære og til kristendommen; og det bekræfter sig virkelig, at først når disse forskellige troslærer berøre hinanden, forekommer det, som svarer til hvad vi senere kalde hexeri eller trolddom.

Adskillige ting synes at tale herfor. Det er almindeligt, at den ene troslære forkettrer den anden, at den ene, som ansér sig selv for den sande, holder den anden for et udspring af lögnen. Da vi nu i Norden også finde tvende sådanne lærdomme ved siden af hinanden, den Götiske eller Aselæren, og den Finske eller Lapske, og vi siden finde dem begge i samme kamp med kristendommen, så er det rimeligt, at det, som vi tydelig sé i den sidste kamp, også allerede har fundet sted i den første. De første kristne missionærer forkastede ikke selve de gamle guder som uting, som fantomer; de lode dem beholde deres ret til at være til, hvad enten de nu virkelig selv vare for enfoldige til at indsé sandheden i og for sig, eller de fandt det gavnligt, ikke på én gang at berøve hedningerne alt, og troede, ved at tilstå guderne tilværelse, men kun som faldne og onde væsener, at opvække endnu större afsky hos deres forrige dyrkere. For de kristne skabtes altså herved en hel række af onde ånder; hele den forrige tro med alle sine åbenbarelser flyttedes på én gang fra himlen til helvede. Men det samme kunde allerede forhen have fundet sted imellem Asedyrkere og Finner; og vi bör da billigen fatte nogen mistro til de gamle historie-skrivere, når de fremstille os guderne som troldkyndige eller troldmænd; thi vare guderne höje, hellige væsener, så udsprang jo deres

virkning på naturen af en ren vilje, og kunde ikke være en følge af urene midler (af magi eller sorte kunster). Ikke desmindre have både Snorre og Saxe opfattet Odin på denne måde, derved nemlig, at de begge have stået på et kristeligt standpunkt, og fra dette skuet tilbage på de allerede henfarne guder. Efter Snorres Ynglinge-Saga tér Odin sig som en troldmand; han læser galdre (hexevers) over Mimers hoved; han skifter ham, så at hans legeme ligger som sovende eller dødt, medens hans virkelige selv farer omkring som fugl, fisk eller andet dyr; han og Freya øve især seid (hexekogning), så at han dermed kunde tage liv og helsen fra én og give dem til en anden, o. desl. Det samme træder endnu stærkere frem hos Saxe; for ham var Odin og hans følge ligefrem troldmænd, göglere, som havde tiltaget sig guddommelig anséelse; Midodin bliver derfor ligefrem efter sin død behandlet som en anden ond bedrager, hvis lig man slog en pæl igennem livet, for at han ikke skulde gå igen; og når Saxe er forlegen med disse göglere og bedragere, så er det ikke deres væsen, han er i tvivl om, men kun hvorledes han skal få dem ret inddélte og henførte til deres rette tid. Hvor langt anderledes viser Odin sig ikke i selve Edda, selv f. ex. når han (efter Vegtams-kvida) rider til Hel, for at udforske Balders skæbne; han besværger også her, men det er ikke ved magiske ord, som en anden må indgive ham, det er som selve naturens herre han udspörger de væsener, der repræsentere naturen, i det höje og i det dybe, i Mimers brönd og i Hels verden. Da dette nu er unægteligt, så er det også sandsynligt, at de forestillinger, der have hensyn til påvirkninger på naturen eller på menneskene, ved hvilke der ikke ligger nogen tanke til grund om de gamle guder, at disse forestillinger heller ikke høre til

Aselæren, men til den Finske lære, og kun formedelst deres modsætning til Aselæren ere blevne betragtede som trolddom, på samme måde som der virkelig indenfor selve hedenskabets kreds dannede sig to forskellige forestillinger om Loke: en Udgårds-Loke modsat en Ase-Loke, den ene herskende indenfor den eventyrlige mythologis område, den anden indenfor den ægtes.

Det kan da næppe med nogen sikkerhed bestemmes, om de fortællinger om trolddom, der findes i sagaerne, virkelig må tilskrives Aselæren selv, eller om ikke i det mindste den största del deraf henhører dels til Finne-troen, dels til kristendommens første tider. Den her fremsatte anskuelse bekræftes ved den kristelige middelalder. En mø, der var ren og skær, og tillige rettroende, så at hun aldeles hyldede kirkens lære, var derved aldeles sikkret for den beskyldning at hun kunde være en hex; vrang-tro derimod førte trolddom med sig.

Til de vigtigste former, under hvilke overtroen viste sig i det gamle Norden, henhøre især følgende:

Den forestilling var almindelig, at ikke alle kunde skue ind i de overnaturlige virkninger, tværtimod hengik de for de fleste, for alle almindelige mennesker, ubemærkede. De, for hvem de kom tilsyne, kaldte de gamle med et eget ord (úfreskr), de ansås for mennesker af en usædvanlig natur. Disse kunde sé ånderne, vætterne, som vare skjulte for alle andre; de så f. ex. hvorledes landvætterne fulgte med én mand til tings, og hvorledes de hjalp en anden ved hans fiskeri. Den samme overtro have vi, som bekendt endnu; ikke alle kunne sé spøgelser, det er kun visse udvalgte givet, hvad enten det nu er söndagsbörn eller det er mennesker, der ere fødte Jule-nat, eller de på anden måde ere blevne indviede til deres forudbestemte kald. Det er kun dem, som sé ligskaren vandre forbi ved höjlys dag, förend

den virkelig går for sig, og som derfor med fuldkommen sikkerhed kunne forudsige vedkommendes død; det er kun dem, der ved selve deres fødsels-orden have erholdt en magt, som de ikke engang ere sig selv bevidste, til at kunne kurere allehånde sygdomme. Hvor nær ved denne overtro ligger ikke den religiøse tro, i følge hvilken nogle allerede forud ere bestemte til frelse. For begge dele ligger den tanke til grund, at åndelige fortrin og åndelig frelse kunne vindes uden fremadstræbende kundskab, uden selvvirkende ånd.

Nærbeslægtet med forrige er den forestilling hos de gamle, at mand eller kvinde kunde være fremsynet (framsýnn). Vistnok kan derved ligge den tanke til grund, at de vare klogere og visere, mere eftertænksomme, end andre; men i almindelighed forbinder sig dog dermed en mere overtroisk forestilling, en indgivelse ovenfra. De fremsynede så ikke blot hvad der nu skete, de skuede også ind i fremtiden. Således bruges også ordet endnu hos almuen, og midlet til at blive det er (efter Thieles folkesagn) at spise kødet af en kongesnog.

En anden almindelig forestilling var den, at visse mennesker vare ham-stærke eller ham-ramme, som det gamle udtryk hedder, at de kunde træde ud af deres egen natur (ham), og iføres en anden. Denne tilstand omtales ved anmærkningen om berserker, thi disse vare i almindelighed af denne beskaffenhed; de fik, når berserks-gangen kom over dem, styrke som ulve eller björne. Men ordet bruges også om virkelige forvandlinger. Blandt de Islandske nybyggere var der to mænd, der begge vare hamramme; de kom i trætte med hinanden; da så én af de mænd, der kunde sé sligt, hvorlunde der fra den enes gård kom en björn, fra den andens en tyr, og hvorledes de stredes med hinanden; men björnen var den

stærkeste, og vandt sejer, og på det sted, hvor de havde stredets, dannede der sig ligesom en dal, således havde de oprodet jorden. Man må herved komme til at tænke på Saxes fortælling om hexen, der omskabte sig i en koes skikkelse, og i denne stangede kong Frode ihjel. Hexen Geirhilde på Island påtog sig ligeledes en kos skikkelse. Til denne overtro svarer i middelalderen de tusende forskellige slags omskabelser, og nærmest de noksom bekendte var-ulve (der efter ordets oprindelse betyder mand-ulve, menneske-ulve). Begge tilstande betragtedes også som en sygdom.

Visse sygdomme, som man ellers ikke kunde forklare sig, tilskreves overnaturlige væsener eller mennesker, som påtoge sig deres skikkelse. Vor almue kender endnu maren som et sådant; det omtales i Ynglingesaga: Vanlande døde deraf, at maren (mara) trådte ham, og det var en Finsk sejdkvinde som bevirkede det; hun forvandlede sig uden tvivl dertil. Af lignende beskaffenhed ere middelalderens blodsugende vampyrer.

Forskellig fra de egenlige forvandlinger er den måde, hvorpå hexen Katla omskabte sin sön, så at han snart så ud som en buk, snart som en rok, o. s. v. Denne fortælling fører os ind i en ganske anden kreds: den såkaldte syns-forblændelse eller syns-fordrejelse (sjónhverfíng), en art fortryllelse, hvorved genstandene i virkeligheden forblive som de ere, men for andres öjne få et ganske andet udséende, en anden skikkelse. Exemplerne derpå ere mangfoldige. Snart sé troldmandens forfølgere sig midt i en rolig og jævn egn omgivne af nøgne fjelde og höje bjerge, og store vandskyl strømme imod dem, så de tro at måtte drukne; snart finde de, der drage hen for at sætte ild på en kirke, at denne allerede står i lys lue, og afholdes derved fra deres onde forsæt. Disse exempler vise, at denne syns-forblændelse

kan komme både fra det onde og fra det gode; den var noget ondt, når hedninger anvendte den, men den tilskreves Gud eller helgener, når den tjente til kristendommens forsvar.

Men endskönt også kristendommen kendte sådanne syns-forblændelser, og tillagde gode væsener dem, så henhørte de dog oprindelig til hedenskabet og ikke til Aselæren, men til dens modsætning. De vare Finske, og udgjorde kun en særegen art af den store magiske kraft, som med et almindeligt ord kaldes trolddom eller hexeri (fjölkýngi). Ordet trolddom forudsætter tilværelsen af et troldfolk, der i modsætning til de senere menneskelige beboere betragtedes som onde væsener; om oprindelsen til ordet at hexe er man ikke enig. Det gamle ord på denne magi kan oversættes ved meget-videri; de, som forstode den, vidste meget mere end andre (eller, som vi nu sige, mere end deres Fadervor); de kunde, de mægtede, de gjorde gerninger, som det hedder. Det er mærkeligt, og bekræfter hvad forhen er anført, at denne trolddom næsten altid tilskrives Finnerne, og at det var fra dem den udbredtes til andre. Den bekendte dronning Gunhilde lærte den af Finnerne. Den træder især frem under formen af galdre (besværgelse ved ord og sang) og sejd (besværgelse ved kogning); men just Finnerne vare de ægte, rette sejdmænd; de bleve allerede under Harald Hårfager forfulgte og indebrændte; de fandtes blandt de fornemste slægter, den gamle Finne-stammes afkom. Harald Hårfager selv lod sig bedåre deraf; den Finske kvinde Snefrid fortryllede ham ved sin overnaturlige skönhed, så at han efter hendes død ikke vilde lade hendes lig jorde, men sad ligesom forhexet derved i tre år; det tabte ikke sin skönhed, og gik ikke i forrådnelse, förend man endelig flyttede det; det var altså

en syns-forblændelse. Hagen Jarl dyrkede de Finske guddomme, Thorgerde Hörgebrud og Irpa, og det var dem, der hjalp ham i Jomsvikinge-slaget ved at opvække uvejr og at blænde hans modstandere. Ved kristendommens første begyndelse i Norden træder denne overtro allerede frem under den form, som den bevarede i middelalderen. Troldene mentes at bo i øde egne, de indtoge en hel skov; man så dem sidde der i höjene omkring en ild. De kom undertiden frem, fortryllede ligesom tilhørerne ved deres fortællinger om gamle tider, fordrejede derpå deres miner, og skøde pludselig ud i søen, og forsvandt. Det var en levning af fortællingerne om de gamle riser og trolde, som mentes fordum at have beboet landet; fra Norge gik denne tro ligefrem over til Island. Foruden ved galdre og sejd virkedes der også ved salver (smørelse) og ved bindsler (ombånd), og disse forekomme i fortællinger, der hensættes til Harald Hårfagers tider. Begyndelsen til den senere tids tryllekreds kan måské allerede søges i den måde, hvorpå Gunhilde strøede aske rundt om huset. Trolddom øvedes i nattens mörke, i det mindste ikke i menneskers nærhed; de, der hexede, siges at *sidde ude*; de måtte være i nærheden af ånderne, forat kunne påkalde dem. Ligesom senere så man hexene komme i en hel samling: de kom ridende på røde heste og i røde klæder, ni eller tolv i tallet. Ligeledes fremmedes deres kunster ved særegne stillinger og fordrejelser af legemet eller ved bevægelser avet om; f. ex. ved at sé op i luften imellem benene, eller ved, som Bjarke, at sé under armen, og lignende hexe-fagter, af hvilke der i de forestående fortællinger omtales flere. Bevægelsen avet om eller imod solen grunder sig uden tvivl på dette himmel-legemes tilbedelse; næsten alle folk holde en bevægelse imod solens gang for ulykkelig

og ildevarslende; på Orknøerne f. ex. vilde en sømand ansé det for en stor ulykke, hvis han i det han løb ud, hændelsesvis kom til at dreje sin båd imod solens løb. Virkningerne af trolddom vare mangfoldige: Trylleriet indvirkede på naturen, og forandrede den; aller-almindeligst er opvækkelsen af uvejr (gerningsvejr, som man kaldte det), især storm og hagel (deri vare just Finnerne stærke; de sloge knuder på et reb, og jo flere de løste, desto stærkere blev blæsten); Thors billede pustede sine kinder op, og frembragte en storm, der drev Olaf Tryggvesen tilbage. Ved sejd fik man sundene ved landet fyldte med fisk. Hexene omskiftede dagens lys til mörke. En troldmand fik jorden til at åbne sig under præsten Thangbrand, så at der frembragtes et stort svælg, hvori han skulde have styrtet med sin hest. Lodmund den Gamle og en anden troldmand fremkaldte og forandrede Jøkuls-åens løb. Naturens love forandredes; det træ, som Thuride havde forhexet, forat dræbe Gretter, sejlede imod vinden; man måtte göre ved det hvad man vilde, det kom altid tilbage. Det livløse virkede således til et bestemt mål som levende og villende; det kunde ikke ødelægges. — (Det gik ikke kong Kristian den Fjerde bedre med korsene ved Undløse kilde; han lod dem alle rive ned, næste dag stode de igen hvert på sit sted). — Der blev gjort et træbillede, hjertet blev skåret ud af et menneske og sat deri, og derpå trylledes billedet, så det gik og talede, ja blev sendt over til Island, for at dræbe en mand, troldmandens fjende. Forat bestemme, hvo der skulde være formand blandt flere, lod en hex dem stille deres spyd sammen, og sagde, at den skulde være det, i hvis spyd det klang, og hun magede det da således, at den mands spyd gav lyd fra sig, som hun vilde have. Dyrene fik ved trylleri i det mindste halv menneske-

forstand og mæle: den hund, som blev indsat til Thröndernes konge, blev tryllet således, at han gøede og talte vexelvis. Mennesker bleve ved trolddommen hårde eller usynlige, men der tilföjedes dem også allehånde sygdomme, mén og vanmagt; og deres sindelag omskiftedes. Meget almindelig siges det, at moder tryllede sin søn, så at ingen våben fæstede på ham. Eyvind Kelda gjorde sine folk en dølge-hjelm, så at ingen kunde sé dem. Troldmænd kunde ikke holdes i lænker; de forsvandt, og de tomme lænker lå alene tilbage. Ved et slag på den ene kind berøvedes en mand sin hukommelse, så han famlede i det og glemte den sag, han skulde føre på tinget; ved et slag på den anden kind fik han sin hukommelse igen. En trylledrik frembragte glemsel af al den forrige kærlighed, og gav således plads for en ny. Trolddommen dæmpedes ved at berøve hexene daglyset, ved at drage dem en sæk over hovedet; eller var hensigten måske kun at forhindre virkningen af deres onde öjne, ligesom man, efter Volsunge-saga, drog en sæk over Svanhildes hoved, da hestene, formedelst hendes hvasse blik, ej vilde træde på hende? — Gunhilde trak således en sælbælg over hovedet på Finnerne, som hun vilde lade gribe; ligeså gjorde man ved Katla, forat få magt med hende. Dette er nogle exempler på udøvelsen af de gamles trolddom; det vil ikke være vanskeligt, at finde sidestykker dertil fra den senere tid. Man tænke f. ex. på de talrige, i hele kristenheden almindelige, hexe-processer, på de voxbörn, som man øvede den skade på, man vilde tilföje en anden, på de onde ånder, der påtoge sig skikkelser af dyr, af mand og kvinde, på ønske-hatten, o. s. v. — Ligheden er påfaldende. Dog er det næppe troligt, at dette uvæsen i oldtiden har været uddannet til et så fuldstændigt system, at troen derpå har været så almindelig

udbredt og befæstet, som den i middelalderen var, selv hos de mest tænksomme og oplyste mænd, og at den har afstedkommet så gruelige, al menneskelig følelse oprørende scener og begivenheder, som tilfældet var i middelalderen og under Lutheranismen næsten lige til vore dage. Det er ikke den kristne tro, der har forjaget dette uvæsen, men vantroen, fritænkeriet; den ene djævel måtte mane den anden ned. Og det er da endnu at befrygte, at når djævelen kommer tilbage, ville hans gerninger følge med ham.

Fra denne mörke region vende vi os til en lysere og venligere, til troen på beskyttende ånder, på syner og åbenbarelser, på spådomme og drömme, en kreds, som da atter ved uhyggelige varsler berører troens mörke side. Det er en smuk forestilling, at ethvert menneske har sin genius, sin skytsånd. De gamle kaldte en sådan fylgje. I almindelighed tænktes derved vel nærmest på en gud eller beskermende ånd, der troedes at være ligesom slægtens skytsgud (ármaðr), og som opholdt sig i nærheden af dens gård, f. ex. i en stor sten; men ofte tales der også om enkelt mands fylgier som en hel skare, der viste sig snart lyse, snart mörke, med et glad eller bedrøvet åsyn, alt eftersom skæbnen vilde vorde blid eller ublid. Disse mörke og lyse genier stredes med hinanden, ligesom i middelalderen de gode og onde ånder stredes om menneskets sjæl. De viste sig ofte i drömme, men også for dem, der havde syn derfor, ved höjlys dag. De viste sig snart i menneske-skikkelser, snart som dyr, alt eftersom det, de varslede, var forskelligt, som kvinder i lyse klæder og på hvide heste, eller som björn og andet vildt dyr. Når man således så en fraværende ven, og af dette syn sluttede sig til hans skæbne, så var det ikke ham selv, men en af hans fylgjer der lod sig tilsyne; og i

almindelighed tænkte man sig vel alle virkelige omskabelser som en åbenbaring af dem.

Alt hvad dér bares nogen for kaldtes varsel (fyrirburðr); det blev ligesom flyttet hen for en. Hertil hørte da også syner og drömme; selv spådomme fremkom, i det det tilkommende enten ligefrem eller under et billede stillede sig frem for spåmanden; han så noget i sjælen eller for öjet, og fortolkede det. Engang viste der sig en mand med en Dansk hat på, han blev stående et öjeblik i dören, og forsvandt så; det var et tegn på, at de Danske vare i nöd og trængte til hjælp. Kong Magnus den Gode sad og slumrede; da så man, at der af hans åbne mund udkom en guldfarvet fisk; den vilde tilbage, men kunde ikke komme; det var et varsel for hans død. Selv dyrene havde forudfølelse af det tilkommende (også kreaturet længes jo efter forløsning). Der blev en stor uro imellem kvæget, stort og småt, og de havde ligesom deres fardag; det var et varsel om en stor forandring i troen ved kristendommens indførelse.

Et af de forunderligste varsler er den urd-måne, om hvilken der fortælles i Eyrbyggja; jeg har der antaget, at ordets begyndelse sigtede til en af Nornerne; der gives heller næppe noget andet ord, hvortil den kan henføres, uden det skulde være dét, som betyder en sten-urd, stendynge (stenur, urð), men det er vanskeligt at finde nogen forbindelse imellem dette ords og hint Varsels betydning. Noget lignende er ikke forekommet mig andensteds, og jeg har forgæves søgt oplysning derom; gådens opløsning ligger måske dog endnu skjult et eller andet sted hos almuen, måske imellem Norges klipper.*)

[1]) smlign Engelsk eller Skotsk weird, som betyder skæbne, eller ulykke; i en af Scotts Noveller står ordsproget 'every wight has a weird', d. e. ethvert væsen har sin skæbne eller ulykke at bære; *weird* betyder også hertil kyndig; en troldmand kaldes

Hos alle folk høre drömme til de kæreste og mest betydningsfulde varsler. Det er en fortsættelse af sjælens virksomhed, uden deltagelse i den ydre verden og påvirket af den höjere, den åndige. Alle folk, også Nordboerne, have bemærket drömmens yttring i minespillet og på legemets bevægelser; når den var ond eller ildevarslende, sagde de, at den drömmende lod ilde i sövne; der gik trækninger igennem legemet fra hoved til fod. En af de mærkeligste idrætter (kundskaber, kunster) var at råde eller udtyde drömme. Stedet, hvor man havde drömmen, var ikke ligegyldigt; man lod et nyt hus bygge, for, den første gang man sov deri, at få pålidelige drömme; Halfdan Svarte fik det råd af vismanden, at lægge sig til hvile i et svinebølle. Hvad kan man have tænkt sig derved? Denne drömme-tro taber sig i den dybeste old, og fortsættes igennem kristendommen. Undertiden træder den frem under de yndigste billeder, eller bliver til en sammenhængende fortælling, en hel begivenhed; undertiden udtales, hvorledes sjælens virksomhed derved i usædvanlig grad fremmes eller forhöjes. Hvor smuk er ikke Halfdan Svartes dröm om hans lokker, nogle vare korte, andre lange, nogle krusede sig om hans isse, andre rullede ned til hans fødder; det var Norges følgende konger. Karker drömte i hulen med Hagen Jarl, at der kom en mand ud af fjeldet, og sagde: Nu ere alle sunde lukte; da var alt håb ude. Thorsten Egilsen drömte, hvorledes ørnene stredes om en svane, der sad på hans hus; det var hans datters skæbne han så. Ingeborg sad ved sin væv, og vævede; da mærkede hun

---

a warlock, måské = *weirdlock*. I en gammel Islandsk saga kaldes tryllesange varðlokur. Selve nornens navn (Urðr) betyder ligefrem skæbne, på Angelsaxisk *wyrd*. I det Oldnordiske falder w'et naturlig bort. G. V.

på én gang, at vægterne, som tyngede væven ned, vare mandehoveder; blodige gerninger ventede hendes slægt. Harald Hårderåde drömte, at han var sammen med Svend Estridsen; de trak i hank med hinanden, og Svend trak den fra ham; det udlagdes til det ilde. Sigurd Jorsalafar drömte, at et træ kom drivende til land, og splinterne deraf dreve omkring til alle Norges fjorder; det var varsel om Harald Gille. Den ærgerrige Sverre kom i drömme til Norge som en flyvende fugl, hvis næb nåede til landsenden, hvis halefjedre rakte til Finmarken, og med vingerne dækkede han hele landet. Og nu læse man engang de omstændelige fortællinger om hvad der gik forud, når en særdeles vigtig begivenhed blev forberedt, når der forestod et slag; eller når en höjbo viste sig, og førte den drömmende omkring (f. ex. fortællingen om Olaf Geirstade-alf). Halbjörn lagde sig ofte på Thorleif Jarleskalds höj, og sov der om natten; han vilde digte et lovkvæde om höjboen, men da han aldrig havde fået undervisning, og som naturdigter kun digtede på egen hånd, så kunde han aldrig få mere frem end de ord: Her hviler en skald. Da viste höjboen sig en nat for ham, og kvad ham en hel vise for, og lovede ham, at hvis han kunde huske den, når han vågnede, skulde han blive en berömt folkedigter. Visse mænd komme næsten bestandig for i drömme; Olaf Tryggvesen f. ex. viste sig gerne for de første kristne eller dem, der yttrede nogen tilböjelighed til den ny lære; han fik ligesom hævd på, at være deres skytsgud. For kong Sverre, der i det hele var stærk i at drömme, var det også gerne én og samme mand, der åbenbarede sig. Under kristendommen antage drömmebillederne naturligvis en til den svarende kolorit; det er nu ikke Thor, der kommer, for at få sit billede båret bort til skoven, at det kan være i sikkerhed for heden-

skabets forfølgere; da Olaf den Hellige för slaget ved Stiklestad faldt i sövn på Finn Arnesens knæ, og så nødig vilde have vågnet, så han en stige, der var sat op til himmelen, og han var netop kommen på det øverste trin, så han kunde sé ind i den, da han blev vækket. Drömmen er i almindelighed ens egne tanker som levende-göres (Olaf den Hellige blev således advaret, ikke at drage til Jorsal, men at vende tilbage til sit fosterland, hvor han skulde blive konge); men det mente de gamle ikke; de lode to mænd på samme tid drömme netop det samme, og om morgenen fortalte de hinanden det; desto sikkrere var det.

Hvad kan være vigtigere for mennesket, end at udforske hvad der vil ské, hvorledes det vil gå ham; kun den letsindige er öjeblikkets barn. Når drömme ikke aldtid ere pålidelige, og heller ikke altid kunne haves, så søger man andre midler til at opløfte fremtidens slør. De gamle benyttede alt, livløse ting og levende. For at erfare det tilkommende afskar man kviste af et helligt træ, og kastede dem på en dug eller i skødet; måden, hvorpå de faldt, bestemte det, man var uvis om. Eller man brugte de såkaldte lodder, hvorpå små gudebilleder vare indskårne. Når man ikke ved nogen egen kløgt kunde bestemme sig, kunde komme videre, så overlod man afgörelsen til tilfældet, og mente, at guderne måtte blande sig deri. Således afgöre jo endnu nogle kristne sekter et af de vigtigste skridt i livet, hvor tilfælde allermindst burde komme i betragtning, ægteskabet. Vejrligets tilkommende beskaffenhed, der var så vigtig både for agerdyrkeren og sømanden, udgjorde en væsenlig genstand for forudsigelser; man lod sig ikke nöje med sædvanlige vejrmærker; livløse ting, oprejste stænger, måtte også vide besked derom; når det knagede i en af disse stænger,

så vilde vinden blæse fra ét hjörne, når det knagede i en anden, fra det modsatte. Man tillagde dyrene usædvanlige, mere umiddelbare fornemmelser af naturens virksomhed, det var ærbødighed for deres uforklarlige instinkt, og de forskellige indtryk, deres udséende og adfærd gjorde på mennesket, gjorde dem til forudsigere ikke blot af vejrliget, men også af menneskenes skæbne. Det, der allerede ligesom var til i luften, yttrede sig tidligere og stærkere på dem. Man lyttede derfor til hundens tuden og ravnens skrig. Fuglene talte deres eget sprog, og hvo der kunde forstå det var en meget vis mand, og erfarede meget, som ingen anden kunde komme efter. Under hedenskabet vare ravnene hellige dyr; Odin selv lærte af dem; når de kristne så dem sætte sig i hobetal omkring på skibs-stavnene, så vidste de, at et slag var forhånden. Og da visdommen var skjult på havets bund, i Mimers brönd, så befolkede man det med fabelagtige dyr, som kendte det tilkommende; en af landnamsmændene drog på rejsen til Island en havmand (mar-mennill) op af dybet, og lod sig spå af ham. Men nogle mennesker vare også mere kloge end andre på allehånde tegn i naturen og på dyrenes færd; således fik man en hél klasse af spåkvinder og spåmænd. Blandt de første dannede de såkaldse vølver ligesom et særegent lav; de omgave sig med særegne tilberedelser, havde en særegen dragt, sade afsondrede og på et ophöjet sted, modtoges med ærbødighed, om ikke angst, og ledsagedes ud med gaver; de måtte ikke blandes med mængden. Spåmændene vare mere tilgængelige, men fandt ikke mindre tiltro. Man bragte små börn hen til dem, lagde dem på deres knæ, og bad dem sige, om barnet havde víd, om det vilde blive klogt og lykkeligt. De vare gerne gamle, stundum også blinde. Også de vare, ligesom

troldmændene, ofte Finner eller af Finsk æt eller Finske lærlinge. Da blev spådommen langt kraftigere, thi imedens deres legemer lå som livløse, kunde deres sjæle fare omkring og erfare hvad der foregik på de fjerneste steder. Og ligesom efter alle folks mening alle höjere åbenbarelser må forberedes ved ensomhed og faste, således forlangte disse spåmænd, förend de kunde tiltræde deres vandring, et hus, hvor de kunde opholde sig i tre dage, uden at nogen måtte komme til dem.

Det var ikke nok at vide skæbnen, man måtte også sikkre sig imod den. Den oplivende og beskermende kraft blev ligesom indsluttet i visse tegn og symboler (talismanér, amuletter). Man bar dem på hovedet, om halsen, på brystet. Guld lagt under tungerødderne gav mæle (fortællingen om Thorsten Oxefod). Den ødelæggende kraft havde også sine tegn. For at øve nid satte man et udspilet hestehoved på en stang; det gabende hoved på skibsstavnen måtte tages ned, når man nærmede sig landet, for ikke at skræmme landvætterne. Den, der indjog en anden en stærk skræk, sagdes at bære ægers-hjelm (øgers-hjelm) over ham; også dermed må man have forbundet en overtroisk forestilling, hvis oprindelige betydning rimeligvis er tabt.

Alle inderlige forbindelser imellem mennesker, men også alle höjtidelige yttringer af ydmygelser og had, bekræftedes ved et udvortes tegn. Tegnet skulde egenlig, ligesom ordet, kun være et vehikel for tanken, en måde, hvorved denne trådte ud i verden, hvorved den blev levende-gjort for öjet, ligesom ved ordet før øret; men man gjorde snart tegnet til væsen, og fandt handlingen ugyldig, når den ikke erholdt sin ydre bekræftelse. Forestillingen om en almindelig sympathi i den hele skabning er en af dem, der tidligst og stærkest have gjort sig gældende; imellem det livløse tegn og

den levende tanke herskede der således en forbindelse, som ikke kunde opløses, uden at forringe handlingen. Ægtefolk viedes ved Thors hammer; uden denne vielse, og uden dens iagttagelse under de behørige former, vilde pagten være ugyldig. Enhver kontrakt skal jo endnu have sit segl. Fostbrødrene lode deres blod løbe sammen i en åbning i jorden; og denne blanding af deres blod fremkaldte i tanken en levende forbindelse af deres sjæle; den blev et uopløseligt bånd i liv og død. Man gav en anden magt over sit liv ved at lægge sit hoved på hans knæ. Man kastede et spyd hen over fjenden, sig til held, som det hed, og fik ham derved i sin magt, ligesom man ved at skyde en brændende pil hen over et stykke jord tog det i besiddelse. Den, der höjtidelig erkendte sig overvunden og måtte ydmyge sig for en anden, gik med böjet nakke under opskårne og opløftede græs-strimler, den ene bestandig lavere, end den anden; han vilde måske lettere have fundet sig i enhver anden genvordighed og sjælelidelse, end i denne vanærende ceremoni. Smerte, vanære, bitterhed og nag have endnu intet at betyde, når de kunne indsluttes i sjælens dyb, den stærke vilje kan beherske dem; men når de engang ere trådte ud i livet i en handling, ere de uudslettelige. Således kom det ydre overalt til at supplere tanken, og i mange tilfælde trådte det i dens sted, og fik större gyldighed end handlingens egenlige væsen.

Til alt det, som vi her have betragtet, findes der, som bekendt, utallige tilsvarende overtroiske forestillinger og skikke hos andre folk og i andre tider. Til hvilken udstrakt videnskab, så kunde man næsten kalde den, er ikke drömmekunsten bleven! Hvilke forunderlige meninger finder man ikke nu hos det ene, nu hos det andet folk, om måden, hvorpå sikkre drömme kunne

fremkaldes, hvorledes de skulle rådes, og hvor almindelig er ikke troen på alle disse drömme-mærkers gyldighed! Og varsler, syner og spådomme, høre de ikke i vore dage næsten til dagens orden? Forkyndes og bevises ikke deres pålidelighed i store, omstændelige, med det fuldeste alvor forfattede og anbefalede skrifter? I denne henseende skulle vi vel vogte os for at sé ned på oldtiden. Når den unge svend eller mø i en vis stilling betragter nytårsny, så sé de deres tilkommende livagtig for sig som han eller hun går og står. Andre sé i en kilde, i et glas, i et spejl fraværende venner, og alt hvad de tage sig for. En ven eller broder sidder rolig ved sit arbejde, uden at tænke på noget, og pludselig sér han sin ven eller broder gå under ved et skibbrud på det fjerne ocean. En mand, der er taget langt bort fra sit hjem, og sidder i kærlig samtale med sine venner, forstummer pludselig, og sér sin gård stå i lue. En anden går ledig i den fri natur, hans sjæl er langt fra spøgelse-verdenen; på én gang sér han en ligbegængelse, han genkender tydelig enhver i følget, en af dem snubler over en sten; og siden går just denne ligbegængelse virkelig for sig således som den blev sét, og vedkommende snubler virkelig på det samme sted. — Förend herskabet kommer hjem, hører tyendet det tydelig, hvorledes vognen kommer rullende, hestene vrinske, pidsken knalder, og vognen holder for dören; men der er ingen, det er kun et varsel. Således gå begivenhederne i livet, man kan ikke kalde det igen, men de gå forud; de ské förend de ské. Alt sådant er altfor tiltrækkende, for ubegribeligt, til at man så let skulde opgive det eller sætte mistillid dertil. Det fører en slags uhyggelig gysen med sig, som er altfor sød; man får også selv en vigtighed derved, som man ellers ikke kunde have i livet; i denne region

ere alle lige, og den enfoldigste sér endog bedre end den vise. Hvor ofte hører man ikke, at man dog aldrig kan vide, hvilke skjulte kræfter der kunne være i naturen; troen på dem, förend det er oplyst, om og hvad de ere, har fremkaldt de utallige arter af sympathi. Om fostbrødrene lode blodet løbe sammen i jorden, eller om man, som Ulfeldt og hans kone, lader det løbe over i hinandens årer, har det ene en större sjælevirkning, end det andet? Måské, hvem kan vide det? Og nu håndspålæggelse, korsets tegn, o. m. dsl., således som de mangen gang bruges, høre de ikke til samme kathegori? Siger man ikke, at der i dem ikke blot ligger en symbolsk betydning, men en egen dem iboende kraft? mener man ikke, at når én foretager dem, så have de en ganske anden virkning, end når en anden gör det?

Begivenheden, som skal ské, går forud, men de døde, som ere virkelig døde, gå igen. Her komme vi ind i en tryllekreds, indenfor hvilken al menneskelig tænkning stedse har været hildet. Enhver må længe nok sige, at han ikke tror derpå; under visse omstændigheder i den höjtidelige midnatstime gör han det dog; når alt hviler, uden sjælens altid travle og larmende tanker, når forstanden har begivet sig til ro, og hin sværmende engel fra den anden verden med sine sommerfugle-vinger begynder sin flugt, så tror han det dog. Hos de gamle var denne overtro almindelig, men den faldt mere massiv end hos os, de toge mere fast på tingene, end vi pleje. Hos dem, som næsten hos alle folk, havde den den gode side, at de gode ikke gerne gik igen, i det höjeste kun i eller ved deres grave; kun de onde eller de, der havde gjort uret, kom til andre, og gjorde dem skade. Også ligger der en dyb tanke deri, at man skulde vogte sig for at blote (dyrke) dem, som man havde gjort meget af i livet, thi derved kunde

de let blive til gengangere; det kan endnu i vor tid være et godt ord til dem, der næsten drive et slags afguderi med deres henslumrede slægtninge. Til grund for troen ligge de tvende forestillinger, at de døde, om de end ikke altid boede i graven, hvilket dog uden tvivl var den ældste forestilling (måské havde man endnu ikke fundet på at binde helsko på deres fødder, på hvilke de kunde vandre til Valhal), så besøgte de den dog jævnlig; og dernæst at virksomheden i det andet liv var en fortsættelse af det nærværendes, det, som her havde beskæftiget den levende, var også efter døden hans kæreste værk; personligheden blev altså bevaret. En af landnamsmændene anordnede för sin død, at han vilde begraves i et helligt fjeld (Helgefjeld), og der troedes han og hans frænder efter døden at have deres bopæl; en anden vilde begraves ved søen, for at han kunde fornöje sig ved synet af de forbi-sejlende skibe. Skulde nu en vigtig mand i slægten dø, da blev der bevægelse i höjen; den åbnede sig, man så ild og hørte brag derinde; dødningerne lavede sig til at modtage deres gæst. At besøge draugen i hans höj og at røre ved hans skatte, var en farlig sag; der havde man intet at göre. Vilde man endelig bemægtige sig noget deraf, så måtte man bestå en svær kamp med ham, og han gav ikke efter, förend hovedet var skilt fra kroppen. Mildere væsener åbenbarede sig i drömme for dem, der kom deres grave for nær, og advarede dem. Men andre mennesker, som hele deres liv igennem havde været beherskede af fordærvelige lidenskaber, som ganske havde været fortabte i deres eget slette selv, således som Thorolf Bøgifod, vedbleve efter døden at fortrædige deres medmennesker og ødte, ligesom de för havde gjort i livet, deres egen slægt. De kom endog og hentede andre, og der dannede sig således

hele skarer af gengangere, som fordreve de levende fra deres boliger. De onde og svage måtte følge dem, men, ligesom i livet, måtte de vige og give efter for de gode og stærke. Livets modsætning imellem Thorolf og hans sön Arnkel blev således ved efter døden; og Kjartan stævnede gengangerne, ligesom alt andet utyske lod sig betvinge af ham. Alle sådanne fortællinger have et dobbelt præg; de ere enten rene, af overdrevne tillæg uforvanskede fremstillinger af gengangernes menneskelige færd, og disse ere naturligvis de ældste og ægte; eller de ere senere af en falsk overdrivelse fremkomne fremstillinger, som tro ved at dynge urimelighed på urimelighed at frembringe skræk, men just derved göre den modsatte virkning og blive latterlige. Til sidste slags hører Klaufes gengang (i Svarfdæla) og det skönnes let, at denne spøgelsernes løben med hovedet under armen o. desl. ere senere fordærvede digtninger. Hvor smukt er det derimod ikke, når gengangerne komme i følgeskab med hinanden, nogle våde med dryppende klæder, andre fulde af jord, når de sætte sig ved ilden, for at vederkvæge sig, og ryste vandet og jorden af sig, for at de dog i det mindste i nogen tid kunne have det godt; hvor uhyggeligt det end er, at have dem i sin nærhed, så kan man dog heller ikke andet, end have medlidenhed, medfølelse med dem; når man endelig skal have spøgelser, så kan man ikke vel få dem bedre. Hvor smukt er det ikke, at de endnu have bevaret deres agtelse for ret og retfærdighed, når de finde sig i, at man stævner dem og holder dom over dem, at de selv indsé, hvor billig denne dom er, at de virkelig have gået de efterlevendes ret for nær, og at de, hvor nødig de end ville forlade deres gode sæder ved den kvægende ild, for at vende tilbage til deres kolde, klamme grave, dog have agtelse for dom-

men og adlyde den. Hele denne skildring er så levende, så fuldendt, så ganske som den skal være; vi sé disse væsener og deres færd, som om vi selv vare tilstede derved. Den første udgiver af Eyrbyggja saga, der naturligvis gerne vil anbefale sin saga på det bedste, gör mange undskyldninger for disse underfortællinger; det lader næsten som han vil, at vi skulle lade dem stå ved sit værd; han opfordrer os til at betænke, at man dog aldrig kan vide, hvad der er sandt i sligt. Sådanne bemærkninger måtte heller være borte; os falder det sandelig aldrig ind at betragte lignende fortællingers indhold som historiske kendsgerninger, men vi vide også, at man ligeså godt lærer at kende et folk, ja mennesket overhoved, af dets overtro, som af åbenbar historiske, mangen gang höjst ligegyldige, begivenheder; det indre menneske er os vigtigere end det ydre. Men hele denne art gengangeri er da heller ikke så usædvanlig, som den ved første öjekast kunde synes. Hvo kender ikke den gudstjeneste, som de afdøde kristne holde i den årle morgen, hvorledes de sidde som hvide skikkelser omkring i stolene, og fylde gangene, og lytte opmærksomme til den prædiken, der holdes af en ligeledes afdød præst, hvis gebærder og miner kunne sés, men hvis ord ikke høres af noget menneskeligt øre. Dette så engang en mand, der om natten var bleven indelukket i kirken; ved det første morgengry, medens det første blege skær oplyste kirken, blev der på én gang levende, de døde kom op af deres grave, og fyldte den efterhånden. Manden, der naturligvis såsnart som muligt ønskede at give plads for dem og at komme hen i en afsides krog, kunde gå midt igennem dem, eller de midt igennem ham; det anfægtede dem ikke. Fra sit skjul så han, hvor smukt og ordenlig alting gik til, så at han måtte opbygges deraf, og først da

han nysgerrig vovede sig for vidt frem, så at præsten fik öje på ham, da denne vinkede til ham, da ham syntes, at han henvendte ord til ham, tomme luftströmninger, som han ej kunde fatte, begyndte hårene at rejse sig på hans hoved. En liden stakkels fortrykt menighed i Amerika, kaldet Sions menighed, som først udbredte kristendommen iblandt Indianerne (og denne begivenhed er så vel bekræftet med historiske vidnesbyrd, som nogen anden), holdt trofast sammen, ikke blot i livet, men også efter døden; alle afdøde i den kom igen, samlede sig, spiste og drak sammen, og holdt gudstjeneste med alle fuldstændige kirkelige handlinger under deres afdøde biskop; nogle af dem, som fortalte dette, have selv sét dem, ja talt med dem. Slige ting finde sted ikke blot hist og her, men såvidt som mennesker bo[1]); og der behøves da ingen undskyldning for, at det kunde finde tiltro hos vore forfædre på grændsen af hedenskab og kristendom. Overalt, hvor nøden er, søger mennesket tilflugt hos noget, der er udenfor denne jord; det eneste, man må ønske, er, at nøden aldrig må vorde så stor, mörket aldrig så trykkende, at det rén menneskelige, det gode, den guddommelige gnist, som er nedlagt i alt det skabte, bliver slukket eller går under i det ondes blændværk.

På den tro, at sjælen efter døden er bunden til sit legeme, og opholder sig i graven, grunder sig den måde, hvorpå man hindrede de ondes gengang. Man måtte enten flytte liget så langt bort fra menneskenes boliger, som muligt, eller ganske tilintetgöre det. Arn-

---

[1]) Hvad Danmark angår henvises til Thieles afsnit om adskilligt genfærd; her finder man, hvorledes Kverndrup by ødes ved en genganger, først må mændene dø, så konerne, så ungkarlene; hvorledes dødninger holde gudstjeneste i St. Knuds kirke i Odense, o. desl.

kel flyttede sin faders lig til en fjern egn, og lod stedet omgive med et höjt gærde, så at ingen kunde komme dertil; men dette havde sine vanskeligheder, thi den døde vidste hvad det havde at betyde, og gjorde sig så tung som muligt; de stærkeste øxne kunde næppe trække ham, og bleve galne. Den simpleste og almindeligste måde var at brænde liget til aske, og at sprede asken ud i vinden; da skulde den dog vanskelig kunne samle sig til et legeme igen. En anden sikkrede sig ved at komme asken i hule stokke, og at nedsænke dem i den dybeste kilde, han kunde finde. Ved alt dette er der endnu ikke tanke om, at ånder ikke ere bundne til tid og rum. Lavater mente, at menneskene ved døden få legemer, som de kunne drage sammen til et eneste punkt, og så igen pludselig skyde ud i mange tusende miles strækning; her er altså dog endnu rum, skönt tanken derpå stræber at hæve det; så vidt var man ikke kommen i oldtiden, slige barokke ting føder kun spekulationen af sig, de gamle holdt sig til det, som lå lige for öjet. Men langt skönnere er dog den måde, hvorpå de tilintetgjorde gengangen, end middelalderens ved at slå en pæl igennem liget, og således at holde det fast. Middelalderens manen ved ord og læsning finder sit forbillede i fortællingen om Kjartan, som ved slag drev utysket ned. Her er oldtiden igen omvendt mere massiv.

Fra det råeste hedenskab, der ikke kan tænke uden at have et plumpt billede for sig, indtil den subtileste filosofi, der kan spinde en steril tanke ud i de fineste tråde (desværre briste de, når man rører ved dem), ere menneskenes forestillinger om det, som i grunden udgör væsenet af hele deres væren og virken, yderst forskellige. For den besindige tænker er det en stor glæde at forfølge denne tankens første udvikling i spi-

ren, dens gennembrud og dens udfoldelse, dens blomstring og dens frugt. Måtte disse, skönt flygtige og ikke noksom gennem-arbejdede, bemærkninger kunne yde et eller andet ringe bidrag til at anskuelig-göre dette med hensyn til Norden! Måské kunde det også ved dem falde én og anden ind, at der er noget, som man temmelig ofte drager ind under religionen, der, stillet i sin rette belysning, er hverken mere eller mindre, end et sideskud, en aflægger af overtroens træ, og som man dog med megen omhyggelighed vander og plejer; måské kunde han derved bevæges til at tænke nöjere efter, hvorpå kundskabens træ egenlig kendes, og i det mindste for sin del lade de frugter hænge, som ere ormstukne og hule, indtil de af sig selv falde af (thi det ville de). Også dette skulde være mig kært; thi der gives vel dem, som mene, at det er bedst, når der over sådant tænkes så lidet som muligt, men dem kan jeg ingenlunde give medhold. Enhver, der kan fatte sandheden (og den fattes, når den viser sig i sin renhed, langt lettere, end man tror), har godt af den; halvmörke skader, men det skære lys er godt for gode öjne. Overtro er overtro, enten den ligger i en stærk guldkapsel eller i en skør nøddeskal; og den farligste er den, der bæres om på gader og stræder og forkyndes fra tagene som sjælenes sande lægedom.

2. Om hedensk barnedåb og börns udsættelse.

Dersom man ikke af andre omstændigheder allerede vidste, at Asa-læren er kommen fra Syden, så kunde man slutte det af den over hele Norden under hedenskabet herskende skik, at døbe barnet. Dette skete derved, at man kort efter dets fødsel øste vand på det, eller efter det gamle udtryk, vadnede det. Det synes passende, om denne gamle skik at beholde det gamle

ord, der desuden har vedligeholdt sig sålænge i sproget; i gamle Danske skrifter og dokumenter finder man nemlig endnu imellem 1400 og 1600 meget hyppig formen vadn, vadnmølle, o. s. v. isteden for det nu brugelige vand, vandmølle o. s. v. Da skikken også hos de gamle kaldes: at øse vand på barnet, at kaste vand på det, så bestod denne dåb ikke deri, at man nedsænkede barnet i vand, for derved at hærde det, men i en pågydelse af vand, just således som ved den senere kristelige skik, og betydningen var altså også her religiøs; det var en indvielse til guderne, til livet her og hisset. Om man derved tillige, som ved den kristelige dåb, tænkte på en art renselse, er uvist. Med denne dåb var navngivningen forbunden, og med denne atter det såkaldte navnfæste, eller en gave, som barnet erholdt til minde om den hele höjtidelige handling. Var det et kongebarn eller havde det andre rige og mægtige forældre, så kunde en sådan gave endog bestå i en hel landstrækning eller en gård, o. desl., ellers i et sværd, en ring eller andet smykke. I det nu faderen vadnede barnet, gav det navn, og da sædvanlig opkaldte sin fader, moder eller anden nær og kær slægtning, ønskede han tillige barnet al sin egen lykke, og al den lykke, der fulgte den, efter hvem det var opkaldt. Man optog det på den måde ligesom i skødet af sin egen slægt, i kredsen af sine egne frænder og dyrebare venner, og ønskede, at alle de fylgjer eller gode ånder, som fulgte personerne i denne slægt, i denne kreds, også måtte være med det og beskærme det.

Da der i denne skik ligge så hjertelige, så fromme følelser til grund, så synes det vistnok underligt, at der ved siden deraf kan være tale om börns udsættelse. Men denne var heller ikke følge af tilböjelighed, men af nød. Retmæssigheden eller tilladeligheden deraf

var grundet i faderens naturlige ret over sit barn. Det betragtedes som hans ejendom, som noget han kunde göre med hvad han vilde, og dette hans uindskrænkede herredömme, især over drengen (thi pigen agtede han ikke stort), varede ved indtil denne var voxen, var våbenfør eller kunde bære og bruge våben. Dette var sædvanlig det femtende år, men hos dem, der udviklede sig tidlig, også för. Således have vi også sét i fortællingen om Egil, at fra det öjeblik af at denne brugte våben, til forsvar og til hævn, indlod faderen sig heller ikke mere på at holde ham i ave.

Når barnet var født, bragtes det til faderen, og lagdes i hans skød; han kunde da antage det, eller forskyde det. Gjorde han det sidste, så blev det udsat eller, som det hedder, båret ud. Denne hårde bestilling udførtes af en træl. Han svøbte barnet ind i et dække, gav det nogen føde i munden, og lagde det således hen på et ensomt sted, dog gerne i nærheden af en gård eller vej, under et træ, ved et gærde, eller i en fordybning, hvor han ladede sten omkring det, dog således at en indgang dertil holdtes åben. At han ikke dræbte det, heller ikke kastede det hen på et aldeles øde sted, men endog gav det nogen føde med, som det kunde suge på, vidner om menneskelig følelse midt under så grusom en færd; det var muligt, at dets liv i nogen tid kunde opholdes, og at en anden kunde komme og forbarme sig over det.

Exempler på denne oprørende skik ere sjeldne i Norden. Den kan kun undskyldes noget ved to trængende bevæggrunde: at barnet var aldeles vanskabt, eller at forældrene lede af den höjeste nød, så at barnet i begge tilfælde ikke kunde friste uden et kummerfuldt liv. Når barnet var så vanskabt, at det ikke kunde, hvis det var en dreng, komme til at bære våben, eller

endog måtte ventes at blive uden menneskelig sands og samling, da vidste de ulykkelige forældre ingen anden udvej på en tid, da egenlig lægekunst slet ikke var til, end at skille sig ved det. Når forældrene selv, og det kunde på visse tider og steder være tilfældet på Island, vare udsatte for at dø af hunger, så så de heller ikke andet at göre, end at skaffe det barn af vejen, der nu ikke var dem en velsignelse, men en byrde. Men denne nød måtte være meget hård, når en så afskyelig handling skulde finde nogen undskyldning selv hos den rå hedning. Derfor siger også, i fortællingen om Gunlaug, Jofride til sin mand Thorsten, at selv tanken derom var noget, han, der var en så rig og vennesæl mand, aldrig vilde kunne give rum, og handlingen noget, han aldrig kunde bære over sit hjerte. Kun den aller-elendigste, den fattigste stådder, kunde tillade sig sligt. Når det derfor i en saga derom hedder: at det på den tid var lov (vedtaget skik), at man udsatte fattige mænds börn, hvis man vilde; så tilföjes tillige sammesteds: men det tyktes dog ikke vel gjort. At det endelig var hungersnød eller frygt for den, som gjorde en sådan handling tilladelig, det fremlyser allerklarest deraf; at man ved kristendommens indførelse på Island, hvor meget man end søgte at afskaffe alle hedenske skikke, dog ikke strax troede at burde udstæde forbud mod spisen af hestekød og mod börns udsættelse; thi skulde disse love strax hæves, hedder det, da måtte man befrygte hungersnød; skulde alle de börn, der fødtes, nødvendig opdrages, da måtte man befrygte, at folkemængden kunde blive for stor i forhold til levnetsmidlernes mængde.

Enkelte exempler finder man på, at man af andre bevæggrunde, af frygt eller had, lod sig bevæge til at skaffe et barn af vejen; men det er vanskeligt at sige,

hvor vidt disse ere rén historiske; ofte synes de blot at være træk, hvormed man søgte at udsmykke historien. Således frygter Thorsten, advaret ved en dröm, for, at hans datters skönhed skulde afstedkomme megen ulykke og befaler derfor, at hun skal udsættes. På andre steder læser man om börn, som bleve udsatte af de nærmeste frænder af had til forældrene, når moderen f. ex. havde giftet sig uden sin lovlige værges tilladelse, og denne da, for at hævne sig, lod barnet dræbe; eller om börn af en skøge, som enten faderen selv eller de nærmeste frænder frygtede for skulde blive en bestandig plet for familien, hvis de levede og opfødtes i denne; eller om börn af trælkvinder og friller, som husfruen skaffede af vejen, hvis ikke faderen drog omsorg for, at de aldrig kom for hendes öjne; eller endelig om börn, der bleve avlede ved en unaturlig forbindelse imellem for nær beslægtede. Ved at dræbe frugten af alle slige forbindelser troede man tillige at udslette mindet om alt det forhadte, som fandtes ved dem. Men i alle slige tilfælde var börne-udsættelsen forbunden enten med en större grusomhed eller med formildende romantiske træk, som göre handlingens historiske pålidelighed mindre sandsynlig. Snart hedder det nemlig, at man tog sådanne börn og kastede dem i floder eller andre vande; snart derimod, når forældrene vare rige, at man lagde kostbare ringe og andre smykker ved siden af dem, omtrent som man læser i næsten alle middelalderens folkehistorier ved lignende lejligheder.

Endnu må bemærkes, at skönt börns udsættelse var tilladt, så kunde den dog ingenlunde finde sted, når barnet var vadnet; et nyt bevis på den hellighed, som man tillagde også den hedenske dåb. At udbære börn, hedder det, efter at de vare øste med vand, det ansås for mord. Man finder derfor enkelte exempler

på, at når faderen endnu ikke ret var enig med sig selv, hvilken skæbne hans barn skulde have, så opsatte han at vadne det, men næppe nogensinde på, at han, når det først havde modtaget dåben, forsøgte at lade det udsætte. Det var da ikke mere en blot ting, en ejendom, det var nu, indviet til hans slægts guder og skytsånder, blevet betroet gods og som gudernes ejendom blevet en hellig gave.

3. Om berserker og berserksgang.

Ordet berserk, der er sammensat af ber eller bar og serk eller panserserk, brynje, udtrykker en kriger, der ikke bedækkede sig med det sædvanlige harnisk, men frembød det blotte bryst imod fjendens hug [1]. Det betegner da i almindelighed den modigste og tappreste kriger; og således finde vi det brugt, når der tales om, at denne eller hin konge, f. ex. den Danske konge Rolf Krake, havde en udvalgt skare af berserker i sin tjeneste; eller når det om en anden hedder, f. ex. om den Norske konge Harald Hårfager ved det store søslag i Hafursfjord, at der blev stredet tappert fra forstavnene, thi disse vare besatte med berserker. Denne almindelige betydning udelukker imidlertid ikke muligheden af, at jo enhver af disse berserker, når omstændighederne førte det med sig, kunde gå over i den tilstand, der betegnes med ordet berserksgang, en sådan gang nemlig, hvori en téede sig som en berserk og hverken skyede våben, eller, som man siger, ild eller vand. Thi hvo der af naturen var modig eller tapper, hans mod eller tapperhed kunde vel, når han fandt en be-

---

[1]) eller måske heller det samme som 'björne-serk', björnepels; de gamle kæmper vare iklædte pelse af vilde dyr; sé mere om dette ord i den nye Islandsk-Engelske Ordbog. G. V.

tydelig modstand for sig, gå over til et vildt raseri. Oldtiden, for hvilken krig og alle krigerske øvelser vare det vigtigste i verden, dæmpede ikke slige udbrud, men opmuntrede endog dertil. Og hvis nogen ikke af naturen var tapper, da trode man, at han ved kunst kunde blive dertil; uden det vilde jo hans liv være skændsel, og hans død æreløs.

Man finder derfor hist og her i de gamle fortællinger helte omtalte, som næsten hver gang når de gik i strid, eller når de over et eller andet bleve meget vrede, eller når de havde noget vanskeligt arbejde for, gik berserksgang, eller gerådede i et sådant raseri, at de ikke kendte forskel på ven og fjende, men nedhug alt hvad de fandt for sig. De gik da, hedder det, ligesom ud af deres sædvanlige menneskelige natur; de bleve galne som hunde, og vare stærke som björne eller tyre; de tudede eller hylede som vilde dyr, og bede store stykker ud af deres skjolde; stundum gik de ned til deres fjenders skibe, og ryddede dem eller dræbte alle, som de traf på, fra den ene stavn til den anden; eller reve, når de vare på land, store træer op med rode, splittede store stene, banede veje igennem vejløse klipper o. desl.; de kunde da også, hedder det om nogle, uden skade sluge gloende kul; uden at forbrændes med blotte fødder gå igennem ild, og uden at såres kaste sig selv på sværdodden eller anfaldes af andre. Om end nogle af disse træk ere overdrevne, så vise de dog i det hele, at man tænkte sig denne berserksgang som en slags ubevidst tilstand, som en art raseri, som en art begejstring, om man så tör kalde det, der ligesom hin åndige begejstring frembringer åndige virkninger (der uden den aldrig kunne blive til), også i den legemlige verden frembragte dåd, som det var umuligt at udføre med koldt blod og roligt overlæg. Selv den mand, der

ellers i hele sit liv var godmodig og god at komme til rette med, kunde komme i denne tilstand, og var da ustyrlig. Var kampen endt, vreden styret eller arbejdet fuldbragt, så ophørte denne tilstand, eller berserksgangen forlod dem. Det samme skete, hvis modstanderen ved trylleri eller på anden måde vidste at bedøve dem; da bleve deres arme så svage, at de ikke mere kunde løfte køllen eller hvilket andet våben de førte. De forhen så stridbare berserker vare da afmægtige, som om de havde gennemgået en hård sygdom; de måtte lægge sig hen for at hvile, og lade de overspændte kræfter efterhånden vende tilbage til deres vanlige spænding; omtrent som når der om hin første blandt alle skuespillere, Engellænderen Garrik, fortælles, at når han havde udført en af sine anstrængende helteroller, så lagde han sig plat ned på gulvet, for igen at komme til sig selv; hans bryst gik, alle hans muskler arbejdede endnu, og der måtte gå en tid, förend sjæl og legeme vendte tilbage til deres sædvanlige forhold.

Berserksgangen tillægges gode og onde; når Skallegrim gik ned på havets bund og hentede en sten op, som flere mænd næppe kunde løfte, så må han just have været i en sådan tilstand, som den her beskrevne; når han en anden gang i den störste vrede kastede en sten efter trælkvinden, der vovede at give ham erindringer, og dræbte hende på stedet, så roses vel ikke denne handling; men vi finde den dog heller ikke omtalt med den misbilligelse, som f. ex. berserken Ljot i samme fortælling, der benyttede sin berserksgang til at udæske andre, der intet havde gjort ham, blot for at berøve dem deres gods, og hvis død derfor heller ingen beklagede. Disse exempler vise, at tilstanden selv betragtedes som nødvendig, hverken i sig selv ond eller god, men at den efter hver mands beskaffenhed og karaktér kunde

blive begge dele; og just hertil havde man forbilleder i selve gudelæren. Når det nemlig om jætterne hed, at de i deres jötunmod eller jætteraseri slyngede store klipper, så var dette forbillede på den ondes berserksgang; når derimod tordenguden Thor, for at kue jætterne eller for at ødelægge andet ondt, iførte sig sin As-megen eller Asa-styrke, så var det forbillede på den gode. Denne var en retfærdig vrede, en billig harme, der havde et ædelt formål; hin derimod en ond, indædt forbittrelse; den ene var god, som hos guderne, den anden ond, som hos jætterne. Om overgangen i denne tilstand bruges også to udtryk, der hermed stå i forbindelse; at trylles og at hames, af hvilke det første nødvendig forudsætter noget ondt, det andet ikke. At trylles sigter nemlig ligefrem hen til jætter og trolde; det vil sige: at fortrylles, at forgöres af trold, eller, som det også hedder, at blive trold-øget, at få sine kræfter forøgede ved trolddoms magt; berserksgangen kaldes også selv derefter, dog mest i de senere kristelige tider, troldskab. At hames vil derimod blot sige: at gå ud af sin egen ham, sin egen skikkelse og påtage sig en anden; og dette gjorde allerede guderne. Om selve Odin fortælles, at han påtog sig en anden ham, iførte sig allehånde skikkelser, og, imedens hans legeme lå som dødt, fór sjælen vide om i fremmede lande; og om berserkerne, som i vrede kom ud af sig selv, bruges just lignende udtryk, at de vare ikke énhame, d. e. havde ikke blot én ham, én natur, ikke blot menneskelig, men at de også kunde iføre sig en anden. Ved denne må man da vel nærmest tænke på en dyrisk, på ulvens, björnens eller et andet sådant vildt dyrs med mere end menneskelige kræfter; thi, som bekendt, troede man, at mennesker kunde omskifte ikke blot deres sind, men også deres ydre, synlige skikkelse og påtage sig et vildt

dyrs (eller, som det hedder, blive en varulv, d. e. menneske-ulv, både ulv og menneske); og om dem, der gik berserksgang, hed det just, at de bleve hamramme eller hamstærke, hvilket skete derved, at man gav dem et ulvehjerte eller kødet af andre vilde dyr at spise og deres blod at drikke; som om der ved nydelsen deraf gik en del af det vilde dyrs natur over i deres egen.

Undertiden finder man dog også, at berserksgangen betragtedes som en sygdom. Dette er f. ex. tilfældet, når der fortælles om Kveldulf, at han hver aften blev så vranten og barsk, at få kunde komme ham nær. I en anden saga omtales en lignende tilstand, en art krampagtig sygdom, der engang hver fjortende dag overfaldt en mand, så at hele hans legeme skalv; han skar med tænder, sprang op og ned; og når denne kulde i nogen tid havde rystet ham, blev han så rasende, at han gik i gennem ild og vand, slog alt i stykker hvad han fandt for sig, og ænsede ikke selv hvad han gjorde. I endnu en anden saga fortælles, hvorledes en mand, der af naturen var af et mildt gemyt, beklagede sig over, at berserksgangen kom over ham imod hans vilje, og han søgte hos andre at finde råd derfor, som mod en anden sygdom. Men disse forestillinger henhøre uden tvivl til den kristelige tid. For de kristne kunde den hedenske berserksgang ikke være andet, end en virkning af onde ånder og andet djævelskab, eller når den betragtedes mildest, andet end en legemlig sygdom.

Fra disse forestillinger gik man også ud ved bestemmelserne i de kristne love, ved hvilke berserksgang efterhånden aldeles blev hævet. Man betragtede den enten som noget, den sandskyldige ikke selv kunde göre for, og bekæmpede den med kristelige midler;

dåben var det kraftigste af alle; eller man straffede den som andet afguderi med fredløshed og landflygtighed.

4. Om vikinger.

Man finder stundum ordene berserk og viking sammenstillede; men deres betydning er dog væsenlig forskellig. Det hedder således undertiden om udådsmænd: de vare berserker, de vare vikinger, udløbsmænd, ransmænd, ildgerningsmænd o. lign.; men slige udtryk bleve gerne sammenstillede efter at kristendommen var kommen til Norden, da man anså dem for énsbetydende. Oprindelig tænkte man sig under hedenskabet ligeså lidet ved ordet viking, som ved ordet berserk, en ond mand eller en forbryder.

Hvor uenig man end er om oprindelsen til ordet viking, så stemme dog nok de fleste overens deri, at det må udledes af vik eller, som vi nu udtale det, en vig. Der forstås da ved viking den, som lagde sig omkring i fjorde og viger, for at oppasse de forbisejlende, med hvilke han gav sig i kamp; nærmest betegner det altså en søkriger, som levede af det bytte, han kunde göre på søen. Når vi i vore tider temmelig let derfra springe over til forestillingen om en fribytter, en sørøver, og naturligvis derved tænke os en af de mest ryggesløse forbrydere, hvorimod vi i oldtiden mangen gang finder vikingen fremstillet som et mønster for andre helte, så er dette en naturlig følge af forskellen imellem oldtidens sæder og vore. For os må alt sørøveri være en skændsel, for vore hedenske forfædre var det det også undertiden, men ikke altid.

Også i gamle dage levede mangen brav mand hjemme på sin borg, lod sine tyende og trælle dyrke jorden, drive fiskeri, o. s. v., medens han selv smedede sine våben, havde opsyn med bestyrelsen af sit gods,

med sine hjorde og fåreflokke, besøgte tingene for at deltage i rådslagninger om herredets eller hele landets almindelige bedste, og gilderne hos sine venner og frænder, for at forfriske sindet og høre nyheder fra andre steder; denne tænkemåde gik også i arv fra fader til sön. Men ikke alle sönner kunde finde deres udkomme på denne måde; heller ikke havde alle sind til at føre dette mere énsformige og stille liv. Hvad skulde den yngre kongesön göre, eller andre unge helte af höjbyrdige fædre, der ikke kunde give dem stort andet med sig, end et berømt navn? — Skulde de leve hjemme, foragtede og tilsidesatte ved siden af deres ældre brødre, når der stod dem en vej åben til at erhværve måske endnu större rigdom, endnu större hæder? — De forenede sig med andre unge helte, sejlede med dem fra sted til sted, hvor der var bytte at vinde, antoge søkongenavn, og bleve således herskere over en lille svömmende stat, hvor de næsten vare eneherskere, i det mindste sålænge som de vare de modigste, de tappreste, de våbendygtigste blandt alle deres helte. Kongerne kunde med store flåder, med en udvalgt samling af berserker og andre krigere göre hærtoge til andre lande, for at hævne en fornærmelse eller for at göre erobringer; søkongen havde vel færre skibe, færre kæmper, men han var ligeså fri, ja endnu friere; hist på landet vilde landets mænd råde med, men vikingen på sit skib var herre, hans vilje var lov, fordi hans arm var den stærkeste; han spurgte heller ikke om, hvem han anfaldt; enhver, der var ham fremmed, var hans fjende, når han ikke vilde erkende hans overmagt; når hans modstander havde ry for tapperhed, så var dette grund nok, ja den aller-herligste, til at prøve kræfter med ham; thi overvandt han denne, hvis ry var så udbredt, så var han selv jo endnu tapprere, og hans ry vilde da

vorde endnu större. Erobringer kunde han ikke göre, brød sig heller ikke derom; men overalt hvor han kom, fik han hvad han behøvede; trængte han og hans folk til føde, så lagde de til ved et næs, og øvede strandhug, som det kaldtes; de hug eller slagtede nemlig det kvæg, de fandt på strandbredden, og førte kødet til deres skib. Vidste de et sted, hvor der var megen rigdom samlet, så gik de op, overfaldt det, hærgede med ild og sværd, og førte rigdommen med sig. Stødte de på havet på en anden viking, der havde et godt skib, meget guld, mange kostbarheder og trælle ombord, så lagde skibene til hinanden, befalingsmændene spurgte hinanden om deres herkomst og slægt, bleve fredelig enige om at ville kæmpe på liv og død, og begyndte derpå kampen; vare de lige stærke, kunde den ene ikke overvinde den anden, så bleve de ligeså fredelig enige om, at lade kampen ophøre en stund. De fornyede den atter; men kunde de, måske endog efter flere dages fortsat kamp, ikke få bugt med hinanden, så bleve de venner, indgik fostbroderlag, svore hinanden troskab i liv og død, og sejlede nu forenede videre for at opsøge andre fjender. Men blev den ene viking fældet, thi overgive sig gjorde ingen, så tilhørte alt hvad han ejede, skib og gods, sejerherren. Dette var krigens lov, at alt tilhører den tappre.

Vistnok var dette liv i de ældste tider særdeles vildt og usædeligt. De ældste vikinger spiste kødet råt, kendte ingen agtelse eller skånsel for den værgeløse, for købmanden og for kvinden; hele deres liv tilbragte de på skibene, sade, som det hedder, aldrig i arnekrogen, og sov aldrig under sodet bjælke. Men efterhånden antog også denne levemåde en mildere karaktér: Flere vikinger forbandt sig med hinanden ved love; de lovede aldrig at spise råt kød, aldrig at overfalde eller mis-

handle værgeløs kvinde, aldrig at anfalde eller plyndre fredelig købmand, men kun at gå på jagt efter andre vikinger, der ikke havde andet formål end at plyndre, lige meget hvem, og at hærge, lige meget hvor; heller ikke at fare frem med hærskjold på egne landsmænds kyster, men kun at hjemsøge fremmede lande. De tilbragte ikke heller hele livet på søen; kun om sommeren dreve de viking, om høsten vendte de hjem til deres slægt med hæder og bytte, og deltoge i alle det fredeligere livs glæder og forlystelser; og vare de langt fra hjemmet eller havde de intet, så søgte de enten hos en mægtig jarl eller en ansélig bonde om vinteren at erholde fredland, som det kaldtes, eller roligt opholdssted.

Denne mildere karaktér måtte vikingelivet antage, såsnart mildere sæder udviklede sig i de efterhånden ordnede stater; men ophøre kunde det ikke, sålænge hedenskabets ånd havde indflydelse, sålænge man ikke vidste noget höjere at leve for, end gods og verdslig ære. Havet skyllede op til landets kyster; der vuggede drengene sig i både fra deres første ungdom af; når de voxte til, hørte de fortælle om lange sejladser på dette hav, om store lande på hin side af dette hav, om rejser til disse lande, om fremmede konger og pragten ved deres hof, om fægtning og slag til søs, om stormede borge, om fagre møer; snart vågnede derfor også lysten hos dem til selv at erfare og friste alt dette. I deres hjem vare ringe levnets-midler, hverken guld eller sølv; det måtte de søge hos andre. Vejen dertil var skaldskab eller våbendåd, sædvanlig begge. At være en god skald, var en stor ære, og ingen dygtig kriger forsömte lejligheden til at erhværve sig denne færdighed; havde guderne givet ham denne gave, så kunde han ved fremmede hoffer hos gavmilde fyrster (thi gav-

mildhed var en kongelig dyd) som lön for sit skaldskab erholde mangt et herligt guldsmykke, prægtige våben, kostbare klæder, og yndest hos høvdinger og almue. Såvel Egil som så mange andre, om hvilke sagaerne fortælle, fremstilles også ikke blot som udmærkede krigere, men også som ypperlige skalde. Men den höjeste hæder bestod dog i udførelsen af tapper dåd, den meste rigdom måtte erhværves ved armens kraft; og at søge lejlighed til begge, var trang for enhver Yngling, der i sit bryst følte noget andet at bevæge sig, end ganske almindelige hverdags-følelser. Dette er just udtrykt i den unge Egils glæde over, at hans moder Bera sagde om ham, at han engang vilde blive en dygtig viking. For os må det vel tykkes underligt, at hun grundede denne sin dom derpå, at han nys havde begået et drab, og at han havde gjort dette for at hævne sig. Men i hedningens öjne var dette anderledes; hvad galdt vel da et menneskeliv? Hvor guderne modtoge blodige offere, i den ældste tid endog af mennesker, hvor kunde det der være noget usædvanligt, at sé blod flyde, og at udgyde det selv? En religion, der opmuntrede til, at sende så mange helte, som muligt, til Valhal, for at de der daglig kunde øve sig endnu mere i kamp, og endelig kraftig stå guderne bi ved hin store strid, da alle elementer skulde opløse sig og hele verden forgå, hvorledes kunde en sådan religion bidrage til at beherske sine lidenskaber, at stille sin vrede og at holde inde med sin hævn?

Begge de arter af vikinger, som vi nys have betragtet, både de, der uden fast tilholdsted sværmede idelig om på søen, og de, der mildere sindede gjorde sig en ære af at forfølge de første, opfyldte næsten alle Nordens have. Til at forsvare kysterne imod dem ansattes af

kongerne landværnsmænd, der med talrige skibe og tappre krigere sejlede hist og her omkring ved landet, imellem øerne, førte næsten selv et vikingsliv, og toge, for at virke endnu kraftigere, andre prøvede vikinger i deres tjeneste. De egne, der især besøgtes af disse vilde søkrigere, vare i Norden selv: Vigen eller hele den sydlige kyst af Norge; så hele Jyllands-side eller den vestlige kyst af Jylland, hvorfra da farten gik endnu længer ned mod syden; dernæst hele den Danske kyst langs Halland og Skåne, igennem Øresund; og derfra atter op ad Götlands og Sverigs skær lige til Stokholm; hvorfra man da styrede over til de østlige lande. Alle disse kyster hjemsøgtes vistnok ofte af vikinger, hvorpå vi i fortællingen om Egil også have sét exempler; men sjelden indskrænkede en tapper helt sig til selve Norden, og uædlere måtte det dog altid ansés, at hærge på dem, som vare slægtninge i sæder og sprog, end at anfalde aldeles fremmede. Næsten enhver dygtig viking gjorde sig derfor til af, at have besøgt og befaret fjerne have og kyster. Retningen af disse toge gik især til tre sider: nordpå ved den såkaldte Bjarmelandsfærd; østerpå ved Østerviking; og vesterpå ved Vesterviking. Ved Bjarmelandsfærden, der er omtalt ved Erik Blodøxe, sejlede man norden om Norge og Finmarken til Bjarmeland eller landene ved det Hvide hav; det man der erhværvede var især kosteligt pelsværk, sobel, mård o. desl.; men da der allerede tidlig dannede sig en handelsvej fra Konstantinopel nordpå til disse egne, hvor der endog var en ansélig handelsstad, så hentede man der, ved handel eller ved plyndring, tillige adskillige andre sydlige varer, røgelser, perler, o. desl. som vare sjeldenheder i Norden. Ved Østerviking styrede man fra Gøtland og Sverigs kyster over til Estland, Kurland, Samland og andre lande ved

Østersøen, hvor der tildels også dreves betydelig handel. Fristaten Jomsborg eller Julin imod syden dannede nemlig her et oplagssted for varer, som kom landvejs næsten midt igennem Evropa fra syden, og derfra udbredtes mod østen op til Neva og de ved denne flod og ved Ruslands store indsøer liggende riger. Fra England hentede man, som vi have sét i fortællingen om Egil, hvede, honning og lignende varer; og de norden derfor liggende lande og øer vare idelig udsatte for dem, der fore i Vesterviking. Her besøgte de Orknøerne, Syderøerne, Man på den ene side, Skotlands og Northumberlands kyster på den anden, styrede så over til Valland eller det vestlige Frankerig, og derfra tyede endelig enkelte forvovne helte ned til Galizien. Senere drog man endnu videre, ind igennem det Middellandske hav til Konstantinopel og det Forjættede land.

Allerede heraf vil man sé, at der i de gamles vikingskab, skönt det i og for sig var langtfra at have et så ædelt öjemed, lå et vigtigt middel til at frembringe og vedligeholde forbindelsen imellem Norden og Syden. Overladt til sig selv, vilde Norden for bestandig være nedsænkt i barbari; fra Sydens mildere klima skulde de velgörende luftströmme udgå, som adspredte dens idelige tåge; derfra skulde komme en blidere religion, renere sæder, ædlere tænkemåde, begyndelsen til videnskab og kunst. Men de allerførste erfaringer derom måtte ved vikingens farter allerlettest komme til Norden; allerede i England fandt han dyrkelsen af Hvide Krist; på de sydlige have mødte han hærskarer, der fægtede som han, men ikke som han for at vinde et blodigt Valhal, men under en mild kvindes, under Guds moders forbönner. Gik han i land her, så så han mangen gang blomstrende stæder, smilende egne, fintdannede møer og fruer, dannede mænd; og næsten uden at tænke

derpå, antog han af sig selv den *courtoisie*, som vi i flere sagaer finde anført som en egenskab, helten satte pris på hos sig selv og krævede af andre.

Endnu må vi med et par ord omtale vikingskabets indflydelse på handelen; det kan betragtes som dens værn. Var handelsmanden ikke selv kriger, så måtte han bestandig fare under krigerens skjold. Såsnart ridderlig ånd havde udviklet sig hos vikingen, så at han fandt det under sin værdighed at anfalde værgeløse, så måtte denne ånd også yttre sig deri, at han beskyttede købmanden, der søgte hans hjælp. For landværnsmanden var det en af de første pligter, at beskerme de handlende. Og drog vikingen til fremmede lande, så skete dette ingenlunde blot for at hærge, men også for at handle. Således fortælles der i Egils saga, både ved toget til Bjarmeland og til Kurland, at man lagde til land, gav sig i fredelig underhandling med de indfødte, fastsatte en vis tid, i hvilken man skulde holde marked eller drive handel med hinanden; og først efter at denne tid var udløben, efter at man ikke ved køb kunde forskaffe sig flere gode varer, sejlede man et andet sted hen, og begyndte at hærge, for ved våben at erholde hvad man ej kunde få ved bytte eller tuskhandel. Altså førte vikingen også handelsvarer med sig fra sit eget land; og hvor vild, voldsom og truende han end syntes i al sin færd, så var han dog også, når det kunde lade sig göre, en redelig og fredsommelig købmand.

5. Om indretningen af de gamles boliger.

Husene vare næsten overalt i Norden opførte af træ, af bjælker nemlig, der lagdes ovenpå hinanden, og hvis åbninger bleve tilstoppede med mos. Udvendig bleve de overstrøgne med tjære, indvendig beklædte med tiljer eller bræder. Taget bestod ligeledes af

bræder, og var tækket med næver eller bark eller med spåner. At en lignende bygningsmåde også fandt sted udenfor Norden, sés af fortællingen om Egils fangenskab i Kurland.

Skorstene kendte man ikke, heller ikke noget egenligt loft; i det höjeste havde man et slags halvloft, der kunde bruges til gemmested eller til natteleje for tyendet. Værelset var således i almindelighed åbent til taget, og her var øverst oppe anbragt en åbning, kaldet ljoren eller lyren, hvorigennem røgen kunde trække ud. Denne åbning kunde tillukkes med en ramme, hvori der var udspændt en gennemsigtig hinde[1]). Langsmed siderne af huset vare på væggen ligeledes glugger eller vinduer (et ord, der egenlig efter sin oprindelse betyder vindöjne, vindåbninger), der enten vare forsynede med en lignende ramme eller med et bevægeligt brædt eller en luge.

Lige under lyren, midt på gulvet, var arnen, hvor ilden brændte enten på det blotte gulv (på fjælle- eller brede-gulv må man naturligvis ikke tænke), eller på en forhöjning af stene. Var det i en af de större haller, så strakte ilden sig mod begge ender efter længden af stuen, og kaldtes derfor langilden. På arnestedet brændte hele træstykker eller store grene, i hvis ene ende man, som det i Egils saga hedder, tændte ild, hvorpå denne udbredtes og vedligeholdtes af sig selv.

---

[1]) lyren vel ikke, men vinduerne (skjå eller glugg), vare åbninger, der alle vare anbragte pä taget; i den fjærneste oldtid kendte man ikke glas, men brugte isteden derfor denne hvide hinde — som man tildels endnu gör i Island; i oldtiden synes denne hinde at have været kaldt skjáll; herfra kommer ordsproget, at noget er 'hvidt og gennemsigtigt som skjall', eller at en ting er 'som skjall på en skjå', hvad der ingen hold er i.

G. V.

På gulvet stod også mjødkarret, hvorfra drikken, øl, mundgåt eller mjød, blev skænket i horn, og derpå bragt om til gæsterne.

Ved alle höjtidelige lejligheder var gulvet strøet eller belagt med halm.

Indvendig vare væggene, især i de större haller, tjeldede eller betrukne med boned, de var nemlig bedækkede af nedhængende tapeter eller tæpper enten af dyrehuder eller vadmel, stundum vel også af kostbare borderede eller udsyede töjer. Disse tæpper vare løse, så at de kunde hænges op og tages bort; og der synes at have været så meget rum imellem dem og væggen, at der kunde stå et menneske; i det mindste forekommer det undertiden, at nogen gik ind bag disse tæpper, for at skjule sig. Som en meget stor sjeldenhed finder man i en af sagaerne anført, at en mand havde ladet sig bygge et ildhus, hvor der på bræde-væggene vare afbildede mærkelige historiske sagn (mythiske forestillinger), så vel udarbejdede, at det var endnu smukkere at sé, end når tæpperne vare ophængte.

Huset havde form af en aflang firkant; de længste sider vendte mod syd og nord; enderne mod vest og øst. På siderne vare, som nys bemærket, vinduerne anbragte, på enderne dörene, den ene for mændene (karl-døren), den anden for kvinderne.

Kom man nu ind i en sådan stue eller hal, så så man lige for sig mjødkarret og ilden, til siderne to rader bænke eller de såkaldte langbænke efter længden af hallen, den ene til höjre, den anden til venstre. Den, der víste imod solen eller syden, kaldtes den höjere (fornemmere), den modsatte den lavere (ringere) eller den nordre bænk. På hver af disse bænke var atter et höjsæde, en art större, mere ophöjet lænestol med höj ryg og sidestykker; og foran stod ved hver

side af höjsædet en støtte. Disse støtter, der kaldtes sætstokkene (sædepillerne) eller højsædes-støtterne, vare smukt udskårne eller på anden måde prydede, og havde gerne øverst billedet af en eller anden gud. De vare derfor at betragte som en art helligdom, som en slags husguder, hvorfor også Nordmændene, da de nedsatte sig på Island, gerne toge bolig der, hvor disse piller, hvilke de forhen havde kastet overbord, kom i land; thi det var derved ligesom guden selv, som de overlod bestemmelsen af deres fremtids bolig. Bænkene vare belagte med tæpper og hynder. Var hallen stor og den skulde rumme mange, så anbragtes endnu foran langbænkene en række lavere bænke eller höje skamler, der vare løse, så at de kunde tages bort, når de ikke behøvedes; de kaldtes forsæder.

I höjsædet på den fornemmere bænk, altså på det fornemste sted i stuen, var husbondens plads, hvad enten han var bonde, jarl eller konge. Ligeover for, i höjsædet på den ringere bænk, anviste han den fornemste gæst sæde. De, der hørte til huset, toge plads på begge sider, op og ned eller ind fra og ud fra husbonden. Ligeså gæstens ledsagere på begge sider af ham på den ringere bænk. Jo nærmere dören, desto ringere vare sæderne. Bag hver mands rum eller plads hang på væggen hans våben, skjold, hjelm og brynje, især skjoldet; sværdet forlod ham sjelden. Exempel herpå have vi sét i Egils møde med kong Adelsten. De daglige husfolk eller kongens kæmper, hvis det var en kongehal, havde hver sin bestemte plads; og de, der således daglig sade ved siden af hinanden, indgik gerne et nöjere venskab; f. ex. Thorolf og Bård i Egils saga. Da kongen eller husbonden sad lige over for gæsten, så kunde de hver fra sit sæde føre samtale med hinanden; og vilde husbonden tømme en

mindeskål med den anden eller give ham en gave, så rakte han drikkehornet eller foræringen til ham tværs over langilden. Vare ingen fremmede tilstede, så indtoges også den ringere bænk af kongens kæmper, således at han anviste det ringere höjsæde til sin fornemste hirdmand eller mest ansete skald, eller hvem han ellers i særdeleshed vilde hædre.

Skulde der holdes arveøl efter en konges, jarls eller anden höjbåren mands død, så satte hans sön og arving sig på forsædet eller det lavere sæde foran höjsædet, indtil Brage-bægeret, ved hvilket der skulde aflægges løfter, blev bragt ham; da stod han op, tog bægeret, aflagde løfte om en eller anden stordåd, tømte bægeret og drak sin faders minde, og indtog derpå höjsædet, hvor hans fader havde siddet; ved denne ceremoni tiltrådte han da hele arven efter ham eller, som det kaldtes, ledtes til arv.

Vilde man spise, så fremsattes borde, der efter måltidet kunde tages bort igen. De stilledes således, at de foran vare åbne, så at opvarterne kunde komme til der, og sætte retterne frem.

I de ældste tider, förend man indrettede sig flere huse til forskellig brug, var en sådan hal ikke alene drikkestue, men tillige sovestue, så at den, for at bruge det gamle udtryk, også tjente til herberge. Til den ende fandtes der endnu ved væggen bagved langbænkene flere lukkede senge eller en art alkover, der kunde lukkes indenfra, hvilke tjente til hvilesteder for husbonden og hans slægt, eller overhovedet, som en saga udtrykker sig, for de villeste (fornemste) mænd. Udenfor dem var der da igen en række af lavere bænke, hvor der kunde redes senge for de ringere. Denne indretning fandtes også i almindelighed i den rigere bondes daglige stue eller ildhuset.

Hvad kvindernes plads angår, da vare de sædvanlig afsondrede fra mændene, såvel når de sade på langbænkene, som når de indtoge en säregen bænk. Sade de på langbænkene, så indtog, som nys er sagt, kongen höjsædet på den höjere bænk; og ved siden af ham sad da dronningen ved kongens venstre hånd; derpå ved siden af hende igen hendes fruer og møer. Ligeover for derimod sade kvinderne ved siden af gæsten på hans höjre side; så at altså mænd sade ligeover for mænd, kvinder ligeover for kvinder; på den höjere bænk kvinderne til venstre, mændene til höjre, på den ringere bænk kvinderne til höjre, mændene til venstre. Kvinder og mænd kunde da også hver ad sin dör komme til deres sæder, uden at blande sig med hinanden[1]). Denne skik synes at have været den ældste på Nordens fastland; og således har indretningen uden tvivl været i Arnfinn Jarls hal, hvor Egil, da det var blevet besluttet, at man skulde drikke tvemenning eller mand og kvinde sammen, dristig gik hen og satte sig på jarlsdatterens plads, da hun var stået op og gik omkring på gulvet. Her forekommer nemlig ingen hentydning til kvindernes mere afsondrede sæde, som vi strax skulle beskrive. Man finder nemlig også, og

---

[1]) I hele denne beskrivelse af langbænkenes stilling og sædernes anordning har jeg fulgt Sténbloch (om de gamle Skandinavers våninghuse), hvis fremstilling igen er bestemt efter udtrykkene i sagaerne. Der lader sig imidlertid også en del sige for, at den fornemste langbænk med husbondens höjsæde, når man kom ind af karldören, stod til höjre, den lavere bænk til venstre. Nogen væsenlig forandring gör denne anordning just ikke; men nogle af sagaernes udtryk vilde da være unöjagtige. Da kunde f. ex. dronningen ikke sidde på kongens venstre hånd, men på hans höjre, da hun ellers med sine møer måtte sidde ned ad mod karldören, hvilket er lidet rimeligt.

det hyppig i sagaerne om Island, at mændene indtoge begge langbænkene, hvorimod kvinderne sade aldeles adskilte på den såkaldte tværbænk eller tvær-pall[1]) eller gavlbænk. Tværs over stuen efter hele dens brede i den ene gavl var nemlig bygget en forhöjning med en særegen opgang i midten, der med trin førte ned til rummet imellem langbænkene, og med et temmelig höjt tralværk for. Her sad den fornemste kvinde, husfruen, eller f. ex. ved bryllupper bruden, i midten, de andre kvinder til begge sider af hende. Det ringeste sæde var altså henne i krogen. Kvinderne havde da hele hallen for sig, og kunde høre og sé alt hvad der foregik; mændene derimod kunde ikke, uden at vække opsigt, komme til dem; og ungersvenden, der ikke kunde skifte ord med sin mø, måtte lade sig nöje med, ved stjålne öjekast at forsikkre hende om sin kærlighed. Dette var kvindernes opholdssted ved forsamlinger i hallen eller til daglig i ildhuset; men desforuden havde naturligvis enhver velhavende bondes kone og døttre sin egen skemme eller værelse, hvortil det dog ikke var formént mandfolkene, selv de yngre, at have adgang, når det skete i tugt og sömmelighed.

I middelalderen, i Norge under Olaf Kyrre, foretoges nogen forandring med sædernes indretning i hallen. Det vigtigste höjsæde flyttedes nemlig fra langbænken til enden af stuen, så at kongen her, som fra en trone, kunde sé ned over alle mændene i sin hal; hans höjtbetroede mænd samt gæsterne sade da nedenfor ham, de første nærmest ved ham på lavere stole med

---

[1]) pall er sikkert et fremmed ord, måske kommet fra England til Island; stammer det ikke fra det Latinske *pallium* (Eng. *pall*)? fordi denne ende af hallen var adskilt ved et tæppe eller forhæng.

G. V.

ansigterne vendte imod ham. En lignende forandring foregik i Danmark; thi en lævning heraf findes endnu hos vore bönder, i det nemlig husbonden indtager höjsædet for bordenden, og lader sine gæster eller husets folk tage plads på den tilstødende længere sidebænk[1]).

6. Om nid.

De ældste love vare blotte vedtægter, noget, der var skik og brug hos en vis slægt, i en vis egn. De beroede på sæder, der vare nedarvede fra fædrene, og som sådanne ansås for hellige og uforkrænkelige. Senere overtog kongen eller regeringen husfaderens rettighed at befale og forbyde; hine vedtægter bleve da nöjere bestemte, men de tabte tillige noget af den ærværdighed, som en stamfaders nedarvede bud måtte have; jo mere de gik ind i allehånde enkeltheder, desto flere kollisioner måtte der fremstå; og hvilken nöjagtighed man end søgte at give dem, så bleve der dog altid handlinger tilbage, der lå udenfor loven; endelig gaves der för, som nu, mangfoldige måder, hvorpå man kunde unddrage sig lovens straf. Til alle tider, hos alle folk har der derfor været noget höjere og helligere end loven, noget, som dömmer der, hvor loven tier, ja undertiden endog fordömmer der, hvor loven frikender; den almindelige mening nemlig om en person eller hans handling, der ikke grunder sig på et citat af loven, på en retserklæring, som atter kan forkastes af en anden domstol, men er en almengyldig yttring af folkets sunde menneskeforstand, af dets uhildede følelse

[1]) I England sidde husherre og husfrue overfor hinanden, hver ved sin ende af bordet — men gæster og husfolk i midten; æres sæde for mænd er nærmest fruen, og for kvinder nærmest husets herre.

G. V.

af ret, og som grunder sig på det bekendtskab, som ikke nogle få, men alle, der kende manden, have til hans tænkemåde. I oldtiden måtte denne almindelige dom yttre sig endnu stærkere, jo svagere og ufuldkomnere lovene vare; man finder derfor næsten altid i sagaerne som målestokken ved en mands bedømmelse anført hans ry, hans rygte, det han gik og gældte for blandt alle, der kendte ham, om han for dem var en gild mand eller ej.

Herfra kan man vel udlede den vægt, som de gamle lagde på nid, og den vanære, som var forbunden med nidingsnavnet. De skændige handlinger, som loven ikke kunde straffe eller ikke straffede nok, belagdes med nid eller almindeligt had; at nide en, var at erklære ham skyldig i sådanne handlinger; at nides på en, var at begå dem imod ham; og niding kaldtes endelig personen, der begik dem, nidingsværk handlingen selv, nidingskab eller nidingsord, en sådan persons tilstand. Til sådanne handlinger hørte især at bryde fred eller indgået forlig, at anfalde en fjende, når han ikke var forberedt på kampen, at bryde tro og love; hvo der gjorde dette, kaldtes fredniding; fremdeles al anden troløshed, snigmord, affald fra fædrenes tro, forræderi mod land og konge, og endelig åbenbar fejghed. Niding var derfor også den, som uden antagelig grund ikke mødte til en aftalt kamp, eller den, som ved tvekamp flygtede ud over den bestemte kampgrændse. Hvo der var overbevist om nidingsværk, blev derved udelukt fra alle hæderlige samkvem, fra gilder og vennelag, hans vidnesbyrd gældte ikke for retten, han var næsten endnu værre end borgerlig død. En lævning deraf finder man i middelalderens gilder, da den, der i sammenkomsterne havde begået en handling, hvorfor han som niding blev udelukt af laget, derved tillige var

berøvet optagelse i noget andet gilde, men hans sædvanlige borgerlige rettigheder og foretagender lede dog derved intet skår.

Den erklæring, at en var niding, var ingen retshandling, men snarere en appellation til den almindelige dom formedelst fornægtet ret. Den skete med en vis höjtidelighed; den mærkeligste er den, at rejse nidstang imod ham, hvilken udførlig er beskreven i Egils saga. Man sér heraf, at handlingen var religiøs; andensteds hedder det også, at offer var forbundet dermed, at hesten, som dræbtes, nemlig var et offer til guderne, hvis bistand den fornærmede anråbte. Fremdeles at handlingen skete med en vis offenlighed, at den gjordes varig; derfor fremsagdes ikke blot forbandelsen, men den blev tillige indskåren med runer, at enhver forbigående kunde sé den, og forkynde den videre i sin kreds. Det væsenligste symbol i handlingen er det gabende hoved, der sattes på stangen. Man tog nemlig hovedet af den ofrede hest, satte en pind deri, som holdt gabet opspærret, og vendte dette ind imod dens bolig, som man vilde nide eller erklære for niding. Her vendtes det ind imod landet, da modstanderen var en konge. I en anden saga fortælles, at der gjordes en åbning på brystet af den slagtede hoppe, og nidstangen vendtes ind imod den pågældendes gård. Hensigten dermed oplyses af den ene Ulfljots-lov, at ingen måtte sejle til landet med et skib, på hvis forstavn der fandtes et gabende hoved eller et hoved med åben mund; og havde et skib et sådant, da skulde det forinden tages bort. Dette gabende hoved forskrækkede nemlig landvætterne eller landets skytsguder; når derfor Egil vendte hestehovedet ind mod landet, så fremsagde han just forbandelsen, at landets vætter skulde fare forvildede om uden at finde hus eller hjem, för de havde

forjaget kong Erik. Når man vendte det gabende hoved mod en andens bolig, så ønskede man just det samme, at husets vætter eller skytsånder ingensteds skulde lade ham have ro. Det er kendeligt af alle fortællinger herom, at man havde en fast tro til, at en sådan forbandelse, hvis den nidende havde ret, vilde gå i opfyldelse; i andet fald vilde nidet falde tilbage på ham selv.

En mere tvetydig anvendelse af nid var ved særegne galdre eller hexesange at ønske ondt over andre. Mere tvetydig kalder jeg den, fordi det er uvist, om den oprindelig i hedenskabets tid kun var en anden form af den nysanførte handling, eller om den altid betragtedes som en virkning af ondskab. Således finder man den sædvanlig anført. Det skete ved på én eller anden ting at indskære runer, kvæde galdre derover, og derpå kaste den ind i sin fjendes bolig eller i havet der i nærheden, så at den kunde svømme hen til hans grund. I middelalderen var denne art hexeri almindelig; i det man nemlig enten plukkede en vis urt, eller havde andre symboler, over hvilke man fremsagde en hexe- eller forbandelses-formular, kastede den ind i vedkommendes gård, og berøvede ham derved helsen og sundhed, eller tilföjede ham andet ondt.

Forskellig fra de foregående måder er endelig den, at nide en ved at digte nidvise om ham. Dette var i almindelighed en følge af hævn, en yttring af kådhed; stundum dog også kun en måde, hvorved man søgte at overgå hinanden i vittighed og kløgt, en anden måde at trættes på, når man ikke vilde gribe til sværdet. Således finder man, at tvende, der kom i trætte sammen, digtede nidviser om hinanden, og bleve således ved, den ene om den anden, indtil der endelig fremkom en hel fejde på vers, omtrent som vore litterære fejder

i prosa. Slige viser bleve sungne af flere, gentagne i gilderne, i badstuerne og ved lignende lejligheder; og deraf opstod da igen stundum lange familie-stridigheder. Hvor megen moro også andre havde deraf, sés af en fortælling om tvende modstandere, der i fleres påhør, förend de sluttede forlig med hinanden, efter opfordring gentoge de nidviser, de gensidig havde digtet. Genstandene vare naturligvis hél forskellige; vi have allerede sét, at man ved kristendommens indførelse gav sig til at nide eller at digte nidviser om guderne, hvilket straffedes med landflygtighed. Også for andre nidviser måtte gives böder (sædvanlig tre mark). Blev en elsker forskudt, så digtede han selv eller fik en anden til at digte en nidvise om pigen, der forskød ham. Allehånde lyder, også legemsfejl, bleve sædvanlig fremtrukne i sådanne viser, og de manglede ingenlunde det skarpe og skærende, hvorved de just kunde tirre og såre. Virkningen deraf var heller ikke ringe; de höjeste og mægtigste måtte føle den. En af de mærkeligste er den nidvise, som Thorleif Jarleskald digtede om Hagen Jarl den mægtige, hvilken han, forklædt som tigger, sang for jarlen, under foregivende at han vilde synge en lovsang over ham, og hvis forunderlige virkning på jarlen og alle de tilstedeværende skildres med de stærkeste farver (herom kan efterlæses Oldnord. sagaer, 3 d. s. 85—88); i anledning af denne sang hedder det i en anden fortælling, at nidsange have skadet selv de mægtigste mænd, og at denne sang om Hagen Jarl vilde mindes sålænge Norden er bebygget.

Efterord.

Det første bind af nærværende anden udgave af Historiske fortællinger om Islændernes færd udkom i foraaret 1862, under N. M. Petersens sidste sygdom; det andet og tredie bind udkom med ikke lange mellemrum, og de sex første ark af fjerde bind bleve endog aftrykte i efteraaret 1863, kort efter eller endog samtidig med at tredie bind udkom. Det var den oprindelige hensigt, at det hele skulde været færdigt inden udløbet af det følgende aar; men paa grund af tidsforholdene standsede da trykningen, og i høsten 1864 kom jeg til England. I begyndelsen af sidstafvigte aar (1867) anmodede forlæggeren mig om at lade tage fat igjen, og det er tildels min Skyld, at det hele bind ikke allerede udkom i løbet af forrige aar.

De ændringer, der ere foretagne af mig, ere kun faa og af ringe betydning; først i anordningen af sagaerne navnlig derved, at de to fortællinger Laxdæla og Eyrbyggja ere stillede sammen i det tredie bind, thi disse to sagaer ere paa en maade tvillinger og bør derfor ikke skilles ad. De mindre fortællinger (fire i tallet) ere dernæst alle forenede i det sidste og fjerde bind; de to fortællinger om Gunlaug og Kormak høre sammen, da begge handle om ulykkelig kjærlighed, skøndt fortællingen om Kormak er mere raa, men ogsaa mere gammeldags i foredrag og indhold; fortællingen om Finboge er sat tilsidst, som prøve paa en klasse af fortællinger, der snarere bør kaldes eventyr end historie; fortællingen er her i den Danske form særdeles vellykket og bedre (som vi synes) end i det Islandske grundskrift. Den Danske fortæller har udskudt det kedelige og slette og beholdt det gode, saa at fortællingen i den danske klædedragt minder sommetider om de nye norske fjeldeventyr. Derimod have vi udeladt udtoget om Svarfdælerne og Gretter den Stærke; da ellers bindet vilde været blevet for tykt, de ere begge eventyrlige; den sidste af dem er vel yndet i Island, men N. M Petersen yndede den ikke, og udtoget var derfor yderst kortfattet. Dernæst have vi søgt at samle og ordne de afhandlinger og tillæg, der før vare adspredte i alle fire bind; nogle af disse afhandlinger (f. ex. om bondestanden) høre til de allerfortræffeligste der ere skrevne over disse æmner. Samlede udgjøre disse tillæg nu henved ti ark; nogle faa ting have vi bortskaaret, nemlig hvad der for fem og tyve aar siden, da første udgave udkom, hørte til dagens begivenheder, men ikke belyser texten i fortællingerne eller oldtidskikkene; i en

samlet udgave af N. M. Petersens mindre afhandlinger og bidrag til blade og tidsskrifter burde disse ogsaa optages. I texten af fortællingerne har jeg ændret smaating hist og her; især paa saadanne steder, hvor N. M. Petersen havde at gætte sig til meningen fra en slet og uefterrettelig Islandsk text; maaské har jeg gjort dette for ofte, thi jeg selv i det mindste seer mange gange N. M. Petersens fejl hellere end mine egne rettelser; jeg har da ogsaa ofte med aabne øjne ladet fejl blive staaende, fordi jeg ikke var istand til at ændre uden at skæmme, eller udelade et fyndigt og velanbragt Dansk ord. Disse bind vise ogsaa paa titelbladet, at de ere fortællinger, men ikke ordrette oversættelser. Fortællingen om Eyrbyggerne er maaské her altfor kort; den hører ellers til vore allerbedste historiske fortællinger. Paa et sted burde en udeladelse i texten været rettet, nemlig i Sagaens første kapitel, om Helgafjeld, at hverken dyr eller mennesker maatte der berøves livet, med mindre de gik bort af dem selv, de maatte altsaa ikke drives bort eller føres bort med magt. Anmærkningerne under texten ere ofte smaalige; men da der intet sagregister er — og et saadant vilde have fordyret bogen for meget og givet den for lærd et udseende — saa ere de bedre end ingenting.

Smaa trykfejl findes hist og her; aldeles meningsforstyrrende ere: markegreds for mandekreds 1ste bind S. 211, og hertil kyndig for hexe-kyndig eller bedre trold-kyndig 4de bind S. 343 anmærkn. I de sidste atten ark af fjerde bind vil der ogsaa forekomme smaa afvigelser i retskrivningen fra det øvrige, som f. ex. at tillægsord som Dansk, Islandsk, Engelsk o. s. v. ere skrevne med et stort bogstav, eller at et saadant er brugt for at udhæve vigtige ord, som Gud, Kirke o. s. v.; denne brug er engelsk, og jeg er her bleven vant til den. Tilnavne (som Olav den røde) ere i første bind skrevne med et lille begyndelsesbogstav, men burde overalt staa med et stort.

Men hvorledes end retskrivningen er, ville Petersens Historiske fortællinger altid hævde deres plads mellem gode Danske bøger; der er her en rigdom af ægte, fyndige Danske ord og udsagn, ganske afseet fra fortællingernes eget værd. Disse ville vel altid leve frodigst i deres egen tunge; ingen oversættelse og ingen genfortælling formaar ganske at gengive den friskhed og ynde, som den Islandske sagaskriver saa fuldelig besidder; men den Danske genfortælling har da igen en egen ynde og poetisk friskhed, der skyldes N. M. Petersen alene og ikke hans original. Maatte da ogsaa denne nye udgave bidrage til at værne om mindet om denne ligesaa elskværdige som udmærkede videnskabsmand.

Oxford d. 26de April 1868.

Gudbrand Vigfusson.

Indholdsliste.

ALTHINGET
Almannagjá
Lögberg
Þingvellir
Hrafnagjá
Þingvallavatn
3°
4°
64°
Carl Ottos lith Inst

1325

DATE DUE

